

تەفسیری زەمناکۆیی

بە قەڵەمی

مەلا سەعیدی زەمناکۆیی

جزمی: ﴿ ٤ ، ٥ ﴾

بەرگی چوارەم

تەفسیری زىناكۆيى

بەقەلەمى

مەلا سەيدى زىناكۆيى

جىزمى ﴿ ۴ ، ۵ ﴾

بەرگى چوارەم

ناوى كىتەپ : تەفسىرى زىمنا كۆيى .

ناوى نووسەر : مەلا سەيدى زىمنا كۆيى .

جزمى چوارەم و جزمى يىنجەم .

بەرگى چوارەم .

چاپى يەكەم .

چاپى كۆمپيۇتەر و راكېشانى : ﴿ چاپخانهى ئوفىسىيى بابان ﴾

ژمارەى سپاردنى (۴۰۹) ى سالى (۲۰۰۰) ى وەزارەتى رۆشنىرى يى سپىردراوہ .

مافى لە چاپدانى بۆ نووسەر پارىژراوہ .

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ عِزِّهِ اَكْبَرُ

به ناوی خواى به خشندهى میهره بان

سوپاس بۆ پهروه رده کهرى ههموو بونه وهران

درودى خوا له سهر پېغه مهرو هاوړیکانى و ههموو په پیره وانی.

گرنگترین شتی پتو بستې له سهر کار به دهستان و پېشه وایانی کارامه و نازاو دلسوز
نهمه یه ، ههموو کاریکى چاک بۆ سهربازه کانیان جی به جی بکه و بدرده و امین له سهر به هیژ
کردنیان و بتهو کردنی سهربازه کانیان زور به پړزه وه ، ههول بدهن ترس و بې هوره یی له وان
دوور بخښه وه ، چونکه سهر که وتن به تنها بریتی نیه له هیژو توانای چهك ، بهر له ههموو
شتی نه گهر پته وه بۆلای خوگرتن و راوهستان و کارامه یی هیژى وېستی سهربازه کان ،
نه گهر کارامه نه بن ناتوان نهو چه کانه بخښه کار . بېگومان دوژمنان نه و نه ده له هوره و
نیازی سهربازان نه ترس بۆ بهرگری له خویان و نیشتمان بیرو باوهړیان ، بهو نه ندازه یه له
چه کی زور قورس ناترسن ، چهك و نامیز سوودو به خش نین نه گهر به نیازی پاکه وه
نه خرینه گهر بۆ بهرگری له نیازی خرابی دوژمنان.

نه وه ته به چاوی سهر نه بیږی و به گوی نه بیسړی و رۆژنامه و تیزگى خوین مزان و
داگیر کهران چۆن و به چ جوړی پرو پاگنده بلاو نه کهنه وه بۆ سوودی خویان ، به چ
فرویلې نه یان خنه کار بۆ بهرگری له به کړی گیراوه کانیان ، چۆن جهنگی دهر وونی
له گهل دانیشتوان به کار دین بۆ نه هیشتی نیاز و مه به ستی بهرزی دانیشتوان و دوودلی و
گومان نه خه نه دهر و نیانه وه له دژی بهرگری نیازی رهوا و بهرزی دانیشتوان بۆ سوودی

تهفسیری زمانکویى

خراپى خۇيان ئەيان خەنە كار . كەواتە كار كەردنى بۆ سەردەر وون گەورە ترين شتە بۆ داگىر كەردنى گەلان ، خوا ئەفەرمۇئ :

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾
 إِنْ يَمَسُّكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهُ
 وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ
 ءَامَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ ۗ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٠﴾
 وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ ﴿١٤١﴾

﴿ ولا تهنوا ولا تحزنوا ﴾ وەئىوہ لاواز و بى ھىز مەبن و مەترسن بۆ جەنگ كەردن
 لە گەل دوزمناى خۇتان بەبۆنەى ھەندى شتەوہ پىتان گەيشتوہ لەبرىندارى و ئازار و ،
 خەفەتبار مەبن بۆ كوزراوہ كانتان و برىندارى و دەست نە كەوتنى تالان ئە گەر ئىوہ راست
 نە كەن باوہردارن .

ئەو ئايەتەنە ھاتوونەتە خوارەوہ بۆ ھاندانى باوہرداران و سەرخوشى كەردن لەوان
 كەلەپۆزى ئوھودا كوزراو و برىندارى زۆريان ھەبوو ، لەكۆچ كەران پىنج كەس
 لەئىوان ئەواندا ھەمزەى مامى پىغەمەر ، لەيارىدەدەران (۷۰) كەس كوزران .

كاتى موسولمانان تووشى شەكستبوون خالىدى كورپى وەلىد وىستى سەرى شاخەكانيان
 لى بگىرى ، لەو كاتەدا پىغەمەر ﴿ ﷺ ﴾ بەنازەوہ پارايەوہ لەخوا و ووتى : خوايە بى باوہران
 سەرنەخەى ، خوايە خۆت ناگادارى ئە گەر ئەم باوہردارانە بكوزرەن لەم شارەدا جگەى

تەفسىرى زمناكۆبى

لوتکه‌ی کپوه‌کان یې باوهره‌کانیان شکاند ، بویه‌خوای مه‌زن فهرموی :

[illegible]

ئەو ئايەتە ئامازە ئەكا بۆ ئەمە كەئائینی ئىسلام سەرئەكەوئ بەسەر دوژمنانی خۆیا .
 كەواتە ھەر كەس ئاین لەدلتیا چەسپا بئ و جیگەى خۆى گرتبئ ئەودلە ھەرگیز تەنگى
 پرووى تئ ناكا و ناترسئ ، ئەزانئ لەرپىگەى ئائینی خۆیا و بۆ بەرزى فەرموودەى راست
 لەناو ئەچئ و ئەكوژئ ، بەلام نەرم و نیاىى لەموسلمانانەو لەبەر سوودى خۆیان زۆر
 شیرینە ، ئەك بۆ ئەو شتانە پەيوەندیان بەئایین و باوەرەو ھەبئ ، لەوانەدا ئەبئ توند و تیز
 بئ .

کاتی پیغمبر ﴿ﷺ﴾ له جهنگی نوحود گه پرايوه به خهفت و دلگرانی زوره وه ، ژناني مېرد کوزراو و کورې باوک کوزراو نه هاتن بولای پیغمبر ﴿ﷺ﴾ ، بهو کارانه نازاری پي نه گه یشت . پیغمبر ﴿ﷺ﴾ به سمر زه نشته وه فهرمووی : نابدم شیوه به له گه ل پیغمبري خوړتان هه لئس ، بړ نهو مه به سته خوا به باوهر دارانی فهرموو :

﴿إِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ قَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ﴾ نه گهر بگا به ئیوه برین و نازاری برین له جهنگی نو خوداو له جهنگانی تریشدا ، دواپی بهراستی گهیشتووه بهی باوه ران برین و نازاری برین وینه نازاری ئیوه کهچی لاوازی روی نه کرده نهوان و خوئیانیان ناماده کرده بو جهنگ له دواى جهنگی به درو په لاماری ئیوه یان دایه وه ، پیویسته ئیوه یش وه نهوان واین و نهی ئیوه به هوره ترین ، چونکه ههولتی ئیوه خاوهنی سووده نهك جهنگی نهوان .

﴿وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نَدَاوْهَا بَيْنَ النَّاسِ﴾ وههڙي رڳوڙاني جهنگ و جيهان ئيمه نهو هيتانه
نه گورين له نيوان ناده ميزادا ، روڙي دهسه لات و رابواردن بو لايه نيکه و روڙي بولايه ني

تره ، رۆژی نه گه تی و نازار بۆلایه ، رۆژی تر بۆ لایه تره ، رۆژی سوود بۆ موسولمانانه و رۆژی تر بۆ بئ باوه رانه .

مه بهست لهو گۆرینهی خوای مه زن بۆ نه وه نی یه جارێ یارمه تی باوه رداران بدا ، جارێ تر یاریده ی بئ باوه ران بدا ، چونکه یارمه تی دان کاریکی گرنگه هه رگیز شایسته ی بئ باوه ران نه . به لکو وستی خوای مه زن وایه جارێ نازاری گران تووشی بئ باوه ران نه کا ، نه گه هه موو کاتێ نازاری بئ باوه ران گران بکا و نازار له سه ر موسولمانان هه لگه ری هه موو ناده میزاد بۆی ده ر نه کوێ باوه ر هێنان به ناین راسته و په وایه ، جگه ی نه و پوچ و نادروسته ، که واته هه موو ناده میزاد به خووشی بئ یابه ترشی نه یئ باوه ر به یئن ، نه و کاته داوا کردنی خوای مه زن له ناده میزاد بۆ فه رمان به رداری بئ سه رووه و پاداشت و سوزایش بئ جیگه ، وهك له مه و به ر له نایه تی (۱۳۸) ی نه م سوره ته باسی کرا .

له رۆژانی رابوورد ودا هێزی گه لان و سه ر که و تینان به هوێ دارایی و پیاوانی زۆر نازا و کارامه وه بووه ، هه ر گه لێ به و جوړه خوێانیان بنواندایه سه ر نه که و تن ، به لام نیستا و نه م سه ر ده مه ی ئیمه نه و شتانه باویان نه ماوه . ئیستا زانیاری و پیشه سازی ده ور نه بیئ ، نیشتمانی دانیشتوانی نه زان و نه خوێنده وار بئ هێز داگیر کرا و نه بئ باهه موویان خاوه نی سامانه زینی دانیشتوانی سه ر زه وی بن ، وهك زێری ره ش زیو و خورما و دانه وێله و ده ریا و زه ریا ، به لام دانیشتوانی جیگه یه خوێنده وار و زانابن ، خاوه نی پیشه سازی بن سه ر که و تن به ده ست نه هێئن ، هه ر چه نده زه وی نیشتمانه کانیان چۆلبن له هه موو کانگایه نه وه یش به هوێ زانیاری و خوێنده واری به وه یه ، به ناچار ی گه لانی نه زان و بئ هێز نه بنه به چوکی گه لانی خاوه ن زانست و به هێز بیانه وێ یا نه بیانه وێ .

موسولمانانی پێشو له سه ربازنه بۆ سوودی خوێان نه سه ر پانه وه به گورجی به یه كه نه گه یشتن به گۆره ی پێوستی نه و کاته زانین و پیشه سازی و چهك سازیان به ده ست نه هێنا بۆ سوودی دانیشتوان ، به و بۆنه وه بوون به پێشه و و چاو لیکراوی هه موو گه لان . به لام له م سه ر ده مه دا په ر ته وازهن و له سه ر هێلێ راست پشت نه که نه یه کتری و هه رگیز تووشی

یه کتری نابتهوه ، بهو بۆنهوه نهزانین و نهخوینهواری و بیهیشهسازی بویه بهشیان و بوون بهژێردهستهی دوزمنانی خوڤان و خوایان ، بویه بیه باوهپرانی نیستا جیگای موستمانانی بیشوویان گرتوه و بوون بهزانو خویندهوار .

زانستی بیه وینهی خوای مهزن لهمه‌دایه له‌گومان و نه‌زانیندان و نه‌زانن چ که‌ستی له‌باوه‌پرداران و له‌بیه باوه‌پران سه‌رئه‌که‌ون ، ئاده‌میزاد به‌کوژشی خوڤان نه‌و گومان و نه‌زانینه نه‌هێلن به‌هۆی ووردبوونه‌وی زۆر قوول له‌به‌لگه‌ راستیه‌کانی ئایینی ئیسلام ، بۆ نه‌وه‌پاداشتیان له‌لای خوای مهزن گه‌وره و به‌رێز بیه ، بۆنه‌وه خوا زانستی خوڤی به‌ستی به‌و که‌سانه‌وه باوه‌پریان هیناوه و خواهنی کوژشن له‌مه‌و پاش و نه‌فه‌رموی :

﴿ ولعلم الله الذين آمنوا ﴾ ئیمه هیزی رۆژانی جهنگ نه‌گۆڕین له‌نیوان ئاده‌میزاد له‌مه‌وه‌به‌ر مه‌به‌ست و زانستیکی تایه‌تیه‌ داوای نه‌و گۆڕینه‌ی کردوه ، له‌به‌ر نه‌وه‌ی خوا بزانی و ناگادار بکا که‌سانیکی نه‌وتۆ باوه‌پریان هیناوه جیا بینه‌وه له‌بیه باوه‌پران ، مه‌به‌ست نه‌وه نیه خوازانا نه‌بووه به‌و که‌سانه باوه‌پریان هیناوه و رۆژانی هیز نه‌گۆڕی هه‌تا باوه‌پرداران بناسن که‌به و جوژه‌نی‌یه ، چونکه خوا مه‌به‌ستی نه‌مه‌یه خوا زانستی خوڤی بۆ باوه‌پرداران ناشکرا نه‌کا هه‌تا ئاده‌میزاد بیان ناسن ، زانراوه‌کانی خوا زۆرن و زانینی خوا یه‌که و ناگۆڕی هه‌ربه‌وه نه‌وه ، بۆ ئه‌وه‌یه‌کی له‌ئیمه نه‌زانن به‌هاتنی به‌یانی ، داویی کاتی به‌یانی هات نه‌زانن به‌یانی بویه‌نه‌مه‌رۆ نه‌مه‌رۆش رۆشیت نه‌زانن بووه به‌ر‌ابووردوو ، که‌واته گۆران و تازه په‌یدا‌بوونیکه له‌زانراوه‌کاندا په‌یدا نه‌بیه ، خوای مه‌زن ، باوه‌پردار و بیه باوه‌پر نه‌زانن به‌ر له‌وه‌ی بۆ ئاده‌میزاد ده‌رکه‌ون ، کاتی ده‌رکه‌وتن خوا نه‌زانن به‌جیا‌بوونه‌ویان لای ئاده‌میزاد .

﴿ ويتخذ منكم شهداء ﴾ وه‌بۆ نه‌وه خوا وه‌ر‌بگ‌ری کو‌مه‌لێ له‌شه‌هیده‌کانی ئیوه و رێزیان لی بگ‌ری به‌بۆنه‌ی ئارام و خو‌را‌گرتیان‌ه‌وه له‌سه‌ر سه‌ختی جهنگ و شتی تر . شه‌هید که‌سیکی نه‌وتویه خوڤی بکا به‌فیدا‌کار بۆ بیروباوه‌ری خوڤی ، چونکه نه‌زانن نه‌و رێگه‌یه به‌ختیاریه ، مانه‌ویان له‌گه‌ل سه‌مه‌کاراندا شو‌ره‌یی و خرابیه‌یه ، شه‌هید

ته‌فسیری زمانکۆیی

له پاشه پوژدا له گهل پیغمهر ﴿ﷺ﴾ و دوستانی خوادان و خوا شایه تیان بو ئه دا له نیو هه موو گهلانی ناده میزادا .

ئهو که سانه ی له جهنگی بی باوه راندا بکوژرین نو یژی مردوویان له سهرناکری و ناشوړین ، بهو مهر رجعی ئهو جهنگه کوژایی بی نه هاتی ، ئیتر بههر جوړی کوژایی ، بهلام ئهو که سانه ی له جهنگی یاخیه کان له پوژیمی ئیسلامدا بکوژرین ، یا له پاش کوژایی جهنگی بی باوه راندا بکوژری بههر هوپه بی به شهید دانانرین ، ئه بی بشورین و نو یژیان له سهر بکری ، خوا بیکا به بهشی شهیدی .

﴿والله لا یحب الظالمین﴾ وه خوا ستمکارانی خوشا ناوی ، هه لیان نابوژی بو کوشتن له پوژگی خوادا ، هه ورچه نده واته بی له جهنگی باوه رارانان نه کوژرین ، یا سهر نه که ون بو ئه وه بیته هو ی سهر لیشوان و ناسینیان لای ناده میزاد .

﴿ولیمحص الله الذین آمنوا﴾ وه بو ئه وه ی خوا پاکي بکاته وه که سانیکی ئهو تو باوه ریان هینا و به هو ی ئهو گوړانه ی هیژی روژه کانی جهنگ ، ده ریان بخا بو ناده میزاد و تاقیان بکاته وه .

﴿ویمحق الکافرین﴾ وه بو ئه وه ی خوا بی باوه ران له ناو بیا به هو ی ئهو گوړانه وه ، مه به ست له ناو بردنی ئهو بی باوه رانه تاقمیکی تایه تن که جهنگیان له گهل پیغمهر کردوه له جهنگی ئو خودا ، ئهو تاقمه هه مویان کوژران جگه له که میکیان که له وه پاش باوه ریان هینا ، وه خالیدی کوری وه لید .

هه موو کهس ئه زانی که بی باوه ران هه موویان له جهنگی نایی ئیسلامدا کوژراون و زوړ به یان ماونه ته وه و بی باوه ریشن ئهو مانایه راسته نه گهر مه به ست له ناو چون سزای جیهانی .

له جهنگی ئو خودا به درو و بلاو کرایه وه که پیغمهر ﴿ﷺ﴾ کوژرا و بهو بو ئه به وه موسولمانان بوون به دوو به شه وه : هه ندیکیان ئه یان ووت : نه گهر پیغمهر بوایه نه نه کوژرا ، هه ندی تریان ووتیان : ئیمه له سهر فهرمووده کانی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ نه روین و

جەنگ ئەکەین هەتا ئەکوژرین و ئەچین بۆ خزمەت پێغه مەر ﴿﴾ ، بۆ روون کردنەووی ئەو مەبەستە خوا فەرمووی:

أَمْرٌ

حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿١٤٣﴾

﴿ أم حسبتم أن تدخلوا الجنة ﴾ بە لکو ئایا ئیوه گومانتان ئەبرد کە ئیوه ئەچنە بەهەشت ، وەک ئەو کەسانە کۆژران و ئارامیان گرت لەسەر کوشتن و ئازار و برینداری ؟ ، پێویستە گومانتان وانەبێ .

﴿ ولما يعلم الله الذين جاهدوا منكم ويعلم الصابرين ﴾ وەهیشتا خوا نەبینی و نیشانی ئەدا بە ئادەمیزاد کەسانێکی ئەوتۆ کۆششیان کرد و خۆیان فێداکاری کرد لە ئیوه ، چوون بۆ ئیو بەهەشت بەو جوۆرە نەبێ دەستی هیچ کەسێ ناکەوێ ، کە خوا ببینی و نیشانی بەدا بە ئادەمیزاد کەسانی ئارامیان گرتووە و بێ فەرمانی پێغه مەریان نەکرد و جێگەی خۆیان چۆل نەکرد ، یانی ئیوه ناچنە بەهەشت هەتا بەو جوۆرە نەبن .

ئەو ئایەتە بە لگەی روون و ئاشکرایە لەسەر ئەمە کە ئایینی ئیسلام پەڕیوەندی بەتەوی هەبە بە کردەووی چاک لەژێانی جیهاندا ، مەرجی یە کەم بۆ نزیك بوونەووە لەخوا و پرزگار بوون بەهۆی رەزایەتی خواوە و بەشداری لەپاداشتا هەر بە کۆشش و ماندوو بوونە ، پەڕیوەندی بەراست گۆیی و نیازی پاک و ئارام گرتن و خۆرا گرتەووە هەبە ، بەلام

دروستکردنی مزگهوت و تهکیه و خانهقا و پژوگرتن و نویژ کردن و خویندنی قورئان ،
 نهوانه ههموویان سوودیان نییه مهگه بینه هوکاری ناده میزاد پاکیشن بو سوودی گشتی
 یا ریگه بگرن له زیان و نازاری نهوان ، بهگویره ی یاسای قورئان خزمهتی دانیشتونانی پی
 بکړین .

دروشم و نالا و بهیداحی ئابنی وهك نویژهكان و جیگهكانی پهرستن ههرچهنده بهی
 گومان پژدار و پژوزن ، بهلكو نهوانه پیوستی ئابین و نهی بکړین ، دواپی ههموو
 دهولت و تاقمی که بیروباوهریکی تنها کوپان نهکاتهوه نابی ههبن مهگه ههیان بی
 دروشم و نالایه خوینانی پی دهرنخه و تاقم و پهیرهوانی خوینانی پی کونهکهنهوه . بهلام
 نهو دروشمانه نابنه جیگه ی پروا ، لهجگه ی نهو دروشمانه شتی تری کاریگه هه ی ،
 مه بهست له نویژ به تنها کورنوش بردن و سوژده بردن نییه ، بهلكو نهوه ی گرنگی نهو
 شتهیه نویژ که بهگویره ی فهرموده ی خوا لهشی خوی به کار بهی پی له فهرماندان بهچاکه و
 ریگه گرتن له خراپه و کاری بیژ لی کراوه ، کوپونهوه له مزگهوتا پیوسته بو نهوه بی
 دانیشتون سهر جهم پال بدنه به بهیه کهوه و به نیازی پاکهوه بو سوودی ههموان ، نهك بو
 سوودی تاییهتی لایه و نازاوه و دووبه ره کی نانهوه . بهراستی لهم سهرده مه ی ئیمه دا
 دروشم و نالای ئابنی به کار دین بو لادانی دانیشتون له ریگه ی راست ، زور له پارت و
 کومه لان هه نای ناین و نیشتمان پهروه ی و پژوینیریان به خوینانهوه ناوه سهرمایه یان
 له پژیمی بیگانهوه بو دی و مزگهوت و تهکیه و خانهقای پی دروست نهکهن و ووینه یان
 نهگرن و نهیان نیرنهوه بو لای نهو پژیمه .

کومه لی له هاورپیکانی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ ناواتیان نه خواست و نه یان ووت : خوژگایه
 ئیمهش وهك هاورپیکاغان له جهنگی به دردا له ریگه ی خوادا خو ماغان بدایه به کوشت هه تا
 بهو پله بهرزه شاد ببوینایه ، کهچی کاتی جهنگی ئوحد روی دا ترسان و رایان کرد
 پیغمه ریان به جی هیشت ، نهو ناواته ی خواستبو یان پالتیان پیوه نا ، بویه خوی مهزن پروو
 نهکاته نهوان و نه فهرموی :

﴿ولقد كنتم تمنون الموت من قبل أن تلقوه﴾ وهبِراستی ئیوه ئاواتی مردنتان
نهخواست زۆر به خۆشیه وه هتا پلهی بهرپزی شه هادهت وهر گرن له پیش نه وه ئیوه بگه
به هوی مردن به تاییه تی لهم جهنگه ی ئو حودا .

﴿فقد رأيتموه وأنتم تنظرون﴾ دوا یی بهراستی ئیوه بینیتان جهنگی ئو حود و بی
باوه ران و ، له کاتی کا ئیوه هیژ و شیر ی بی باوه رانتان چاو بی کهوت شکان و پیغه مه رتان
به جی هیشت ، له کاتی کا برا کانتان به مردووی نه بینی .

بۆ هه موو ئاده میزادی ژینگه و کاریکی تاییه تی خویان هه به ، نه و ژینگه و کارانه
دهسته لات پهیدا نه کهن به سه ر په وش و بیرو باوه رپانا به زۆری ، دوا یی بۆ و نه پیای
لاواز و بی دهسته لات سه مکردن له هه موو هیژ به خراپه ر دائه نی ، هه ر که سه ی
له ژینگه به کا بژی بت په رستن ه یچ خراپه به له بت په رستیدا نابین ، مه گه ر ئاده میزادیکی
زۆر ژیری وه ک موحه مه دی کوری عه بدولا که به پاکی په وشتی خوی بت په رستی له به کهم
کاته وه به خراپ نه زانی .

بۆ نمونه زۆر هه ژار و لاواز هه ن نه و په ری رقی خویان ده ر نه به رن به رانه ر به کار و
کرده وه ی سامانداران و خاوه ن هیژان ، باسی سه تم و ئازار و نه شک به دانیان نه کهن .

کاتی نه و مروه هه ژار و لاواز و بت په رست و بی ئایانه به جو ری تر گۆران و بوون
به ساماندار و خاوه ن هیژ و خوا په رست خو و په وشتیان نه گۆری به جو ری تر ، نه و شتانه ی
له وه به ر نه فره تیان لی نه کردن ئیستا لایان زۆر به رپز و پیرو زن . به چاوی خۆمان
زۆر که سمان دیوه دژی ساماندار و کار به ده ستان بوون ، دوا یی هه ر نه و که سانه بوون
به ساماندار و خاوه نی پله و پایه ی سه تم لی کراوی و هه ژاری خویانیان له بیر نه چی و له مان
خراپه ر نه بن ، هه روه ها چه ن دین مرو فی بت په رست و بی ئاین که باوه رپان هیئا نه و په ری
بیژاری خویان ده ر نه به رن بۆ بیر و باوه ره کۆنه کانیان .

خوا ی مه زن به و ئایه ته ی پیشو به چه ن دین ئایه تی تری دوا یی نه و نه ریت و ژینگه بهیری
ئاده میزاد نه خاته وه ، بۆ نه وه ی بزانه ئاده میزاد له گۆران و گه شه کردندان به به رده وامی

بہ لَامِ مَرْوُفِی زَیْر و کارامہی زور بہویژدان لہ خوی بایی نابی و گرنگی بہہاتوو چو و
گورانی نہریت و ژینگہ نادا ، ہہڑاری و لاوازی و سامانداری و پلہو پایہ کاری تی ناکا ،
وایان دائہنی ٹہو شتانہ دین و ٹہروون و نامین ، ہہروہا ٹہو کہسانہ خواہنی بیروباوہری
راستن و لہ ہہموو شتی بہراستی و باوہرہوہ تی گہیشتون ناگورین لہ خوشیدا بن یا
لہ تالیدا ، ہہموو چاکہیہ بو خویان و بو جگہی خویان بہرہوا ٹہنن ، ہیچ شتیکی خراپی
تازہ پیدابوو سہریان لی تیک نادا ، مَرْوُفِی چاک و خرایان بو پروون بوہتہوہ ، بیروباوہری
چاک و خراپ لایان پروونہ . ٹہ گہیرنہوہ کاتنی عہدولای کوری ٹہبو قہمٹہ بہردیکی
ہاویشت بو پیغمہر و پرومہتی پیروزی پیغمہر بریندار کردو ددانیکی پیغمہری شکاند ،
پاسہوان و بہیداخ ہلگری پیغمہریشی کوشت ، وایشی زانی پیغمہریش کوژراوہ
جاری دا بہنیو خہلکا و ووتی : موحمہد کوژراوہ ، بہو بوٹہوہ ہہندیکی زور
لہ ہاوریکانی پیغمہر ﴿ﷺ﴾ پرووخان و ہلہاتن لہ گہرمہی جہنگدا و پیغمہریان بہجی
ہیشت ، ہہندی تریان ووتیان . کہ پیغمہر کوژرابی ٹیمہ خہریکی چ شتیکن ، بڑیہ
خوای مہزن بہسہر زہنشٹہوہ فہرمووی :

وَمَا مُحَمَّدٌ

إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ

أَنْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ

اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَمَا كَانَ

لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كَتَبْنَا مُوَجَلًّا وَمَنْ يَرُدَّ

ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِيهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ
مِنْهَا وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٥﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَتَلَ مَعَهُ
رَبِّيُونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا
وَمَا أَسْتَكَانُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٦﴾ وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ
إِلَّا أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ
أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿١٤٧﴾ فَكَانَتْهُمْ اللَّهُ
ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحَسُنَ ثَوَابُ الْآخِرَةِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤٨﴾

﴿ وما محمد إلا رسول قد خلت من قبله الرسل ﴾ وەموحه مەد هېچ شتێ نێ یە مە گەر
نادەمیزادیکە نیراوه بۆ ئەو پەيامی پەروەردگاری خوا بگەیهنێ بەبەندەکانی ، هەرکاتی
رایگەیاندا کارەکە ی کۆتایی یی دای ، پەيامی خوا پەيوەندی بە مانەوای موحەمەدەو نێ یە
بەلکو ئەو پەيامە بەردەوامە بەمانەوای خوای مەزنەووەو خوا هەرئەمێنێ ، بەراستی بەر
لەموحه مەد چەندین پێغەمەری تر رابووردوون و مردوون و نامۆزگاری بەکانیان ماوەتەو ،
موحه مەدیش بمری پەيامەکە ی هەر ئەمێنێ پێویستە لەسەر ئێوە دەست بگرن بەتاینی
موحه مەد دوا ی مردنی .

﴿ أَفَنُ ماتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ ﴾ دوا ی ئە گەر موحەمەد مرد لەجیگە ی
خو یا کۆژرا نایا ئێوە ئە گەر پێوە بۆ لای کاری پیشوتان ، ئێوە ئەتانهو ی بگەر پێوە بۆ

تەفسیری زمانکۆبی

لای بی باوه‌ران و هه‌لگه‌په‌نه‌وه له‌نایینی ئیسلام ، ئیوه نابیی ئەو کاره بکه‌ن موحه‌مه‌د نه‌میتنی ، خوا و نایینی موحه‌مه‌د نه‌میتنی .

﴿ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئاً ﴾ و هه‌هر که‌سی بگه‌په‌نه‌وه بۆ‌لای بیرو باوه‌ری پێشویی و واز له‌نایینی ئیسلام به‌یتنی ، دوا‌یی و هه‌ر گه‌رانی ئەو که‌سانه زیان له‌خودا ناده‌ن هیچ شتی .

﴿ وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴾ و هه‌خوا له‌مه‌و دوا به‌م نزیکه پادا‌شتی ئەو که‌سانه نه‌دا‌ته‌وه سوپاسی خوا نه‌که‌ن و په‌شیمان نه‌بنه‌وه و نه‌گه‌په‌نه‌وه بۆ لای نایینی ئیسلام .

﴿ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُوجِلاً ﴾ و نه‌یه هیچ که‌سی که‌ بمیری مه‌گه‌ر به‌ده‌ستوری خوا ، ئەو مردنه‌ نو‌سراوه به‌نو‌سراویکی خاوه‌ن کاتی دیاری کراو ، ئەو که‌سه نه‌له‌به‌ر ئەو کاته و نه‌له‌پاش ئەو کاته نامری و ناژی ، که‌وا‌نه‌ را‌کردن و خو‌شاردنه‌وه و ترسان ئەو کاته درێژ نا‌که‌نه‌وه ، ئازایی و په‌لامار دانی دو‌ژمن کورتی نا‌کا‌ته‌وه ... چەندین پر‌سیار هه‌ن زۆر مرو‌فی بی باوه‌ر و باوه‌ر دانمه‌ه‌زراو پر‌سیاری بۆ نه‌که‌ن و به‌رپای نه‌که‌ن :

پر‌سیار / ئەو شته‌ی ئی‌مه‌ ئه‌ی‌بینن ئه‌مه‌یه که‌به‌را‌ستی بۆ مردن هه‌یه چەندین هۆی تابه‌تی ، وه‌ک کوشتن و خنکان و پ‌شانه‌وه و چەندین شتی تر ، ئەوا‌نه‌ دژی ئەوه‌ن که‌ کاتی مردن دیاری کراوه به‌هۆی زانی‌نی خوا‌ی مه‌زنه‌وه ؟

وه‌لام / له‌وا‌نه‌دا هیچ هۆیه‌ تر نی‌یه بۆ مردن جگه‌ی ئەو کاته دیاری کراوه لای خوا ، چونکه‌ پ‌شانه‌وه‌ بلاو نه‌ی‌ته‌وه له‌جی‌گه‌یه‌ کدا ، له‌گه‌ڵ ئەوه‌دا لاویکی به‌هێز نه‌م‌ری‌تی و پیریکی په‌ک که‌وته نامری‌تی ، زۆر لی‌دان هه‌یه‌ پیاوی نه‌کوژی که‌چی هه‌ر ئەو لی‌دانه‌ پیاوی تر نا‌کوژی ، نه‌گه‌ر ئەو هۆیا‌نه‌ بۆ هه‌موو کات بو‌نایه‌ نه‌بوا‌یه‌ کاری بکه‌را‌یه‌ سه‌ر هه‌موو که‌سی به‌بی جیاوازی ، که‌وا‌ته‌ خوا دیاری کردووه له‌و کاته‌دا بم‌رن .

پر‌سیار / به‌گو‌یره‌ی ناوه‌روکی ئەو ئایه‌ته‌ نه‌بی پیاو کوژ به‌ر پر‌سیار نه‌بی له‌به‌رده‌م خوا‌دا به‌کوشتنی پیاوی تر ؟

وه لّام / بهراستی کوژراوه که مردووه بهووی کاتی دیاری کراو بۆ مردنه کهی ، پیاو
کوژیش شایستهی سزادانه چونکه پهلاماری شتیکی داوه خوا قهدهغهی کردووه ، له گهل
ئهوهیشدا ئهیتوانی کهخوی لی دوور بخاتهوه و وازی لهو پیاوه بهیتایه بههوی شتی ترهوه
بمردایه . کهواته کوشتن و کاتی دیاری کراو لهیهک کاتا کۆبونهتهوه لهجیگهیهکی تنههادا
کهلهشی پیاوه کوژراوه کهیه .

لهمهو بهر باسکرا که تیر هاویژهکان بی فهرمانی پیغمهریان کرد ، جیگهی خۆیانان
چۆل کرد ، دهستیان کرد به کۆبونهوهی تالان ، بهو بۆنهوه بت پهراستیان پهلاماریان دان
هندیکیان کوژران و نهوانی تریان رایان کرد ، دواپی خوا بهسهر زهنشتهوه بهوان
ئهفهرموی :

﴿ وَمَنْ يَرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُفُوتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُفُوتِهِ مِنْهَا وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ ﴾
وههر کهسی بهجنگ کردن مهبهستی پاداشتی جیهانی ئیمه ئهو پاداشتهی ئهدهینی و
لهجیهاندا و لهپاشهپروژدا بهشی تری بۆ نییه و ، ههر کهسی مهبهستی پاداشتی پاشهپروژی
ئیمه ئهو پاداشتهی ئهدهینی بههر جورئ شایانی بی ، ئیمه پاداشتی باوهپردارانی سوپاس
کههر ئهدهینهوه کههیچ شتی لای نهداون بۆ جهنگ کردن و مهبهستیان ههر خوا بووه .

ناوهروکی ئهو ئایهته ههرچهنده دهربارهی جهنگ هاتوته خوارهوه بهلام ههموو
فهرمانیکی خوای مهزن نهگریتهوه ، بهگوپرهی مهبهستی خۆیان لهپاداشتی جیهان و
پاداشتی دواپروژ . ههر کهسی جهنگ بکا بۆ بهرزی ئاینی ئیسلام پاداشتی خوی وهرئهگری
لهتالان و شایانی پاداشتی لای خوای مهزنیشه ، ههر کهسی جهنگ بکا بۆ مهبهستی
پاداشتی جیهان و پاداشتی پاشهپروژ خوای مهزن ههر دوو پاداشته کهی ئهداتی ،
بهپیتچهوانهی نویژ و پروژو زهکات ، نهوانه ئهپی بهتهنها ههر مهبهستی خوابی ، نهگر
مهبهستی جگهی خوابی نهوانه پووچ نهکاتهوه و لای خوا پاداشتیان بۆ نابی .

ئهو کهسانهی دوا مانای ئایهتهکانی قورئان و فهرمودهکانی پیغمهر بکهون ئهپی
بزانن نیازی دل کاریگهری گهورهی هیه لهسهر بریاردان بۆ پروو کردنهوهی گفتوگو و

کردهوی پیاو چاکان و پیاو خراپان . جیگهی سهرسورمان نییه که دل و دهر و ونی
 ئاده میزاد بنجینهی هه موو شتیکن، به بزوتنهوی دل ژبانی ئاده میزاد دهست پی ده کات، به
 وهستانی دل کوتایی به مانه وه ژبانیایی دیسی، هه دلش جیگهی باوه پری باوه داران و
 ترسانیان له خوا، هه دل جیگهی ئاوات و چاوچنۆکی و خوشه ویستی و کینه و ئازایی و
 ترسنۆکی و یه ک رووی و دوو رووی و قینیات و بی باوه پری و سته م کردن و هه موو شتی
 تر . که واته کردهوی ئاده میزاد نه گۆررین به گۆرانی نیازی دلیان، به و بۆنه وه ئاده میزاد
 نه توانن ریگه بدۆزنه وه بۆ خویان به گویره ی نیازو نیشانه ی دیاری کراوی خویان، هه له
 سه ره تایی ژبانیانه وه هه تا کوتایی ته مه نیان، به دهر که وتنی کارو فرمانیان چاکبی یا خراپ
 نه توانری پر یار بدری له سه ر شاراهوی نیازی دلیان به هو ی نه و کارو فرمانه بانه وه به لام
 نیازی دل به بی کرده وه بایه خی پی نادری، نه بی نه و نیازه کرده وهی له گه لیبی هه تا نه و
 که سه شایانی پاداشت یا تۆله بی.

با نه مه ییش بزانی نیازی کردنی گونا هه ره چنده خوی له خویانه وه قه ده غه به
 خاوه نه که ی شایسته ی سزایه . به لام خوی مه زن به میهره بانی خوی نه و سزایه له سه ر
 خاوه ن نیازه که لانه با، به مه رجی گونا هه که نه کا، نیازی چاکه لای یاسای ئیسلام به چاکه
 بۆ خاوه نه که ی نه نو سری، نیازی خراپه ی رووت به گرناه داناری.

خوای مه زن بۆ کوتایی هاتن به سه ر زه نشت و ته می دا دانی جهنگاوه رانی ئو حود
 نه فهرمو ی به هه له تاهه کان: پیغه مه برانی پیشو و په پره وه کانیان چاکترین هۆن ئیوه چاویان لی
 بکه ن، چونکه نه وان ریگه و شوینی خویانیان چۆل نه ئه کرد خاوه ن ئارام بوون له سه ر
 جهنگ هه لته نه هاتن، چون ئیوه ی موسلمان شایانی نه وه ن هه لیبی و بروخین، بۆیه خوای
 مه زن نه فهرمو ی:

﴿ وَكَاتِي مِنْ نَبِيٍّ قَاتِلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ ﴾ وه زۆر له پیغه مه بران جهنگیان کردوه
 له گه لیبان کۆمه لیکێ زۆر زاناو له خواترس و خوپاریز، زۆریان لیسی کوزراوه . ژماره ی
 سوپای نه و پیغه مه برا چنده بو بن مه به سته که ناگۆری.

ته فسیری زمانکۆبی

﴿ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَافُوا ﴾ دوایی ئەو زانایانە لاوازی ڕووی تی نه کردوون له بهر ئەو شتە ی توشی ئەوان بوو له ڕێگە ی خوا له گوشتن و ئازار و برینداری زۆر جاریش پێغه مبه ره کانیا ن له گه لێانا کوژران و، ئەو زانایانە لاواز نه ئەبون بۆ جهنگ کردن و نه نه ترسان و، سه ریان شو ڕنه کرد به ده ربړینی بۆ دوژمنانی خو یان.

﴿ وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ﴾ وه خوا خو ڕا گران و خاوه ن ئارامه کانی خو ش ئەو ی، یارمه تیان ئەدا و ڕێزداران لای خوا.

﴿ وَمَا كَانَ قَوْلُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا وَكَتَبْتَ فِي أَمْرِنَا ﴾ وه ئەو زانا له خوا ترسانه ه یچ گفتو گو ڕێکیان نه بوو دوای کوشتیان مه گه ر نه یان ووت: ئە ی په روه رده که ری ئێمه تو خو ش به بۆ ئێمه له گونا هه کاغان و له لادانغان له سنو ری به ندایتی خو مان و، تو توند بکه پێکانی ئێمه له جێگه ی خو یانا له جهنگدا و خو مان ڕا گرین.

﴿ وَالنَّصْرُ عَلَی الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴾ وه تو یارمه تی ئێمه بده و زالم ان بکه به سه ر تا قمی بی باوه راندا، ترس و بیم بجه ره دلێان، هه تا گو رێز بده ن له جهنگدا.

﴿ فَآتَاهُمُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا ﴾ دووایی خوا به خشیوی به و زانایانە پاداشتی جیهان له سه ر که وتن و تالان و زالبون به سه ر دوژمنان و لی بو ردنی خوا و با سه کردنیا ن به چاکه.

﴿ وَحَسَنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴾ وه پێی دا بوون شیرینی پاداشتی پاشه ڕۆژ له به هه شت و خو شی و ژیا نی به رده وامی و، خوا چاکه که رانی خو ش ئەو ین که بریتین له و زانا له خوا ترسانه و هه مو و که سانی وه ک ئەوان و ابن و بی فه رمانی پێغه مبه ره کانیا ن نه که ن.

هاو ڕێکانی پێغه مبه ر ﴿ ﷺ ﴾ شکان و ڕایان کردو وازیان له پێغه مبه ر هیتا وایان زانی کوژراوه، به و بۆ نه وه دوو ڕوه کان ووتیان: بگه ر پێ نه وه بۆ لای ئایینی خو تان نه گه ر مو حه مه د فرو سته ده ی خوا بوایه نه نه گوژرا، خوا ی گه و ره بۆ ته می کردنیا ن فه رموی:

يَتَّيِّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن تَطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا
يَرُدُّوكُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾
بَلِ اللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ ﴿١٥٠﴾ سَنُلْقِي
فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ
مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ وَبِئْسَ
مَثْوَى الظَّالِمِينَ ﴿١٥١﴾

﴿﴾ يا لایها الدین امنوا ان تطيعوا الدین کفروا یردوکم علی اعقابکم ﴿﴾ نهی که سانیکی
نهوتو باوهرتان هیناوه نه گهر ئیوه فهرمانبهرداریی که سانیکی نهوتو بکهن، باوهریان نه هیناوه
وهک بت پهرستانی عهرهب و، دوروه کان نهوان ئیوه نه گهر نهوه بؤلای ثاینه که ی
پیشوه که ی خوټان که بی باوهری و بت پهرستی، نهتان گهر نهوه پاشهو پاش.

﴿﴾ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿﴾ دواپی ئیوه نه گهر نهوه بؤلای زیانو مهندان له ههر دوو جیهاندا،
زیاندار نه بن به سهر خواری بؤ بی باوهریان و به چونه ناوی دۆزه خ.

هموو ئاده میزادی راست بکا یا درؤ بکا ناوات نه خوازی هموو ئاده میزاد له سهر ناین
و بیرو پروای نهو بی، جیاوازی له نیوانیا نه مهیه: پهرهوی کردنی ناراست و پوچ بازان
زیان به خشه، پهرهوی کردنی راست ویزان قازانج و سود به خشه، بؤیه خوا باوهرداران
له بی باوهریان نه ترستی نه فهرموی:

﴿ بَلِ اللّٰهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ ﴾ بهلکو خوا خاوهن دوست و یاریدهر ئیوهیهو، خوا چاکترینی یاریدهرانه، مروقی باوهردار نایی بیر له پهپهروی و دوستایتی بی باوهردان بکاتهوه، گوئی له فیل و خراپه کاری نهوان نهگرئ، ههرکسی خوا یاریدهری بیت پیوستی به یارمهتی و دوستایتی کهسی تر نییه... بی باوهردان که له جهنگی ئو خودا گهرانهوه بۆ مه که ووتیان: کاریکی خراپان کرد که موسلمانانمان بنهپر نه کردن خو کهمیکیان مابوو. کهواته با بگهرینهوه بنهپریان بکن، کاتی وستیان بچنهوه بۆ جهنگ کردن له گهل موسلمانان خوا ترسی خسته دلیان و گهرانهوه، بهو بۆنهوه خوا فهرموی:

﴿ سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا ﴾ ئیمه نهخینه دلی کهسانیکی نهوتو باوهردان نههینا ترس و بیم به هوئی شتی نهوان هاویهشیان داناوه بۆ خوا به شتی خوا نهیناردوهته خوارهوه بهلگهیه که نهو شته گرنگی پی بدرئ. کهواته ئیوهی موسلمان نایی بترسن له بت پهستان لهبهر نهوهی ئیوهیان شکاندوه له جهنگی ئو خودا، نهوان که هاوبهش دانهنن بۆ خوا لاسایی پیشوانی خویان نهکه نهو به پی نامهیه خوا نار دبیته خوارهوه.

﴿ وَمَا لَهُمُ النَّارُ وَيُسْ مَثْوَى الظَّالِمِينَ ﴾ وه جیگهی بی باوهردان ئاگری دۆزهخه، وه ئاگری دۆزهخ شوین و ئارامگای ستهمکارانه.

لهمهوهیر زانیمان که موسلمانان ههندی له عهره به بت پهسته کانیان له جهنگی ئو خودا کوشت، بهردهوامیشبوون لهسهر کوشتیان ههتا تیر هاویژهکان شوینه کانی خویانیان چۆل کرد که پیغمهبر بۆیانی دیاری کردبو. لهو کاتهدا خالدی کوری وهلید له پشتهوه پهلاماری باوهردارانی دا عبدالوئی کوری جوبهپرو هاوړپکانی کوژران، بت پهستان هوریهان بهرزبویهوه، باوهرداران شکان و (۷۰) کهسیان لی کوژرا، لهو کاتهدا مروقی جاری دا وا موحهمد کوژراوه. پاش نهو جار خوی مهزن ئازایی و هورهی خستهوه دلی موسلمانان و گهرانهوه، پهلاماری بت پهستانیان دایهوهو شکاندنیان، بهو بۆنهوه خوی مهزن بهلینی بۆ باوهرداران پروون کردهوه که ئیوه سهر نهکهون. فهرموی:

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ
وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُونَهُمْ بِإِذْنِهِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا فَشِلْتُمْ
وَتَنَزَّعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِمَّا بَعْدَ مَا أَرْسَلَكُمْ
مِمَّا تُحِبُّونَ ۚ مِنْكُمْ مَن يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ
مَن يُرِيدُ الْآخِرَةَ ۖ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ
وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ ۚ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ

﴿﴾ وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُونَهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ ﴿﴾ وه خوا راستی کرد له به لیتی
خویدا بو ئیوه که ئیوه سهر نه کهون کاتی ئیوه جهنگان نه کرد له گهل بی باوه ران و نه تان
ویست بیان کوژن و بنه بریان بکهن به ده ستوری خواو به گویره ی زانستی خو ی، ئیوه
به رده و امبوون له سهر کوشتیان.

﴿﴾ حَتَّىٰ إِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَزَّعْتُمْ فِي الْأَمْرِ ﴿﴾ هتا ئیوه ترسان له بی باوه ران و نا کوکتان لی
پهیدا بو له نیو خوژانا له باره ی جهنگ کردنانه وه، هندیکتان ووتان ئیمه جهنگ
نه کهین و هندیکتان ووتان ئیمه جهنگ ناکهین کاتی بیژرا پیغمهر کوژراوه و تیر
هاویره کان شوینی خو یانیان چۆل کرد.

﴿وَعَصَبْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا أَرَاكُمْ مَا تُحِبُّونَ﴾ وه ئیوه بی فەرمانی پیغمبه‌ری خوتانتان کرد به‌جی هیشتنی نهو جیگه‌یه پیغمبه‌ر بوی دیاری کردبون له پاش نه‌وی خوا نیشانی دا به ئیوه شتی بیتان خۆشبوو له‌سه‌ر کهوتن و تالان و شکانی دوژمن.

﴿مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ﴾ هه‌ندی له ئیوه که‌سی بوو کاروباری جیهانتان نه‌ویست که نه‌وانه تیر هاویژه‌کانبون جیگه‌ی خۆیانیان به‌جی هیشت به ته‌مای کۆکردنه‌وی تالان و، هه‌ندی له ئیوه که‌سی بو پاداشتی دووا رۆژی نه‌ویست وه‌ک نهو که‌سانه‌ی له جیگه‌ی خۆیان مانه‌وه له گه‌ل گه‌وره‌که‌یان عه‌بدولای کوری جوبه‌یر هه‌تا به پله‌ی شه‌هاده‌ت که‌یشتن.

﴿ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ﴾ له پاشا خوا یارمه‌تی خۆی له ئیوه گرته‌وهو بی باوه‌ران زالبون به‌سه‌ر ئیوه‌دا بو نه‌وه ئیوه تا‌قی بکاته‌وه ئارام گرتنتان له‌سه‌ر ئازارو خۆرا‌گرتنتان له نیو دانیش‌توانداو هه‌ریه‌که‌تان به گو‌یریه‌ی کرده‌وه‌ی خۆتان پاداشت وه‌ربگرن. نه‌گینا خوا مه‌زن به‌ر له هه‌موو شتی نیازی هه‌موو که‌س نه‌زانی.

﴿وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ وَاللَّهُ فَضْلٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾ وه به راستی خوا لهو بی فەرمانی ئیوه که جیگه‌ی خوتانتان چۆل کرد لیتان بوورد پاش په‌شیمان بوونه‌وه‌تان وه خوا خاوه‌نی گه‌وره‌یی و به‌زه‌یه به‌سه‌ر باوه‌رداران‌ه‌وه له گه‌ناهه‌کانیان خۆش نه‌بی دوای په‌شیمان بوونه‌وه‌یان.

خوای مه‌زن یادی نهو که‌سانه نه‌خاته‌وه له جه‌نگی ئوحودا شکان چۆن ترسان له بی باوه‌ران و هه‌له‌هاتن و ئاو‌ریان له که‌س نه‌دایه‌وه، وولامی جاری پیغمبه‌ریان نه‌دایه‌وه کاتی به ته‌نها له جیگه‌ی خۆیا مایه‌وه که نه‌یفه‌رمو: من فروستاده‌ی خواموو نه‌کۆزراوم بگه‌ڕینه‌وه مه‌ترسن، به‌و بۆنه‌یه‌وه خوا مه‌زن روو نه‌کاته هه‌له‌هاته‌وه‌کان و نه‌فه‌رموی:

إِذْ تَصْعَدُونَ وَلَا تَكُونُوا عَلَى أَحَدٍ
 وَالرَّسُولِ يَدْعُوكُمْ فِي أَخْرَجِكُمْ فَأَتْبِكُمْ
 غَمًّا يَغْمِرُ لِكَيْلًا تَحْزَنُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ
 وَلَا مَا أَصَابَكُمْ وَاللَّهُ خَيْرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٥٣﴾
 ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمْنَةً نَفَاسًا يَغْشَى طَآئِفَةً
 مِنْكُمْ وَطَآئِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ
 الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ
 قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ يُخْفُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ
 يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَّا قُتِلْنَا هَاهُنَا قُلْ لَوْ كُنْتُمْ
 فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ
 وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحَّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ
 وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٥٤﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ

يَوْمَ التَّقَىٰ اَلْجَمْعَانِ اِنَّمَا اَسْتَرْزَلَهُمُ الشَّيْطٰنُ بِبَعْضِ مَا
كَسَبُوْا وَلَقَدْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهُمْ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿١٥٥﴾

﴿ اِذْ تُصْعِدُوْنَ وَلَا تَلُوْنُ ﴾ خوا له ئیوه خوشبو کاتی ئیوه زور به تیژی راتان کرد
به زه ویدا له ترسی بی باوه ران و، ئاورتان نه ئه دایه وه بۆلایه کترو کهستان بۆ هیچ کهسی
نه نه وهستان.

﴿ وَالرَّسُوْلُ يَدْعُوْكُمْ فِیْ اٰخِرٰتِكُمْ ﴾ وه فروستاده ی خوا له دوا ی تاقمیکتانه وه
وه ستابوو بانگی ئیوه ی نه کرد. ئیوه بین بۆلای من پیغمه رم و نه کوژراوم، هه ر کهسی زوتر
بگه ریتوو نه چینه به هه شت.

﴿ فَاتَّابِكُمْ غَمًا بَعْمَ ﴾ دوا ی نهو کاره ناره وایه ئیوه کردتان هه لهاتن و خوا پادا شتی
ئیوه دایه وه به خه فه تیکی گه وه که توشان بوو به هوی شکانتان به هوی نهو خه فه ته وه
توشی پیغمه رم بوو وه به راستی خه فه تی زور توشی هه لهاتوه کان بوو: له وانه کوشتنی
براکانیان سه ر کهوتنی بت په رستان و په شیمان بوونه وایان لهو گونا هه ی کرد بویان. نهو
خه فه تانه تان توشبوو.

﴿ لِكَيْلَا تَخْزَنُوْا عَلٰی مَا فَاتَّكُمُ وَلَا مَا اَصَابَكُمْ وَاللّٰهُ خَبِيْرٌ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴾ له بهر نه وه ی
ئیوه خه فه ت نه خو ن له سه ر شتی له کیسی ئیوه چوو له سه ر کهوتن و تالان و، خه فه ت
نه خو ن بۆ شتی توشان بوو له کوشتن و برینداری، هه تا ئیوه رام بین له سه ر خو ر اگرتن و
ئارام گرتن و، خوا ناگاداره به شتی ئیوه بیکه ن له چاکه و له خراپه و پادا شتان نه داته وه
له سه ریان.

(نهو که سانه ی له جهنگی ئو حودا له خزمه ت پیغمه رمه ردا بوون دوو تاقمبوون):

۱- نهو که سانه بوون باوه ر داری راستی بوون و بریایان و ابو ئیسلام سه ر نه کهوی
به سه ر هه موو ئایینه کاند، چونکه پیغمه رم ﴿ﷺ﴾ هه والی پیدابوون. به لام شکانی جار ی یا

زورتر نايته هوى بڼه پړوونى ئيسلام و نه مانى موسلمانان، له باره ي ئه و تاقمه وه خوا
رويان تى ئه کاو ئه فدرموى:

﴿ ثُمَّ أُنْزِلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْفَلَمِ أَمْنٌ نُعَاسًا يَفْشِي طَائِفَةً مِنْكُمْ ﴾ له پاشا خوا پړه وانده
کرد به سهر ئيوه دا له دوواى ئه و خه فته ده توشتان بو ناسايش و خوشى كه برىتى بوو
له وه نه وزى تاقمى له ئيوه دا گرت و توشتان بوو خه فته كه تان نه ما. بيگومان خه وتن له
كاتى خه فته تى گه وړه دا چتا كترين شتيكه بو خه فته تباران.

ئو تاقمه برىتى بوون له و كه سانه چاويان به باوهر كړا بوه وه، وه كه ئه بو به كړ. عومهر.
على. ته لځه. سه عدى كورى ئه بى وه قاس له كوچ كهران. حارىسى كورى سه مه.
سوهه يلى كورى حنيف له ياريدهران.

۲- ئو كه سانه بوون له جهنگى نوحودا رايان كرد و نه گه پرانه وه بولاي پيغه مېهر
﴿ وَكَانَ دُوو رُوهِكَانَ كِهْ خَوَا بَاسِيَانْ نِهْ كَا بَدَمْ كَارِهْ خِرَآپَانِهْ:

ا- ﴿ وَطَائِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ ﴾ وه تاقمى تريان به راستى خوځيان خوځيان خستبوه
نيو خه فته وه ئه و تاقمه وه نه وزنه ي گرتن چونكه ترس و خه فته داي گرتبون، نه وانده
برىتى بوون له عه بدولاي كورى ئوبه ي. مه تعه ب كورى قوشه ير و تاقمه كانيان. ئو ئايه ته
نامازه ئه كا كه باوهرى ته واو داواى كارى چاك ئه كا بو ئاده ميزاد. ئه و كه سه ي ههر
سودى خو ي مه به ستيتى و ئه و كه سه باوهرى ناته واوه.

ب- ﴿ يَظُنُّونَ بِاللّٰهِ غَيْرَ ظَنِ الْجَاهِلِيَّةِ ﴾ ئه و تاقمه گومان نه بڼه خوا جگه له راستى به
وينده گومان بردنى كاتى بهر له هاتنى ئيسلام، گومانيان وا بو خوا يارمه تى مو حمه د و
موسلمانان نادا. بلاويان كرده وه به درو كه مو حمه د كوژراوه كارى موسلمانان ته واو
بوو نه ما، نه يان نه زانى جهنگ و سهر كه وتن ههر جارى بو لايكه.

ج- ﴿ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ ﴾ ئه و تاقمه نه لىن: ئايا بو ئيمه ئه بى له و شته ي
خوا فدرمانى پى داوه له يارمه تى و سهر كه وتن به شتى. يانئ ئه و شتانه بو ئيمه نابن.

خوای مهزن فرمانی دا به پیغمبری ریزدار: وولامی نهو تاقمه بداتهوه که هیچ فرمانی نه به دهستی نیوهیهو نه به دهستی جگهی نیوه، به راستی ههموو فرمانی به دهستی خواهی، بویه خوا نه فرموی:

﴿ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ ﴾ تو بلتی به راستی ههموو کارو فرمانی هر بوخوایهو به دهستی خواهی له یارمتهی و له سهر کهوتن، نیمه هر بیستن و فرمانبرداریمان به دهسته.
﴿ يُخْفُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ ﴾ نه یشارنهوه له دهرونی خوینا شتی ناشکرای ناکه ن بۆتو له دوروی. به دهم نه لئین: نیمه داوای سهر کهوتن نه کهین، له دهرونیان دووروی و بی باوه ریه.

﴿ يَقُولُونَ لَوْ كَان لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هَاهُنَا ﴾ نه لئین له دهرونی خوینا: نه گهر بۆ نیمه ببوایه شتی له وانه موحمه د به لئینی دابوو به نیمه که سهر کهوتن بۆ خوایهو بۆ نیمه یه، نه نه کوژراین و نه نه شکاین لهم جهنگه داو نازارمان توش نه نه بوو.

﴿ قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي يَتُونَكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاهِهِمْ ﴾ تو بلتی بهو دوو پروانه: نه گهر له نیو خانووی خوینا بونایه و نه هاتنایه ته دهره ویش به راستی نه چونه دهره وه کهسانیکی نهو تو نوسرابوو له سهریان کوشتن و خوا بریاری دا بۆ بکوژوتن بۆلای جیگهی کوشتیان و له ناو چونیان، مانه وه یان له مه دینه سودی بۆیان نه بوو، چونکه پیش تر خوا بریاری دابوو بکوژرتن... خوای مهزن نهو کارانه نه کا له سهر کهوتن و له شکاندن له جهنگدا له بهر چه ندین هویکی زور.

﴿ وَلَيَبْلُوَنَّ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ ﴾ وه بۆ نه وهی خوا تاقی بکاته وه شتی له دلی نیوه دایه و شاره و کانی دهر بخا له نیازی پاک و له دووروی بۆ ناده میزاد که واته نازاری رۆژی نوحود سهنگی تاقی کردنه وه یه که باوه ردارو دووروان له یه که جویی بکاته وه.

﴿ وَلَمْ يَحْصِ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴾ وه بۆ نه وهی خوا ناشکرای بکا شتی له دلی نیوه دایه له گومان و له دووروی و پاکتان بکاته وه له دله راو کتی و، خوا نه زانی بهو شتانه له دلانا هیهو په نهان دراوه.

نه گهر ئادهمیزاد به درپژای تمهنی به ناسایش و به خوښی بژین و توشی نازار و نیش و رودای خراب نهبن، بیگومان ناشکرایه نهویش له نهقلهوه دووره. به راستی نازار دهروونی ئادهمیزاد پاک نهکاتهوه. نارام گرتنه لهسهر ناخوښی ئادهمیزاد بگهیهنی بولای ههموو ناواتی خوښی. به راستی تافیکردنهوه بهلگه‌ی داوه به نیمه که جهنگاوه‌ران و پامیار پیښه و بازرگان و جووتیارو هونه‌رمه‌ندو کریکار نه‌وانه ههموویان ناگه‌ن به ناواتی خوښان به جگه‌ی خوږ راگرتن و نارام گرتن لهسهر ناخوښی و نازارو ماندوبون.

نه گهر زور به قولی بوی داچین بومان پروون نه‌پیښهوه هوکاني ژیر کهوتن لاوازی و ترس بی نارامیه. ههموو کس له ژبانی خوږا توشی زور نازارو گیرگرفت بووه، پروای به تینی پیدا کردووه نارام گرتن زور شت بۆ مرووف نه‌ره‌خسینتی، بویان دهر کهوتووه ژیری و زیره‌کی سودبه‌خش نین به‌بی نارام گرتن و خوږاگرتن.

خوای مه‌زن پوښه‌کاته نه‌و که‌سانه‌ی بی فهرمانی پیغمهر نه‌که‌ن، به تایه‌تی تیر هاوږه‌کان جیگه‌ی خزیانیان چۆل کردو وایان زانی که بی باوه‌ران توشی شکانی یه‌کجاری بوون و نه‌فهرموی:

﴿ إِن الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ ﴾ به راستی که‌سانیکی نه‌وتو له ټپوه پشتيان کرده جهنگ و شکان و رایان کردو وازیان له پیغمهر هیتا له‌و پوږه‌دا نه‌و دوو کومله‌به‌به‌یک گه‌یشتن و به‌رانبه‌ری یه‌ک وه‌ستان له باوه‌رداران و بی باوه‌ران له جهنگی نوحودا. باوه‌رداران په‌رته وازه‌بون به په‌ریشانی.

﴿ إِنَّمَا أَسْأَلُكَمُ الشَّيْطَانَ بِبَغْضِ مَا كَسَبُوا ﴾ به راستی شه‌یتان نه‌و که‌سانه‌ی خه‌سته نیو هه‌له‌و لاوازی به هوښی شتی کردبویان له بی فهرمانی پیغمه‌رو چۆل کردنی نه‌و جیگه‌یه بویانی دیاری کردبو.

﴿ وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴾ وه به راستی خوالهوان خوشبوه
 گوناوه کانیانی لایرد له سهریان، به هوی په شیمان بونه وه یان. به راستی خوالیسی بوردنی
 زوره بو گونا هباران، له سهر خویه و کوتوپر سزای تاوان باران نادا.
 بو زانین نهو نایته تیر هاویران و جگهی نهوانیش نه گریته وه که ههلهاتن له باوه دراران.
 نهو که سانه ناگریته وه به رده وامن له سهر دوورپووی، چونکه لهو دوورپوانه خوشنایی و،
 دوورپووی زور گهوتره له بت په رستی ناشکرایي.
 پاش نهو شتانه ی باسکران خوی مدزن قهدهغه نهکا له باوه دراران چار له گفتوگو
 کرده وای دوو رووان نهکهن و نهیان کهن به پیشه وای خوین و نه فهرموی:

يٰۤاَيُّهَا

الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ إِذَا
 ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غُرًى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا
 قُتِلُوا لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَٰلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ يَخْتِمْ
 وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٥٦﴾ وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
 أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾
 وَلَئِنْ مُتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لَإِلَى اللَّهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا﴾ ئەى كەسانىكى ئەوتۆ باوەرمان
هێناوە مانەوهى جیهان لە خواۆ ئەناسن: ئێوه وەك كەسانىكى ئەوتۆ مەبن باوەریان
نەهێناوە، وێنەى دوورپووان بە تايهتی عبدالای كۆرى ئوبەى و تاقمەكەى.

﴿وَقَالُوا لِأَخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ﴾ وە ئەیان ووت بە براكانى خۆیان، كە
مردبون لە كاتى گەرابوون بە زەویدا بۆ بازرگانی و پێوستى ژيانیان و ئەمردن لەو
كاروانەدا.

﴿أَوْ كَانُوا غُرَىٰ لَّوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا﴾ یا جەنگاوەر بونایەو بچونایە بۆ
جەنگ و بكوژرانایە لەو جەنگەدا: ئەگەر ئێوه لای ئێمە بونایە و نەچونایە بۆ كاروان و
جەنگ ئەوانەن ئەمردن و نەئەكوژران... مەبەست لە براكانیان بۆ پششى نەبە تەنها.
بەلكو بۆ ئاینى و و بیروباهەرو بۆ پشەبى و جگەى ئەوانیش ئەگریتەوه.

بى باوەرمان و دوو پەهەكان لایان وابو كاروان و جەنگ ئەوانى مراندوهو كوشتوونى.
ئەك خوا مراندوونى و كوشتوونى لە كاتى دیارى كراو بۆیان، بۆبە خواى مەزن بە
موسلمانان ئەفەرموى ئێوه وەك ئەو بى باوەرمانە مەبن، پێوستە ئێوه وایزان مردن و
كوشتن لەهەر جێگەى بە وىستى خواپەو كاتى بۆ دیارى كردو... ئێوهى باوەردار وەك
بى باوەرمان مەبن لە گفتوگۆو كرداریان.

﴿لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَٰلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ﴾ هەتا خوا بگێڕى ئەو لەیەك نەچونەتان بە
خەفەت لە دلى بى باوەرماندا و لە دەرونیانا ئەگەر وەك ئەوان واین ئەوان كەیف خۆش
ئەكا.

﴿وَاللَّهُ يُخَيِّ وَيُمِيتُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْلَمُونَ بَصِيرٌ﴾ وەخوا بە زیندووئى ئەهیلێتەوه كاروان
كەران و جەنگاوەران و، ئەمرێنى دانیشتوان و جەنگ نەكەران، جەنگ و كاروان دەورى
نێه و هەموو شتێ بە دەستى خواپەوه خوا ئەبێنى شتێ ئێوه بیکەن و ئەیزانى پاداشتى
كردووهى خۆتانان ئەداتەوه لە چاك و خراپیان.

﴿وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ لِمَغْفِرَةٍ مِنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٍ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ﴾ وە ئەگەر
ئێوه بكوژن لە رێگەى جەنگ كردن بۆ خوا یا ئێوه بمرن لە خانەى خۆتانان بە راستى لێى

خوشبونی خواو بهزهیی و میهره بانی خوا چاکتره لهو شتهی ئیوه کۆی بکه نه وه له سامان و پلهو پایهو خوارده مه نی و کۆشک.

هه موو که سی بهرگری له راستی بکا یا بهرگری له خۆی به چه کبی یا به پینوس یا به زمان و لهو رینگه دا بکوژری نهو که سه له رینگه ی خوادا کوژراوه. هه موو که سی خۆی ماندو بکاو خه بات بکا له بهرگوزه رانی خۆی و خیزانی یا بۆ فیربونی زانست و زانیاری یا بۆ ههر رینگه به یی سوود به خشی به ئاده میزاد به راستی له رینگه ی خوادا نه مرئ، هه موو که سانی بهو جوړانه بن شایانی لی بوردن له لای خواو شایسته ی پله ی بهرزن له هه ردوو جیهاندا.

﴿وَلَيْنَ مَتَمٌ أَوْ قَتَلْتُمْ لَأِي اللَّهِ تُحْشَرُونَ﴾ وه نه گهر ئیوه بمرن یا بکوژری به راستی ئیوه هه ربۆ لای خوا نه گیرینه وه. نه وه به پاشه رۆژی ئاده میزاد، ئیتر به کسانه ئایا گیان به کوشتن ده رجی له له شدا یا به شتی تر ئاده میزاد پاداشت وه نه گری به وشته ی کردویتی، نه گهر چاکبی چاکه ی نه دریتی، نه گهر خرا بی خوا خرا به به پاداشتی نه وه مروفتی ژیر نهو که سه به خۆی ناماده بکا نه مرو بۆ پاشه رۆژ، خۆی گیل نه کا به گفتوگۆ: نه گهر وابویه. یا نه گهر وای، خوا ی مه زن له ئایته کانی پشورودا روی کرده هاوړپیکانی پیغمه مر (د.خ) له مه وپاش روو نه کاته پیغمه مر ﴿ﷺ﴾. له باسه کانی رابوردودا بۆمان ده رکهوت که هاوړپیکانی پیغمه مر له جهنگی ئو خودا هه ندیکیان بی فره مانی پیغمه مر یان کرد، بهو بۆنه وه گونا هه باربون و شکان و پیغمه مر یان به برینداری به جی هیشت. لهو کاته ناسکه دا که جهنگ هیشتا کۆتایی بی نه هاتبوو تاقمیک زۆر کهم له خزمه تیا مابونه وهو خۆیان یان راگرت و هه لته هاتن، پیغمه مر ﴿ﷺ﴾ بانگی هه لته اتوانی کردو فره موی: وه نه وه بۆلای من و فروستاده ی خوا مام و نه کوژراوم.

پاش کۆتایی جهنگ موسلمانان گه رانه وه بۆلای پیغمه مر ﴿ﷺ﴾ که چی پیغمه مر سه رزه نشتی نه کردن له گه ل نه وه شدا شایانی زۆر شتوبون، پیغمه مر ﴿ﷺ﴾ چاو پۆشی لی کردن و سه رباری نه وه یش به گهرمی خوش و تاوازه ی له گه ل کردن، به نه رمی له گه لیانا

کهوته گفتوگۆ، نهو نهرمیهی پیغمهر له گهڵ نهوان بوو به هۆی یارمهتی و خوڤاگرتنیان له پاشه پوژدا، که رهوشتی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ که بندهیه کی خوایه وایی، بیگومان خوای مهزن میهره بانی و بهزهیی زۆر ترو بی نهندازهیه له گهڵ بندهکانی خوڤا. خوای مهزن گۆشهیه له میهره بانی و بهزهیی پیغمهر له گهڵ پهیرهوانی باس نه کاو روئه کاته پیغمهر نهفرموی:

فِيمَا رَحِمَهُ مِنَ
 اللَّهُ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ
 فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ
 فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾
 فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنَ
 بَعْدِهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾

﴿فِيمَا رَحِمَهُ مِنَ اللَّهِ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِمْ﴾ نهرمی توو ئاسانی رهوشتی تو بو هاورئ ههلهاتهوه کانت و توره نه بونت لهوان به هۆی یاریدانی خوایه بو تو. زۆر جینگهی سهه سورمان و شانازه بو تو.

﴿وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَا نَفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ﴾ وه نه گهر تو رودر ژووشك بوتیا به و دل رهق و رهوشت خراپ و كهه نارام بویتا به راستی هاورپكانت له دهووری تو نه ئه مان و په رتهوازه نه بوون و کاری تو تهواو نه نه بوو په یامی تو بلاوهی نه نه سهه ند.

به راستی له ناردنی پیغمهر رانوی خه لکه بۆلای راستی، ئهوان گوئی له کهسی
ئه گرن دلیان مهیلی بۆلای بی دهرونیان نارام بگری، دهرونیان مهیلی بۆلای یه کئی ئه بی
دلکی نهرم و خاوهن بهزهیی هه بی، به وینه دلی موحهمد ﴿ ﷺ ﴾ بگریه بۆ هه موو
بونه وهران فهرمانی داوه به بهزهیی له گهلان.

﴿ فَأَغْفَ عَنْهُمْ وَأَسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ ﴾ دواى تۆ بیوره له هه لای
هاوریکانت له رۆزی ئو خودا، داواى لى بردن بکه بۆ ئهوان له خوا که لای تزیان چۆل
کرد به برینداری، وه تۆ راویژ و پرسیان بی بکه لهو کارانه دا ئه تهوئ بیان که ی. به
تایه تی کاری جهنگ کردن هه تا دلیان خوش بین. ئه و فهرماندانه به راویرس پیوست نیه.
به لکو چاکه راویژ بکری.

به ههر جوړی بی بیرو باوهرو یاسای تاین به ووشه له لای خوا به وه، هه چ کهسی بیرو پای
تیدا نیه هه تا پیغمه ریش، چونکه ئه و راگه به نه ره یاسا دانهر نیه ﴿ لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ إِنْهَا أَنْتَ مُنْذِرٌ ﴾ بۆ تۆ نیه هه چ شتی له کار و کرده و ی ئاده میزاد به راستی تۆ
ترسینه ری ئه وانی و بهس.

﴿ فَأِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴾ دواى کاتی تۆ ویست و
بیرت به ستر له سهر کردنی شتی به هوئ راویژو پرسه وه یا به بی پرس و راویژ برۆو بیکه
و دوواى تۆ پشت به سته به خوا، وه تۆ ئاماده بکه چهك و تفاق داواى یارمه تی له خوا
بکه بۆ سهر کهوتن. به راستی خوا ئه و که سانه پشت به خوا به ستن خوشی ئه وین.

﴿ إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ﴾ ئه گهر خوا یارمه تی ئیوه بدا، وهك یارمه تی ئیوه ی
دا له جهنگی به در، دواى هه چ کهسی زال نابی به سهر ئیوه دا، چونکه خوا یاریده رتانه به
مه رجی خو را گربن. به لām پاش یارمه تی خوا پیوسته ئیوه ئامه بکه ن ئه وه ی توانانان هه به
له چهك و تفاق ﴿ وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ ﴾.

﴿ وَإِنْ يَخْذَلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرْكُمْ مِنْ بَعْدِهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنِينَ ﴾
وه نه گهر خوا ئیوه رسوا بکاو یارمه تیتان نه دا له و کاتانه دا تووشی جهنگ نه بن، دواى چ

که سیکه یارمته تی ئیوه بدا له دواى یارمته تی خواو، هەر ئه بێ له سه ر خوا پشت به ستین باوه رداران، پوخته ی مانای ئه و ئایه تانه به م جوړه یه: به راستی ئاماده کردنی چهك و تفاق به بې نیازو پېشتوانی خوا سوود به خشنای، ههروهك نیازی پاکیش به بې چهك بې سووده به گویره ی تاقي کردنه وه ی روداوه کان. به لام هه ر که سی خواوه نی هه ردوو لایانې هه رگیز ژیرناکه وئ، چونکه خوا له گه لیانه خواى مه زن له و دوو ئایه تده باسی پیغمه رى ئیسلامی فەرموو که ئه و میهره بانی و یارمه تیه ی بې به خشیوه. کهواته وا چاکه بو ئیمه و بگره پيوسته و شایانی ئه و پیغمه ریه ئیمه باسی ژيانی بکهین له ماوه ی ته مه نیا و بزاین ره وشتی ئاشکراو نه یی ئه و پیغمه ره چۆن بووه.

۱- عه بدولا کوری عبدولموتهلپیی باوکی پیغمه ر ﴿ﷺ﴾ چو بو بازرگانی له شام و له و کاته دا ئامینه ی دایکی پیغمه ر، پیغمه رى له سکدا بوو، باوکی له وسه ره وه گه راپه وه چوو بو مه دینه بو دیدنه ی خالوانی پیغمه ر، له وئ نه خوښ کهوت به بې سامان کوچی دواى کرد، جگه له پینچ هوشرو چه ند سه رى مه رو کاره که رى به ناوی بورکه ی حه به شى هیچ شتى تری بو پیغمه ر به جى نه هیشت، پاش له دایکبوونی پیغمه ر ﴿ﷺ﴾ به رپکه وتی (۱۲) ره بیعی یه که م له سالى (۵۷۰) زاینی.

۲- پاش له دایکبوونی پیغمه ر ﴿ﷺ﴾ بو چه ند روژى سوپیه ی کاره که رى ئازاد کراوی ئه بو له هه ب شیرى دایه، له پاشا حولیمه ی سه عدییه بردی بۆلای خوئ بو لادئ بو به دایه نی و شیرى دایه هه تا له شیر برپه وه. پیغمه ر ﴿ﷺ﴾ (۶۳) سال ژیاوه، له ته مه نی (۴۰) سالیدا کرا به پیغمه ر (۵۳) سال له مه که بووه، دووایی کوچی دووایی کردووه بو مه دینه (۱۰) سال له مه دینه ماوه ته وه، له ته مه نی (۶۳) سالیدا کوچی دووایی کردووه، له مه دینه له شى پیروزی نیژراوه. له ته مه نی (۶) سالیدا دایکی پیغمه ر کوچی دووایی کردووه، دواى عبدولموتهلپیی باپیری به خوی کرد، له ته مه نی (۸) سالیدا باپیریشی کوچی دووایی کرد، له پاشا ئه بو تالیبی مامی به ختوی کرد، به یه که وه مانه وه هه تا پیغمه ر ته مه نی بو به (۴۳) سال له و کاته دا ئه بوتالیبیش کوچی دواى کرد.

تهفسیری زمانا کزی

۳- شیوهی دهره وهی پیغمهر ﴿﴾ بالای نه درېژو نه کورت و میانه بالا بووه. سهری پرړزی گهوره، روممت و دم و چاوخر. تهوېلی پان و ړېک و پېک، برؤکانی نړیک په یوه ستبون، چاوی دهماری له نیوانیا بووه کاتې رقی ههلسایه بهرز نه بووه، همدوو چاوانی رهش، پېلوی چاوی سوور. کهوانه لوت. پوک شیرین و جوان. دم گهوره و شیاو. ریش گهوره. موی سهری شه پولاوی و خاوهن جولته. مل بهرز. سنگ پان. قوټه کانی درېژ، همدوو قاچی باریک رهنکی سې و مهیل سوور. دهمار توندو تۆل. لهشی خوارو خپچی تېدا نه بوو. کاتې تووړه بېوایه رهنکی سوور هه لته گهړا. له کاتې خهفته دهستی نه هینا به ریشیا. له کاتې گفتوگودا نامازهی به ههموو ناو له پی نه کرد. له کاتې سهر سورماندا دهستی وهر نه گېړا و نیو له پی نه خسته وه بهره و خوی، درېژهی بدایه به گفتوگو ناو له پی راستی نه دا له په نجه گهوره ی چه پی. همر کاتې شتیکی خراپی بېنیایه پرووی وهر نه گېړا کاتې بیژمیایه ده می خوی دائه پوښی پی نه کهنی و دگانی پېشه وهی دهر نه کهوت. زهرده خه نه ی زور بووه. هیچ خوارده مه نیکی نه گېړا وهته وه. خوی بو خوارده مه نی مانوو نه نه کرد. بو خوارده مه نی خوراگر بووه به جوړی به ردی نه نایه سهر سکی له برسانا. کاتې وا بوو مانگی نه رویش و نان له خانه یدا دهست نه نه کهوت و نارامی نه گرت. وایشبووه ناردویتی بولای جولته که کان شتیکی بدنه پی به قهرزو نه بیان نه دایه به بیانوی نه وه موحه مه د خاوهنی دارایی نیه بوژاردنی. همرگیز خاوهنی دوو دهست بهرگ و پوښاک نه بووه. تنها یه ک حه سیری هه بووه به رۆژ دای نه خست و به شه و له سهری نه خهوت. کاتې وایووه نه و خه سیره شوینی له له شیا دیاری نه کرد. خاوهنی یه ک پستی بووه به گالای خورما پری کردبوو. پېلاو کراسی خوی بینه کردوو، دوربویتته وه. سواری گوی درېژ بووه. له گه ل نه وانه ههمودا خاوهنی کوکراوهی دارایی نیو دورگهی عه رب بووه. همر سامانیک و دارایی بو بهاتایه ههمووی نه به خشی، همرگیز له هه زاری نه ترساوه.

۴- پیغمهر ﴿﴾ همرچهنده خاوهنی سامان و دارایی نه بووه و کوی نه کردونه ته وه، به هه زاری رازی نه بووه و خوی نه بویتتوه، همرگیز هه زاری لا بهرېژ نه بووه. بگره زور

جاران په نای گرتووه له هه ژاری. به لām له بهر نه وهی له نیو کۆمه لگه یه کی هه ژاردا نه ژیا چاکترین په پیره وی دانا بۆ هه موو کاتی که کار به دهستان لایه نی هه ژاران بگرن، یه کسانبن له گه لیانا له خواردن و خواردنه وه و بهرگ دانیشن، هیچ ستم و تاوانی له وه گه وره تر نیه کار به دهستان تیر بن و له نیو ژیر دهسته کانیدا برسیکی ته نها هه بی.

۵- پله ی بانگه وازی پیغمه مر ﴿ﷺ﴾ یه که م جار له خزم و هۆزی نزیکی خۆیه وه دهستی پی کردووه و ترساندونی له سزای خوا. پاش خزمه کانی هه موو هۆزی نه ته وهی عهره ب، دواپی نه ته وه کانی تری جگهی عهره ب، چونکه خوا فه رمانی پی داوه بۆ سه ر هه موو ئاده میزاد نیروای و میهره بانیت بۆ هه مویانه. بانگه وازیت به رده وامه بۆ هه موو جیهان هه تا هه تایه به لām پیغمه مرانی تر هه ریه که یان بۆ گه لیك و تاقمیکی تایه تی نیردراون. نه وه بوو به گویره ی فه رمانی خوا نوسراوی بۆ زۆربه ی پاشاو سه روکه کانی جگهی عهره بیش نارد. به تایه تی کیسرای پاشای فارسه کان و قه یسه ری پاشای رۆم بۆ وه رگرتنی ئایینی پیروزی ئیسلام، هه تا به و بۆ نه وه توشی سزای خوا نه بن و پرزگاریان بیی له هه لگرتنی گوناھی گه له کانیا ن.

۶- گه وره ترین وینه ی نهی بۆ گه وره یی و پیزداری پیغمه مر ی ئایینی ئیسلام نه مه یه : نه و که سه ی لای وایی موحه مه د دروست که رو رۆزه ده ری ئاده میزاده به پی باوه ر و خوا نه ناس دا نه نری. نه وه له لایه که وه ، له لایه تره وه ، نه پی و ابزانری پیغمه مر ﴿ﷺ﴾ که هه موو ئاده میزادیش وینه ی نه و نین له هه موو رو یکه وه ، گه وره ترین که س له ئاده میزاد نه مه یه بریار بۆ گه وره یی و ریزی موحه مه د بدا به زمان و به دل به ئاشکرا و به شیوازه گشتی یه کانیه وه وه نایی پیغمه مر وه که یه کتی له پیاوه گه وره کان و زانا سود به خشه کانی سه ر زه وی دانری ، پیویسته هه موو زانایان به ناو نیشان و نه دره س پیغمه مر به گه وره ترین که سی سه رزه وی دابنن به زمان و به دل و برپاری بۆ به دن .

۷- نیشانه ی گه وره یی و ریزی پیغمه مر ﴿ﷺ﴾ نه مه یه : خه فته ی بۆ ناخۆشی و نازاری هه موو ئاده میزاد خواردووه ، زۆری له هیچ که سی نه کردووه له خزمه کانی و له بیگانه

تهفسیری زمانکۆبی

خهفته تی بۆ بخۆن و خۆیان تووشی نازار بکهن ، له گهڵ بیوه ژنان و هه ژاران به خوڤشیهوه نه چوو بهر پنگه وه و ههر پیوستی به کیان بیوا یه به پیتی توانا بۆیانی جیی به جیی نه کرد . پاسه وان و قاپیه وانی نه بووه ، پرسگهی نه بووه و ریڤگه له کهس نه گیراوه بجیتسه خزمه تی . دوژمنان و دوستانێ خۆی به پیتی جیاوازی چاودیری کردوون ، ههریه کهیان به جوړی شیاوی خۆیان .

ئهو کاره گه ورا نه له ناخی دهروونی پیغه مهروه ههلقولاوه و ناوه رۆکی یاسای ئایینی نیسلا من ، نهك خزمایه تی و شوینه وار و لاسایی پالیان نابێ به پیغه مهروه هه ﴿ ٣٥ ﴾ . بهزه بی و میهره بانی پیغه مههر ﴿ ٣٦ ﴾ ته نها بۆ خزم و پهیره وانی نه بووه ، بهلكو هه موو ئاده میزادی گرتۆته وه له دوستان و دوژمن و خزم و بیگانه ، پیغه مههر ﴿ ٣٧ ﴾ وینه ی ئاوو و هه وایه بۆ ئاسایشی بونه وهران ، بۆ نمونه ی دوژمنانی خۆی رومهت و چاوی پیغه مهریان بریندار کردو و ددانیکێ پیغه مهریان شکاند ، له جیاتی ئه وه ی نرای خراپه یان لی بکا ، له خوا پاراپه وه راغوویان بکا ، چونکه ئه وان نه زان و نه خوینه وارن بۆیه ئه و کارانه نه کهن .

بیگومان کهسێ خوا دروستی کردبێ بۆ ئه مه که هه موو ره وشتی بهرز و داد پهروه ری و ئاسایش و بهزه بی بچه سپیتی بۆ سوودی ئاده میزاد ئه بی خوا هنی ئه و کاره شیاوانه بی ، جارێ مروفتی به پیغه مههری ووت : ئه ی له هه موومان گه وهرتر کورێ له هه موومان گه وهرتر ، ئه ی کهسێ که له هه موومان چاکتری و کورێ له هه موومان چاکتر ، له وه لامدا پیغه مههر ﴿ ٣٨ ﴾ فهرمووی : شهیتان شه رزه تان نه کا و سه رتان لی تیک نه دا وا بزائن که من موحه مه دی کورێ عه بدولام فروستاده ی خوا م ، سویندم به خوا پیم ناخۆشه به جگهی پله ی خۆم به رزم بکه نه وه و بانگم بکهن . هاوړپیکانی پیغه مههر ﴿ ٣٩ ﴾ له بهری هه لته نه سان ئه یانزانی زۆری لا گرانه هه لسان له بهری ، هه رکاتێ هاوړپیکانی پیغه مههر له دوواوه به اتنا به دهستی نه گرتن و ئه ی خسته لای شانی خۆی و به یه که وه ئه رویشتن . بیگومان ئه و که سه ی پیوست کرابێ له سه ری هه موو ئاده میزاد بانگ بکات بۆ لای خوا په رستی ئه بی شیوه و کاری به و جوړه بی .

نهو شتانهی نووسران و رابوردن له‌شیره و ره‌وشتی به‌رزی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ زور کهمه
بو شایانی پله‌ی پیغمهر ، به‌لام مشتی نمونه‌ی خدرواریکه ، هدر کهستی خوی هملکیشی و
بلای : من به‌پیره‌وی نهو پیغمهرهم و پیغمهر پیشه‌وامه نه‌بی چاو لهو بکا ، نهو کهسه‌ی
به‌دهم ره‌وشتی پیغمهره‌وه نه‌چی ، به‌خاوه‌ن فیل و دروژن نه‌زمیرئ نیز خویان ههستی پی
بکه‌ن یان ههستی پی نه‌که‌ن باجگه‌ی خویان به‌پیاو چاکیان دابنن و لای خوا هه‌موو شتی
روونه .

نه‌گیر نه‌وه کاتی تیر هاویژه‌کان جیگه‌ی خویانیان چوّل کرد له‌جهنگی ئوحودا ،
پیغمهر ﴿ﷺ﴾ فدرمووی من پیم راگه‌یاندن جیگه‌ی خویان چوّل نه‌که‌ن به‌بی فدرمانی
من ، تیر هاویژه‌کان وه‌لامی پیغمهریان دایه‌وه‌و ووتیان : نیمه ترساین که پیغمهر به‌فدرمووی
هدر کهستی شتی گرت له‌بی‌باوه‌ران بو خویه‌تی و به‌ش ناکری له‌نیو جه‌نگاوه‌راندا
به‌گشتی ، وینه‌ی جه‌نگی به‌در ، پیغمهر ﴿ﷺ﴾ فدرمووی : نایا گومان‌تان وایه که‌من
ده‌سکه‌وتی تالان له‌نیوه نه‌شارمه‌وه ؟ بو روون کردنه‌وه‌ی نهو مه‌به‌سته خوی مه‌زن هم
نایه‌تانه‌ی خواره‌وه‌ی ناردنه‌ خواره‌وه و فدرمووی :

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ
يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ
نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦١﴾ أَفَمِنْ أَتْبَعَ رِضْوَانَ
اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ
﴿١٦٢﴾ هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٣﴾

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ
يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿١٦٤﴾

دەربارەى ھۆى ھاتنە خواری ھەى ئەو چوار ئایەتانە ، زانیان زۆر شتیان باس کردووە ،
ئەو ھى جیگەى باو ەرى زۆریانە ، ئەو ھۆیە بەر لەنووسینی ئایەتەکان باسى کرا .

﴿ وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يْفُلَ ﴾ وەشایستە نى یە بۆ پیغمەمەر نادروستی بکا لەگەڵ تۆمەتى
خۆى و تالانى بشاریتەووە لەوان ، کارى بەو جۆرە و پیغمەمەرایەتى کۆ نابینەووە بەیە کەووە ،
ئەو کەسانەى بەشداری جەنگین بەیە کسانى تەماشائە کرین لەھەموو رویکەووە ، پیغمەمەر
لەھەموو گوناھى پارێزراو ، گونجاوى ئەو نى یە ھەرگیز نادروستی بکا .

﴿ وَمَنْ يَقُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ﴾ وەھەر کەسى نادروستی بکا لەرۆژى
ھەڵسانەووە لە گۆرەکان دیت بەشتیکەووە نادروستی تیدا کردووە بەسەر پشتیەووە ھەلى
گرتووە .

﴿ ثُمَّ تُوْفَى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴾ لەپاشائە درى بەھەموو کەسى
پاداشتى کردویتی لەچاک و لەخراب و ، ئەوان ستەمیان لى ناکرئ لەکاتى وەرگرتنى ئەو
پاداشتائە نەبە کەم و نەبەزۆرى .

﴿ أَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانُ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴾ ئایا
دواى کەسى دواى رەزا بوونى خوا کەوتى بەبەرستى و از ھێنان لەکارى نادروست وەک
کەسى وایە گەراپیتەووە بەخەشم و نارەزایى خوا و شایستەى سزایى و جیگەى دۆزەخى ،
بیگومان وەک یەک نین و ، خراب جیگەى گەراپیتەووە دۆزەخ بۆ ئەو کەسەو چارەنوسى
ئەو .

﴿ لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ بِصِيرٍ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴾ ئەو کەسانە پەڕپەوێ رەزایەتی
خوایان کردوو و ئەو کەسانەیش بەخەشم و ناپەزایی خوا گەراونەتەووە خواوەنی چەندین
پلەیی جیاوازی لای خوا ، یەکەمیان پاداشتی گەورەیان ئەدریتی ، دووهمیان سزای
نازارداریان ئەدری ، هەروەها ئەوانەیی دواي رەزامەندی خوا کەوتوون ، پلەکانیان
جیاوازی ، هەیانە پلەیان زۆر بەرزە ، هەیانە پلەیان مام ناوەندییە ، هەیانە نزمە ، یاخی
بوانیش پلەیان جیاوازی لەنیو یەکتادا بۆ سزادانیان و ، خوا ئەزانێ بەشتی ئێوە بیکەن و
بەگوێرەیی پلەکانیان پاداشت و تۆلە وەرئەگرن .

ئەو کەسانەیی میژووی بەسەرھاتی موسوڵمانانی خوێندیتەووە بۆی دەرئەکەوی
بەرستی یاسای ئیسلام و فەرمودەیی پیغمەر ﴿ ﷺ ﴾ کاری گرنگی خوێنیان کردوو ،
جیگەیی خوێنیان لەدل و دەروونی موسوڵمانان دیاي کردوو ، کۆمەل و نەتەووەیکیان
پێک هێناوە و بێ وێنە لەسەر زەویدا ، نوێنەر و نمونەن بۆ وەرگرتنی رەوشتی هەر بەرز و
چەسپاندنی لەنیو کۆمەلدا . بەراستی سەربازێکی سادە لەنیو لەشکری ئیسلامدا تالانێکی
یە کجار بەنرخ و خواوەن بایەخی دەست ئەکەوی و نایشاریتەووە و ئەیی هیتی بۆ
سەر کردەکیان و ئەبێخاتە نیو خەزینەیی گشتی موسوڵمانان و بێر لەو نا کاتەووە پەنھانی بدا
.. بۆ نمونە کاتی موسوڵمانان مەدائینی پایتەختی ناگر پەرستەکانیان گرت ، یە سەرۆکایەتی
سەعدی کوری ئەبی وەقاس ، سەعد سەربازێ لەموسوڵمانانی بەناوی عومەری کوری
موقرینی دانا بوو بۆ وەرگرتنی کەل و پەل و تالانی بێ باوەران ، یە کێ لەسەربازەکانی
موسوڵمانان هات بۆ لای عومەر و دوو پەیکەری داوە دەستی عومەر هەتا بێخاتە نیو
خەزینەیی گشتی موسوڵمانان ، یە کێک لەو پەیکەرانی ئەسپێک بوو لەزێر نەخشیترا بوو
بەزمروت و یاقوت ، پەیکەری دوو وەهمیان هوشتر بوو لەزێر رازێر ابووە بەیا قوت و
لەغاوە کەیی زێری رازانراوە بوو بەگەوھەر ، ئەو دوو پەیکەرانی کيسرای پاشای ئێران
لەسەر تاجە کەیی دای ئەنان . ئەو کاتە عومەر ئەو دوو پەیکەری وەرگرت زۆر سەرسام

بوو ووتی: وینهی ئەمانه نەبیراوه ، هەموو ئەو شتانهی وەرگیراون کیشی ئەمانه نین بگره
 کەمترین لەبەهەدا . بەوسەر بازە ی ووت تۆ چ کەسیکی ؟ لەو ئەلامدا ووتی : هەوالتی
 خۆمت نادەم و من نەبۆ تۆم کردوو و نەبۆ هیچ کەسێ ، بەلام من هەر سوپاسی خوا
 ئەکەم و بەپاداشتی خوا دلخۆشم و نامەوی کەس باسم بکا . پشتی کردە عومەر و
 رویشت ، عومەر مەروڤیکی خستە دوای و پرسایاری کرد لەهاورپیکانی ئەو پیاو چ
 کەسیکە ؟ ووتیان عامیری کوری قەیسە . کەواتە کە ئیسلام چوو نۆ ناخی دلەو ئەو
 دلە بەدەیان شتی سەر سورپنەری لی پەیدا ئەبن . موسولمانان لەمەوبەر بەم شیوەیە بوون ،
 بۆیە توانیویانە لەماوەیەکی کەمدا دوو کیشوهری زۆر گەوهری ئەو کاتە ی وەك ئێران و
 رۆم بێنە ژێر ئالای پاکی ئیسلام و گەلەکانیان لەستەمی کار بەدەستانی ئەو کاتە رزگاریان
 کردن ، بێگومان گیا لەسەر بنجی خۆی ئەروێ و درەختی چاک میوه ی چاک ئەرەخسیتی
 پاش باسکردنی ئەو کەسانە ی لەئایەتەکانی پیشوودا باسکران ، خوای مەزن باسی
 گەوهرەترین بەخششی خۆی ئەکا بەسەر هەموو ئادەمیزادا بەگشتی و بەسەر باوهرداران
 بەتایبەتی و ئەفەرموی :

﴿لَقَدْ مِّنَ اللَّهِ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾ بەراستی خوا چاکە ی پێژاند بەسەر باوهرداران بەتایبەتی و
 بەسەر بونەوهراندا بەگشتی بۆ راغوبی کردنیان . لەبەر ئەو ی باوهرداران زۆر تر سود
 وەر ئەگرن ناویان براوه .

﴿إِذْ بَعَثَ فِيهِم رَسُولًا﴾ کاتی خوا پەوانە ی کرد لەرەگەز و پشتی خۆیان هەتا
 بەباشتر لەزمانی بگەن بەناسانی و جێگە ی باوهرپانە ، چونکە راست گۆیی و دەست پاکی
 ئەو لایان روون و ناشکرایە و چاکي ئەناسن .

﴿يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ﴾ ئەخوێتێتەو بەسەریان ئایەتەکانی خودا ، پاکیان
 ئەکاتەو لە جەلک و چەپەلتی سر وشتیان بەناوی یاسای بەرز ی ئیسلام ، بەبەخشینی
 زەکات دەرونیان پاک ئەکاتەو و بەرەخساندنی کاری چاک بۆیان چاکتر پاکیان ئەکاتەو .

﴿ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴾ وه فیری نهوانی نه کا نامه ی خوا که سهر چاوه ی یاسا و ده ستوری ئیسلامه به ته وای و ، فیری فهرموده ی خو ی و کاری رهوا و نار هویان نه کا و به راستی نهوان له پیش هاتی ئیسلام له نیو نه زانین و سهر گهر دانیدا بوون ، کاری چاکیان نه نه زانی و کاری خراییان به خراب نه نه زانی .
نهو نایه ته پیروژه نه مانه ی خواره وه مان فیّر نه کا :

(۱) به راستی پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ دیاریه کی زور گه وری خواجه بو باوه پرداران و هه موو بوونه وهران . بهو بونه وه له زانینه وه نه یانبا بو لای زانست و زانیاری ، له چه وسانه وه بو لای سهر بهستی له گونا نه کردنه وه بو لای په رستی خوا ، به تابه تی پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ دیاریه کی زور گه وریه بو نه ته وه ی عهره ب ، هه ندی جار به بی ناگایی له فهرموده ی پیغمهر خو یان به وه وه هه لته کیشن له نیو ره گه زه کانی تر دا . به تی عهره به کانی پیشوو مافی خو یان بووه ، چونکه به موی له یاسای ئیسلام لایان نه نه دا ، به لام نه مانه ی نه م سهر دهمه پشتیان کردوته ده ستوری به رزی پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ به تابه تی کار به ده ستانیا ن ، به داخوه هه موو عهره به کانی نه م سهر دهمه یاسای ده ستردی خو یانیا ن ناوته جیگه ی یاسای قورئان ، نهو کاره خراپه ی خو یان به پیش کهوتن و شارستانی بهت دائه نین ، جگه له پروالتهت له ناوه روکی یاسای قورئان دوورن . به لام له کاتی ته نگانه دا بو پروپاگه نده په لاماری ئیسلام نه دن و نه یکه ن به چه ک بو خو یان .

(۲) پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ فیری نهوان نه کا نهو نیشانه به لگن له سهر به کیتی خوا و توانای زوری خوا ، بیگومان باوه پرداران پاک نه کاته وه له چلکی بت په رستی و هاوبهش دانان بو خوا و لاسایی کردنه وه ی سته مکاران و دووریا ن نه خاته وه له نه ریتی خراب و ناشیرین . پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ قورئانیا ن فیّر نه کا و نه یکا به هوی کو کردنه ویا ن له سهر بیرو باوه رو پاراستی زمانیا ن و هانیا ن نه دا بو زانین و زانست و ره وشتی به رز . عهره به باوه پرداره کان له سهر دهمی پیشوودا به هه موو توانایانه وه

هه‌ولیان نه‌دا بۆ به‌ختیاری دانیش‌توانی سهر زه‌وی به‌ناوی ئاینی ئیسلامه‌وه به‌بی
جیاوازی هیچ ره‌گه‌زی ، عهره‌بایه‌تی و ره‌گه‌زه‌رستیان به‌لاوه زۆر خراب بوو
به‌دژیا نه‌رۆشتن ، به‌لام نه‌مانه‌ی ئهم سهرده‌مه لاسایی جووله‌که‌کان نه‌که‌نه‌وه
لایان وایه گه‌لی هه‌لتیژاده‌ی خوان ههرشتی بکه‌ن و باوه‌ریان به‌یاسای ئیسلامیش
نه‌بی خوا سزایان نادا ، له‌همان کاتدا خۆیانین کوێر و که‌ر کردووه له‌ ناستی
لادان له‌یاسای ئیسلام ، نه‌گه‌ر یه‌کێ ناوی ئاین بیاو بلی : به‌یاسا و ده‌ستوری
ئیسلام کار بکری ئه‌و که‌سه سهر نگون نه‌کری و جاری تر هیچ که‌سی نای
بینی . نه‌مانه من نووسیم ناتوانم بلیتم هه‌موو عهره‌ب وان ، به‌لام کار به‌ده‌ستانیان
له‌وانه‌یش زیاتر له‌ خوا پێدان چاکترین مانای ئه‌و ئایه‌ته ئه‌و شته‌یه جه‌غهری
کو‌ری نه‌بوتالیب به‌نه‌جاشی پاشای جه‌به‌شه‌ی فهرموو به‌ئاگاداری نوێنه‌ره‌کانی بت
په‌رستانی دوژمنی پیغمه‌ر ﴿ﷺ﴾ . که‌نه‌جاشی به‌وانی ووت : ئیوه چین و ئاینتان
چۆنه ؟ جه‌غهره‌ فهرموی : ئیمه ئه‌ی پاشا گه‌لیکی نه‌زان و نه‌فام بوین . بتمان
نه‌په‌رسیت . مرداربومان نه‌خوارد ، داوین پیسی نه‌ریمان بوو ، دراوسیه‌تیمان
له‌بیر چو‌بووه . به‌هێزه‌ کاغان هه‌زاره‌ کاغانی نه‌خوارد ، ئیمه به‌و جو‌ره بووین هه‌تا
خوا له‌خۆمان فروستاده‌یه‌کی بۆ ناردين ، ئیمه به‌چه‌له‌کی ئه‌و پیغمه‌ره‌وه راست
گه‌ری و ده‌ست و داوین پاکی ئه‌هومان نه‌زانی . بانگی ئیمه‌ی کرد بۆ‌لای
په‌رستی خوایه‌کی ته‌نها ، فره‌مانی پێداین له‌ گفتو‌گۆدا راست بیژبین ، ئه‌و شته‌ی
لامان دائه‌نری بیده‌ینه‌وه ، ئامه‌شۆی خزمان بکه‌ین و له‌گه‌ل دراوسیدا چاکبین ،
واز له‌کاری ناره‌واو خوین ریژی به‌یین و ، ئیمه‌ی گه‌پراوه‌ته‌وه له‌کاری خراب و
بی‌زلی کراوه و درۆکردن و له‌دارایی هه‌تیوان خواردن و بوختان کردن بۆ بی
تاوانان . فره‌مانی پێداوین خوا به‌رستین و هاوه‌شی بۆ دانه‌نین ، فره‌مانی پێداوین
به‌کردنی نوێژ و زه‌کات دان و پۆژوو گرتن . به‌کورتی نه‌گه‌ر خوا موحه‌مه‌دی
نه‌کردایه به‌پیغمه‌ر ، عهره‌ب نه‌خواه‌نی مرقابیه‌تی ئه‌بوون و نه‌ده‌ولت و

نه‌شارستانی و نه‌میژوویه‌کی وایان نه‌بوو باسی بکری له‌روناکی نه‌و بابه‌ته‌وه
باسکران نه‌توانین ته‌ته‌له‌ی هه‌موو هه‌ریمه‌کانی موسولتمان به‌گشتی و عه‌ره‌ب
به‌تایه‌تی بکه‌ین، هه‌تا بۆمان پروون بیته‌وه که‌زۆربه‌ی کاربه‌ده‌ستانی نه‌مپۆ
په‌یوه‌ندیان به‌پیغه‌مه‌روه نه‌ که‌میکیان نه‌ی .

له‌م سه‌رده‌مه‌دا رێکه‌وتی سالتی (١٤٢١) ی کۆچی به‌رانبه‌ر به‌سالتی (٢٠٠٠) ی
زاینی موسولتمانان له‌هه‌موو پرووی سه‌ر زه‌ویدا (٦٤) ده‌وله‌تی موسولتمان هه‌ن (٢١) یان
عه‌ره‌بن ، ژماره‌ی هه‌موو موسولتمانان له‌ملیاری زۆرتن ، زۆربه‌یان خاوه‌نی زێری ره‌شن
و سامانی تری زۆرن که‌نه‌به‌ هۆی ژیا‌نی دانیش‌توانی نه‌مپۆی سه‌ر زه‌وی ، به‌لام هه‌ریه‌که
له‌وانه سه‌ر به‌رژیمیکی بی باوه‌رن ، پیت و فه‌ری خۆیا‌نیان نه‌ده‌نی بۆ کرپنی چه‌ک ،
نه‌وانیش وه‌لامیان نه‌ده‌نه‌وه چه‌کیان به‌ده‌نی به‌و مه‌رجه‌ی به‌کاری به‌هێن له‌دزی نه‌و رژی‌مانه
خۆیان بۆیا‌نی دیاری نه‌که‌ن و به‌کاری نه‌هێن بۆ هه‌ندێ رژی‌م خۆیان بۆیا‌ن دیاری نه‌که‌ن .
رژی‌مه‌ به‌ناو موسول‌مانه‌کانیش نه‌و چه‌کانه‌ له‌برای خۆیا‌نا تاقی نه‌که‌نه‌وه . ئیستاش
تورکیای عیلمانی بووه به‌هاوسوێندی رژی‌می زاوێنی بۆ نه‌وه چاک‌تر موسول‌مانه‌کان و
کۆرده‌کان بکۆژی .

خوا‌ی مه‌زن دووباره‌ باسی جه‌نگ و خۆمان‌دو کردن نه‌کا بۆ به‌رزی نا‌ین و نه‌فه‌رموی:

أَوَلَمَّا أَصَبْتُمْ مَصِيبَةً قَدْ أَصَبْتُمْ مِثْلَهَا قُلْتُمْ أَنَّى هَذَا
قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦٥﴾
وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ
﴿٦٦﴾ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

ته‌فسیری زمان‌کۆبی

أَوْ ادْفَعُوا قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَاتَّبَعْنَكُمْ هُمْ لِلْكَافِرِ
يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ
فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ ﴿١٧٧﴾ الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ
وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا قُلْ فَادْرَأُوا عَنْ أَنْفُسِكُمُ
الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٧٨﴾

﴿﴾ اَو لَمَّا اصابكُم مُّصِيبَةٌ قَدْ اَصَبْتُمْ مِثْلَهَا قُلْتُمْ اِنِى هَذَا ﴿﴾ نایا ئیوه کردتان شتی
کردبوتان لههلهاتتان و بهجی هیشتی پیغمهر بهبرینداری و نهبویه نهتان کردایه ؟ کاتی
تووشی ئیوه بوو نازار و تالاو لهجهنگی نوحودا بهراستی ئیوه دهستان كهوت لهجهنگی
بهدردا بهدوو نهوندهی نهو نازارهی نوحود ئیوه ووتان لهو کاته دا تووشی نهو تالاو
بوون لهجهنگی نوحودا : چۆن تووشی ئیمه بوو نهو نازاره خو ئیمه جهنگ نه کهین
لهریگه ی ناینی خوادا ؟ نهبویه تووشی ئیمه نهبویه نهو بهلایه .

﴿﴾ قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ ﴿﴾ تَو بَلَى : نهو نازارهی تووشتان بوو لهلایه ن خوتانهوه
پهیدا بوو ، چونکه بهئاره زوی خوتان له مه دینه هاتنه دهره وه و ههلهاتن و پیغمهرتان
بهجی هیشت و بی فهرمانی نهوتان کرد .

بۆ پروون کردنه وهی چاکتر بۆ مانای نهو نایه ته : بهراستی پروودای بهدر لهسالی
دووهمی کۆچیدا پرووی دا ، جهنگی نوحود لهسالی سیههمی کۆچی دا بوو ،
موسولمانان لهجهنگی بهدردا سه رکهوتن ، نهوه بوو (٧٠) کهسیان لهبت پهستان

کوشت و (۷۰) کهسیان به دلی گرتن . دووباره موسولتمانان له یه کم په لاماردا
سهر کهوتیان بدهست هیئا ، دواپی تووشی نازار و شکان بوون به هوی بی فرمانی
پیغمهر و هلهاتنی تیر هاویژان ، بهو بونهوه موسولتمانان (۷۰) کهسیان لی کوژرا .
نه گهر نیمه بهراوردی سهر کهوتنی موسولتمانان بکهین له گهل سهر کهوتنی بت پرستان
له جهنگی نوحودا هیشتا سهر کهوتن ههر بو موسولتمانانه ، چونکه (۷۰) کوژراوی نه مان
به (۷۰) کوژراوی نه وان ، ماوه توه (۷۰) دیل بو قازانجی موسولتمانان ته و او نه بی .

پرسیار / چوون بت پرستان سهر کهوتن له رږزی نوحودا کهچی دوژمنی خوا بوون ؟ بو
دوو روان سهر کهوتنی موسولتمانانان له رږزی به دردا له بیر خزیانان برده وه له گهل
نه ویشدا سهر کهوتنی موسولتمانان دوو چنداندهی رږزی نوحود بوو ؟

وه لام / نهو نازار و شکانده هوکهی له موسولتمانانه وه بوو ، وهك له مهو بهر باسمان
کرد به درږزی و هلهاتن به مبهستی کوکړدنه وهی تالانی .

﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ به راستی خوا توانانی به سهر هموو شتیکا هیه ،
یارمتهی کهسی نه دا په پرهوی خوا بکا ، واز له یارمتهی کهسی نه هیتی په پرهوی خوا و
پیغمهر نه کا .

﴿وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَيَازَنِ اللَّهُ﴾ وهشتی تووشی نیوهی باوهردار بوو
لهو رږزه دا نهو دوو کومه له هلهتقان بهیه کا له رږزی نوحودا ، دواپی بدهستوورو
زانستی خوا بوو ، ناده میزاد پیوسته فرمان بهرداری فرمان و دهستوری خوا بی ،
سهر کهوتن به ناماده باشی خویان نه بی له جهنگدا ، شکانیشیان هلهسانه له دزی بریاری
سهر کردایه تی .

﴿وَلْيَعْلَمْ الْمُؤْمِنِينَ وَلْيَعْلَمْ الَّذِينَ نَافَقُوا﴾ وهنهو نازاره تووشی موسولتمانان بوو بو نه وه
بو خوا دهری بخا بو باوهرداران و بو کهسانیکی نهوتو دوورپوویان کردبوو ، بزائن
سهر کهوتنی موسولتمانان به خوراگرته له سهر نهو شتهی تووشیان نه بی ، دوورپوونیش

به بونهی بی نارامیانه وه تووشی خراپه نهبن ، نهو نازاره تووشی موسولمانان بسو سوودی زوری تیدا بسو ، گرنهترین سوودیان نه مهیه : دوو پرووه کان له بهر پرودای نوحود نه نه ناسران لای دانیشنوان ، به هوئی نهو پرووداوه وه ده رکهوتن لای ناده میزاد .

﴿ وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالُوا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ ادْفِعُوا ﴾ وه بیژرا به دوو پرووه کان : ئیوه وهرن بۆ جهنگ کردن له گهډ بت په رستان له ریگه‌ی ثابنی خوادا نه گهر ئیوه باوه‌پدارن ، یا ئیوه بهرگری بکه‌ن له خوځتان و له خیزان و دارایتان نه گهر ئیوه نیشتمان پهروه‌ن .

خوای مه‌زن پروونی نه کرده‌ته وه چ که‌سی نه وه‌ی به دوو پرووه کان ووت ، ناوی دوو پرووه کانیشی نه بر دوه ، به لّام زور به‌ی زانایان نه‌لّین : عه‌بدو لای کوری نوبه‌ی سه‌روکی دوو پرووه کان له گهډ پیغمه‌ر چوه‌ده‌ره وه به (۳۰۰) جه‌نگاوه‌ره وه ، له‌نیوه‌ی ریگه‌دا خوئی و ده‌سته‌که‌ی گه‌رانه وه ، وازیان له جه‌نگ هی‌نا به‌و مه‌به‌سته دوو دلّی په‌یدا بکه‌ن له‌نیو جه‌نگاوه‌ره موسولمانه‌کاندا و لایه‌نی پیغمه‌ر بی هی‌ز بیی ، له‌دوا‌یدا عه‌بدو لای کورّی جابیر یاریده‌ری پیغمه‌ر ﴿ ﷺ ﴾ به دوو پرووه‌کانی ووت : بۆ نه‌گه‌ر پنه‌وه نه‌گهر خاوه‌ن ناین نین جه‌نگ بکه‌ن بۆ پاراستنی خوځتان و خیزانتان و سامانتان ، وه‌نه‌گهر خاوه‌ن ناینیشن جه‌نگ بکه‌ن بۆ ناینه‌که‌تان ناوه‌روکی نه‌و نایه‌ته‌ ناراسته‌ی هه‌ر که‌سی کرابی دوو پرووه‌کان خو‌یانیان تی هه‌لکیش کرد و وه‌لامی عه‌بدو لای کوری جابیریان دایه‌وه . وه‌ك خوا نه‌فه‌رموی :

﴿ قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَاتَّبِعَاكُمْ ﴾ دوو پرووه‌کان ووتیان : نه‌گهر ئیمه‌ ده‌ستووری جه‌نگمان بزانیایه‌ به‌راستی دوا‌ی ئیوه نه‌که‌وتین ، نه‌و دوو پروانه بۆ نه‌و کاره‌ خراپه‌یان دوو بیانیویان هه‌بوو :

(۱) وایان دانابوو موسولمانان توانای جه‌نگیان له‌گهډ بت په‌رستان نی‌یه ، چونکه‌ نه‌وان چه‌ك و جه‌نگاوه‌ری زوړن و ، موسولمانان که‌من و بی هی‌ز و بی چه‌کن ، به‌جگه‌ی له‌ناو‌چون هیچ شتیکی تریان به‌به‌ش نابی .

(۲) نهیان ووت : ئەم کارە ی موسولمانان جگە لەخۆ پیشاندان گومانی تری بۆ نابری، لە پاشا موحەمەد لە گەڵ خزمەکانی ناشتەوایی ئەکا و ئەگەر پێشەوه ، دوو روووەکان ووتیان : هەر چۆنی بێ ئەگەر جەنگ دەستی پێکرد لەنیوانیان ئیمە ئەگەر پێشەوه بۆ جەنگ و یارمەتی موحەمەد ئەدەین .

﴿ هُمْ لِلْكَفَرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ لِلْإِيمَانِ ﴾ ئەو دوو پڕوانە لەو ڕۆژەدا نزیکتر بوون لەخۆیان بۆلای بێ باوەری لەباوەرپێتان ، نزیکتر بوون بۆ یارمەتی دانی بت پەرستان ، چونکە رێک ئەکەوت لە گەڵ سوودی هاوبەشیان ، خۆیانیان دەرخواست و نابڕویان چوو ، نهیان ویست دوو ڕوویی خۆیان بشارنەوه ، بەلام بۆیان نەچرە سەر .

﴿ يَقُولُونَ بِأَفْوَهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ أَغْلَمُ بِمَا تَكْتُمُونَ ﴾ بەدەم و زمانی خۆیان شتی ئەلێن لەدلیان ئەو شتە نییە ، نهیان ووت ئەگەر جەنگمان بزانایە دوای ئێوە ئەکەوتین و خوا زاناترە بەشتی ئەوان دای ئەپۆشن لەبێ باوەری بەخوا و بەپێشەمەر ﴿ ۱۰۰ ﴾ .
بێ باوەران لەسەر کاری خراپی خۆیان ئەپۆن و هەموو هەلۆیستەکانی خۆیان دەرئەخەن ، لەهەولێ ئێوەدان پۆلی موسولمانان تەفروتنان بکەن و دەرونیان بخرنە گومانەوه ، بۆیە خوای مەزن ئەفەرموی :

﴿ الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا ﴾ ئەو کەسانە ی ئەوتۆ لەدلیان ئەو شتەیان پەنھان ئەدا و ووتیان بەبراکانیان لەبیرو باوەردا و بەخزمەکانیان : لەو کاتەدا دانیشتبوون و جەنگیان نەئەکرد : ئەگەر ئێوە ی برای ئیمە پەپڕەوی ئیمەتان بکردایە لەو دانیشتنانە ئەئەکوژران هەروەك ئیمە نەکوژراین و ڕزگارمان بوو .

﴿ قُلْ فَاذْرَاوْا عَنِ أَنْفُسِكُمْ الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴾ موحەمەد تۆ بلێ : کەواتە ئێوە بەرگری لە خۆتان بکەن لەمردن ئەگەر ئێوە راست ئەکەن ئەلێن خۆ لادان ڕینگە لەمردن ئەگری . زۆر بەی گومان بزانی ڕزگاری لەمردن نابێ کەسێ بیهوی ڕابکا لەدەستی مردن ، خواوەنی تەفسیری کەشاف ئەفەرموی : هەر لەو ڕۆژەدا دوو روووەکان گەڕانەوه (۷۰) کەسیان لی مرد .

دوورووه کان نه یان ووت : په پړه وانی مو حمه د به خوړایی خویان نه دهن به کوشته و
هیچ سودی به وان ناگا ، نیمه هیچ بیرو باوه پیکمان نه زانیوه که پله ی بهر ز بدا به کز راوانی
جنگ به وینه ی نه و پله یه ی نیسلام بو نه وانی داناوه ! خوی مه زن بهروونی و بهی پهرده
گفتوگری نه و دوور وانه پال پیوه نهی و پوجی نه کاته وه ، رونی نه کاته وه بو هه موو
که سانی خاوه نه قل و نه فهرموی :

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي

سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ

بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا

بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ إِلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٧٠﴾

يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةِ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ

الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾

﴿ وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا ﴾ وه تو گومان مبهره نه و که سانی
نه تو کوژ راون له پړگه ی بهرزی نایی خوا مردوون وینه ی که سانی تر که نه مرن ، نیتر نه و
که سانه کوژ را بن له جهنگی نو خودا یا بهر له روژی نو خود یا له دوا ی نه ویش بکوژرین . به
مهرجی له جهنگی بهرزی ناینا بکوژرین .

﴿ بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴾ به لکو نه و کوژ را وانه زیندون له گزړه کانیانا و
نارزین ، پیوسته بزاسری پیغمه ران و شهیدان و بانگ دهرانی نویژ و نه و که سانی

قورئانیان له بهره ههمویان زیندون و خاک نایان خواو نارزین ، شهیدانی ریگهی خوا
خواردمه نیان نه دریتی له لایه ن پهروه ده کهری خویانه وه له بهه شته وه .

لهو ئایه ته وه نه وه ی ده رنه کهوئ شهید لهم رۆزه ی جیهاندا و بهر له هاته ده ره وه یان
له گۆره کانیا نا زیندوون به راستی ، پیوسته له سه رمان برومان به وه هه بی ، به گوێره ی
ده رکه وتوی مانای نمو ئایه ته وه فهرموده ی پیغمه ره ئه قلیش دزی ناوه ستی چونکه به لگه یه
به ده سته وه نی به لاماندا لهو مانا ده رکه وتوه ی ئایه ته که ، ژیان و مردن و هه موو شتی
به ده سته ی خوا به ئه یان به خشی به هه ر شتی به وئ .

لیره دا به باشی نه زام له باره ی زیندویتی پیغمه ران و شهیدانه وه نه مانه ی خواره وه
روون بکهینه وه :-

۱- زیندو یه بتان به رزه جنه ، یانی زیندوئکی وایه له نیوان جیهان و رۆزی دوایدا به ،
زیندوو بونه وه کهیشیان وینه ی زیندویتی جیهانه و خهونی به ، به وینه ی بونه وه رانی
تر . به لکو خوای مه زن له شیان نه پارێزێ له رزین .

۲- له شی پیرۆزی پیغمه ر ﴿ ﷺ ﴾ نه ک نارزئ ، له هه ندئ کاتا خودا گیان نه کاته وه
به له شیا به جوړیکه نه یی ، فهرموده ی پیغمه ر لهو باره وه زۆرن ، که خودا گیان
نه کاته وه به ریا نا بو وه لامدانه وه ی سلاو له سه ری ، هه ر که سی له دووره وه
سلاویان لی بکا به وئ فریشته به که وه پئی نه گا ، زیندویتی پیغمه ر دوای مردنی ،
به وینه ی زیندویتی کاتی جیهانی به ، نه گه ر وایه ، کاتی دوای مردنی هاوړیکانی
نازاوه یان لی پهیدا بوو جیگه نشینی پیغمه ر و جیگه ی ناشتی له گۆردا و ، بو
میراتی فاتیمه ی کچی بوو زهوی فه ده ک و ، ئازاوه ی نیوان عه لی و عایشه و
مه عویه ، وه لامه که ی بۆیان روون نه کرده وه ، که واته زیندویتی پیغمه ر و شهید
به راستی نازانئ ، به لام ئیمه ته بی برومان وای پیغمه ر له هه موو کهس به ریز تره
له هه ردوو جیهاندا ، هه رچه نده پیاو چاکان زۆریان نه لئین ، پیغمه ر نه بینین
به بیداری . به لام نمو بینینه به گیانه به ته نها ، نه ک به له ش و به گیان ، چونکه نه گه ر

بهله شېوايه ، نه بوايه كه سې تريش لای نه وان بوايه بيانبيايه و ، وائېښ له يه ك كاتا
به ده يان پياو چاك پيغه مهر نه بينن و ، خو له شي پيغه مهر يش يه ك له شه ، هه موو
شتي هه ر خودا نه يزاني .

نه وانه ي سهر وه له نامه ي (أَسْنَى الْمُطَالِبِ) (في أحاديث مختلفة المراتب) نوو سراوه .
نایا شهيد چ كه سيكه و نه شورري و نويزي له سهر نه كړي يان نه ؟ له مانای نايه تي
(١٤١) ي نه م سوره تدا بهو جوړه ي پيوست يې روون كراوه ته وه .

نهو كه سانه ي له پړگه ي بهرزي نيسلامدا نه كوژرين خاوه ني سې شادمانين :
١- ﴿ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ﴾ شادمان و كهيف خوښ به شتي خوا به واني
به خشيوه له پريز و گه وړه ي خوږي و پاداشتي زوري . ياني نه وه ي خوا نه يه خشي به وان
هه ر له بهر گه وړه ي و به خشنده ي خوايه نه ك له بهر چاكي نه وان ، شهيدان كهيف خوښ
و بهر اوردنيان به وړي نهو چاكانه وه ، كهيف خوښ له بهر نه وه كه نهو چاكانه به لگه ن
له سهر نه وه ي كه خوا خوږشي نه وين ، نهو خوايه ي كه نه وان خوږنيان بو كړدووه
بهفيداكار ، خاوه ن ديارى دوستي ديارى بو براوى خوښ نه وي .

٢- شادمانن له بهر نهو برايانه يان نه يان ناسن و نه كوژراون و نه هاتوون بو لای نه وان
وه ك خوا نه فهرموي:

﴿ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ ﴾ وه نهو كه سانه ي له پړگه ي خوادا
كوژراون شادمان و كهيف خوښ به وړي برا باوه رداره كاني نه ووتوي خوږيان به جپيان
هيشتون به زيندويي له جيهاندا ، له سهر په پره وپروگرامي خوږيان له دواي نه مان ، بهو
شته يش به مان دراوه له پريزي خوا به وانش نه دري ، نهو برايانه يان نه كوژراون وه دوايي
به مان نه گه ن پاش ماوهيه ، نه لين : براكانان وه ك ني مه كوژران نهو خوږشيه ي دراوه به ني مه
نه دري به وانش كه واته نهو شهيدانه په يوه ندي يان به زيندووه كانه وه نه بريوه .

﴿ أَنْ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴾ نهو كه سانه ي جيگه ي شادمانين ترسيان له سهر
نيه له پاشه رورژدا و ، خه فته بار نين له سهر كوتايي تهمه نيان ، نهو نايه ته به لگه ي ناشكرايه

ته فسري زمنا كزي

له سهر نه وهی شههید بهر له پاشه پروژ زیندوون ، چونکه که خوشیان به پاشه پروژی برا زیندوه کانیان نیستا نه بی نهک دوا پروژ .

۳- شادمانن بهو خوشی به نه درئ بهه موو باوه پرداران ، نیت بیان ناسن یان نه یان ناسن که له جهنگدا کوژ رابن یا له مالتی خو یانا ، وهک خوا نه فهرموی :

﴿ یَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةِ اللَّهِ وَفَضْلٍ ﴾ نهو شههیدانهی ریگهی خوا شادمانن و که یف خوشن بهو پاداشت و چاکه یه ی خوا که دهستی خو یان و هه موو باوه پرداران نه که موئ له سهر کرده وه کانیان و ، شادمانن بهر پروژ گرتیان لای خوا و به دوو پات کردنه وهی پاداشته کانیان .

﴿ وَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ وه به راستی خوا له ناو نابا پاداشتی کرداری باوه پرداران و زور تریشی نه کا .

پرسیار / له بهر چ شتی خوا رستهی ﴿ یستبشرون ﴾ ی دوو پات کرده وه نه که له ووشه ی ﴿ فضل ﴾ ؟

وه لام / به راستی بو شههید هه یه سی شادمانی : شادمانی یه که میان بهه یی نهو شته ی به خو یان نه کا ، ناماژه ی بو نه کا به فهرموده ی ﴿ فریحین بما آتاهم الله من فضله ﴾ شادمانی دوو هه میان له بهر برا کانیانه نه یان ناسن و هیشتا به مان نه که یشتوون ، ناماژه ی بو نه کا به ﴿ یستبشرون بالذین لم یلحقوا بهم ﴾ ، شادمانی سیته میان بو هه موو باوه پرداران بیان ناسن یا نه یان ناسن ناماژه ی بو نه کړئ به ﴿ یستبشرون بنعمة من الله وفضله ﴾ .

پرسیار / جیاوازی له نیوان ووشه ی ﴿ فضل ﴾ وه ووشه ی ﴿ نعمة ﴾ چ شتی که ؟ وه لام / مه به ست له ﴿ نعمة ﴾ بریتی به له پاداشتی شایسته ی کارگوزاری بی بو کرکی که ی ، مه به ست له ﴿ فضل ﴾ بریتی له وه ی خوا نه یه خشی ههر له بهر که وره یی خو ی نهک له بهر شایانی کارگوزار .

نه گیر نه وه نه بو سوفیان و هاوړیکانی وهک له مهو بهر بو مه به ستی باسی کرا کاتی که پرانه وه له جهنگی نوحود که یشته (په وحا) په شیمان بوونه وه و ویستیان بکه پرته وه و

په لاماری موسولمانان بده نه وه ، نهم هه واله گه یشته پیغمهر ﴿ﷺ﴾ خوی ناماده کرد بویان و فهرموی : جگه له وانده ی پیشوو له گه لم بوون که سی ترم له گه ل نه یه . پیغمهر ﴿ﷺ﴾ له گه ل نه وه کز مه له چوونه دهر وه بو بهرگری کردن له بت په رستان که گه یشته (حه مر اتولنه سه د) که هشت میل له مه دینه وه دووره خوی و هاوه له کانی خویانیان راگرت بو نه وه مه یسته هه رچهنده ماندوو برینداریش بوون بو نه وه ی پاداشتیان له کیس نه چی نارامیان گرت ، بی باوهره بت په رسته کان که نه وه هه واله یان بیست خوا ترسی خسته دلیان ، بزه خوا نه فهرموی :

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا
 أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٢﴾
 الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ
 فزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾
 فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةِ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَمْ يَمَسَّ مِنْهُمْ شَيْءٌ وَاتَّبَعُوا
 رِضْوَانَ اللَّهِ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿١٧٤﴾
 يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُمْ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٥﴾

﴿الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ﴾ که سانایکی نه وتو وه لامی خوا و نیروی خویان دایه وه کاتی فهران دهر کرا بچنه دهر وه له مه دینه له دوی نه وه ی تووشی نه وان بوو برینداری له جهنگی نوحودا .

﴿لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرٌ عَظِيمٌ﴾ بۆ که سانیکی ئەو تۆ هەیه بۆ چاکەیان کردووە لەو کەسانە پەڕپەروەیی پێغەمەریان کرد و وەلامیاندا یەو بۆلای جەنگ کردن و خۆیانیان پاراست لە گوناھو بی فرمانی خوا و پێغەمەر پاداشتیکی گەورە ، وەك بەهەشت . ناو بردنی ئەو پاداشتە ئەو ئەگەینێ یە کجار گەورە یە ، جگە لەخوا کەس نایزانێ .

﴿الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ﴾ که سانیکی نه وتون ووه لامی
 پیغمه مریان دایه وه له بی فهرمانی خو یان پاراست بهوانیان ووت هندی ناده میزاد: بهراستی
 پیوانی مه که له تاقمه کانی نه بو سوفیان پیک هاترونو کو بونه ته وه بگرپنه وه و جهنگ
 بکه نه وه له گهلتان و بنه برتان بکن .

ئەو كەسانە ئەو ھەوالەيان بەموسولمانان ووت ، ھەندى لەزانايان ئەلەين : برىتى بوون لەدوو پووه كان ، ھەندى تر لايان وايە برىتى بوون لە كاروانى ھۆزى عەبدو قەيس كەتووشيان بوو بەتووشى موسولمانانەو ، ھەركام لەوانە بى مەبەستە كە ناگۆرئ ، ئەو ھى شايانى تاقمى بەو كارە ھەلسابوون .

﴿ فَأَخْشَوْهُمْ فَرَادَهُمْ إِيمَانًا ﴾ دواى ئيوه لهبت پهريستان بترسن و خوټانيان لى بپاريزن ، چونکه نهوان ژماره يان زوره و ئيوه تواناى جهنگستان نه ماوه ، دواى گفتوگوى بى باوهران موسولمانانې زور کرد بؤ باوهره پښتان و هوره يان بهر زتر بويه وه و گوريان له وه وه واله نه گرت و نازايى خويانيان باشر ده رخست .

﴿ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴾ وه ووتيان : نيمه خوامان بهسه و يارمه تيمان نهدا و ، خوا چاك كار پي سپړاوه و هه لسور پنهري نيشي نيمه و هه موو بوونه و هه رانه .

به کورتی باوهرداران بهو برینداری و خویناوی یهوه زور به پرۆش و خوشیهوه و وه لآمی
 پیغمهریان دایهوه و یۆ دژی بت پرستان و لهشکرهکیان و لهوان نه ترسان که نهیان
 ووت : مه چنه دهرهوه له گهڵ موحمهد ، به لکو به گفتوگۆی لهوان غیره تیان پتر نه بوو
 باوهریان زور تر نه بوو له سهر په پیهوی پیغمههر ﴿ﷺ﴾ ، به جوړی مروفتی له هۆزی بهنی

عبداللہ شہل نہلئ: من و براکم ہر دہہ کمان لہ گہل پیغمہر دابوین کاتی جارچی پیغمہر جارچی بۆ دەر چوون بلاو کردہوہ ، لہ گہل پیغمہر چوونہ دەرہوہ ، ہر دہو کمان بریندار بووین و برینی براکم سہخت تر بوو ہر کاتی دوا بکہوتایہ نہم کرد بہ کۆلہوہ ، بہو شیوہیہ فہر مودہی خوا تیکہ لاوی خوئیان بوو لہ کوشتن و دیل کردن و نازار نہ نہ ترسان .

﴿ فَأَنْقَلِبُوا بِنِعْمَةِ اللَّهِ وَفَضْلِ لَمْ يَمَسَّ سَهُمْ سُوءٌ ﴾ دواپی موسولمانان گہرانہوہ بہ ساغی بہہوی چاکہ و گہورہی خواوہ تووشی نہوان نہبوو ہیچ خراپہ و نازاری لہ برینداری و کوشتن .

﴿ وَأَتَّبِعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴾ وہ پیرہوی رہزامہندی خویان کرد بہہوی نازایی و دەر چوینان بۆ رینگہ گرتن لہ دوزمنانی خوا و ، خوا خواہنی چاکہی زور گہورہیہ کہ ترسی خستہ دئی بت پەرستان و گہرانہوہ و موسولمانانی سہرخت .

﴿ إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ ﴾ بہراستی نہو پرو پاگہندہیہ بلاو کرایہوہ بۆ ترساندنن ئیوہ کہ نہیان ووت : مہچنہ دەرہوہ نہو شہیتانہ بوو نہ ترسیتی دۆستہ کانی خوی و کاریان تی نہکا نہچنہ دەرہوہ ، بہلام ئیوہی باوہردار دۆستی خوان و ترساندنن نہو کارناکاتہ سہر ئیوہ .

نہوہبوو عبداللہی کوری ئوبہی بہچہندنن کہسہوہ گہرانہوہ بۆ مہدینہ لہ ترسانا .
﴿ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴾ دواپی ئیوہ مہترسن لہ دۆستانی شہیتان و نہو کہسانہی پرو پاگہندہ بلاو نہکہنہوہ بۆ ترساندنن ئیوہ و ، ئیوہ لہمن بترسن و بی فہرمانی من مہکہن نہ گہر ئیوہ باوہردارن ، چونکہ باوہرداری داوای ترسان نہکا لہ خوا ، کۆمہلی لہبی باوہران موسولمان بوون لہ پاشا لہتاین و ہر گہران لہ ترسی قورہیشہکان ، بہوبۆنہوہ پیغمہر ﴿ ﷺ ﴾ تووشی خفہت بوو ، خوای مہزن بۆی روون کردہوہ ، و ہر گہرانی نہوان زیان بہتو ناگہیہنی و فہرموی :

وَلَا يَحْزُنكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَن يَضُرُوا اللَّهَ شَيْئًا يُرِيدُ اللَّهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حِطًّا فِي الْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَن يَضُرُوا اللَّهَ شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٧﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُمِلِّي لَهُمْ خَيْرٌ لَّا تُفْسِدُهُمْ إِنَّمَا نُمِلِّي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٧٨﴾

زانایان لهوئی هاتنه خواره وهی نهو نایه تانه بریان جیاوزه ، هندیکیان لایان وایه
دهرباره ی دووړه کان و جوله که کان هاتو ته خواره وه . هندیکیان نه لاین له باره ی
قور هیشی به کان هاتو ته خواره وه ، له وانه شیه هاتیته خواره وه درباره ی هه موو بین باوهران ،
هه رچونئ بین مدهسته که ناگوری .

﴿ وَلَا يَحْزُنكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ ﴾ وهتو خفه تبار نه کهن که سانیکی نهو تو په له
نه کهن بو نیو بین باوهری و خاوه نه کانیاں ، وینه ی عه بدولای کوری توبه یی و تاقمه که ی
که نه یانه وئ رو ناکی ناین بکوژینه وه ، له گه ل نه وانه شیه خفه تبارت نه کهن و له ناین
وهر نه گهرین یا باوهریان لاوازه .

﴿ إِنَّهُمْ لَن يَضُرُوا اللَّهَ شَيْئًا ﴾ به راستی نهو که سانه هه رگیز زیان ناگه یه نن به ناین و
دوستانی خوا هیچ شتی به هو ی بین باوهری خو یان و کار و فرمانیاں له ناو نه چی و

شکریان نامیتې ، به لّام نهو نایینه تو نهی پهرستی شان و شکړی پهره نه سیتې و وانه کانی
بهرز نه بیته وه ، ههروايشبوو زوړی بې نه چوو ناینی ئیسلام گه شوی سهند و ریشهی داکوتا
له روژه لات و روژ ناوادا ، ناویان له ناوادا نه ما نهو که سانه ی پهلیمان کرد بولای بی
باوهری و دوژمنایه تی خوا .

﴿ یَرِیدُ اللّٰهُ اِلَّا یَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِی الْاٰخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِیْمٌ ﴾ خوا نه یه وی نه گپړی
بو نهو که سانه و نه یانداتی به شی له پاداشتی روژی دواپی و ، بو نهو که سانه ههیه سزایه کی
زوړ گه وړه له پاشه روژدا ، چونکه دریژه نه دهن به بی باوهری و په شیمان نابنه وه هتا
نهمرن .

پرسپار / دهر که وتوی مانای نهو نایه ته نامازه بو نهو نه کا خودا خراپه ی نه وی بو
ناده میزاد ، له بهر نه وی سزای دوژه خ خراپه ؟

وه لّام / به لی خوا سزای نه وانی نه وی ، به لّام دوا ی نه وی نهو که سانه شایسته ی
سزاین ، چونکه خوا فهرمانی داوه به باوهره یتان ، خو یانی نازاد کردووه ، نه وانیش بی
باوهریان بو خو یان هه لبراردووه به خو شی خو یان ، بو یه خوا سزایان نه دا .

﴿ اِنَّ الدِّیْنَ اَشْتَرُوْا بِالْاِیْمَانِ لَنْ یَضُرَّوْا اللّٰهَ شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِیْمٌ ﴾ به راستی
که سانیکی نهو تو بی باوهری نه کرن به باوهره یتان به خوایشتی خو یان و په شیمان نابنه وه
هه رگیز زیان به ناینی خوا ناگه یه نن هیچ شتی به هو ی نهو نال و گوړینه وه و ، بو نهو
که سانه ههیه سزایه کی نا زارده ر .

پرسپار / خوای مه زن دوو جار لهو دوو نایه تانه دا ناوی ﴿ لَنْ یَضُرَّوْا اللّٰهَ ﴾ بردووه ،
هو که ی شتی که ؟

وه لّام / مه به ست له نایه تی یه که م بی باوهرانی قورپه یش و نهو که سانه یان له شکریان
کردووه بو جهنگ کردن له گه ل پیغمه ر و نهو دوو پرووانه یش یاریده ی نه وانیانداوه
له دزی پیغمه ر ﴿ ﷺ ﴾ . مه به ست له نایه تی دوو هم هه موو نهو که سانه یه باوهریان

نه هیئاوه به خوا بهر له قورپه شیه کان و نه وانه ییش له مه و پاش باوه رنه هین به خوا جهنگ
که ربن یان نه ؟

له دوا یی باسی نهو که سانه خوی مه زن روونی نه کاته وه تمه نه دریژی بی باوه ران سوود
نابه خشی به وان ، به مهر جی سهر بکیشی بو لای بی باوه ری خاوه نه که ی هه تا کورتایی
ته مه نیان بویه خوا نه فهر موی :

﴿ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا غَلَبُوهَا لَهْوَ الْحَدَثِ أَلَا إِنَّهَا لِلَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴾
نهو تو باوه ریان نه هیئاوه له جول که و گاور و بت په رستان و دوو پروان که به راستی
موله تدانی نیمه بو نه وان چاک تر بی بو خویان که به و تمه نه دریژی خویان پروا گنده بکه ن
بو نایینی خوا .

﴿ إِنَّمَا عَلَىٰ هُمْ لِيُذَادُوا إِثْمًا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴾
بو نه وه ی نه وان گوناوه زو رتر بکه ن به سهر به ستی خویان و به رده و امن له سهر نایینی پوچ ،
بو نه و که سانه هیه سزایه کی نابرو به ریان و بی نرخیان نه کا .

به راستی تمه نه ی ناده میزاد وه ک سامانه که ی وایه ، نه گهر به جوړی کی چاک ده ستکاری
بکا و دای بنی بو خوی و خیزان و بی نه وایانی به نده ی خوا نه بیته هوی چاکه و پاداشتی
زور ، هه موو کاتی سامانی زور بوو به خشی له په رستی خوادا به و بو نه وه پاداشتی دوو بات
نه بیته وه ، نه گهر سامانی خویان به خرابی ده ست کاری بکه ن و له گونا هدا دای بنین نه بی
به هوی خرابی زور بویان ، هه موو کاتی سامانیان گه شه بکا خرابی زور تر نه بی ،
هه روایش تمه نه ی ناده میزاد نه و په ری مرو ف نه گه یه نی به به ختاری نه گهر کاری زوری پی
بکا بو چاکه ، نه بیته هوی خرابی بو ی نه گهر به کاری نه هین له چاکه دا .

له م جی گه یه دا نه م پر سیارانه و وه لاهه کانیان خویان نشان نه دهن :

پر سیار / نه گهر هه ندی له بی باوه ران کرده وه ی چاک زوریان له ری گه ی چاکه دا نه بیان
به خشی ، هه تا تمه نیان دریژ تر بوا به به زانست و کو ششی پاکی خویان سوودی زور تر بو

ئاده‌میزاد هه‌بو، ئه‌وه‌یش دژی فهرموده‌ی خوایه بۆیه ته‌مه‌نیان درێژ نه‌که‌ین هه‌تا خراپه‌ی زۆر بکه‌ن؟

وه‌لام / دارژاندنی ئه‌و ئایه‌ته‌ مه‌به‌سته‌که‌ی خۆی دیاری کردووه له‌گوناهدا که‌به‌تایه‌تی بریتین له‌ بێ باوه‌ری به‌ته‌نها، له‌و باره‌وه هه‌تا ته‌مه‌نیان درێژ بێ بێ باوه‌ریان زۆتر ئه‌بێ نه‌که‌ له‌هه‌موو روویه‌که‌وه، چونکه‌ وانه‌بێ له‌هه‌ندێ کارباندا چاکه‌که‌ربن.

پرسیار / ئایا پاداشتی بێ باوه‌ران ئه‌دریته‌وه کاتی به‌باشی سوود بگه‌یه‌نن به‌ئاده‌میزاد، یا ئه‌و کاره و نه‌کردنی یه‌کسان؟

وه‌لام / ئاده‌میزاد به‌شیوه‌یه‌کی گشتی لهم چوار به‌شانه‌ی خواره‌وه به‌ده‌ر نین :

۱- ئاده‌میزاد هه‌یانه‌ خاوه‌نی باوه‌ر به‌خوان و کرده‌وه‌ی چاکیان هه‌یه، ئه‌و که‌سانه به‌گۆیره‌ی فهرموده‌ی خوا موژده‌ پێدراون به‌به‌هه‌شت، وه‌که‌ له‌ئایه‌تی ﴿ ۳۰ ﴾ له‌سوره‌تی ﴿فعلت﴾ خوا روونی کرده‌وته‌وه.

۲- هه‌یانه‌ خاوه‌نی باوه‌ر نین و کرده‌وه‌ی چاکیش ناکه‌ن، ئه‌و که‌سانه به‌گۆیره‌ی فهرموده‌ی خوا شه‌یتان ده‌سه‌لاتی په‌یدا کردووه به‌سه‌ریان و خوا و ئایینی له‌بیردونه‌ته‌وه و بوون به‌دۆستی شه‌یتان هه‌تا ئه‌مرن، ئاشکرایه ئه‌و که‌سانه تووشی سزای بێ کۆتایی ئه‌بن به‌به‌لگه‌ی ئایه‌تی ﴿ ۱۹ ﴾ ی سوره‌تی ﴿المجادلة﴾.

۳- هه‌یانه‌ خاوه‌نی باوه‌رن، به‌لام له‌ته‌مه‌نیاندا کرده‌وه‌ی چاکیان نه‌کردووه، خۆیان به‌تاوانبار نه‌زانن، ئه‌و که‌سانه هه‌واله‌ی میهره‌بانی خوا نه‌کری‌ن، به‌گۆیره‌ی ویستی خۆی کاریان له‌گه‌ڵ نه‌کا، نه‌گه‌ر په‌شیمان ببنه‌وه خوا په‌شیمان بوونه‌وه‌یان لی وهر نه‌گری به‌لگه‌ی بۆ ئه‌و دوو مه‌به‌سته‌ ئایه‌تی ﴿ ۱۰۳ ﴾ ی سوره‌تی ﴿التوبه﴾ و ئایه‌تی ﴿ ۴۸ ﴾ ی سوره‌تی ﴿النساء﴾.

۴- ئاده‌میزاد هه‌یانه‌ بێ باوه‌رن به‌خوا، به‌لام کرده‌وه‌ی زۆری چاکیان هه‌یه بۆ سوودی گشتی، برسیانی ئاده‌میزاد تیر نه‌که‌ن، شه‌قام و خه‌سته‌خانه و خوێندنگا و

هەتیو خانە دروست ئەکەن ، هەر رینگە یە چاکبێ ئەوان ئەی گرنە بەر ، لەسەر بێ باوەری خۆیان بەردەوام ئەبن هەتا مردن ، ئەو کەسانە کردەوێ چاک و نەکردیان یە کسانە بەچاکەکانیان پڕ بەزەوی زێڕ بێ و بیبەخشن ، سزای خواوەن نازاریان ئەدرێ بەگوێرە ی ئایەتی ﴿ ٩١ ﴾ ی سورەتی ﴿ نالی عیمران ﴾ .

بەلام لە ئەوێ خۆی مەزن خواوەنی داد پەرورە یە چاکە ی بێ باوەرانی ش لەخزمەتی خوادا بێ پاداشت ناروا ، وائەبێ لەجیهاندا وەری نگرێ بە پلە ی بەرز و تووشی نەخۆشی و نازاریان ناکا ، وایش ئەبێ لەپاشە پۆژدا سزای دۆزەخیان سووکتر ئەبێ لەبێ باوەرانی تر بەو جۆرە ی پێوستی ئیمە لەو مەبەستە ناگەین ، و اچاکە هەوالتە ی زانین و داد پەرورە ی خۆی بکەین .

خۆی مەزنن نەوێستی خۆی باوەرداران و دوورپووەکان لەیەك جیا ئەکاتەووە کەبەبیانویەکی ناپەرەوا خۆیانیان لەپیزی موسولمانان دەرکرد ، ئەوێ کەباوەرداران لەجەنگی ئوحو دا تووشی نازار بوون بەهۆی بێ فەرمانی پێغمەرەووە ﴿ ﷺ ﴾ ، بۆ ئەو لەرینگەدا پاک و پیسی لەیەك جیا بکاتەووە ، بۆ ئەویش قورپەیشی یەکان ووتیان : موحمەد ئەلێ : هەرکەسێ دژی من بێ ئەچیتە دۆزەخەووە و خوا لەو کەسە بەخەشێ ، هەرکەسێ لەگەڵ من بێ ئەچیتە بەهەشت و خوا خۆشی ئەوێ ، ئەگەر وایە بۆ موحمەد هەوالتمان ناداتی هەتا بزانی چ کەسێ باوەردار و چ کەسێ بێ باوەرە خۆی مەزن فەرموی :

مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى مَا

أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ

عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ

وَرُسُلِهِ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ

﴿ مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ ﴾ خوا واز له باوه پرداران ناهیتی له سهر شتی نیوهی باوه پردار و بی باوه له سهرینی له تیکه لاوی باوه پرداره پاکه کان و دوورپوهه کان ههتا جیا نه کاتهوه پیس له پاک به سر وش له لایه نه خویهوه بولای پیغمهر ﴿﴾ به بونهی پهیدا بوونی جهنگ ، ههر که سی دوورپو بی واز له جهنگ نه هیتی ، دوژمنه کانی پیغمهر دوو تاقمن :- یانی بهی تاقیکردنه وه یه کهم جار نافهرموی نهو که سهیا کهو نهو هیا پیسه .

۱- بت پرستان :- نهو که سانه نه ناشکراو به نهیتی بی باوه رن ، له یه کهم کاتهوه بریاری جهنگیان داوه ، کورتایی به دوژمنایه تی خویان هیئا به کۆکردنه وهی چهند کۆمهله له دزی نیسلام ، ناماده یان کرد بۆ جهنگ نه وهی له توانایان هه بوو ، دواپی نهوانه ناسراون و جیا نه بنه وه له موسولمانان .

۲- دوورپوهه کان :- نهو که سانه نه دوژمنی پیغمهر و هاوړپکانی پیغمهر نه له په نهانیدا و له دله وه ، به لām خوشه ویستی خویان و دوستانه تی ناشکرا نه که نه بویان ، هه موو کاره گرنگه کانیاں تیک دانی ریزی موسولمانانه ، جارئ به به لاو کردنه وهی پرپواگه ندهی درؤ جارئ تر فریوی موسولمانان نه دهن به بی فهرمانی خوا و پیغمهر ﴿﴾ ، جارئ تر به ترساندنیاں له بت پرستان ، له هه ندی جهنگدا دینه نیو موسولمانان و له نیوهی رپگه دا وازیان لی نه هیتن ، پیغمهر و هاوړپی پاکه کانی تووشی بازار نه بون له بت پرستانه وه ، بت پرستان جهنگیان نه کرد به ناشکرا و ، دوورپوهه کان له نهیتیدا فیلیان ساخته نه هیتا ، نهو کارانه رهوشتی دوورپوهانه له هه موو کات وجیگه یه کا بو نهو که سانه ی داوای چاکه بکه نه ، نایه تی ﴿ ۱۷۳ ﴾ ﴿ ۱۷۹ ﴾ ی نه م سوره ته و نایه تی ﴿ ۱۱۲ ﴾ ی سوره تی ﴿ نه لئه نعام ﴾ باسی نهوانه ی کردووه .. پیوست کرابوو له سهر پغمهر ههر که سی به دهم شایه تمان بهیتی وه که موسولیمان ته ماشای بکری ، خوتی خویان و داراییان پارێزراو نه بی ،

نه گران به هاو به شی تالان له جهنگدا ، له بهر نه وهی هیشتا ئیسلام تازه په یدابوو ،
نه گهر بکوژرانا به یاده و هریان بگردنا به مړو فانی ساویلکه نه یان ووت : موخه مه د
باوهر دار و بی باوهر به لایه وه به کسانه .

بی باوهران و بت په رستان و دووړووان بیانویان بو خوش نه بو بو بلاو کردنه وه
پروپاگنده له دژي موسولمانان و پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ . بهو بو نه وه پیغمهر سرگردان بو به
چ جوړی له گهل نهو دووړووانه هه لسی و دلشی زور تهنگ بو ، نه گهر و هریانگری
موسولمانان تووشی گومان نه کهن نه گهر وازیان لی دیتی یاریده رانی موسولمانان کهم
بینه وه و نایی ئیسلام په رناسیتی بویه خوی مه زن فهرمووی : خوا واز له باوهر داران
ناهیتی و باوهر داران و دووړووه کان له یهك جیا نه کاته وه ، چرای پوناکی ئیسلام چاك و
خراب نه ناسیتی به دانیشتون نهو نایه ته به دووړووان پانه گیه نی به شایه قمان و نویژ به ته نها
تاقی ناکرینه وه ، چونکه نه وانه زور گران نین و تووشی نا زار نابن ، به لکو به وه باشتر
تاقی نه کرینه وه جهنگ بکهن و خویان بکهن به فیداکاری ئیسلام .

﴿ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ ﴾ وه خوا ناگاداری هیچ کهسی ناکا بو زانینی
شتی ونی و له دلدا بی . بلتی نهو کهسه پاکه و نه و هیان پیسه ، به لکو نیوه له سه تانه بیان
ناسن له کاتی ته گانه و سه ختیدا ، بهو کاره ی له جهنگی نوحودا پرووی دا ، کاتی پیغمهر
هاوړی برینداره کانی بانگ کرد بچنه دهره وه بو جاری دووهم بو بهرگری له دوژمنان
چونه دهره وه و کوتوپر ، خوا هه وال نادا به شتی له دلدا به و له باوهر و له دووړووی ،
فهرمان نه دا به فیدا کاری و دانانی دارایی له ریگه ی خوا دا .

خوی مه زن هندی جار هندی له پیغمهران ناگادار نه کا له سر دووړووی مړوخی و
باوهر داری مړوخی تر ، هه رنه ویش مه به سته له مانای فهرموده ی که نه فهرموئ :

﴿ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ ﴾ وه به لام خوا هه لسه بژیری له نیردراوه کانی
خوی کهسی ناره زوی هه بی هه والی نه داتی به په یام و ناگاداری نه کا له سر هندی

کاری نهیخی خوی له‌بی باوره‌ری هندی کس و باوره‌داری هندی تر ، نه‌وه‌ش به‌تایه‌تی هر بۆ پیغمهرانه‌و شایانی که‌سی تر نی‌یه .

﴿فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ﴾ دوی ئیوه باوره به‌ئین به‌خوا که هر نه‌و شاروه‌کان نه‌زانی به‌گشتی له‌باوره‌ و له‌دوو‌رووی و بی باوره‌ری ، باوره‌به‌ئیردراوه‌کانی خوا به‌ئین که‌نه‌وانه هه‌لێژدراوی خوان و شاروه‌کان نازان ، مه‌گهر خوا به‌په‌یام ناگاداریان بکگا له‌سه‌ر هندی له‌شاروه‌کان .

﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا أَوْ تَتَّبِعُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ﴾ وه‌نه‌گهر ئیوه باوره به‌ئین به‌و جو‌ره‌ی باسکرا ، خۆتان پاریژن له‌بی فه‌رمانی خوا و پیغمهر ، دوی بۆ ئیوه هه‌یه پاداشتیکی زۆر گه‌وره .

پاش نه‌وه‌ی خوی مه‌زن له‌مه‌و به‌ر هانی ئاده‌میزادی دا که خۆیان بکه‌ن به‌فیداکار له‌رێگی نایندا ، بۆ له‌مه‌و دواش هانیان نه‌دا که‌دارایی خۆیان به‌خشن هر له‌و رێگه‌یه‌دا و نه‌فه‌رموی :

وَلَا

يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا ءَاتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرٌ

لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا يَخْلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ

وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٨٠﴾

لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ

سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ

ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿١٨١﴾ ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيَكُمْ

وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾

﴿ وَلَا يَخْسِبَنَّ الَّذِينَ يَنْجَلُونَ بِمَا آتَاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرٌ لَّهُمْ ﴾ وه گومان نه بنه که سانیکی نهو تو رږدو دهست و شکن به شتی خوا به خشیویتی بهوان له دارایی و گه وره یی خو ی چاک بی بو نهو که سانه ، پیو یست کراوه بیبه خشن بهه زاران و نایانده نی .

﴿ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا نَجَّلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ﴾ به لکو نهو دارایی به خراپه بو نهوان له مهو پاش نه گهری به گهر دانه ی ملیان شتی نهوان رږدیان پی کردووه و نه یان گه یاندوه به جیگه ی خو ی و زه کاته که یان نه داوه و دایان نه ناوه له جیگه ی سود به خشدا له رږزی هه لسانه وه یان له گوره کانیا ، گهر دانه ی ملیانه و رسوایان نه کا .

﴿ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ وه بو خوا به که له پوری دانیش توانی ناسمانه کان و زهوی و گه نجینه ی نهوان ، دوا ی مردنیا ن له دارایی و جگه ی دارایی ، ناده میزاد وه ک چون خاوه نی هیچ شتی نه بوون به که م جار که جیهان کوتایی پی هات هیچ که سیان خاوه نی هیچ شتی نین . نیتر بو نه یی رږدی بکه ن لهو شته دا خوا به خشیویه بهوان ، پروون و ناشکرایه نه وه ی هه یانه هدر بو خوا به و ناره زوی هه بی لیان نه سییته وه .

﴿ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴾ وه خوا بهو شتانه ی نیوه نه یکه ن ناگاداره و نه زانی ، چونی دانه نی ، نه زانی نیوه رږدن یان رږد نین ، یاداشتی کاری خو تان وه نه گرن به چاک یا به خراپ .

له نیو پرووناکي نهو نایه ته پیروزه نه مانه ی خواره وه مان بو دهر نه که وئ :

(١) زور ترین نایه ته کانی قورئان بزمان نه در کتنن که هه موو سامان و دارایی هه موو

بونه وه رانیش و نه وانه یش به دهستی ناده میزاده ون خاوه نی راسته قینه یان نین ،

بەلگە ھەمويان ھى خوان ، ئادەمىزاد كار پى سىپىراوى خوان بۆ بەكارھىتەنى
خۇيان و سامانيان بەگۈرە ھى ئەو ياسايە بۇيان دىيارى كراو ە نابتى لەدەستور
دەرچن ، ھەرۈەك ئەو كەسە ھى لەم رۆژەدا كارىكى پى ئەسپىرى لەلايەن كەسى
ترەو ە ، پىۋىستە چۆنى بۆ دىيارى كراو ە جى بەجى بكا و لىي لانەدا .

۲) ئايەتەكانى قورئان و ھەرموودەكانى پىغەمەر ﴿ﷺ﴾ وامن پىشان ئەدەن ئادەمىزاد
خاوەنى ھىچ شتى نىن لەسامان و دارايى ، خاوەنەكانيان ھەر خوان ، وەئەبى بزائىن
خاوەنىتى سامان لەم رۆژەدا سى جۆرن :

ا- خاوەنىتى تاكانەبى بەرەلایەتى بى سنور و بى ژمارە كەبىرو بۆچوونى
سەرمایەدارەكانە ، دەست بەسەر دەرەمەتى وولاتان ئەگرن و جگە ھى خۇيان
كرىكارن .

ب- خاوەنىتى بەسزەوى دىيارى كراو بۆ سامانيان كەبىرو باوهرى سۆشالەستەكانە .
ج- خاوەنىتى كۆمەلەلایەتى كەكەس خاوەنى ھىچ شتى نە و ھەموو شتى سامانى
دەولەتە و ھەر ئەو خاوەنپانە .

ئەو سى جۆرە خاوەن دارايىيە ئىسلام برىارى بوونيان نادا و ھەموويان پوچن ،
بەلگە خاوى مەزن خاوەنى راستقەنەبە بۆ ھەموو شتى بەتەنھا ، برىارى داو ە ئادەمىزاد
كارپى سىپىرداوان بۆ بەكارھىتەنى ئەو سامان و دارايىيە لايانە بۆ سوودى خۇيان و
خىزانيان و ھەژاران بەجۆرىكى دىيارى كراو بۇيان ، بەو مەرجە ھى ئەو سامانە بەرپىگەيەكى
رەوا پەيداي بكا ئەك بەجۆرىكى نارەوا ، بەفیل و فرو دزى و بەرتیل پەيداي نەكا ،
بازرگانى مەى و قومار كردن بەكار نەھىتن بۆ پەيدا كردنى دارايى ، كەواتە
كۆكردنەوى سامان و بەكارھىتان و بەخشىنى سنورىكى دياركراويان بۆ دانراو ە .

پرسىار / ھەندى لەئايەتەكانى قورئان بەلگەن لەسەر ئەمە كە ئادەمىزاد خاوەنى سامانى
خۇيان وئەى ئايەتى ﴿وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ﴾ وەئىو ە جەنگ بکەن بەدارايىيەكانى خۇتان .

وهلام / نهو خاوهنداريتي به ويتهي نهويه بهميواني نهبيژري : نهـم خانوو کهل و پهله خوت خاوهنياني ، ماناي وايه ميوان بوي ههيه لهويدا بنوي و بخوا ، ماناي واني به خاوهني راسـتهـقينـهـيـانه .

نابني نيسلام دهستوري داوه بهئادهميزاد دهستکاري نهو شتانه بکهـن لهژير دهستيانايه و خويانيان ماندوو کردووو بو پيدا کردنيان بهـخواردن و پوـشين بوـ خويان و خيـزيان و ههژاران و شتي تر . لهجگهي نهو شتانه خويانيان ماندوو نه کردووو بو پيدا کردنيان لهدارايي جگهي خويان قهدهغهيه که دهستکاري کردنيان بهبي دهستوري خاوهنه کانيان .

زانايان نهـلـين : کاتي خواي مهزن نايهـتي ﴿ مَنْ ذَا الَّذِي يقرضُ اللهَ قرضاً حسناً ﴾ ناردـه خوارهـوه ياني چ کهـسي ههيه قهرز بدا بهـخوا قهرزيکي شيرين ؟ جووله که کان ووتيان خوا ههژاره و نيمه ساماندارين ، خواي مهزن نهـو بيرو بـوچـوونـهي نهـواني پوچ کردهـوه و فهرمووي :

﴿ لَقَدْ سَمِعَ اللهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ ﴾ بهراستي خوا بيستبوي گفتوگوي که سانيکي نهوتو ووتيان ، بهراستي خوا نه دارايه و نيمه ساماندار و بي ئيحتاجين ههـرچـهـندـه خواي مهزن ناوي نهو که سانهـي نهـبردووـه خاوهـني نهـو گفتوگـو نـاـرهـوايه بوون ، بهلام زانايان نهـلـين : بريتين له جووله که کان وهـك لهـمهـو بهـر باسکرا و لهـوانـيش دوور نيـهـ. بهـتاييهـتي سامانداره کانيان بيرو بـوچـوونـي ناله باري زوري لهو بابه تهيان ههيه .

بهراستي نهو که سانه رهـخنه لهـخوا نهـگرن بهـزمان يا بهـدل ، گفتوگـوي نـاـپهـسهـند ديـت بهـدهـميـانا ، بو نمونه بلين : خوا نهو شته بوناکا و نهـميـان بو نهـکا ؟ يا خوا ههژاره ، نهـواـنه بي باوهـرن و سزاي بهـتينيـان نهـدرئ ، نهـو ههـموو گفتوگـو ناـشايـستـانه لهـسهـريان نهـنوسـري وهـك خواي مهزن نهـفهرموئ :

﴿ سَتَكُتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ﴾ دوايي نيمه نهينوسين شتي نهوان ووتويانه و لاي نيمه وون نابي ، نهبي بزائن نيمه نه دارا نين و نهوان ههژاران و پاشهـرـوژيان

زور ره شه و ، نهیشنووسین کوشتنی پیشووه کانیاں پیغمه‌مران بهی مافی رهوا ، هه‌رچه‌نده
 نهو جوله‌کانه‌ی سه‌رده‌می پیغمه‌مر ﴿ﷺ﴾ پیغمه‌مرانیاں نه‌کوشتووه ، به‌لام چونکه بهو
 کوشتنه رازین وک نه‌مان کوشتیبتیان وایه ، کوشتنی پیغمه‌مران بهه‌موو جوړی نار‌ه‌وایه
 به‌لام جووله‌که‌کان کوشتنی پیغمه‌مرانیاں لا ره‌وایه .

﴿وَقَوْلُ دُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيَكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ﴾
 وه‌ئیه بهو که‌سانه نه‌لین : ئیه بهیژن له‌پاشه‌روژدا سزای ناگری دوزه‌خ ، نهو سزایه
 به‌هوی نهو شته‌وه بو ئیه خو‌تان کردتان له‌بی باوه‌ری و بی فهرمانی خوا و به‌ده‌ستی
 خو‌تان کردبو‌تان و ، به‌هوی نه‌و‌ه‌یشه‌وه به‌راستی خوا سته‌م له‌به‌نده‌کانی خو‌ی نا‌کا ،
 که‌واته له‌دادپه‌روه‌ری خوایه سزای پیاو خرابان بدا و چاکه له‌گه‌ل پیاو چاکان بکا ، خوا
 نه‌به‌که‌م و نه‌به‌زور سته‌م له‌که‌س نا‌کا .

هه‌ندی له‌زانا‌یاں و سه‌رو‌که‌کانی جوووله‌که‌کان هاتنه خزمه‌ت پیغمه‌مر ﴿ﷺ﴾ ووتیان
 تو‌لات وایه پیغمه‌مری و نامه‌ت بو هاتووه ، ئیمه‌ش خاوه‌نی نامه‌ین و له‌ته‌وراتا به‌لیمان
 پی داوه باوه‌ر به‌هیچ پیغمه‌مری نه‌ه‌یین ، هه‌تا نهو پیغمه‌مره قوربانی‌یه نه‌ه‌یتی نا‌گری
 له‌ناسمانه‌وه بیت و نهو شته بخوا و له‌ناوی با و بیسوتیتی ، خوی مه‌زن بو نهو مه‌به‌سته
 فهرمووی :

الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ

اللَّهُ عَهِدَ إِلَيْنَا أَلاَّ نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّى يَأْتِينَا بَقُرْبَانٍ

تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّن قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ

وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ

ته‌فسیری زمان‌کو‌یی

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ جَاءُوا بِالْبَيِّنَاتِ

وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿١٨٤﴾

﴿الذین قالوا ان الله عهدنا لينا ان لا تؤمن لرسول﴾ که سانیکى نه و تر نه یان ووت :
بهراستی خوا فهرمانى داوه به نيمه و ناموزگارى کردوین که نیمه باوه به هیچ پتعمه ری
نه هیتین .

﴿حتى یأتینا بقربان تأکله النار﴾ هتا نه هیتى بو لای نیمه قوربانى به ناگر نه و
قوربانى به بسوتینى . قوربانى به همموو شتی دانه نری که مروف کارى بکا و بیهوى به و
کاره له خوا نریک بیتوه ، نه و که سانه ی نه و گفتوگو ناره و و خراپه یان ووت بریتیبوون
له و که سانه نه یان ووت : خوا هه زاره و نیمه ساماندارین .

جووله که کان هتا کاتی هاتنى عیسا خوا فهرمانى پیدا بوون نه گهر قوربانیتان کرد نابى
بیخون . پیوسته له سهرتان له جیگه یه دایینن و چاوه پروان بکه نه گهر ناگرى له ناسمانه وه
هاتوو نه و قوربانى به ی سووتان نه وه نه وه نه گه یه نى که خوا نه و قوربانى به ی وه رگرتوه ،
نه گهر ناگرى نه هاتایه مانای وا بوو خوا وه ری نه گرتوه .

نه و که سانه ی له سهر کارى پوچ و ناره وان گومانیان وایه هدر خویمان شایسته ی همموو
شتیکن ، کاره خراپه کانى خویمان به درو و به ده له سه و پرو پاگهنده بهرگى بریقه دار نه کهن
به بهر یانا ، به تاییه تی به زوری نه و که سانه ن بازارگانى به جهنگه وه نه کهن و ناگرى بو خوش
نه کهن له م لاو له ولا ، به تنه ها له بهر سوودى خرابى خویمان زور جارایش بو نه و مده بسته
ژن و منال و دانیش توانى بی تاوان نه کوژن ، له همموو شتی سدر تر نه مه یه : نه لئین : به و
کارانه ناسایش نه پارترین . که واته کاریکى تازه نى به جووله که کان بوختان و درو
هه لیه سن به ده م خواوه و بلئین : نیمه باوه به موحه مه د ناکه ین ، چونکه فهرمانغان پی
دراوه هتا قوربانى نه هیتى و ناگر هه لى نه لوشى .

﴿ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي قُلْتُمْ ﴾ تۆ بلتی : به‌راستی هات بۆ لای ئیوه چه‌ندین نیردرای خوا له‌پیش منهوه ، وینه‌ی زه‌که‌ریا و یه‌حیا و عیسا به‌چه‌ندین نیشانه و کاری په‌کخهر و پروون و ناشکرا ، هاتبوون به‌شتی نه‌وتۆ ئیوه ووتان و داواتان کرد که قوربانیان دانه‌نا له‌سهر راستی خو‌یان و ناگری ئه‌هات و نه‌یسوتان و باوه‌پریشان بی نه‌هینان .

﴿ فَلَمَّ قَتَلْتُمُوهُمْ إِنَّ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴾ دوایی له‌بهر چ شتی ئیوه نه‌و پیغه‌مه‌رانه‌تان کوشت ، یانی رابوردووه‌کانتان کوشتیان ئیوه‌بیش به‌و کوشته‌راژین ، نه‌گهر ئیوه راست نه‌که‌ن له‌داواکاری خو‌تان و په‌یره‌وی پیغه‌مه‌ره‌کانتان نه‌که‌ن له‌ده‌ستووری قوربانی کردندا .

﴿ فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رَسُولٌ مِنْ قَبْلِكَ جَاءُوا بِالْبَيِّنَاتِ وَالزَّبْرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴾ دوایی نه‌گهر جووله‌که‌کان تۆیان به‌درۆخسته‌وه و باوه‌پرانی پی نه‌هیناوی ، خه‌فەت مه‌خۆ ، دوایی نه‌وان به‌درۆ خراونه‌ته‌وه به‌چه‌ندین نیردراوی له‌پیش تۆ ، وینه‌ی نوح و هود و سالح و ئیبراهیم و جگه‌ی نه‌وان هاتبوون بۆ لای گه‌له‌کانیان به‌چه‌ندین به‌لگه‌ی ناشکرا له‌سهر پیغه‌مه‌رایه‌تی خو‌یان هاتبوون بۆ لایان به‌چه‌ندین نووسراو و نامه‌ی روناکی دهر بۆیان و نامۆزگاری که‌ریان ، مه‌به‌ست له‌زه‌بور نه‌و نامه‌یه‌نی‌یه‌هاتووه بۆ لای داوود . پاش نه‌و گفتوگۆ ناپه‌سه‌ندانه‌ی جووله‌که‌کان کردیان له‌خزمەت پیغه‌مه‌ردا ﴿ ۱۰۰ ﴾ ، خوای مه‌زن بۆمانی پروون نه‌کاته‌وه هه‌موومان چاوه‌پرانی مردن نه‌که‌ین ، خوا تۆ له‌جووله‌که‌کان نه‌سپینی که‌تۆ به‌درۆ نه‌خه‌نه‌وه نه‌فه‌رموی :

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ
وَإِنَّمَا تُوَفَّقُونَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَنْ زُحِرَ
عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا

إِلَّا مَتَّعُ الْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾ لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ
وَأَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ
مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيراً
وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿١٨٦﴾

﴿كُلْ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ﴾ هه موو كه سئ نه جه ژئ مردن ، مردن پيالته كه
نه سورپته وه به سهر هه موو ناده ميزادا ، پيغه مهر بن يا پياو خراب ، پاشا بن يا هه ژار ،
هه رگيز را كردن له مردن ني يه .

گه ووره ترين كارئ پزيشك و پروفيسوره كان بيريان لي كرده وه نه وه بوو هه ول و
كوششي زوريان دا كه بو ماوه يه ته مه ني ناده ميزاد دريژ بكن و هه رگيز بيريان له ته وه
نه كرده وه ريگه له مردن بگرن . گه ووره ترين كوششيان بو نهو مه به سته نه وه بوو هه لسان
به دهر هيتاني دلي پياويكي نه خوش و روواندني له جيگه ي دلي پياويكي تردا ، نه نجامي
كوششيان به يي سوود دهر چوو سه رنه كه وتن ، له دواييدا كه وتنه بگړه و به رده له نيو
خويانا . برپارياندا كه دهر هيتاني دل و چاندني له جيگه ي دلي تردا گه ووره ترين تاوانه ،
چونكه نازانري نهو مروفه نه ژي يان نازي هه تا دروستي دلي دهر بهيئري ، زور نزيكه نهو
مروفه يي هوش يي و پاش ماوه يه بكه و تنه جوولته و بو ماوه يه تر بزي ، زور جاريش
وابوو ، نه يي بزاني كه دهر هيتاني تاكه گورچيله يه كي مروفه ييكي ساغ و روواندني
له جيگه ي گورچيله ي پياوي ترا و تنه ي دهر هيتاني دل ني يه ، چونكه دل ناميري سورپاندي
خوينه .

﴿وَأَمَّا تَوْفُونُ أَجُورِكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ وهېږاستی ئیوه وهږنه گرن پاداشتی کاری
خوتان له پاشه رږژدا بهیږ کم و کورې . پستهی ﴿توفون﴾ له گهل ووشه ی ﴿یوم
القیامه﴾ وامن پیشان نه دهن ناده میزاد بهر له پاشه رږژ خوا بهشی له پاداشتی کاره کانیانی
داونه تی ، له پاشه رږژدا نهو به شه که ی تریان نه داتی به ته وای .

﴿فَمَنْ أَخْرَجَ مِنَ النَّارِ وَأَدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ﴾ دواپی هه رکه سی دوور خرایه وه
له ناگری دوزه خ و خرایه به هه شته وه به راستی نهو که سه رزگاری بووه و سه رکه و توه و
به ناواتی خوی گه یشتوه .

﴿وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ﴾ وه ژیان و زینده گانی جیهان هیچ شتی نی به
رتباردن و خو شیه کی فریوده وه بۆ ناده میزاد ، هه ر کاتی خوا به گوره یی خوی سامانی
به خشی به ناده میزاد نه یی خرمه تی ناین و مرو فایه تی پی بکات نه که به کاری بهیږتی بۆ زبانی
خوی و ناده میزاد ، نه گه ر به کاری هیږا له وانه دا نه بیته هوی به ختیار خوی ،
به پیڅه وانه وه نه بیته هوی فریودانی .

﴿لَقِيلُونَ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ﴾ سویند به خوا ئیوه تاقي نه کړنه وه له باره ی دارایی
خوتانه وه و کاتی لیتان سه نرایه وه نایا ئیوه ناسوپاسی نه که ن یان نه ، نایا نهو داراییه
نه به خشن له پړنگه ی خوادا و ، تا قیتان نه کاته وه له باره ی خوتانه وه کاتی تروشی به لا و
ناخو شی و کوشتن و برینداری و لیدان و دیل کردنتان نایا ئیوه نارام نه گرن یان نا ؟ خوا
هه موو شتی نه زانی ، به لام نهو تاقي کردنه وه به بۆ نه وه به دانیشتران به نیازی ئیوه بزانی .

پیڅه مه ر نوسراویکی بۆ فمخاسی کورې عازورا نووسی و به نه بو به کړدا بو ی نارد
داوای یارمه تی لی کردبوو به دارایی ، نه ویش ووتی خوای ئیوه هه ژاره هه تا داوای یارمه تی
بکا . دوو باره که عی کورې نه شرف له جو له که کان له هونراو هیه کدا جنیوی دابوو
به پیڅه مه ر و بت په رستانی هاندابوو له سه ر جهنگ کردن له گهل موسولمانان ، خوای
مه زن فهرمووی :

﴿وَلْتَسْمَعْنَ مِنَ الَّذِينَ آتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيراً﴾
 وه بهراستی ئیوه بیست له که سانیکی نهو تو به خشراوه بهوان نامه ی خوا له پیش ئیوه وه ،
 نه میشی بیستی له که سانیکی نهو تو هاوبه شیان دانه نا بو خوا نازاری زور بو ئیوه له جنیو
 دان به پیغمهر و تانه دان له ناین و هاندانی بت په رستان له سهر جهنگ له گه له ئیوه و
 بوختان کردن بو خوا .

﴿وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ﴾ وه نه گهر ئیوه نارام بگرن و خو تان
 را گرن له سهر نهو نازارانه تووشتان نه بی و له سهر جهنگ کردن و ، خو تان پارێژن له بی
 فه رمانی خوا ، دوا ی بهراستی نارام گرتن و خو پاراستن له کاره نار ه واکان له و کارانه یه
 پیوسته مرو فی زیر نیازی بکا و جی به جیان بکا .

خوا ی مه زن هه لو یستی خاوه ن نامه کان دهر نه خا که در ی نهو په یمانانه داویانه به خوا
 و در ی نهو ناموژ گاری یانه ن پیغمهره کانیا ن کردویانه ، بویه خوا ی مه زن نه فه رموی :

وَإِذَا أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ
 وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَأَشْرَوْا بِهِ ثَمَنًا
 قَلِيلًا فَبُئْسَ مَا يَشْتَرُونَ

﴿وَإِذَا أَخَذَ اللَّهُ مِثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ﴾ وه تو بیری نهو کاته بکه ره خوا وه ری
 گرت په یمانی که سانیکی نهو تو به خشراوه بهوان نامه ی خوا، نهو خاوه ن نامه نه بریتین له
 زاناکانی جوله کهو گا ورو زاناکانی مو سلمانان، نامه کانیش بریتین له ته ورات و ئینجیل و
 قورنانی پیروژ .

﴿لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ﴾ به راستی نهو په یمانه رو ن بکه نه وه بو ناده میزادو نه ی
 شار نه وه له وان. نهو په یمانه بریتیه له رو ن کردنه وه هه موو نهو شتانه ی له و نامه نه دان. کار

بەدەستانی دەولەت چەندین جینگەي بۆ مۆچە خۆران دروست کردووە. بۆ ھەمويان کاریانی بۆ دیاری کردوون، پەیمانی لی وەرگرتوون ئەو کارانە بەدەست پاکی و بە نیازی چاکەو جی بە جی بکەن. یاسای تایبەت بۆ سزادانیان داناو ھەر کاتی لێ سنوری دیاری کراو بۆخۆیان دەرچن.

خوا ئادەمیزادی دروست کردوه، فەرمانی یێ داوان بهو شتانهی چاک و ناشتی بئی بۆ ئهوان. لهوای قهدهغه کردوه شتی زیان بگهیهنێ بهوان. خوا پێغهمهراکی ههلبێزاردوه فەرمانه کانی خۆی رابگهیهنن به بهنده کانی، فەرمانی داوه بهو پێغهمهراکه پهیمان وه رگرن له ههموو ئهوه که سانه ئهوه پهیمان بهوان رائه گهیهنێ ئهوانیش له لایهین خۆیان ههوه ئهوه فەرمانانه روون بکه نهوه بۆ ئادهمیزاد. کهواته زانای ئایینی لێ پرساوه لای خوا بهوهی نێراوه بۆ سهڕ پێغهمهڕ روونی بکه نهوهو دای نه پۆشن، به تهواوی ههروهک موجه خۆرانی دهو لهت لی پرساون ئهمان له بهردهم دهو لهتاو ئهوان له بهردهم خوادا... ئهوانیش پهیره و یکی گشتین تایهت دار نین بۆ زانایهوه جگهی زانایهتر، به خاوهن ئایین و بئی ئایین به باوک و به نهوه کانیان لهو کارانهدا زانایانی ئیسلام باری سهڕشانیان قورسه و نابێ که مهتر خه مین.

﴿فَبَدَّوْهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَأَشْرَوْا بِهِ مِمَّا قَلِيلًا﴾ دواىى نهو که سانه فەرمانه که یان فرېدايه پشټى خړيانه وهو گرنگيان يې نډا و ناوريان لى نډا يه وهو، نهوان کړيان و وهريان گرت بدو په پمانه نرخیکی کهم له شته نډاوه کانی جيهان.

﴿ فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ﴾ دوايي خراپه شتي ئهوان كريان و ههلان بژارد بو خونيان و بدردهوام نابي، نهو نايته پيروزه پيشانمان نهدا جگهي زاناياني خاوهن نامه كان له زاناياني ئيسلام نه گهر راستي ياساي قورئان بشارنه وه بو دلخوش كردني كاربه دهستان، بو دهست هيئاني پلهو پايهي جيهان و پهره پيداني سامان، نهو زانايانه خونيان كردوو به بچوكي شهيتان بو كه مزين نرخي ئهمرو.

هه‌ندێ له زانیان به‌وانه‌وه ناوه‌ستن، بگره‌ نامه‌ی خواو فهرموده‌ی پیغه‌مهر نه‌گۆرن له
بهر ره‌زایه‌تی دڵی کاربه‌ده‌ستان و سامانداران به‌وانا هه‌ڵسه‌ده‌ن به‌ په‌خشان و هۆنراوه‌ی

بریقه دارو ناپه سهند بۆ به ده ست هینی ماشین و کۆشک و پاره ی زۆرو نهو شتانه ی
قه ده غهن لای خوا، کرده ی نهو زانایانه وا ده رنه خهن که باوه پریان به جگه ی سامانی
نه مرۆ نه بی و قورئانیان له تاقا داناوه و کاری بی ناکهن.

زاناکانی جوله خۆیانین کیف نه کرده وه له کاتیکا دانیشتوان پێریان لی نه گرتن، له
خۆیان بایی نه بوون که به زانایان نه زانن، بۆ نهو مه به ستوه مه به ستی تر له کرده وه
خراپه کانیان خوی مه زن نه فهرموی:

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ

بِمَا آتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ

بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨٨﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ

السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٨٩﴾

﴿لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا آتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا﴾ موحه مه د تۆ
گومان مه به بهو که سانه ی نهو تۆ شادمان و دلخۆشن به شتی نه یکه ن له گۆرینی شیوه ی
تۆوه پێیان خۆشه باسیان بکری به چاکه به شتی نه یان کردوه، به وان بیژری باوه پریان و
هه ژار دۆستن که چی نهو شتانه له وان هوه دوورن.

﴿فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ دوا ی تۆ گومان مه به نهو
که سانه رزگاریان نه بی له سزاو، بۆ نهو که سانه هه به سزایه کی گه وره ی خاوه ن ئازار.

شادمانی خۆی له خۆیا قه ده غه نیه به گۆیره ی یاسای نیسلام، چ که سیکه شادمان نه بی
له کاتی ده ست کهوتنی چاکه بهو هه والێکی خۆشدا؟ یا رزگار بوونی له رووداوێکی

خراب. به لکو شادمانی مروڤ له بهر نه وهی جگه ی خوی چاکه یه کی نوشو به لگه یه
له سهر نیاز پاکي نهو کهسه و ناین پهروهی نهو. نهو بۆ پیغمهر ﴿ﷺ﴾ شادمانی دهربری
له کاتی گهرانه وهی جه عفری ناموزای له حبه شهو نیو چاوانی ماچ کرد فهرمووی:
نازام من به هاتنه وهی تو شادمان بم یا به گرتنی خه یهر.

به لّام شادمانی خراب و بزارو نهمه یه: مروڤ شادمانی به دلپسی و له که دار کردنی
خری و به فریودان و ده عیزلی، یا شادمانی به وه پیاوی سامانه که ی تالان کراوه یا
کوژراوه یا شادمانی به خه له تاندنی پیاوانی ساویلکه و هتسان له دزی نیسلام. یا
به کاره یتانی مبی و تارهق و داوین پیسی و کاری خراب، شادمانی بۆ نهو شتانه گوناھی
گه ورن و له وانه یه مؤقی بی باوهر بی.

پرسیار / خوی گه ورنه لهو نایه ته مه زندها دوو چار رسته ی (ولا تحسبن) دوو یا کردووه
هوی چیه؟

وه لّام / له بهر نه وه یه گوئ کران نه که ونه دوو دلی و گومانه وه به هوی دریزی رسته ی
یه که م، بۆ نه ویش ناوهر وړکی مانای یه که م به رسته ی دووه هم به هیتر بی و چاکر بچینه
می شکوه نمونه ی نهو جوړه باسانه زور به کار نه هیتری، به تایه تی له نو سین و له په خشی
راگه یانندن و رادو یتیدا. وهک نه بیتری: گومان مه بده بی باوهران هدر شتی نه لّین، گومان
مه به راست نه که ن.

پرسیار / ووشه ی (عذاب) لهو نایه ته دا هوی چ شتی که دوو چار بیژراوه سودی چیه؟
وه لّام / جیاوازی له نیوان نهو دوو رسته یه دا هیه، چونکه رسته یه که م نه وه مان پیشان
نه دا نهو که سانه رزگاریان نابی له سزا به بی نه وهی جوړی سزا که پوون نه بیته وه، رسته ی
دووه م ناشکرای نه کا سزا که گرانه، وهک بیتری: من تو م خوش نه وی، وه خوشم نه وی
زور.

زانایان بیری جوړاو جوړیان هیه له هوی هاتنه حواره وهی نهو نایه جگه له وهی
له مه و بهر باسی کرا، هندیکیان نه لّین: مالومه کانی جوله که هوی هاتنه خواره وهی نهو

نایه تهن، چونکه باسی پیغمه مریان له ته وراتا. شاردوه ته وه پیمان خو شبوو ناویان ببری به چاکه. هندی تریان نه لئین: هوی هاتنه خواره وهی دوو روه کانه که اوزیان له پیغمه م هینا له جهنگدا، له خزمهت پیغمه مردا به درو بیانیان نه هینایه وه، بهو بیانوه پیغمه مریان خو شیبی، نه وانیش بهو لی بور دنه شادمان نه بوون به چاکه باسیان بکری.

هندی تر نه لئین: هاتوه خواره وه دهر باره ی نهو که سانه په یمانیان لی وه رگیر ابو که باسی پیغمه م نه شار نه وه که چی نهو په یمانه یان فریدایه پستی خو یان، شادمان بوون که نه شیان کردوه به چاکه باسیان بکری. هوی هاتنه خواره وهی هدر شتی بن مبهسته که ناگوری. له وانه شیه بو هموویان هاتیته خواره وه، نهو که سانه به هدر شیویه بووین دریزه یان به خراپه ی خو یاندایی رزگاریان نابی له سزای خوا.

﴿ وَاللّٰهُ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ﴾ وه بو خوایه پاشایه تی و خواونداری ئاسمانه کان و زهوی هدر خوا هلیان نه سورینتی، هه لسورینتری هموو نهو بونه وهرانه به له ناویاندان له فریشته کان و ناده مزادو جنو که و درهخت و گیاو بهرد و خاک و زیرو زیوو نه لماس و ناوو ناگرو هموو نه ستیره کان. هموو بونه وهران خوا دروستی کردوون و نه یان مرینتی و زیندوویان نه کاته وه وه پاداشت و تۆله یان نه داته وه به گویره ی کرده وهی خو یان و کهس توانای خوا نیدو هاوبه شی نیه، بۆیه خوا ی مهزن نه فیرموی:

﴿ وَاللّٰهُ عَلٰی كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴾ وه خوا توانای به سهر هموو شتی که هیه له پاداشت دانه وهی پیاو چاکان و تۆله کردنه وه له گرنه یاران، به خپو کردنی هموو بونه وهران و هه لسوراندنیان، ئیتر چون نه بی نهو که سانه دژی خواو یاسای نهوین، چون رزگاریان نه بی له تواناو دادپهروهی پاشا و پهروه ده کهری خو یان.

قوره شیه کان چونه لای جوله که کان ووتیان: موسا به چ کاریکی پهک خهروه هاتوره. ووتیان دار دهستیکی زور گرنه و دهستی سبی بریقه داری پندرابوو بو پهک خستنی دوزمنانی ناین. چونه لای گاوره کان ووتیان: عیسا چ شتیکی پندرابوو، ووتیان که پرو لال

و کوپرو به ده کاوی چاک کرده و مردوی زیندو نه کرده و. چونه خزمهت پیغمهرو
ووتیان: نو کیوی سه قامان بو بکه به زیر، بو نه و مه بهسته خوا فهرموی:

إِنِّ فِي

خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ

لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿١٩٠﴾ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا

وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَطْلًا سُبْحَنَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾

رَبَّنَا إِنَّكَ مَن تَدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْرَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِّنْ

أَنْصَارٍ ﴿١٩٢﴾ رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ

ءَامِنُوا بِرَبِّكُمْ فَءَامَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا

سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾ رَبَّنَا وَءَاثِنَا مَا وَعَدْتَنَا

عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿١٩٤﴾

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أَضِيعُ عَمَلَ عَمِلٍ مِّنْكُمْ مِّنْ

ذَكَرٍ أَوْ أَنْتِ بَعْضُكُمْ مِّنْ بَعْضٍ فَأَلَّزِينَ هَاجِرُوا وَأُخْرِجُوا
مِن دِيَارِهِمْ وَأَوْذُوا فِي سَبِيلِي وَقَتَلُوا وَقَتِلُوا لَا كُفْرَنَ
عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَا دُخْلَنَّهُمْ جَنَّتِ بَحْرِي مِنْ تَحْتِهَا
أَلَّا نَهْرُ ثَوَابًا مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٦٥﴾

﴿ إن في خلقِ السماواتِ والأرضِ واختلافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ﴾ به راستی ههیه له دروست کردنی ناسمانه کان و زهوی و نهو شتانهی له نیو نهواندان و له سهریانن له فریشتو نه ستره کان، له زینده وهران و گزو گیاو کانه کان و شتی ترو، ههیه له گورین و هاتو چوی شه و پوژ، شه و نهروا و پوژ دیت، پوژ نهروا و شه دیت، جاری واهیه کاتی شهو زورتره و کاتی واهیه کاتی پوژ زورتره.

﴿ لآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ﴾ چەندین نیشانهی ناشکرا له سهر یه کیتی خوا بو نهو که سانه خاوهنی نهقلی تهواون و پاکن له خراپه و گومان و خرابی یی نه دوز نهوه. له نایهتی (۲۲-۱۶۴) ی سوره نى نهلبه قهره و یندی نه نایه ته باسی کرا له گه له باسی هندی لهو بهلگانه، له بهر نهوهی ناوه پوکی نهو باسه زور گرنگه بو جاری سیتهم لهم سوره ته دا دوو پات کرایه وه.

لهم سوره ته دا به شیوهیه کی کورت و به جوړی تر باسی هندی تر بهلگه له سهربوون و توانای خوای مهزن نه کړی.

گه وړه ترین ریکه بو ناسینی خوای مهزن که لهو نایه تانه دا بو مان دهر نه خه ن مروفي ژيرو خاوهن بیر نه گهر ته ماشای نه م بوونه وهرانه بکا به وردی بوی دهر نه کهوئ نهو کرداره سه

سور هینرانه که دین و نهرۆن و نهو هستن و نهرۆتیرین و سهوز نهبن بهو رپک و پیکانه ههیا نه بۆ ده نه کهوئ که نهو بونهوهرانه خوڤان بۆ خوڤان ههوال نهدهن به ئادهمیزاد بهو مه بهستهی بۆ هاتوون، ههموویان له جیگهی شیایو خوڤانا دانراون به چاک و به چالاک و کاریگهری ههلساون له رپک خستنداو ههلسورانندی ژياندا. نهوانه ههموویان له خوڤانهوه نههاتونه ته بونهوهو به دوو شت که نهقل و ههسته به بی گومان ئادهمیزاد رانه کیشن بۆلای دروست کهریکی تاک و ته نهای خاوهن زانست و تواناو هه می شه زیندوو خاوهن بیستن و ناگادار له ههموو شت و به توانا بۆ دانانی ههموو شتی له جیگهی شیایو خوڤا... له زۆرتیرین که سهوه نه بیسری و بگره نهوانهیش بر وایان به بوونی خوا نه ههموویان بر وایان وایه یه کهمین هۆیه ههیه بۆ پهیدا کردنی نهو بونهوهرانه و دروست کردنیان. ئیمه ی موسلمان ناوی نهو هۆیه نه بهین به خوا، جگهی موسلمانان ناوی نهبن به مادهو که ره سه یا به سروشت. ته نها هه ر به ناو جیاوازن. موسلمانان نهلین: نهو هۆیه به نهقل و به بهلگه نهزانی نهک به ههست و به چاو که نهوه خاوهنی زینده گانی هه می شه ی و زانست و تواناو ههموو کاری له جیگهی شیایو خوڤا دانهنی و داد پهروه ره. به لام جگهی موسلمانان لایان وایه نهو هۆیه نهو بونهوهرانه ی دروست کردوو به چاوو ههست نه بیسری و نهزانی که مادهیه یا سروشتی کوپرو کهرو لال و بی جول هیه. کهواته جیاوازی نیوان باوهرداران و بی باوهردان و خوا نه ناسان به نه ندازه ی دووری نیوان زهوی ئاسمان زۆرتره.

﴿الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ﴾ که سانیکی نهو تو ناوی خوا نهبن و یادی نه کهن به ههموو شیوه ی و له ههموو کاتی که به تاییه تی له نوێره کانیان، هه ر گیزی یادی نا کهن به وه ستانهوه له کاتی توانادا، به دانیشن و به راکشان و له سه ر ته نیشتیان له کاتی بی تواناییدا. یا یادی خوا نه کهن له کاتی نوێره سونه ته کان به دانیشن و به راکشان، کهواته نهو که سانه واز له یادی خوا نایه رن له ههموو کات و شیوهیه کدا.

﴿ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ ئەو کەسانە بیر ئەکەنەوه بە ووردی لە دروست کردنی ئاسمانەکان و زەوی بە ئەستێرەو هەواو کێوو دەشت و ئاوو روبروو خۆرو مانگ و شتی ترپانەوهو ئەیان کەن بە بەلگە لەسەر توانای خوای مەزن.

جوۆرەکانی بەندایتی بۆ خوا سێ بەشن: بپروا کردن بە دل. بپاردان بە زمان و کردەوه بە ئەندامەکان. فەرمودەى خوا (يَذْكُرُونَ) ئاماژە بۆلای بەندایتی بەزمان ئەکات. فەرمودەى خوا ﴿ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ ﴾ ئاماژە بۆلای بەندایتی بە ئەندامەکان. فەرمودەى خوا ﴿ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ ئاماژە بە بۆلای بەندایتی خوا بە دل و بە بیر کردنەوهو بە گیان. ئادەمیزاد لەو سێ شتە بەدەر نیە کە بەو سێ شتە بەردەوامبون لەسەر بەندایتی، مانای وایە بە هەموو لەشی لە بەندایتیدایە.

پێشەوا شافعی ئەفەرموی: ووشەى (وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ) ئاماژە بۆ ئەوه مروڤى نەخۆش پێویستە لەسەریان لە کاتی نوێژدا لەسەر تەنیشت راکێشن. لە باسی پزیشکیدا وا دەرنەکەوێ بیر کردنەوهى ئادەمیزاد لەسەر تەنیشت چاکترە لەسەر ئەوهى لەسەر پشت راکێشی.

بە راستی ئەو کەسانە بیر بکەنەوه لە دروستکردنی ئاسمانەکان و زەوی بپروای بیگومان پەیدا ئەکەن بە تەنێ و تەنهایی خواو زانست و توانای بێ هاوتایی ئەلێن:

﴿ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا ﴾ ئەى پەرورەدەکەرى ئێمە تۆ ئەو دروست کراوانە لە ئاسمانەکان و زەوی و هەموو بونەوهەران دروست نەکردون بەبێ سود، بۆ کارێکی شیاوی لە جێگەى خۆیا دانراودا دروست کردون، هەریەکیان بۆ کارى تاییەتى خۆیان دروست کراون. پەرورەدگار بە جوۆریکی سەر سوڤهێنەر هەلیان ئەسوڤێتی و یاسای راستیانت بۆ داناون. ئەو بونەوهەرانە بە جوۆری پەیدا بوون لە کارى خۆیان بە پرسیارن، چۆن هاتونەتە بدنەوه ئەبێ بەرهو نەمان بپۆن، پاداشت و تۆلەى خۆیان وەرگرن، کەواتە ئێمە بیر ئەکەنەوه لە سزاو لێت ئەپارێنەوه ئەلێن:

﴿سَبْحَانَكَ فَتَنَ عَذَابَ النَّارِ﴾ پاك و دوری بۆ تۆیه كه تۆ به‌ی سوود بونه‌وه رانت دروست کردی، هه‌موو کاریكت له جیگه‌ی شیاوی خۆیا داناوه، دوا‌ی ئیمه تۆ پاریزه له سزای ناگری دۆزه‌خ.

﴿رَبَّنَا إِنَّكَ مَنْ تُدْخِلُ النَّارَ فَقَدْ أَخْذَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ﴾ ئە‌ی په‌روه‌رده‌که‌ری ئیمه هه‌ر که‌سێ تۆ ئە‌و که‌سه بجه‌يته نۆ ناگری دۆزه‌خ، دوا‌ی به‌راستی ئە‌و که‌سه‌ت رسوا کردوه و، نه‌ بۆ سه‌ته‌مکاران هه‌چ که‌سێ یاریده‌یان بدا و رزگاریان بکا. ئیمه‌ی موسولمان هه‌ر خوا ئە‌به‌رستین به‌ئاره‌زوی خۆمان و که‌س زۆرمان لی‌ نا‌کا و په‌زانه‌ندی خوامان ئە‌وێ له‌هۆکاری رسواکردنی دوورین، هه‌ر که‌سێ یارمه‌تی کاری پوچ و نا‌په‌وای دا، ئە‌م‌پ‌رۆ پاشه‌کشێ بکا له‌یاریده‌ی راستی و واز له‌سه‌ته‌مدانی ئاده‌میزاد نه‌هێتی له‌پاشه‌پ‌رۆژدا یارمه‌تی ده‌ری نی‌یه‌.

هه‌تا ئێره ئە‌و پارانه‌وانه‌ی پێشوو بۆ ئە‌و شتانه‌ بوو به‌به‌ل‌گه‌ی ئە‌ه‌قلی ئە‌د‌و‌ز‌رانه‌وه که بیرکردنه‌وه بوو له‌دروست کردنی ئاسمانه‌کان و زه‌وی، له‌مه‌و پاش پارانه‌وه‌ی ئە‌و شتانه ئە‌که‌رێ په‌یوه‌ندیان به‌ به‌ل‌گه‌ی بیست‌زوه وه هه‌یه و ئە‌فه‌رم‌وی:

﴿رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمَنُوا بِرُبِّكُمْ قَامِنًا﴾ ئە‌ی په‌روه‌رده‌که‌ری ئیمه: به‌راستی بیست‌بومان جار‌چی‌یه بانگی ئاده‌میزاد ئە‌کا بۆ باوه‌ره‌ینان، خ‌و‌ای مه‌زن ناوی ئە‌و بانگ که‌ره‌ی نه‌ه‌یتاوه ئایا قورئانه یا پێغه‌مه‌ر، هه‌ر کامیانی جیگه‌ی خۆیه‌تی، که ئیمه باوه‌ره‌یه‌تین به‌ په‌روه‌رده‌که‌ری ئێوه، دوا‌ی ئیمه باوه‌رمان ه‌یتاوه به‌خوا و به‌پێغه‌مه‌ر و ئایینی ئیسلام.

﴿رَبَّنَا فَاعْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ﴾ ئە‌ی په‌روه‌رده‌که‌ری ئیمه دوا‌ی تۆ خ‌و‌ش ببه له‌گونا‌هه‌ گه‌وره‌کانی ئیمه و دای‌ب‌و‌شه‌و ببوره له‌ گونا‌هه‌ بجوکه‌ کا‌ئان و، تۆ گیانی ئیمه بکێشه له‌سه‌ر باوه‌ر و له‌گه‌ل ئە‌و که‌سانه‌ی ده‌ستیان و گرتوه به‌فه‌رموده‌ی قورئان و پێغه‌مه‌ر، له‌پێغه‌مه‌ران و پیاو چاکان.

﴿ رَبَّنَا وَاتْنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رَسْلِكَ ﴾ ئەى پەرورده كهرى ئیمه بیه خشه به ئیمه شتی تۆ به ئینت داوه بمانده بیتی له سهر زمان و فهرموده ی نیراوه كانی تۆ .

﴿ وَلَا تَحْزَنْنا یَوْمَ الْقِیَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِیْعَادَ ﴾ وه تۆ ئیمه پسوا مه كه له پرۆزی هه لسانه وه مان له گزهره كانان ، به راستی تۆ پیچه وانه ی به ئیندانی خۆت ناکه ی ... لیره دا باسی ئەمانه ی خواره وه ئەكه ی :

۱- بینگومان یادی خوا ، باوه رهیتان به خوا ، به ندیه تی خوا چاك و شیرین ، به لام چاکتر له یادی خوا و شه و نوێژ و پرۆزووگرتن و کردنی کردوه ی چاکه له بهر ناده میزاد ، خۆ دانانه له پرێگه ی سوودی گشتی ، داواکردنی پرێرداری له خوا بی فیداکاری بی به ها و بی نرخه .

۲- ههر چه نده دروستکردنی هه موو شتی بیسوود نی یه ، ئەبی بزانی هه ی هه ی شتی له سهر خوا پیویست نی یه هه رشتی خوا بیكا ناشیرین نی یه ، دروستکردنی هه موو شتی له لایه ن خوا وه له بهر هه ی هه یه کی پیویست له سهر خوا نی یه به و جوهره ی زانیانی ئەشاعیره روونیان کردۆته وه .

﴿ فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ اِنِّي لَا اُضِیْعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰی ﴾ دوایی پەرورده كهرى ئەوان وه لامي ئەوانی دایه وه و فهرمووی : كه به راستی من له ناو ناده م پاداشتی هه ی كارگوزاری له ئیوه له پیاو و له ژن ، هه موو شتی په یوه ندی به كرده وه ی خۆتانه وه هه یه ، نه ك به خۆتان و به ره گه زتانه وه . ئیوه هه مووتان یه ك ره گه ز و یه ك ئاینتان هه یه و به یه ك چاو سه یر ئەكرین .

به و پرسته یه به گه وه ره ترین و به كورت ترین شیوه مافی ره وای ژنانان بۆ ئەچه سه یی شان به شانی پیاوان به بی جیاوازی و زمانی دوژمنانی ئیسلام ئەبه ری ، ئەوه ی دوژمنان داوای ئەكه ن بۆ ژنان ئاینی ئیسلام به ره له (۱۴۲۱) سال مافی ژنانی داوه ، به لام وا دیاره لای ئەوان مافی ژنان بریتیه له بی باوه ری و داوین پیسی و به پرلایی و تیکه لاوی پیاوان و

گورانی و سووردۆان و راپیچ کردنیان بۆ ناو کارگاگان و ماندوو کردنیان لهئیش کردندا ، بهیچهوانه ی نایینی نیسلام ریزی ژان بریتیه لهوه لههموو روپکهوه چ تابووری یا رامیاری و کۆمه لایه تی خویندن و خاوه نیی سامان و هموو کاری رهوا وهک پیار بن بهی جیاوازی چونکه ،

﴿ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ ﴾ ههندی لهئیه لهههندی ترنان ، ژن لهپیاو پهیدا بووه ، پیار لهژن پهیدا بووه وهک پیار باوکتانه ژنیش دایکتانه ، ههردوو لاتان براو خوشک یا جوتیه یه کترین ، هه موتان له ئاده من و ئاده میش له خاکه ، نهو کهسانه ی له نرخی ژن کهم نه که نهوه له نرخی خۆی کهم نه کاتهوه .

﴿ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَآخَرُوا مِنْ دِيَارِهِمْ ﴾ دوا یی کهسانکی نهو تو کۆچیان کردوو له نیشتمانی خۆیان و له بت په رستان هه لهاتوون ، خزمه تی پیغمه ریان بۆ خۆیان هه له ژاردوو ، دهر کراون له جیگه و نیشتمانی خۆیان ، یی باوه ران دهریان په راندون ، نه بی له بیرمان نه چی پله ی کۆچ کراوان لای خوا گه وره تر له پله ی دهر کراوان ، چونکه نهوان به خوا یشتی خۆیان پیغمه ریان هه له ژاردوو ، نه مان دهر کراون و ناچار یان کردوون .
﴿ وَأَوْذَوْا فِي سِلَی وَقَتَلُوا لَأَكْفَرْنَ عَنْهُمْ سَيَلْتِهِمْ ﴾ وه نازاردراوان له ریگه ی په رستنی نایینی مندا له وینه ی بیلالی حه به شی و سه هیل ی رۆمی و هموو موسولمانانی تر به گشتی و ، جهنگیان کردوو و کوژراون به راستی من دانه پۆشم و لانه بم لهوان خراپه کانیان له گه وره و بجوکیان .

﴿ وَلَدْخَلْتَهُمْ جَنَاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حَسَنُ الثَّوَابِ ﴾ وه به راستی من نهو کهسانه نه خه مه چه ندین به هه شت نه روا به ژیر دره خته کانیان و بهم لاو لای کۆشکه کانیان چه ندین رووباری ناوی خۆش و به تام ، من پاداشتیان نه ده مه وه به پاداشتی له لایه ن خوا وه به گه ره بی و میهره بانی خۆی و ، له لای خوا به پاداشتی شیرین له سه ره به ستن به جوړی پاداشتی وا نه بیرابی .

پاش نهوهی زانرا هه موو پاداشتی په یوه سته به کړدوهی چاکه وه ، له ژنانه وه بی یا له پیاوړانه وه ، خوای مه زن بزمانی روون کړدوه وه نه و کړدارانه پاداشتیان دوو پات نه کړیته وه بۆ خاوه نه کانیان هم کړدارانه ی خواره وه ن :

۱- کۆچ کړدن له جیگه یه نه توانی خوا په رستی تیدا بکړی به سهر به سستی بۆ جیگه یه تر بتوانی خوا په رستی تیدا بکړی ، به و بونه یه وه زانیان لایان وایه نه گهر موسولمانان نه یان توانی به نازادی درو شم و ده ستوری ناینی خو یان جی به جی بکه ن له وولاتی بی باوهران پیوسته له سهر یان نه و جیگه یه به جی به پتلن له هه موو کاتیکا و کۆچ بکه ن بۆ شوی تر که بتوان به ناسایش خوا په رستی خو یانی تیدا بکه ن ، نه و کۆچ کړدنه یش نه به ستر به توانای خو یان ، نه گهر نه توانی کۆچ بکه ن یا هه موو شوی وه ک جیگه ی خو یان وابو یا خراپتر له و کاته دا گرونا هبارن له کۆچ نه کړدندا ، زور جیگه ی سهر سورمانه له م سهر دهمی نیمه دا که نیشتمانی به و جو ه ی پیوستی یاسای خوا بخړیته کار ، کار به ده ستانی به ناو موسولمان به ی ویر دانا نه رتگه ی پی نه کرن له هه ندی جیگه دا ، به پیچمه وانه وه له هه ندی نیشتمانی بی باوهران به نه و پری سهر به سستی خوا په رستی تیدا نه کړی و باوهر داران نه توان بیرو پای خو یان بلاو بکه نه وه و نازاریان نادری .. به داخه وه لاوانی موسولمانان له م سهر دهمی نیمه دا له بهر نازاری کار به ده ستان یا له بهر شتی تر هه لدین بۆ هه ندی له نیشتمانی بیگانه ، پاره و پوولی زور له گه ل خو یان نه یه ن به فیروی نه ده ن به ی سود له کاری خراپدا ، به لام هه رگیز بیر له وه نا که نه وه له جیاتی نه وه ی نه چن بۆ نه وروپا بچونایه بۆ وولاتی نیسلام به ناسایش بژنایه و خوا په رستیان بکړدایه ، یابه لای که موه خو یان به کړدوه ی خراپه وه هه لته کیشن ، هه رچه نده نه و جیگایانه ش وانه یی باشر نین له نه وروپا .

۲- هه وروها له و نایه تانه ی پیشوودا روون نه بیته وه نه و که سانه ی ده رته کړن له نیشتمانی خو یان به ی تاوان خوای مه زن پاداشتی زوریان پی نه به خشی ، به وینه ی

موسولمانه دهر کراوه‌کانی سدردهمی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ بت په‌رستان له‌نیشتمانی خو‌یان دهریان نه‌کردن ، جووله‌که‌کان فله‌ستینه‌کانیان دهر کرد ، به‌فرمانی پاشاکانی سه‌فه‌وی و هه‌وشاری و که‌مال نه‌تاتورکی ماسۆنی و په‌زاخانی په‌هله‌وی به‌هه‌زاران کوردی موسولمان به‌بی تاوان ههر له‌بهر نه‌وه‌ی کوردن له‌نیشتمانی خو‌یانیان دوور خسته‌وه له‌سالانی (۱۹۷۷) هه‌تا سالی (۱۹۷۸) کاربه‌دهستانی هه‌ریمه‌کانی دهوروبه‌ری کوردستان هه‌زاران خانه‌واده‌ی کوردیان ناواره و دهر به‌دهر کرد ، به‌ده‌یان شار و دێها ته‌کانیان به‌مزگه‌وته‌وه رووخاند ، قورنانی پیروزیان سووتاند و په‌ره‌کانی نه‌چوو به‌ناسماندا ، له‌کاتی فرمانپه‌وایی به‌عسیه‌کاندا.

۳- نه‌و که‌سانه‌ی نازاریان نه‌درین له‌په‌نگه‌ی بلاو کردنه‌وه‌ی یاسای قورئاندا خوای مه‌زن پاداشتی زۆریان نه‌داتی . پروون و ناشکرایه نه‌و که‌سانه‌ی په‌په‌وه‌ی یاسای قورئان نه‌که‌ن نازاری زۆریان نه‌دری له‌لایه‌ن کاربه‌دهستانی ستمکاره‌وه له‌کۆن و تازه‌دا به‌تایبه‌تی لهم سدرده‌مه‌ی ئیمه‌ دا به‌کوشن و گرتن و به‌ندو نازار به‌نامۆزگاری بیگانه .

۴- نه‌و که‌سانه‌یش خو‌یان نه‌که‌ن به‌فیداکار بۆ فرموده‌ی خوا و پیغمهر ﴿ﷺ﴾ خو‌یان نه‌ده‌ن به‌کوشن خوای مه‌زن زۆرت‌ر له‌هه‌مو‌یان پاداشتی گه‌وره‌یان نه‌داتی ، نه‌و چوار به‌شه‌هه‌مو‌یان خوا گونا‌هه‌کانیان له‌سه‌ر لائنه‌با ، سه‌رباری نه‌وه‌یش پاداشتی گه‌وره‌یان بی نه‌به‌خشتی .

نه‌وه‌ جینگه‌ی داخ و دهرده بۆ باوه‌رداران لهم سدرده‌مه‌ی ئیمه‌دا شو‌پنیکمان ده‌ست ناکه‌وی کۆچی بۆ بکه‌ین و به‌سه‌ربه‌ستی خوا په‌رستی تیدا بکه‌ن و زمانی خو‌مانی تیدا بکه‌ینه‌وه ، به‌یاسای قورئان کار بکه‌ین ، چونکه‌ کاربه‌دهستانی موسولمانان به‌شناسنامه موسولمانن و بی نو‌پۆ به‌یاسای قورئان کار ناکه‌ن ، یاسای ده‌ست کرد بۆ خو‌یان دروست نه‌که‌ن و که‌میکیان نه‌بی دژی فرمودی خوان ، ههر بۆ نه‌وه‌ی نه‌و پله و پایه‌ی نه‌م‌پۆیان له‌کیس نه‌چی ، قورئان نه‌خه‌نه‌ پشتیان‌وه نه‌و موسولمانانه دژی بیروباوه‌ریان

کوژراون و بهند کراون له ناوبراون . میژوو شایه ته که عبهیان داو ته بهر تیشکی ساروخ و ناگریان تی بهردا بۆ کوشتنی دوزمن به بیروباوهریان .

ئهو دهوله تانهی دراوسێی کوردستانن ئه وهنده ره گهز په رستن لایان وایه خۆیان هه لبژاردهی گهلی خوان ، نایه لهن به زمانی کوردی بنووسن و هه ندیکیان زمانه کهیشیان لی قه دهغه کردوون ، هه موو کهس لای ئه وان مافی چاره نووسینی خۆی هه یه جگهی کوردان . ره گهز په رستان له نیۆ خۆیاندا دژی ره گهزی یه کترین که چی بۆ دژی کوردان هاوسویند و هاوبه شن و یارمه تی یه کتر ئه دهن بۆ دژی کورد و ئاواره کردنیان .

بت په رستان به هۆی مامه له و بازرگانه وه سامانی زۆریان پهیدا کردبوو به خوشی و تیر و ته سه لی ئه ژیان ، هه ندی له موسولمانان ووتیان ، دوزمنانی خوا له و گوزه رانه دا ئه ژین و ئیمه ش خه ریکین له برسانا به رین ، خوای مه زن رووی کرده پیغه مه ر و دلخۆشی دایه وه فهرمووی :

لَا يَغُرُّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ﴿١٩٦﴾ مَتَّعٌ قَلِيلٌ
ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَيَبْسُ الْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾ لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا
رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
نُزُلًا مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِلْآبِرَارِ ﴿١٩٨﴾

﴿ لا یغررک تقلب الذین کفروا فی البلاد ﴾ فریوی ئۆ نه دا گه ران و رویشتی که سانیکی ئه وتۆ باوه ریان نه هیتاوه بۆ بازرگانی و پهیدا کردنی سامانی زۆر له شاره کاندان .

﴿ مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴾ نهو گهړانه یان و ښکته وهنای دارایی و خوښی و سود و رابواردنیکې کهمه و زوو له ناو نه چي ، له پاشا جیگه ی گهړانه وهی نهوان له پاشه پرژدا ناگری دوزه خه ، خراب ژیره خه ریکه ناماده یان کردووه بو خویان .

خوای مه زن ناده میز ادمان به دوو به شه وه بو باس نه کا :

۱- نهو که سانه ن سامان و رابواردنی جیهان بو خویان هله ته بژیرن و واز له تاین و به زه یی و داد په روه ری نه هین ، دلایان هر بو لای سوودی خویان نه که و پته خورپه ، جووله که کان و شاگرده چاو چنوکه کانایان له هه موو سدرده میکا ، نهو به شه یان خوا به یی باوه ری داناون و جیگه یان دوزه خه ، لهو نایه ته دا پیشانی داین که نرخ بو راستی دانانین .

۲- نهو که سانه ی تاین و خوا په رستی و ترسان له خوای مه زن بو خویان دا نه نین و خاوه نی باوه رن و له خه شم و گونا هی بی فرمانی خوا خویان نه پاریرن ، نه م به شه یان جیگه یان به هه شته و میوان و خوشه ویستی خوان و به م شیوه به بومان نه فهرموی :

﴿ لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ﴾ به لام که سانیکې نه و تو له سزای په روه رده که ری خویان ترساون و خویان له گونا ه پاراستوه ، کالاو والای دل فرین و رابوردنی نه مړو فریوی نه داون له ریگه ی نار ه وادا سامانی خویانایان دانه ناوه بو نهو که سانه هیه چه ندین به هه شتی و نه روا به ژیر دره خت و کوشکه نیاندا چه ندین روبرار و جوگه ی ناوی شیرین و بی خه وش و به تام به رده وامن له نیو نهو به هه شتانه دا و له خوشیدا نه ژین و دلخوشن .

﴿ نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ ﴾ شیوه ی نهو به هه شتانه به جوړیکه ناماده کراوه خواردن و خواردنه وه له واندای بو که سانې نه چنه ناویان و میوانداری چاکیان بو نه کړی و پیش که شیان نه که ن ، به وان نه بیژری دابه زن به و دابه زینه ریژگریاوه له لایه ن خاوه شتی لای خوایه له ریژگرتن و خواردنه منی به رده وام چاکره بو خاوه نی چاکه کان لهو شتانه ی خراپه کاران پال و پشی تیډا نه که ن له بهر که می و نه مانیان به گورجی .

ئەو کەسانە کار و کردەویان هەر بۆ جیهان و سامان زۆرکردنە ، هەموو کاتی
لەهەولدان بۆ پەیداکردنی دارایی و سەل لەقەدەغەکراوەکان ناکەنەوه ، زۆر ئاسانە سامانی
زۆریان بۆ کۆ بکەیتەوه ، ئەو کەسانە لەخوا ئەترسن و پەلاماری پێگەی ناپەروەندەیان
پەرەپێدانی سامان و زۆرکردنی ، برسیستی هەلەبژێرن و قازانج و سوودی دانیشتوانیان
مەبەستە ئەو کەسانە بۆیان ناگونجێت سامانی زۆر بۆ خۆیان دابین بکەن .

بەو ئایەتە پێشوو ئەو گومارە ناپەروەندە دوژمنان سەرنگون ئەکا کە لەلای هەندێ
کەس و ئەزانن پێزانینی زۆر و هۆی رابواردن بەسەر بێ باوەڕاندا چاکترە بۆیان و
لەبەرئەوه خاوەن پێژن لای خوا ، وایش ئەزانن داراییی کەم و گوزەرانی تەسک و
تروسک نیشانەیی خرابی و بێ نرخیه ، بەو بۆنەوه خۆی مەزن بەو ئایەتە پێشوو ئەو
گومارە خرابەیی پوچ کردەوه .

کاتی هەوالتی کۆچی دوايي نەجاشی پاشای حەبەشە گەیشته خزمەت پێغەمبەر فەرەموی
بابچین نوێژی مردوی لەسەر بکەین ، دوورپووەکان ووتیان : زۆر سەیرە و جێگەی
سەرپەرمانە بۆ قەشەیه کی پێروکۆن نوێژ ئەکا و نایناسی . خۆی مەزن ئەو باسە پوون
ئەکا ئەوه و ئەفەرەموی :

وَإِنْ مِنْ

أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا
أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ خَشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتَرُونَ بِعَايَتِ اللَّهِ ثَمَنًا
قَلِيلًا أُولَئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِنَّ اللَّهَ

سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٠٠﴾ يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَصْبِرُوا
وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠١﴾

﴿ وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ ﴾ وەبەرستی لەخاوەن نامەکان
کەسێ بڕوا ئەهێتی بەشتی نیراوەتە خوارەووە بۆلای ئێوە ، نالتین عیسا و عوزیر کوری
خوان و خوا بەتەنھا ئەزانن و کورو هاوبەشی نیه .

﴿ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلَّهِ ﴾ وەباوەر ئەهێتن بەشتی نیراوە بۆ لای خۆیان
لەتەورات و ئینجیل ئەترسن بەکۆۆلتیەووە بۆ خوا و مل کەچی فەرمودە ی خوان زۆر
بەرێزەووە ، نیشانەی ترسانیان لەخوا و جوێ بۆنەویان لەبێ باوەران ئەمەیه .

﴿ لَا يَشْرُونَ بآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ﴾ ئەو خاوەن نامانە ناگیرن بەئایەتەکانی نامەکانی خوا و
فەرمودە ی خوا بەنرخێکی کەم ، ناو و نیشانەی پێغمەدر ناشارنەووە هەتا بەو بۆنەووە بەرتیل
و پارە و پۆل بەدەست بەهێنن ، شاگردهکانیان لەم سەردەمەیشدا زۆرن . بەداخەووە
لەمەو بەر زاناکانی گاور و جوله کەکان وابوون ، ئیستایش هەندێ لەو کەسانە خۆیان بە
زانای موسولمانان دانهێنن پەخشان و هۆلراوە لەبەردەم کاربەدەستاندا ئەخوێننەووە بۆ
بەدەست هێنایی دارایی و سامان .

﴿ اِنَّكَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴾ ئەو کەسانە بۆیان هەیه
پاداشتەکانیان لەلای پەروەردە کەری خۆیان و بۆیان نامادە کراوە ، بەرستی خوا لە
پرسیارکردندا زۆر بەگورجی جێ بەجێ ئەکا ، بەئاسانی پاداشتی باوەرداران و سزای بێ
باوەردان ئەداتەووە لەماوەی کەمترین چرکەدا .

ناوەڕۆکی ئەو ئایەتەنە ی پێشوو هەموو خاوەن نامەکان ئەگرێتەووە باوەر بەپێغمەدر بەهێن
لەمەرکاتیکای بێ ، بەتایبەتی ئەو ئەمە سەردەمی پێغمەدر ﴿ ﷺ ﴾ وەك ئەجاشی و عەبدولای

کورلای سهلام ، چونکه که خوی مهزن باوه ر لهبت په رستان و کهسانی تر که باوه ریان به هیچ نامه یه که نه بی و نه گری ، به چاکتر له خاوه نامه کانی و نه گری به تاییه تی نه وانه یان واز له ناینه پوچه که ی خویان هینایی .

﴿ یا ایها الذین آمنوا اصبروا ﴾ نه ی که سانیکی نه و تو ، باوه رتان هیناوه ئیه نارام بگرن و خوتان راگرن له سهر نازاری بیر کردنه و هتان و خومان دو کردنتان بو دوزینه و هی به لگه له سهر ناسینی خواو ناردنی پیغمه مهر و باوه ر هیتان به رژی دویسی . خوتان راگرن له سهر ماندوو بونتان بو به جی هینایی فرمانه پیویست کراوه کانی خوا نه وانه یشیان پیویست نین و چاک وایه بکرن ، خوتان راگرن له سهر ناخوشی و خوپاراستنتان له و کارانه ی قه ده غه کراون له لایه ن خوی مه زنه و خوتان راگرن له سهر نازاری هه زاری و نه خوشی و گرانی و جهنگ و ترس و شتی تر .

﴿ وصابروا ﴾ وه ئیوه نارام بگرن بهرامهر به دوزمنانی خوا له جهنگدا و له نارام گرتندا و بی نارامز مهن له وان ، خوتان راگرن له سهر نازاری خیرانه کانتان و دراوسی کانتان .
 ناده میزاد چه نده رهوشتی خراب و پهستیان تیدا بی لهرق و خوبایی بوون و چاوچنژی و دوورووی پیویسته خویانی لی پاریژن ، نه بی خوراگرین بو پهیدا کردنی دژه کانیان ، نه گهر به و شیوه یه نه بن به و جوړه شایانی خوراگر نه بوون و له سهر نازاری خویان و جگه ی خویان .

زانایان نه لئین : (الصبر والمصابرة) به مانا یه کن ، بیژراوه (الصبر) نارام گرتنه له سهر ناخوشیه له هیچ که سیکه وه تووشی مروف نه بی . (المصابرة) نارام گرتنه له سهر خراپه یه له جگه ی خویانه وه تووشیان بی وه ک برینداری .

﴿ ورابطوا ﴾ وه ئیوه به رده وامن له سهر جهنگ و خوتانی بو ناماده بکه ن به چه ک و تفاقی پیویست ، هه رگیز سه نگه ره کانتان چول مه کن ، نه وه که له نا کاودا دوزمن به لامارتان بدن و هور هتان نه میتی ، له هه موو کار و کرده و هتانا پیویسته هه رله بهر ترسی خوابی هه تا پاداشتان زوړتری و سهر بکه ون ، بویه خوا نه فهرموی :

ته فسیری زمانا کوی

﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ وهئیوه لهخوا بترسن و خوتان راگرن بۆ ئهوهی ئیوه
رژگارتان بیتی و سهرکهون لهههردوو جیهاندا و تووشی سزای خوا نهبن .

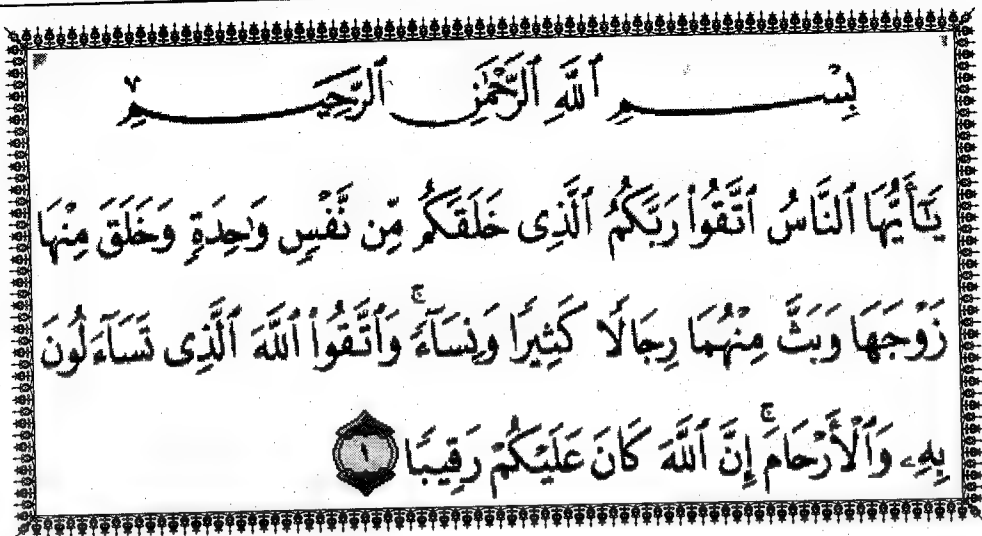
لهقورئانی پیرۆزدا لهزۆر جیگه‌دا خوا ئه‌فه‌رموی : سهرکهوتن و سهربه‌ستی ههر بۆ ئه‌و
که‌سانه‌یه‌ لهخوا نه‌ترسن . بێگومان ئاده‌میزاد تووشی خووشی و چاکه‌و پاداشتی لای خوا
نابن به‌ی خۆراگرتن و ئارام و ترسان لهخوا ، نه‌گهر به‌و جۆره‌ نه‌بن تووشی لی‌بوردن و
به‌زه‌یی خوا نابن خۆراگرتن له‌سه‌ر ئازاری خۆی و ئازاری دوزمنانی ئاین و
له‌سه‌نگه‌ره‌کان و چاودیری سنور و پاسه‌وانانی بۆ ئه‌ویه‌ نه‌وه‌که‌ له‌ناکاو دوزمن په‌لاماری
نیشتمان بدا ، ئه‌و خۆراگرتنه‌ ده‌ستوری هه‌موو ده‌وله‌تانه‌ و به‌رده‌وامه‌ .

سوره‌تی نيساء هاتوه‌ته‌ خواره‌وه‌ له‌مه‌دینه‌ ، دواي هاتنه‌ خواره‌وه‌ی سوره‌تی
(ئهلومه‌ت‌ه‌حینه‌) ژماره‌ی ئایه‌ته‌کانی (١٧٦) ئایه‌تن .

ئهم سوره‌ته‌ به‌م جۆرانه‌ی خواره‌وه‌ ناوه‌رۆکه‌کی باس ئه‌کری .

١- له‌سه‌ره‌تای سوره‌ته‌که‌دا خوا فه‌رمان ئه‌دا به‌هه‌موو ئاده‌میزاد نه‌رم و له‌سه‌رخۆ و
خاوه‌ن به‌زه‌یی بن له‌گه‌ڵ خێزانی خۆیان و ژنان و هه‌تیوان ، توپه‌ به‌کارنه‌هێشن له‌
گه‌لێانا ، چاودیریان بکه‌ن و مافی خۆیان به‌ده‌نه‌ ده‌ستیان و دارایی و سامانیان بپاریژن .
٢- له‌کۆتایی سوره‌ته‌که‌دا خواي مه‌زن ، باسی ئه‌و که‌سانه‌مان بۆ ئه‌کا ئه‌مرن و باوک
و دایک و منال و نه‌وه‌یان لی‌به‌جی نامیستی ، ناوی ئه‌و که‌سانه‌ روون ئه‌کاته‌وه‌
میراته‌که‌ی ئه‌یه‌ن .

٣- له‌ناوه‌راستی سوره‌ته‌که‌دا خوا فه‌رمان ئه‌دا به‌ئاده‌میزاد له‌گه‌ڵ بی‌باوه‌ران و بت
په‌رستاندا جه‌نگ بکه‌ن بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌و کارانه‌ی له‌سه‌ر ئاده‌میزاد گران و ناخۆشن
نه‌مێنی ، خواي مه‌زن له‌سه‌ره‌تای سوره‌ته‌که‌دا باسی کاریکمان بۆ ئه‌کا که‌به‌هۆی ئه‌و
کاره‌وه‌ نه‌بی ئاده‌میزاد ناتوانن ئه‌و کارو داوايانه‌ جی‌به‌جی بکه‌ن ، ئه‌و هۆیشه‌
له‌په‌روه‌رده‌که‌ری خۆیان بترسن ، بۆیه‌ خوا ئه‌فه‌رموی :

﴿ بسم الله الرحمن الرحيم ﴾

به ناوی خوی به خشندهی میهره بان

﴿ یا ایها الناس اتقوا ربکم ﴾ نهی نادمیزاد نپوه خوتان پاریژن لهخه شم و سزای پهروورده کهری خوتان و لهخوا بترسن ، سه ریچی لهفرمانه کانی مه کن ، پهلاماری پیوست کراوه کانی بدن و دووره پهریز بن لهقه دهغه کراوه کانیان .

خوای مه زن بهو نایته پروو نه کاته نهو که سانه لهو سه رده مه دا بوون و نهوانه ش له مه و پاش دروست نه کرین له پیاوان و له ژنان ، نهوانه ناگریته وه بهر له هاتنی تایی نیسلام دروست کراون ، به بهلگهی نهوه ده ستوری نیسلام نایته ده ستور بو نهوان و کاتی نهوان به سه رچوه ، به گویره ی یاسای نهو کاته ی خویان په رستیان کردووه ، زور شتی وابوه بو نهوان پهوا بووه و بو نیمه قه ده غه یه ، به پیچه وانه شیه وه .

نهم سوره ته په یوه ندی زور پته وی به سوره تی پیشه وه هدی ، چونکه سوره تی پیشو کو تایی پی هاتووه به رسته ی ﴿ واتقوا الله ﴾ ، نهم سوره ته ش ده ستی پی کردووه به رسته ی ﴿ یا ایها الناس اتقوا ربکم ﴾ به شیوه وه که سوره ت بن وایه ، هه ردو و لایان رو کردنی

ته فسیری زمنا کو بی

گشتیه بۆ ھەموو ئادەمیزاد .. ئادەمیزاد چۆن ئەبێ لەخوا نەترسن کەخوای مەزن بەبێ ئەندازە خواوەنی توانا و میھربانیە بۆیان ، ئەوەتا خوا ئەفەرموی :

﴿الذي خلقكم من نفس واحدة﴾ پەرورەدرە کەرێکی ئەوتۆیە ئیوەی دروست کردووە بەتوانا و میھربانی خۆی لەنەبونەو بەو ھەموو رەنگ و شێو و زمانە جیاوازانەو ھەتائە ، لەیەك کەسی تەنھا کەبڕیتە لەئادەمی باپەر گەرەتان . مەبەست لەو کەسە ئەو ئادەمە بەتەنھا کەبیروای زۆریە زانایانەو باوەرپان وایە خوای مەزن یەك ئادەمی دروست کردووە کەئەویش باوکی ھەموو ئادەمیزادە .. ھەندێکی کەم لەزانایانی پڕوا بەوان نەکرا و گومانپان وایە کە بەر لەئادەم کەباپەرە ئیمەییە بەدەیان ئادەمی تری دروست کردووە ، بەجۆری لەوانەییە ھەندێ لەمانە ئیستا نەوێ یەکی لەوانە بن ، ئەو بیرە ناپەسەندە دژی دەرکەوتووی فەرمودەیی خوا و پیغمەرن ، بگرە ھەندێ لەزانایانی پڕوا بێ کراو لایان وایە ئەو کەسە بیری وایی جگەیی یەك ئادەم ئادەمی تر دروست کراوە ئەو بیرە ئەبێ بەھۆی بێ باوهری .. بەلام ئەوێ راستی بێ خوای مەزن بەر لەئادەمی باپەرە ئیمە زیندەوهرانی زۆری دروست کردووە ، وەك فریشتەکان و جنۆکە و گیانەوهرانی تر جگە لەخوا کەسە نایانزانێ ، زۆریان بنەپربوون .

﴿وخلق منها زوجها﴾ وپەرورەدرە کەر دروستی کردووە لەو کەسە تەنھایە ژنە ھاوجوتە کەیی خۆی کەخەوای دایکە گەرەیی ھەموو ئادەمیزادە .

زانایان ھەندێکیان ئەلێن : خەوا دروست کراوە لەپەرەسویەکی ئادەم ، ھەندێ تریان لایان وایە ئادەم و خەوا ھەردوکیان دروست کراون لەیەك شت ئەویش بڕیتە لەخاك ، ھەر چۆنی بێ خوا خەوای دروست کردووە بۆ ھاو دەمی ئادەم و خەسانەوھیان بەیە کەووە و زاوژی بکەن بۆ فراوانی ئادەمیزاد .

﴿وَبَثَّ مِنْهَا رَجُلًا كَثِيرًا وَنِسَاءً﴾ وپەرورەدگار بلاوی کردووە تەووە لەو کەسە و لەھاوجوتە کەیی چەندین پیاو و چەندین ژنی زۆر ، ئەوەندە زۆربوون ھەموو گۆشە

و که ناری زهویان گرتوه تهو زاوزیان کردوه چین به چین و جیگهی یه کتریان گرتوه تهوه ، به جوری ژمارهی ناده میزاد لهم سدرده مه دا له شمش ملیار زورتون ، تنها چین له ملیاری زورتوه .

﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ﴾ وهئیوه خوتان بپاریزن له خواو بی فهرمانی خوا مه کهن ، نهو خوا به له کاتی تنگانه دا ئیوه به هوی نهوه وه هه ندیکتان داوای یارمه تی له هه ندی ترتان نه کهن و نه لئین : له بهرخوا نهو شتیه مان به نهی ، نهو کاره مان بز کهن . نازارمان مه ده ن و ، خوتان بپاریزن له مافی خزمه نازیزه کانتان ، واز له سهردانیان مه هئین . نهوه تا ئیوه نه لئین : له بهر خزمایه تی ناگاتان لیمان بی ، خو ئیمه خزمین ، سهرمان لی بده ن ، له سهرمان بیته وه لام و دوژمنانمان لی دورخه نهوه .

به کورای خوا ی مه زن داوامان لی نه کا لهم نایه ته دا له خه شم و سزای بترسین ، چاکه له گه ل خزمه کاغان بکهین ، خومان له وان به گه وره تر نه زانین و خواوه نی هه رپله به بین ، ستم له خزمانمان نه کهین ، هه موومان له یه ک ریشوین و له یه ک که سین و نهویش له خاکه ، بویه له کترایی فهرموده کهیدا نه فهرموی :

﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ به راستی خوا ناگاداره به سهرتانه وه ، پرسیار له ئیوه نه کا لهو شته ی فهرمانی داوه پیتان له مافی خزمه کانتان ، به هه موو کاری نهی تی و ناشکرای ئیوه نه زانی ، بویه پیویسته بی فهرمانی خوا نه کهن و ناگاتان له خزمانی خوتان بی ، نهو که سه ی لای خو شه خوا دارایی زوری بداتی سهر له خزمانی بدا .

خوا ی مه زن دوا ی نهوه ی فهرمانی دا به خوا په رستن و به جی هئانی خزمایه تی باسی جزری ترمان بو نه کا له په رستنی خوا که بریتیه له هه ولدان بو فراوانی زورکردنی دارایی و سامانی هه تیوان ، ناموژگاری ناده میزاد نه کا به چ شیوه به له گه ل هه تیوان په فشار بکهین ده رباره ی دارایی و سامانیان . نه فهرموی :

﴿۱﴾ وَآتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ

وَلَا تَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ

كَانَ حُوبًا كَبِيرًا ﴿۲﴾

﴿و آتوا الیتامی اموالہم﴾ وہ یتوہ بدہنہوہ بہہتیوہ کان داراییہ کانی خویان ہر کاتی بالغبون کہلہوہوہر درابونہ دہستی تیوہ بہشیوہیہ کی کاتی۔

پیوستہ نہو کہسانہی ہتین و سامانیان ہہیہ ، کاربہدہستان یاپیاوانی نہو جینگہیہ بؤ پاراستنی ساماناکانیان مروقیکی ژیرودہست پاک و داوین پاک دابین بؤ چاودیری کردنی نہو سامانہ و پدروہردہ کردنی ہہتیوہ کان ، بہجوری بن سوود و زیان بناسن بؤ نہو سامانہ۔

نہ گیرنہوہ کاریں سپیڑای ہہتیوان کاری ناشایستہیان لہ گہل نہ کردن ، بؤغونہ مدہریکی لاوازی خرابی خویانیان نہ گورپدہوہ بہمدہریکی قہلہوی ہہتیوان ، نہیان ووت: چ خرابیہ کی تیدایہ مدہر ہر مدہر ، بہمدہرہشہوہ خوا نہفہرموی:

﴿وَلَا تَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ﴾ وہ یتوہ مدہ گورنہوہ نہو شتہ پیسہی نہوتو خوا قہدہغہی کردوہ لہسہرتان لہذاری ہہتیوان بہوشتہ پاکہی نہوتو خوا بؤتیوہی رہوا کردوہ لہذاری خوتان ، لہذاری نہوان رابویرن و بیخون و واز لہذاری خوتان بہین ، داری بی نرخی خوتان بگورنہوہ بہذاری چاکی نہوان بہیانوی پوچ و لاواز ، پیوستہ لہسہرتان چاودیریان بکن۔

﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ﴾ وہ یتوہ مہخون داری ہہتیوان لہ گہل داری خوتان و تیکہلاوی یہکیان بکن و چاک و خرابی خوتان و نہوان بخون ، پیشہی تیوہ

ئەو ھەبە لە پاراستی دارایی ئەوان دەر نە چن ، پێویستە مامەڵەیان پێوە بکەن بۆ فراوانی بونیان و پەرە پێدانی داراییەکانیان .

﴿ إِنَّهُ كَانَ حَوْباً كَبِيراً ﴾ بەراستی خواردنی دارایی ھەتیوان و گۆرینەو ھەبە دارایی خراب گوناھێکی گەورە ھەبە ، ھەر کاتی ئێوە لە سنوور دەر چوون گوناھبار و تاوانبارن .

بەراستی ئادەمیزاد پال ئەدەن بە لایە کەو ھەبە مانە کانی خوای مەزن و بە جێگە ی خۆیانیان ئەگەین ، بەلام لایە تر بەر ئەدەن و وازی لی ئەھێنن نوێژەکانیان بەتوندی ئەگرن ، بەلام مە ی ئەخۆنەو ، ئەبێ بزائری مانەو ی ئاینیان پەرە ناسی ئێ بە ھەردوو لایان ئەبێ ، بە جێ ھێنای ھەموو یاسای قورئان پێویستە لە ھەموو لایە کەو ھەبە ، ھەتسوار پندنی پێویستە کانی ئاین بەبێ جیاوازی و ینە ی پێویستە کانی جیھانە ، ئەگەر خۆتە کاری لە خۆتەنگادا کۆشش لە پێژمان و ژمێرەدا بکا و زانیاری و دوو وانە ی وازی لی بەھێتی لە کۆتایی سالتدا بێ بەش ئەبێ لە لەبەلێن نامەبێ بەش ئەبێ لە ھەموو وانە کاندای بەروبوومی تەمەلی خۆی وەر ئەگرێ ھەروەھا کار بە دەستان ئەگەر گۆی ئەدەنە چاک کردنی پێگەو بان و ئاوبارە ، پاشەرۆژی خۆیان و وولاتیان و پێژمیان ئەروا و لەناو ئەچن ، ئەبە جێگە ی نەفرەتی مێژوو ، ئێبە لە لاکانی ترەو ھەبە کەوتوو بن . پەپەرەو پڕۆگرامی کۆمەلایەتی قەوارە یەکی رێک و پێکە . بەبێ جیاوازی و ینە ی قەبارە ی لەشی مەرۆقە ، ئەندامێک لە ئەندامە کانی توشی ئازاری ھەموو ئەندامە کانی تری ئەو ئازار ئەچێژی لە ئەنجامدا ھەموو ئەندامە کانی پەکیان ئەکەوێ و کارناکەن .

ئەو کەسانەش لە کاتی ھەر پەشە ی قورئاندا لە بەر ترسی خوا دارایی ھەتیوان ناخۆن کە دراو نەتە دەستی ، بەلام خۆیان لە داوین پیسی و کۆشت و ستەم ناپاریژن ، ئەو کارەیان ئەو ئەگەینە ی باوەریان بەھەندێ لە یاسا بێ و باوەریان بەھەندێ تری ئەبێ ، ئەو کەسانە بەبێ گومان لە پێزی بێ باوەر اندا دانانرێن .

خوای مهزن چۆن خواردنی سامانی ههتیوانی قهدهغه کردوو، داوین پیسی و کوشت و ههموو کاری نارهوای قهدهغه کردوو، ههروهها قهدهغهیه بهجۆریکی نااسایی و نارهو کچه ههتیوه کان ماره بپرن، نهو کهسانه کی کچانی ههتیوان لایه له بهر قۆزی و جوانی و سامان ماره یان نه پرن له خۆیان به ماره یه کی کهم، له دواییدا زۆربه ناپه سهندی له گه لیان نه جۆلینهوه، چونکه له کهس ناترسن نه یانزانی کهس گومان ناباته سهریان که پرگه بگری لهسته میان.

خوای مهزن له و باره یه وه نه فهرموی:

وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَمِينِ فَأَنْكِحُوا
مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مِمَّنْ وَثَلْتُمْ وَرَبِّعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا
فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكَ أَذَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا ﴿٣﴾ وَعَاتُوا
النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِّنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ
هِنَاكَ مَرْيَا ﴿٤﴾

﴿ وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَمِينِ ﴾ وه نه گهر ئیوه نه ترسان که دادپهروهی ناکه نه ماره بپرنی ژنه ههتیوه کان، نه ترسان به دادپهروهانه کاریان له گه له نه کهن بهو جۆره ی خۆیان ته نهان و هیچ کهس نه بهرگری له وان ناکا، به گویره ی یاسا ماره یه کانیا ناده نی دوا یی واز لهو ژنه ههتیوانه بهین و جگه ی نه وان ماره بکه نه و خوا گپراویه بو ئیوه رزگارتان بپن لهو ههتیوانه و بهوه خوا چوار ژنی به رهوا داناهه بو تان، وهك خوا نه فهرموی :

﴿فَانْكحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنٍ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ﴾ دوايي ماره بکهن کهسیکی
 نهوتو پاک و په ایه بوئیوه له ژنان و دووان سیان و چوار ، خوټان ئازادن بو هلبژاردنی
 هر کام لهو ژمارانه ، بهو مهرجهی له کاتی هیټانی زورتر له یهک ژن دادپهروهی
 له نیوانیان به کار بهین و سته میان لی نه کهن ، وهک خوا نه فهرموی :

﴿فَإِنْ خِفْتُمْ أَنْ لَا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً﴾ دوايي نه گهر ئیوه ترسان که دادپهروه نه بن
 له نیوانیان له بهرگ و له جیگه دانیشن و ناموشو کردیان ئیوه یهک ژن ماره بکهن به ته نها .
 ﴿أَوْ مَمْلُكَةً إِمَّا نَكُمْ﴾ یا ئیوه هلبژیرن بوخوټان کاره کهریکی نهوتو به دهستی
 خوټان په داتان کردوه ، به خپو کردیان ئاسانه له ژنانی سهر به ست .

﴿ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا﴾ نهو تاکه ژن هیټانه و هلبژاردنی کاره کهر نریکزه که ئیوه
 ستم نه کهن له نیوان زورتر له یهک ژن و ، له راستی لانه دن .

نهو نایه ته نهو ناگیه نی زورتر له چوار ژن قه ده غه بی ، به لام فهرموده کانی پیغمهر و
 ییک هاتی کوری موسولمانان به گشتی له یه کهم جاره وه هه تا ئیستا چین به چین
 بریار یانداوه که زورتر له ماره برینی چوار ژن قه ده غه بی ، هه لسان به پیچه وانهی نهو بریاره بی
 باوهریه .

عبداللای کوری عومهر نه گپړته وه : غه یلانی کوری سله ی سقه فی موسولمان بوو
 (۱۰) ژنی هبوو هه میوان له گه لیان موسولمان بوون . پیغمهر فهرمووی : چواریان
 بوخوټ هلبژیره نهوانی تریان قه ده غه ، ههروه ها قه یسی کوری حاریس موسولمان بو
 (۸) ژنی هبو پیغمهر فهرمووی : چواریان هلبژیره نهوانی تریان قه ده غه ههروه ها چه ند
 پروودای تر لهو بابه ته روی داوه . به لام زورتر له چوار ژن بو پیغمهر ﴿﴾ پهوا
 بووه .

مه به ست له داد پهروهی هه لسانه له گه ل نهو ژنانه به یه کسان له بهرگ و خواردن و
 لاهه وتن و شوینی هه سانه وه و هه مو شتانه ی له توانای ئاده میزادان . نهک نهو شتانه ی

له توانا و دهسه لاتی نهواندا نهی ، وهك خواست و ههستی خوشهویستی دل
كهله ژیره دهسه لاتی نهواندا نهی بۆ یه كنی لهو ژنانه ، باسی ئهم خواستهی دل له تابهتی
(۱۲۸) ی ئهم سوره ته دا دیت لهویدا به درێژی باسی ده كهین.

بی باوه ران و دوژمنانی ئیسلام نهو كهسانه ی به ئاوی خرابی نهوان پهروه ده كراون ،
به رانه به یاسای ئیسلام بۆ ماره كردنی ههتا چوار ژن، نهو كهسانه پرو پاگه نده ی ناپه سه نده ی
زۆریان بلاو كروه ته وه و نهی شی كه ن، به بی نه وه ی له پیوستی و سوودی دانیه ستوان وورد
بینه وه كه توشی كاری ناهه موار نه بن ، نهو كهسانه ئه یانه و ئی ئاده میزاد وهك ئازهل و ابن و
بین و برۆن و بخۆن به بی پهروه ده و به بی ئابرو ئاره زوی ژن و میردی خۆیان به بی سنور
و به بی یاسا دیاری كراو سارد بكه نه وه له هه ركه سی بی ره وایی یا قه ده غه . به بی ده ستوری
رێك كه وتوو له گه ل سروشتی ئاده میزادا جیهان به سه ر به ن.

خوای گه وه خوی ئاده میزادی دروست كرده ، زۆر به باشی سروشتیان نه ناسی ،
هه رخوایش نه زانی چ یاسایه سوود به خشه بۆیان و له ره وشت ده رناچی و خوی ئازهل
ناگرن ، بۆیه ئاینی ئیسلامی به یاساو په ی ره و پرۆگرام و ده ستور هه تاهه تابه ، چه سپاوی
په سه نده له گه ل ژیان و سروشتیان . ئاینی ئیسلام بێگومان ئاده میزاد به ره لاناكا به هه مو
شیوه یه ئاره زوی ئازهل خۆیان بچه سپتن ، هاتوه بۆ نه وه ی سنورێکیان بۆ دیاری بكا .
وازیان لی نه هیتی هه موو كارو ره وشتی په سه ند بجه نه ژیر ده سه لاتی خرابی پیاوان ، چۆنیان
ویست ده ستکاری مافی خۆیان بكه ن . به تابه تی له به ره ی ژن و میردی و نه ریتی
كۆمه لایه تی ، بۆیه ئاینی ئیسلام بۆیانی دیاری كرده وه بۆ سوودی پیاوان و ژنان و بۆ
پاراستنی ناموسیان ره وایه بۆیان ماره كردنی ژنان هه تا چوار ژن له به ر ئهم هۆیانه ی
خواره وه :

به راستی ئاینی ئیسلام په ی ره وی ئاسایی و سروشتی بی پۆخ له به بۆ ئاده میزاد له گه ل
به ی ره به ردنی پیوست و روداوی گۆرپاوی ژیانان رێك نه كه وی له هه موو جێگه و
له هه موو كاتیكا .

تاین پهرهوی پیدای بوی بی خراپیه ، نهیهوی نادهمیزاد لهسروشتی نازهلی وینه و نهزاین و پهستیهوه لایان بدا و بهرزیان بکاتهوه بۆ وهرگرتنی پهرهویکی واپهوشتی پاک و زاین و ریز پهره بستی لهناویانا ، بهجۆری سروشتی بی گهردی خویانیان لهبیر نهچتهوه ، بهخواست و خوایشتی خویان نهو رهوشته ههلیژین .

تاینی ئیسلام لهسهر جینگهیهکی ههلیژ و بۆش و چهپ و بهرهلایی و بی رهوشتی و نهفسانه بازی و جادوپهرستی و ناواتی خهو و وینه نهوهستاوه که لهکات و چرکهیهکدا بروخی و بکهوی . یا بچی بهگزی رهوشتی سروشتی نادهمیزادا ، لهگهڵ زیانی رۆژانهیاندا بدن لهیهکزی ، وهک ههموو بیرو باوهری رابوردو کهناوی لهمیژودا نهمیتی ، وک نهوان گرپستی و بی بهدوکهڵ و ههوا و بلاو بیتهوه بهناسماندا و نهمیتی .

تاینی ئیسلام دهستوریکه چاودیژی رهوشتی نادهمیزاد و پاکي کۆمهڵ نهکا ، رینگه نادا بهوه کۆمهڵیکی مایه پوچ و ههوهس و کهزهسه پهرست ، خوی بی رهوشتی واپهیدایی خاوهنهکهی رهوشتی دابهزی و کۆمهڵ پیس بکهن . وهک نهه سهردهمهیی ئیمه کاربهدهستان کۆر و کۆمهڵ بۆ خویان دروست نهکهن بهزۆر و ههپهشه کهچان و ژنانی قهشهنگ لهکۆلیج و لهپهیمانگا و خویندنگاکان نهپازینهوه ، پۆشاکي جوان نهکهنه بهریان ، نهیان بهنه دهرهوه لهسهر شهقامه گشتیهکان دهستیان بی نهکهن بهسوردان و گۆرانی ووتن و دههۆل و زورنا لیدان وینهی نازهل سهیریان نهکهن ، بهشهویشدا نهیان بدن و کۆریان پی نهپازینهوه و پهرداخیی مهیان بی نهگیرن ، نهو مایه پهرست و بی رهوشته بهچهکوش زیان و ناموس و تاینیان لهسهردهزگای ناسن نهکوتنهوه لهنازهل پهست تر تهماشای کچ و کۆریان نهکهن .

تاینی ئیسلام نهیهوی ههموو کاتی یاسای قورئان دابهزیتی و یاریدهی نادهمیزاد بدا بۆ پاراستنی رهوشتی بهرزی نادهمیزاد ، کۆمهڵیکی داوین پاک و خاوهن کردهوه دروستیی ، ههریه که لهوان بهکهترین ماندووبون زۆرترین و گهورهترین سوود بهکۆمهڵگای نادهمیزاد بیهخشن .

ئەگەر ئىمەى ئادەمىزاد لەگەل ئەو كارە پىويستانەدا برۆين كەپەپرەوى ئاينى پىرۆزمان
بۆى داناوين ، زۆر بەدادپەرورەانە و چاوى پونەو تەماشاي كارەساتى مېژوى ناھەموار
بەكەين كەئەبىتە ھۆى زۆربوونى ژمارەى ژنان و كەمبەنەھۆى پىاون ئەمانەى بۆ پروون
ئەبىتەو .

يىگومان چەند كارەساتى وائەبى لەزۆر كۆمەلگاي تايەتيدا كەمېژووى رابوردو
ئىستائىش پىمان ئەناسىنى لەھەندى جىگەدا رېژەى ژمارەى ژنان زۆرتەر لەژمارەى پىاون
بەھۆى ھەندى كارەساتى جەنگى نارەوا ، بگرە وائىش ئەبى رەواى ، ھەردوو لايشيان
شياوى ژن و مېرد بن لەھەموو شتى گرنگر بەگويەرى مېژووى كۆلنەھۆى پىپۆراني
ژمارەناس لاى ژوورووى زۆرى رېژەى ژنان لەچوار ئەھەندەى پىاون تىپەر ناكە لەھىچ
كۆمەلگاي و ھەرگىز لەو سنورە درنەچووە ھەر لەو رېژەدا سوراپونەتەو ، ھەر
لەبەرئەوھىشە خوا ھەتا چوار ژنى بەرەوا داناو و لەو زۆرتەر قەدەغەيە ، كەواتە لەو
كاتانەدا كەژنان زۆرتەربىن تىمارى ئەو برىنانە بەچ رېگەيە بەكەين ؟ كەزۆر جارەن دووپات
ئەبىتەو ، كەشيش ناتوانى دژى ئەو راستىە راوہستى ، لەلاى ھەموو كەس پروون و
ئاشكرائە ئەو كارەساتە نالەبارانە تووشى پىاون ئەبن بەزۆرى و تووشى ژنان نابن ،
بەتايەتەى جەنگ ئەبىتە ھۆى لەناو چوون كوشتن و ونبونى ژمارەيەكى زۆر لەپىاون ، بۆ
نمۇنە لەيەكەم كاتى دەست پىي كردنى جەنگ لە نېوان عىراق و ئىراندا تاسالى (۱۹۹۰)
بەلاى كەمەو (۳۰) ھەزار پىاو لەعىراقدا و (۵۰) ھەزار لەئىراندا كۆژراون ، جگە
لەوانەيان بى سەرو شۆين كەژمارەيان ھەتا ئىستا نەزانراو ، لەو جەنگەدا بەدەگمەن ژنان
ژمارەيەكى كەمىان كۆژراون . لەو كاتانەدا ناگونجى بۆ رېژى ئادەمىزاد واز لەو كۆمەلە
ژنە بەھىنرى كەخۆيان چۆنيان بۆھاتە پىشەو بەبى ياسا و دەستور بەبەرەلايى و دوور
لەناموسەو خۆيان بەگويەرى ھەمەس تىمارى ئەو برىنە بەكەن كەئەوھىش ھىچ مەزۇقەكى
خاوەن دايك و باوك و بەناموس كەريژى خۆيانيان لاگرنگى و ئادەمىزادىيان لا بەرېژ بى

بهو کاره رازی نین . پیوسته لهو کاتانه دا یاسا و دهستوری ههیی بۆ چاره سهر کردنی نهو نه خوشی و نهو روداو هاهمهواره . ئیمه له ناستی نهو روداو انه دا پرو به پروی نه م چوار شتانهی خواره وه نه بین بمانه وی و نه مانه وی :

۱- هه ریه که له پیاوان ته نه ا ژنی بهین ، ژنه کانی تر ته مه نی خویان به نه سهر به پروژی رهش و سه ختیانه وه و ناگری بی میردی بیان سوتیتی ، نهو کارهش دژواره و دژی سروشت و توانای ژنانه که له ته مه نی خویانا میردی خویان نه ناسن به جوریکی رهوا ، به بیرو بۆچونی کهسانی ته قل پوچ نهو نه خوشیه چاره سهر ناگری به وهی ژنان به وهی کار کردنیانه وه له کارگا و دهزگا کانه ا نه توان خویان بژین و پیوستیان به میرد نه بی نهو برینه به وه ده رمان ناگری ، چونکه ژنان بۆ نه وه شونا کهن بۆن و بژین ، ههزاران کار کردن و سامانی زۆر ناتوان ژنان له سروشتی خویان بشۆرنه وه ، تاکه پیوستی ژنان له میرد کردنیانا کوژانه وهی هه وه سی سروشتی خویانه . لهو کاته دا که پیاوان به گۆرهی یاسای لاواز تاقه ژنی ماره بکه ن ، له وانه یه ژنه کانی تر له ژیره وه دۆستی بۆخویان پهیدا بکه ن بۆ کوژانه وهی ناگری سروشتیان ، یا پیاوان نه یان که ن به یه دهک و له گه لیان رانه بوین . بهو بۆ نه وه به ههزاران منالی مردوو فری ته ده نه نیو زیربه کانه وه ، یا به زیندوی له کۆلان و له شه قامه کانه ا به بی به زه یی و به بی باوک بلاویان نه که نه وه ، نه به نه وهی بارگرانی به سهر دانیشنه وه ، له پاشه پروژدا به زه ییان به که سدا نایه ته وه ، هه موو که س به دوزمی خویان نه زانن و نه به نه درنده .

۲- ژن و پیاو وهک ئازه ل بین و برۆن و که سیان میرد و ژنی خویان نه ناسن و ئیکه لاوی یه ک بین ، هه یچ که س باوکی خۆی نه ناسی و که س بۆ که س خاوه نی به زه یی نه بی بهو جو ره ی شایانی سروشتی ئاده میزاده ، بیگومان نهو که سه ی خاوه نی ته قل و رژی بهو جو ره کارانه رازی نابج مه گهر بیته ئازه ل و بیر له کۆمه لایه تی و ره گه ز و خزم و خویش نه کاته وه .

ئایینی ئیسلام بهو دوو پرگانه ی سهره وه رازی نایب ، ههر که سی خواهنی نه قل و هوشی سهر بو ئیسلام شور نه کا بو نه و پر یاره و مه بهسته هه یه تی ، یاسای ئیسلام نهو دوو پرگانه به دزی مرقایه تی و روی پاک ی ئیسلام و داوین پاک ی دانه تی ، خواهنی نهو دوو پرگانه لایان گرنگ نیه داوین پیسی پهره بستی له ناو کۆمه لدا به مهر جی به هه وه سی خراپی خۆیان بی . نهو که سانه دزی یاسای خوا راوه ستاون به ناره وایی و که سی ش دزیان رانه وهستی ، بگره کار به دهستان و زۆربه ی لاوان و خواهن سامان رینگه یان بو خوش نه کهن و یارمه تیان نه دهن ههر چه نده هه لگرانی ئایینی پاک له دزی هه مویان نه وهستی و هه تاراده یه توانیویه که به به رده وامی یاسای ئیسلام پهره بستی ، زۆریان له و مه بهسته دا به پله ی شه هاده ت که یشتوون ، به لام دوژمنانی ئیسلام له پرو پاگهنده ی خۆیان ناوه ست .

۳- ئه بی هه موو ئاده میزاد بزنان چاره سهر کردنی نهو نه خوشیه شیڕ به نه یه بهم جوړه ئه بی پیاوان به گشتی یاهه ندیکیان زۆر تر له یه که ژن ماره بکهن ، نهو بو شایه بو ژنان پر بکه نه وه ، بهو جوړه ژنان هه مویان میردی خۆیان نه ناسن . بهروا له ت دۆستی که سی ناپاک و یه ده کی مرقای ناهه موار نان ، له تار یکیدا پاک و به ریز و داوین پاک نه بن . سهر بهرز و خواهن بهرز و خواهن بهزه یی و میهره بان نه بن بو گهل و میرد و نه وه و نیشتمانی خۆیان ... نهو جوړه چاره یه ئیسلام بو خوی هه لئزار دوه و کردویتی به یاسا و ده ستوری کاری خوی ، هه رکاتی زانرا راده ی ژماره ی ژنان به رانه ر ژماره ی پیاوانه قه ده غه یه له سهر یان ماره کردنی زۆر تر له یه که ژن بهو مهر جه ی بهر له ماره کردنی زۆر تر چاره وروانی بیدادی بکا . بینگومان تر سو چاره وروانی بیدادی هه یه و هه ر نه بی . بهو جوړه باسکرا دزی پرو پاگهنده ی سته مکاران و داوین پیسان نه وه ستین . یاسای ئیسلام هه لئیز دراوه هه تا له گهل سوودی ئاده میزاد به بی گیر و گرفت و به بی ته گهره بر و به جوړی شیای سروش و ژیان بی له گهل چاودیری رهوشتی بهرز و داوین پاک ی کۆمه لدا هه تا له بی ناموسی و به ره لای بیان پاریزی و بیان خاته پۆیه ی پله ی په سه ند و سو ده خش به جوړیکی ئاسان و بی شوره یی .

پاش نهوانه ی باسکران نهیبری له نیو کۆمهلی ئاده میزادا ، له کۆن تازه دا ، له نه مړو و دوینې و پاشه پوژدا شتیکی وا ههیه کهس ناتوانی دژی نهو شته بوهستی یا خو ی لی گیل بکا نهویش نه مهیه : بویه رهوایه پیاوان ههتا چوار ژن بخوازن ، چونکه له پیاوانا هیزی تروی زاوژی درێژه نه کیشی ههتا ته مهنی هفتا سالی و بگره زورتیش . به لام له ژاندا له ته مهنی په نجا سالیدا هیزی زاوژی نه وهستی بگره که مژیش . کهواته له ماوه ی نهو بیست سالتا له سالانی زاوژیدا بوژیانی پیاوان نهو ژنانه هه یانه به که لکی زاوژی نایه ن و گومانی تیدا نه نامانجی راسته قینه ی هاوړپه تی ژنان و پیاوان په ره پیدانی ئاده میزاده ، په ره پیدانی ره گز یان جاری به ژن و جاری تر به پیاو هه ره بومه بهستی مانه وه ی ئاده میزاده ، هه ره منالیشه نه بیته هو ی خوشه ویستی نیوان پیاوان و ژنان ، هه ره به په ره پیدانه ره گزی ئاده میزاد نه توانی زهوی ئاوه دان بکه نه وه و بلاو بیته وه به سه ره زه ویدا ، کهواته شایانی پله ی پیاوان نی به له وما وهی دا که تاقه ژنه که ی له منال بوون که وتوه پوژ و شهو به نه سه ره که نه وه ییش دژی سروشت و فراوانی ژماره ی ئاده میزاده ، جا به و بونه وه پیوسته ده ستور و یاسایه هه بی ریک بکه وی له گه ل هه مو کاتی ته مهنی ئاده میزادا . نه پیاوان توشی زیان بن و نه ژنانیش ، به توژی یاسایه کی ده ستکرد نه سه پیتری به سه ره هه ردو و لایاندا ، نهو یاسایه ش که بریتی به له یاسای پاکی خاوه ن دادی نیسلام و به ره وا دانانی ماره کردنی زورت تر له یه که ژنه .

هه ندی روداو و کاری وا بو ئاده میزاد پهیدا نه بی که په یوه ندی به وان ه ی پیشه وه ههیه که باسکران و نهوانه ییش نه مانه ن : زور جار ان ژن و پیاو ئاره زوی ته وایان ههیه بو سارد کردنه وه ی پیشه ی ژن و میردی ، زور چاک و خوشه لایان ژانی ژن و میردی به نه سه ره و له یه که جیا نه بنه وه ، به لام وانه بی ته مهنی زوری ژیان یا نه خوشی رینگه نه بهستی له وه که بتوان میرد له خو یان رازی بکه ن له و کاته دا نه مانه ی خواره وه مان به ره نگار نه بی :

۱- پیاوان سه رکوت بکهین و پیشه ی ژن و میردی له وان قه ده غه بکهین به هو ی یاسای ده ست کرده وه نه پیاو بتوانی ژن و میردی بکا له گه ل تاکه ژنی له به ره نه خوشی

و پیری ، و نەرێگە بدەین ژنی تر بخوازی ، لەو کاتەدا ئەبێ پیاوان لەناگری هەوەسی ژن و مێردیدا پال و پشت بکەن ، ژنە هەزارەکەیش بەچاویکی بێ میهرەبانی تەماشای بکری لەبەر ئەوەی ناتوانی پیاوێکی خۆی تێر بکا لەژن و مێردی و ژیان بەناخۆشی بێنە سەر لە گەڵ مێردەکیان .

٢- پیاوان ئەو ژنانە بەرەڵا بکەن دۆستی نەینی بوخویان بگرن و بەدزیەوه لەگەڵیان بژین بەدژی سروشتی رەوای نادەمیزاد و لای مروفتی ژیر و خاوەن ناموس . بەتایبەتی لای یاسای ئیسلام و رێزی خۆیانیان لەکیس بچێ و خویان لەنازەڵ بو جیا نەکری ئەوه .

٣- پیاوان بویان رەوایی بەگۆرەیی پێویست زۆرتر لەیهک ژن بخوازن و خویان رزگار بکەن لەبەر ئەوەی ئەو پێشوەکی خۆی و زۆریە پێشوەکی خەمەتی بکا و سەمی دەر بارە نەکا و خۆشەویستی کۆنی لەبەر نەچیتەوه بەخواستی ژنی تازەیی خۆی خۆی نەکا ئە جیگەیی خەشم و سزای خوای مەزن ، بێگومان تەنها چارەیی کەبتوانی وەلامی پێویستی سروشتی پاکی نادەمیزاد بداتەوه و هاوینچ لەگەڵ بێر و بوچونی خاوەن ئەقلان و رێزی خۆیی و پلەیی ژنان و بەتایبەتی ژنە کۆنەکی تێدایی و بەرچاو بکری هەر ئەو لەوکاتەدا ژن پیرن یا نەخۆش زۆرتر لەیهک ژن بخوازی .

٤- ئەگەر رێگە بدری بەپیاوان لەکاتی نەزۆکی و نەخۆشی و تەمەنی زۆری ژناندا تەلاقان بدری و لەپاشا ژنی تر بهێتی ، جگە لەوه ئەو پیاوانە کە میهرەبانی و شایانی پیاوێتی خۆیانیان پێشیل کردووه ئەبێ هۆی نەفرەتی خوا بویان لەلای هەموو دانێشتواندا بەسەر شوێی تەماشای نەکری ، بەزۆری ئەبێ هۆی دلگەری خەمەتی ئەو ژنە بەرەڵا کراوانە ، بەتایبەتی دلگەری ئەو ژنە شوێنی چەند سەلەیی خۆی بەسەردا ئەروختی بەبێ پاداشت ئەوانە لەلایە کەوه و لەلایەکی ترەوه زۆر ژنی نەزۆک و پیر و نەخۆش لەوکاتەدا ژنیان بەسەر دی بەرەڵا ناکرێن بەگۆرەیی بەزەیی سروشتی خویان ئەوپەری میهرەبانی خویان بەکار ئەهێنن بو خەمەتی منالانی ژنانی تازەیی مێردەکیان ،

بەو بۆنەووە بەبێ سەتم و ناخۆشی ژنەکان بەیەکەو لە گەڵ پیاووەکانیان ئەزین ، ئیتر بۆ ئەبێ زۆرتر لەیەک ژن قەدەغەبێ ، ئەبێ بزاین ناینی ئیسلام بەناوەرۆکی ژمارە یەک و دووی پێشەووە پازی نین و بپاری لەسەر نادا .

لەمەوبەر باسمان کرد ئەگەر ئێوە ترسان و نەتان توانی داد پەرورەری دابەزێتن لەنێو زۆرتر لەیەک ژن پێویستە لەسەرتان یەک ژن بخوازن ، یا هەلبێژێرن بۆخۆتانکارە کەریکی ئەوتۆ بەدەستی خۆتان پەیدااتان کردوو ، لەمەوپاشیش باسی ئەوە ئەکەین هەلبێژاردنی کارە کەر بۆ ئەوە مەبەستە چ کاتی دروستە و لەلایەن یاساو ئەبێ چۆن مامەلەیان لە گەڵ بکری ؟

کاتی دروستە هەلبێژاردنی کارە کەر نەتوانی کارە کەری جگە ی خۆیان بخوازن بە گۆڕە ی یاسای ئیسلام ، لەمەودوا باسی مەرجەکانی مەرە کردنی کارە کەری جگە ی خۆ ئەکەین .

خواستنی کارە کەری جگە ی خۆتان و هەلبێژاردنی کارە کەری خۆتان بۆ ژن و مێردی ئەوپەڕی گەڕانەووەی پێژ و سەر بەستێە بۆیان پاش کۆیلە کردنیان ، بەو بۆنەووە ئەبنە جیگە ی ئازاد بوونی پاشەڕۆژیان ، ئیتر خواوەنەکانیان پێیان خۆش بێ یان نا ؟ چونکە ئەو کارە کەرانیە لەیە کەم کاتی مەلتبونیانەووە بە گۆڕە ی یاسای ئیسلام ئەبنە دایکی مەلانی و قەدەغەبە خواوەنەکانیان بیان فرۆشن ، پاش مردنی خواوەنەکانیان کۆتوپێ ئەبنە ئازاد و سەر بەست ، مەلانیەکانیان لەو بەر هەر سەر بەست بوون ، کەواتە خواستی کارە کەری جگە ی خۆ و هەلبێژاردنی کارە کەری خۆتان هەردوو لایان بەو کارە ئەبنە جیگە ی پێژ و بەرەو پێازی ئازادی ئەپۆن کە ئیسلام زۆری بێ خۆشە و هەربۆ ئەو مەبەستە ئەوانە ی پەوا کردوو .

دوژمنانی ئیسلام دەر بارە ی پێازی بەندایەتی و کۆیلە کردن دەم درێژی زۆریان کردوو بە نیاز ی خرابی خۆیان ناینی ئیسلام پێزی ئادە میزادی نە گرتوو ، ئەو نیازە خراپەیان بە مانە ی خوارەووە پوچ ئەکەیتەووە :

تەفسیری زەمناکۆبی

۱- رژی می به ندایه تی ئیسلام دای نه مه ز راندووه ، به هزاران سال بهر له نایی ئیسلام کراوه به ده ستور ، نایی ئیسلام که خوا کردی به یاسا بۆ موسولمانان و ئاده میزادی سه ر زهویی یه کسه ر رژی می به ندایه تی قه ده غه نه کردووه ، چونکه له بهر زوری بهنده و بلا و بونه وهی له هه موو روی زهوی بۆ موسولمانان ئاسان نه بوو قه ده غه کردنی یه ک جار . به لام نایی ئیسلام ئاده میزاد هان ئه دا بۆ ئازاد کردنی کۆیله کان . له هه ندی روداو یانا پیوستی کردووه بهنده یه ک ئازاد بکه ن ، بۆ نمونه ئه و که سه ی پیاوئ بکوژی به هه ر بیانو یه بی ئه بی بهنده یه ئازاد بکا . هه ر که سه ی سویندی خوارد و ویستی سوینده که ی بشکیتی ئه بی له هه ندی جارا بهنده یه ئازاد بکا ، هه ر که سه ی بهر زوو بی له مانگی ره مه زاندا و به چونه لای ژنه که ی رۆزووه که ی شکاند پیوسته له هه ندی جاردا بهنده یه ئازاد بکا ، هه ر که سه ی به ژنی خو ی بلتی : تۆ وه ک پشتی دایکم وای یا وه ک دایکم و خوشکم وای پیوسته له سه ری بهنده یه ئازاد بکا ، هه ر که سه ی به شیکی زۆر له بهنده ی خو ی ئازاد بکا ، هه موو بهنده که ی ئازاد ئه بی . ئه وانه و نایی ئیسلام پاداشتی زۆری دیاری کردووه بۆ هه ر که سه ی بهنده یه ئازاد بکا .

۲- زۆر جاران موسولمانان توشی جهنگ ئه بن له گه ل بی باوه راندا ، به ناچار ی یا بۆ بهرگری له خویان ، یا بۆ په ره پێدانی نایی ئیسلام جهنگیان توش ئه بی ، زۆر پروو و ئاشکرایه ئه نجامی هه موو جهنگی بمانه وی یا نه مانه وی دیلی زۆری تیدا نه گیرئ له و کاتانه دا ئه و دیلانه بۆ ماوه یه کی کم و تایه تی ئه کرێن به بهنده به گوێره ی سودی موسولمانان و له و کاتانه ی شدا به ناچار ی به ش ئه کرێن به سه ر جهنگاوه راندا به خپویان بکه ن به یه که وه بژین و به گوێره ی یاسا و شایانی گه وره کانیا ن و خویان بکه ونه کار بۆ ژیا ن ، پیوسته له سه ر گه وره کانیا ن سه تمیا ن لی نه که ن و به گوێره ی یاسا له گه لیا ن هه لسن ، ئه و ژنانه ی ش ئه کرێن به دیل ئه بن به هاو جوتی پیاو ه دیله کان ، دوا ی ش ئه بی گه وره کانیا ن ژن و میردیا ن له گه ل ئه که ن به و مه رجه ی یاسا بۆی دانا ون به و بۆنانه وه ئه و

بەندانە رېزى خۇيانيان بۆ ئەگەر پىشەو رۆژى لەرۆژان ئاينى ئىسلام بەندايەتى خوش
نەو پىستوو و خوشى ناوئ .

۳- ئەو كارە ناپەسەندانە لەهەندى كاتا و لەنۆر هەندى كار بەدەستان و سامانداران
كەبەندەو كارە كەرى زۆريان كۆكردۆتەو بەكړين و فروشتن ، راپېچيان كړدوون بۆ
كۆشكى بۆگەنى خۇيان ، بەكاريان هيتاوان بەجۆرېكى ناپەو بۆ رابواردنى خۇيان و
سارد كړدنهو وى هەو وى پىسى خۇيان ، شەويان پى كړدوون بەرۆژ بەسەما كړدن و
سوردان و گۆرانى ووتن لەكاتى سەرخوشيدا ، ئيتەر ئەوانە راستن يا پړوپاگەندەبى كە
لەناو موسولماناندا بووئ وەك باسما كړد ، ئەو كەسانە بەو جۆرە شايانې پەپرەو و
ياساى ئىسلاميان پيشل كړدوو و لەو ياسايانە لاينداو ، ئەو كەسانە شايسەن دانيان
بەئىسلام ، ئەو كارانە لادانە لەياساى پىروزی ئىسلام .

بىگومان ياساى ئىسلام زۆر روون و ئاشكرايە و سەر بەخۆيە لەهەموو خولېكا و
ژێردەستەى هېچ كەس نە ، سەردار و پيشەوا و فەرمانرەوای هەمو ئادەمیزادە ، ئىسلام
شتىكە و موسولمانانیش شتى ترن و زۆر لەيەكەو دوورن ، موسولمانان ئىسلاميان
دروست نەكردوو ، ئىسلام وەك ريشو وایە و موسولمانان لقى ئەون ، لەئىسلامەو
ئەبى تەماشای موسولمانان بكړئ ، ئەگەر ياساى ئىسلاميان تېدا بېنرا ئەو كاتە موسولمانى
راستەقېنە ، نابى لە موسولمانانەو تەماشای ئىسلام بكړى ، ئەگەر موسولمانان
ستەمكار و دەست بروداوين پيسون ئەو كەوسانە بەناو موسولمانان و لەناوەرۆكا
موسولمانان ، كەواتە لەو كاتانەدا ئىسلام لەلایەكەو بەناو موسولمانان لەلایەترن و
پەيوەنديان بەيەكەو نە .

لەبىرمان نەچى لەمەوبەر باسما كړد ئەگەر پياو بەر لەژن هيتانى زۆرتر لەيەك ژن
چاوەروانى نەكرد و ئەترسا توشى بېدادى بېى پيوستە يەك ژن بەهېتى بىگومان ئەو
ترسەيش هەيە ، زۆر جارارن ديومانە بنەمالەيە بەهوى هيتانى ژنى زۆر تووشى روخانى
بنەمالەى بوو ، كورانى ژنەكان يەكترىان كړشتوو .

تەفسىرى زمانا كۆبى

نه گهر پیاوئ ویستی کاره کهری جگهی بخوازی پئویسته ئەم مەر جانە ی تیدا
رە چاوبکری . پیاوانی نازاد قەدەغەییە لەسەریان ژنی کۆیلە بخوازن مەگەر توانای ئەو هیان
نەبی ژنانی سەر بەست و نازاد بخوازن ، وەبژسن توشی داوێن پیسی بن . بەر لەهاتنی
ئیسلام پیاوان کچی خۆیانیان بدایە بەمێرد خۆیان مارەییەکانیان وەر ئەگرت و ئەیان خوارد
. خوای مەزن ئەو کارە ی لەسەر ئادەمیزاد قەدەغە کرد و فەر موی :

﴿ وَأَتُوا النِّسَاءَ صِدْقَاتِهِنَّ نَحْلَةً ﴾ وەئێوە بدەن بەژنەکان مارەییەکانی خۆیان و نابێ بیان
خۆن بەدە ستوری ژنەکان نەبی ، ئەو مارەییانە دیارییە کە خوا ناوی بردوووە ، ئەبێ بدری
بەژنان ، نابێ ئێوە وەری بگرن .

﴿ فَإِنْ طَبِنَ لَكُمْ عَنِ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا ﴾ دوا یی ئەگەر ئەو ژنانە بیان
خۆشبوو شتی لەو مارەییە بدەن بەپیاوان لەخۆیانەووە بەبێ لەروودامان ، دوا یی ئێوە ی
پیاوان ئەو شتە بخۆن و وەری بگرن رەوا یە بۆتان و گوناھی تیدا نە ، نۆشی گیانتان بێ و
نازارتان بێ ناگا .

لە کۆتاییدا وایاکە ئێمە بزانین ژن هێنان زۆری ی کەم پئویست نە کراوە لەسەر
ئادەمیزاد بەتایبەتی زۆر تر لەیەک ژن دەستورێکە بۆ چەند رووداوێک باسیان کرا ، بەلام
دوژمنانی ئیسلام بەگۆڕە ی ئارەزو ی خۆیان ئەیکەن بەتاوانج بەبێ ئەو ی چاودێری
مەر جەکانی بکەن . لە کاتی کە ئیسلام بریاری نەداوە بەخواستی زۆرۆ لەیەک ژن مەگەر
چاوەروان بکا ستم و بێدادی پەیدا نەبی کەچی هەندی لەژنانی ئەوروپا و ئەمریکا هەندی
جار پەییوەندی ئەکەن بەپیاوانی ترەووە زۆر جار ان بەئاگاداری مێردەکانیان لەگەڵ ئەووەدا
مێردە کە ی یەک ژنی هەییە .

خوای مەزن لەمەو بەر باسی ئەو هەتیوانە ی بۆ کردین کە پئویستبو سامانەکانیان
بدرێتەووە بەدەست ئەوانەیان ژیر و بالغ و هوشیارن ، ئیستایش باسی ئەو هەتیوانەمان بۆ
ئەکا دروست نی یە سامانەکانیان بدرێتە دەست لەبەر گێلی ئەوان ، ئیتر ئەو هەتیوانە نێرینە
بن یا مێیینە ، ئەفەر موی :

وَلَا تَوْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ
 قِيَمًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٥﴾ وَابْتَلُوا
 الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا
 إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا وَمَنْ كَانَ
 غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا
 دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴿٦﴾

﴿وَلَا تَوْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُم﴾ وهتيوه مهدهن بهو كهسانه گيلن و دهست بلاون و دارای خويان دا نانين له جيگهي شياوي خوي له منالان و ژنان داراييه كه ي خويان كه له ژير چاوديري نيوه دان ، فهرموده ي خوا روي خوي نه كاته نهو كهسانه سهرپرشتياري داراي نهوان ، نير ههر كه سي بن .

﴿الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ قِيَمًا﴾ داراييه كي نهوتو خوا گيراويتي بههزي ژيان و گه شه يي كردن و مانه وه ي خوتان و خيزان و مناله كانتان ، نهو دارايانه نيوه سهرپرشتي نه كهن و لاتانه ، بويه خوا نه فهرموي ﴿أَمْوَالَكُم﴾ .

﴿وَارْزُقُوهُمْ وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا﴾ وهتيوه خوارده مني بدهن بهوان لهو داراييه ي خويان و ، نيوه نهوان پويشته بكه نهوه ، نيوه گفتوگو له گهل نهوان بكه ن به گفتوگويه كي چاك و دلخوش كمر بويان به گويره ي ياسا و نه قل شاياني نهواني ، نهو

خواردمهني و پوښاکه‌ی شپاوی نه‌وان و کات و جینگه بښي ، به‌وان بلښي نيمه خو‌مان ماندو نه‌کهن ، ههر کاتي زانيتان نيش و کاری خو‌تان به‌رپوه به‌ن داراييه کانتان نه‌دهينه‌وه به‌خو‌تان .

خوای مه‌زن له‌و نايه‌ته‌دا قه‌ده‌غهي کرده دارايي نه‌درېته ده‌ست گيل و ده‌ست بلا و . له‌ناوه‌روکي نه‌و نايه‌ته‌وه بو‌مان ده‌ر نه‌که‌وي پېوسته ساماني گهل و دارايي وولات نه‌درېته ده‌ست کار به‌ده‌ستاني سته‌مکار و گيل و گاواره‌ي وا بو سودي خو‌يان و سودي دوژمنان به‌کاری بهيتن ، خاوه‌ني ساماني به‌روبو‌مي نيشتمان برسي و روټي ، ژير ده‌سته‌ي داگير که‌رانن . وه‌ک نه‌مانه‌ي سه‌رده‌مي نيمه به‌ره‌مي وولاتاني نيسلام نه‌خون و نه‌يدن به‌زا يوني و وولاتاني روژناوا و نه‌مه‌ريکا ، نه‌بي چ که‌سي گيل تر بي له‌و که‌سانه‌ي ساماني براي خو‌يان بدن به‌فېرو و بيه‌خشن به‌خوين مژي که‌لان به‌تايه‌تي خوښ مژي موسولتمانان؟ بيگومان لاي هه‌موو که‌س روون و ناشکرايه کار به‌ده‌ستاني موسولتمانان سامان و پاره‌ي خو‌يان نه‌نيرن بو بانکه‌کاني روژناوا ، نه‌وانيش نه‌يانخه‌نه کار و به‌قازانجه‌کهي چه‌ک و فېرو که و توپ و بو‌نباي پي دروست نه‌کهن و وولاتاني موسولتماني پي خاپوور نه‌کهن ، به‌خو‌يانيان نه‌فروشن و مه‌رجيان لي وه‌ر نه‌گرن که ههر له‌دژي موسولتماني براي خو‌يان به‌کاری بهيتن ، بو نه‌بي کار به‌ده‌ستاني موسولتمانان بير نه‌که‌نه‌وه له‌و بي شه‌رميه به‌کاری نه‌هيتن بو دژي براي خو‌يان و سودي دوژمنان .

﴿ وابتلوا اليتامي حتى اذا بلغوا النکاح ﴾ وه‌نيوه هه‌تيوه‌کان تاقي بکه‌نه‌وه يدر له‌بالغ بونيان و بزنان نه‌توانن و نه‌زانن کاری خو‌يان هه‌لسورښن به‌بي زبان ، نير ژن بن يا پياو هه‌ريه‌کهيان به‌گوږه‌ي کاری شايسته‌ي خو‌يان له‌کاری هه‌ردو جيهانيان به‌بي جياوازي ، هه‌تا نه‌و کاته نه‌گه‌نه کاتي شايسته بن بدرين به‌ميرد و ژنيان بو بهيتن . لاي شافعيه‌کان کاتي بالغ بووني کوران پانزه ساله يا شه‌يتاني بي ، بو ژنان پازده ساله يا خوښي هه‌يزي پيدا بي ، لاي هه‌نه‌فيه‌کان به‌ته‌مه‌ن نه‌بي بگه‌نه هه‌ژده سالي .

ته‌فسيري زمناکوبي

﴿ فَإِنْ أَنْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ ﴾ دواپی نه گهر ئیوه بینیتان و زانیتان لهوانهوه شارهزایی لهفرمانی ههردوو جیهاندا و نهتوانن بهتهنها کاری خویان ههلسورپین پاش بالغ بونیان دواپی ئیوه بدهن بهوان داراییهکانیان کهلهلای ئیوهن بهبی دواکهوتن ههتا خویان بیان خهنه کار . ئهو رستهیه بۆمان دههتهخا واز هیئان لهفرمانهکانی ئاین وهکو نوێژ و رۆژوو زهکات و شارهزایی لهمامهلهکردندا وهک یهک وان بهبی جیاوازی ، نهگهر نوێژ نهکا وهک نهشارهزا وایه و بهگیل نهزمیترین لهلای رپیازی شافیهکان ، بهلام لهلای رپیازی پیشهواکانی تر و ههندی لهزانایانی شافیهکان شارهزایی بریتیه لهشارهزایی بهرپیره بردنی دارایی بهتهنها .

﴿ وَلَا تَاْكُلُوْهَا اِسْرَافًا وَّيَذَرُوْا اَنْ يَّكْبُرُوْا ﴾ وهئیه دارایی ئهوان مهخۆن و لهناوی مهدهن به دههچوون لهسنور بهدهست کاری درارایی و بهکردهوهی ناپهسهند و مهیان خهلهتین و ، داراییان مهخۆن ، پهله بکهن کهگهوره نهبن داراییهکان لهئیوه نهسینهوه و سوودی دارایی نهوانتان لهکیس نهچی ، ئهو کارانه تاوان و گوناھن .

﴿ وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ﴾ وهههر کهسی لهههلسورپنهری دارایی ههتیوان نهگهر سامانداره دواپی ئهو کهسه خۆی قهدهغه بکا لهخواردنی دارایی ههتیوان و خۆی تهرخان بکا بۆ خزمهتیان لهبهه پاداشتی پاشه رۆژ ، هههچهنده بۆی ههیه بهتهندهزهی مزهه خۆی لهدارایی ئهوان هههگرێ ، ئیتر ئهو هههلسورپنههه باباوک و باهریش بیته .

نهگهر هههلسورپنهری دارایی ههتیوان نهترسان لهستههکاران سامانی ههتیوان داگیر بکهن نهتوانن تهندهزهیه لهو سامانه بدهن بهو سهههکارانه بۆ پاراستنی پاشماوهی دارایی ههتیوهکان .

﴿ وَمَنْ كَانَ فَقِيْرًا فَلْيَاْكُلْ بِالْمَعْرُوْفِ ﴾ وهههر کهسی هههزاره و دارایی ههتیوهکان نهپاریزی دواپی ئهو کهسه بهالهدارایی ههتیوهکان بخوا بهگوێرهی یاساو دهستور جیهه و کات . بهتهندهزهی پیوستی خۆی لهخواردن و بهرگ و لهوینهی مزهه خۆی دههههچی .

﴿ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴾ دوايي ئيسره ههركاتي گه پراتنانه وه بۆ لای ههتيوه كان داراييه كانيان و نهو مهرجانهي پيشوو هاتنه دي دوايي شايه تي بگرن له سهر ههتيوه كان كه دارايي خويانيان و هرگرت ههتا له پاشه پروژدا توشي گيره و كيشه نهبن ، نهو فهرماندانه به شايه تي گرتن پيوسته لای پيشه وايان شافيعي و ماليك ، له لای پيشه واهنه في پيوست نيه ، به لام و اچا كه شايت بگرن و خوا به سه بۆ ناگاداري و پرسيار كردن له كارو كرده و هي هه موتان . به تاييه تي سهر پهرشتي كه ري ساماني ههتيوان ، بۆيه پيوسته سهر پيچي له فهرمانه كاني خوا نه كهن ، ههري خوا به سه بۆ پاداشت و سزاي هه موتان .

عه ره به كان بهر له هاتني ئاييني ئيسلام ميرايان به ژنان و منالان نه نه دا ، لايان وابو نه بي نهو كه سه ميرات و هرگري تواناي جهنگ كردنيان هه بي ، نهو ده ستوره بهرده و امبوو ههتا نهوسي كوري سابيت مردو ژنيك و سي كچ و دوو ناموزاي هه بوو ناموزاكاني هه موو ميراته كه ي نهوسييان برد ، زن و كچه كانيان بي بهش كرد به گوپره ي دام و دهزگاي كون . ژنه كه ي نهوس هاته خزمهت پيغمه مر ﴿ ﷺ ﴾ و شكاتي كرد . پيغمه مر ﴿ ﷺ ﴾ فهرمووي : بروره و بزايين خوا چ شتيكمان بۆ ره وانه نه كا ، بۆ پروون كردنه وه به شه كانيان له ميرات خوا فهرمووي :

لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴿٧﴾ وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينُ فَأَرْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا

تهفسيري زمانكوي

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَفًا
خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾
إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي
بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾

﴿ للرجال نصيب مما ترك الوالدین والأقربون ﴾ بۆ پیاوان ههیه گهوره بن یان نه ،
جهنگاهه رب بن یان نه بهشی لهشتی باوک و دایک و خزمه کان بهجیان هیشتوو له دارایی و
سامان له دواى مردنیان بهو جوړه ی یاسا دیاری کردوو . مه بهست له خزمان لهو
رسته به دا و له رسته ی دوا پیدا نهو که سانه ن میرات له یه که نه گرن و بی بهش ناکرین له میرات
جگه ی باوک و دایک نیر بن یان می ، گهوره بن بان منال ، هه ریه که یان به گویره ی بهشی
دیاری کراو بۆیان .

﴿ وللنساء نصيب مما ترك الوالدان والأقربون ﴾ وه بۆ ژنان ههیه بهشی بهجیان
هیشتوو باوک و دایک و خزمه کانیان دواى مردنیان .

﴿ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ﴾ لهشتی لهو ی بهجیان هیشتوو که مبی یا زور
بهو جوړه ی خوا بۆ دیاری کردوون بهشیکی دیاری کراوی پتویست کراوه و نابی
سه ریچی لی بکری .

کاتی نهو نایه ته ی پيشوو هاته خواره وه پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ هه ردوو ناموزا که ی نهو سی
کور ی ساییتی بانگ کرد و بهم جوړه ی خواره وه میراته که ی لی بهش کردن : ههشت
یه کی سامانه که ی دا به ژنه که ی . دووسی به کی دا به کچه کانی . پاش ماوه که ی دابه هه ردوو

ناموزاکه ی . به گویره ی یاسا بهم جوړه ی خواره وه به شه کانیان دیاری نه کهین و پرسیاره که شیتل نه کهین :

نهوسی کورې ساییت مرد : ژنیک و سې کچ و دوو ناموزای هه بوو .
ژنه که ی ۱ . کچه کانی ۲ نه بن ، نهوه ی نه مینیته وه نه درې به دوو ناموزاکه ی .
۸ ۳ نه سلی پرسیاره که له ۲۴ = بیست و چوار .
بهم جوړه ی خواره وه به شه کانیان دیاری نه کړی .

له ۲۴ . ۳ بو ژن .

۱۶ بو سې کچ بهش ناکړی به سهریانا .

۵ بو دوو ناموزا بهش ناکړی به سهریانا .

ژماره ی کچه کان = ۳ × ۲ = ژماره ی ناموزاکان و = ۶ .

۱۴۴ = ۲۴ × ۶ ۱۸ = ۳ × ۶ بو ژن .

۹۶ = ۱۶ × ۶ بو سې کچ .

۳۰ = ۵ × ۶ بو دوو ناموزا .

خوا ی مه زن بهو نایه ته ی پیشوو به هو ی کارکردنی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ بو بهش کردنی میراتی نهوسی کورې ساییت بهو جوړه ی رابوردو زوړبه ی خزمانی مردووی بی بهش کردووه له میرات بردن نهوه له لایه ، له لایه تره وه ناینی نیسلام هاتوه بو بلاو کردنه وه ی چاکه و دادپهروه ی و ریژ بو هه موو ناده میزاد به تاییه تی خزمان و هه تیوان و هه ژاران . سهره تای نه م سوره ته روون ترین به لگه یه له سهر نهو مبه سته ی دادپهروه یه ، هه تا ناده میزاد به گشتی و به دلخو ش ی به یه که وه بژین و به یه که وه نه ندامه کانی خوش گوزهرانسبن ، چونکه هه مومان له ناده مین و له یه ک خوینین و نه ندامی یه کترین .

بو نه وه نهو که سانه یش به شیان بو دیاری نه کراوه بهو نایه ته خوا فدرمانی دا جگه ی نه وانده ی به شیان بو دیاری کراوه به شیان بدری له میراتی مردوو ، بو نه وه ی هه موو لایه به خو ش ی بژین ، فدرموی :

ته فسیری زمانا کړی

﴿ وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ ﴾ وهههركاتی خزمانی مردوو ههتیوان و ههزاران كه بهشیان بۆ دیاری نه كراوه ئامادهی ئه و بهش كردنه بون و لهوئ بوون ، دواپی ئیوه خواردمهنی بدن بهوان شتی لهو میراته بهش كراوهی مردوو ، ههتا ئهوانیش دلخۆش بن و ههست بکهن بهو چاکیه له گهلیان ، بریایان بهخزمایهتی و بریانی خویان بهتین بپی ، له کاتیكا ئهوشتهیان بدنهی میرات بهره کان گهوره و ژیر بن ، کاتی منالبوون خوا بهرستهی دواپی ئامۆزگاری و شارهزایمان ئه کا و ئهفهرموی:

﴿ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴾ وهئیوهی سهپرهرشتی کهری منالان و بهشکردنی میرات بلین بهو کهسانهی ئامادهی بهشکردنه کهن گفتوگۆیه کی پهسهند و بیانوی بهش نه دانیان بۆ روون بکه نه وه : ئیمه ناتوانین بهشتان بدین ، چونکه ئه و میرات بهرانه منال و نه زانن . ئیمه خۆمان هیچ شتی کهمان نییه و ئه و سامانه هه مووی دارایی ئه و منال و نه زاننه ، ئه گینا پی بهشمان نه کردن و داواکارین دلگران نه بن .

زۆربهی زانایان لایان وایه ئه و فهرماندانه به بهخشینی شتی له دارایی مردوو بهو کهسانه ئامادهی بهش کردنه کهن و بیانو هینانه وه بۆیان بهووتهی پهسهند ، ئه و فهرمانه بۆ پیوست نییه ، به لکو و اچا که بهشیان بدری لهو سامانه . بهتایه تی ئه گهر میراته بهره کان گهوره و ژیر بوون ، ئه گهر منال بوون بهووتهی خۆش و پهسهند دلخۆش بکړین ئه و خزم و ههتیو و ههزارانه . پاش ئه وهی خوای مدزن باسی ئه و کهسانه کی کرد ئامادهی بهشکردنی میراتی مردوو بوون بۆ جاری تر ئه گهر پشه وه بۆلای باسکردنی ههتیوان . بههههههههه به سهپرهرششتی کهرانیان ئه فهرموی:

﴿ وَلِيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَةً ضِفَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ ﴾ وهههههههههه کهسانیکی ئه و تو سهپرهرشتی منالی ووردی جگه کی خویان ئه کهن ئه گهر به جی بهیلن له دوا کی خویان و مردنیان چه ندین بیچولهی لاواز ترسیان هه پی له سهریان که ئه و ههزار و پی توانا بن که له ناو بچن ، ئه گهر بکه ونه ژیر چاودیری که سیکه وه دوا کی خویان ،

کهواته ئیستایش کهئەوان منال و خێزانی جگەیی خۆیانیان لایە بو چاودێری پیوستە لەسەریان ئەو منال و خێزانانە بە باشی پەرورده بکەن و بەخێویان بکەن ، سامانەکانیان بچەنە گەر بۆقازانج و نەیی خۆن . بیانخەنە قوتابخانە و فیۆری خۆپەندیان بکەن و ئەوەیی پیوستە لەسەریان بۆیان بکەن هەتا جگەیی ئەوانیش منالێ لاوازی ئەوان بەباشی پەرورده بکەن .

﴿ فلیتقوا الله و لیقولوا قولاً سدیداً ﴾ دواپی با سەرپەرشتی کەرانێ هەتیوان لەخوا و سزای خوا بترسن لەپەرورده کردنی جگەیی منالانی خۆیان و ، بائەوان بلیسن بەوان و تەبەکی پەسەند و شایان ، وێنەیی ئەو گفتوگۆیانەیی کە بەمنالانی خۆیان ئەلێن بەبی جیاوازی و بەندەرم و نیانی و میهرەبانی و بەزەیی و پەرورده کردن و نامۆزگاری .
لەدوایدا خوای مەزن ئەو کەسانە ئەترسێن سەرپەرشتی هەتیوان ئەکەن و ستەمیان لی ئەکەن و سامانیان ئەخۆن و بەفیۆی ئەدەن ئەفەرموئ:

﴿ ان الذين یأکلون اموال الیتامی ظلماً ائماً یأکلون فی بطونهم ناراً و س یصلون سعیراً ﴾
بەرپاستی کەسانێکی ئەوتۆ ئەخۆن و لەناوی ئەدەن دارایی هەتیوان بەستەم و نارەوایی و لەرێگەیی بی دادی بەرپاستی ئەو کەسانە ناخۆن و بیکەنە وورگیان مەگرە ناگر و لەمەودوا ئەو کەسانە ئەگەن بەناگری گەرمی سووتنەری دۆزەخ ، یانی خواردنی دارایی هەتیوان رایان ئەکیشی بۆ نیو ناگری دۆزەخ . بۆیە پیغمەر ﴿ ﷺ ﴾ ئەفەرموئ : کۆمەلێ کەس لەگۆرکانیانەووە لەپاشەپۆژدا ناگر لەدەمیانەووە گر ئەسێن و دیتە دەری ، ئەیفەرموو : ئەو کەسانە ئەوانەن سامانی هەتیوان ئەخۆن .

بەر لەهاتی ناینی ئیسلام هۆکانی میرات بردن بریتی بوون لەخزمایەتی و پەیمان دان بەیە کۆری ، خزمایش جگە لەوپیوانە جەنگ کەر بوون کەسی تر بەشیان لەمیرات نەئەدان . هەندێ جار دوو کەس لەنیوان خۆیان بەلێنیان ئەدا بەیە کۆری ، هەریە کێ لەئیمە مرد ئەوی ترمان میراتە کەیی بیا ، هەندێ کەشیش کۆری جگەیی خۆی ئەکرد بەکۆری خۆی و پاش مردنی ئەو کۆرە میراتە کەیی ئەبرد ، کاتی ناینی ئیسلام خوای مەزن کردی

به یاسا بۆ ئاده میزاد ئه و هۆیانیهی پیشووی هه موویان پوچ کرده وه . فه رمانی دا به وه
 که هه موو خزمان له ژن و پیاو له گه وه و منال ، جهنگا وه ر بن یان نا هه موویان میرات ئه بهن
 به گوێرهی نامۆژگاری خوا . جهنگ کردن و به لێن دان و به کوێرکردنی جگه ی خو نابه
 هۆی میرات بردن . خوای مه زن هۆکانی میرات بردنی روون کرده وه به چوار هۆی
 سه ره کی : خزمایه تی تایه تی . ژن و میړدی . گه وه یی و بهنده یی . موسولمانه تی .
 هه ریه که یان به گوێره ی یاسای دیاری کراو بۆیان . به م ئایه تانه ی خواره وه به شیوه یه کی
 روون و درێژ باسی ئه و که سانه مان بۆ ئه کا خاوه نی به شن له میراتا .

يُوصِيكُمُ اللَّهُ

فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً

فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا

النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا الشُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ

كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ

إِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ الشُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي

بِهَا أَوْ دَيْنٍ ؕ أَبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ

بِنَفْعٍ ؕ فَرِيشَةٌ مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾

﴿ وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ
 لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا
 تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِيَنَّ بِهَا أَوْ دَيْنٍ
 وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ
 فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ
 مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِنْ كَانَ
 رَجُلٌ يُوْرَثُ كَلَلَةً أَوْ امْرَأَةً وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتُ فَلِكُلِّ
 وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ
 فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِيَنَّ بِهَا
 أَوْ دَيْنٍ غَيْرِ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ

خورای مہزن فہرمان نهدا لہ بارہی میراتہوہ کاتی مردنی خواہن میرات ، پیوستہ بہش
 کردنی میرات بہم جڑوہی خواروہوہ بن ، بہ لآم پاش دانہوہی قہرزہ کہی و بہ جی ہینانی

تہفسیری زمانکوی

سپارده كەيشى كەبەر لەمردنى كردويەتى ، بەمەر جى لەسى يەكى سامانەكەى زۆر تر نەبى ، ئەو بەشكردنە خوا پىويستى كردوو لەسەرمان بەوجۆرى خوارەووە فەرمانى داووە باوكان و كورپان بەگوێرەى روون كردنەووەى ياسا ميرات وەرئەگرن بەيەكسانى ، بەش كردنى ميرات بەو جۆرە لەم ئايەتەى خوارەووەدا روون كراونەتەووە و بەش ئەكرى ، بەمەر جى هەندى شت پەيدا نەبى ئەبنە هۆى ميرات نەبردن وەك كوشتنى خاوەن ميرات لەلایەن ميرات گرەووە و جياوازی ئايىن و بەندايەتى ، وەك خوا ئەفەرموى :

﴿ يوصيكم الله في أولادكم للذكر مثل حظ الأنثيين ﴾ خوا ئامۆژگارى ئێو ئەكا و فەرمان بەئێو ئەدا لەبارەى ميراتى منالەكەتان بۆ نێريان هەيە وێنە بەشى دوو ميبە ، ئەگەر كەسى مردوو جگەى كور و كچ ميراتبەرى ترى نەبوو سامانەكەى ئەدرى بەوان و كورپك دوو ئەوئەندەى كچ ئەبا لەو سامانە ، ژمارەيان چەندەبى هەريەكەيان بەشى خويان وەرئەگرن . ئەگەر مردوو كە هەريەك كورپى هەبوو ميراتەكە بەتەواوى وەرئەگرى ، بۆنۆنە كەسى مردو كورپك و كچى هەبوو بەم جۆرە ميراتەكەى بەش ئەكرى لەنيوانيانا لەژمارەى سېدا روون ئەبێتەووە .

۳

۲ بۆ كور

۱ بۆ كچ .

ئەگەر دوو كور و يەك كچى هەبوو لەژمارە پينج دا بەشەكانيان روون ئەكرتەووە :

۵

۴ بۆ دوو كور

۱ بۆ يەك كچ .

ئەگەر كورپك و دوو كچى هەبوو لە ژمارە چواردا بەشەكەيان ئاشكرا ئەبى :

۴

۲ بۆ يەك كور

۲ بۆ دوو كچ .

ئەگەر کەسێ مرد و جگە لەمنال میرات بەری تری هەبوو هەریە کەیان بە گوێرە
خۆیان لەمیراتە کە وەرئەگرن و ئەوێ ماوەتەو ئەدرێ بەمنالەکانی لە کور و لە کچ ، کچ
نیوێ کور ئەبا .

بۆ نمونە پیاوی ئەمری ژنی و کورێ و کچێ هەبوو لەژمارە بیست و چواردا
بەشەکانیان روون ئەبێتەو : یەکم جار لەژمارە (٨):

٨

١ بۆ ژن

٧ بۆ کور و کچ بەش ناکرێ بەسەریان .

ژمارە کور و کچ کە کور بەدوو کچ دائەنرێ :

$$٢٤ = ٨ \times ٣$$

٣ بۆ ژن .

١٤ بۆ کور .

٧ بۆ کچ .

ژنی ئەمری میردێ و کورێ و کچێ هەبە لەژمارە چواردا بەشەکانیان روون
ئەبێتەو :

٤

١ بۆ میرد

٢ بۆ کور

١ بۆ کچ .

ئەگەر کەسێ مرد و باوک و کورێ و کچێ هەبوو لە ژمارە هەژدەدا بەشەکانیان
ناشکرا ئەبێ :

٦

١ بۆ باوک

٥ بۆ کور و کچ .

ژمارەى كور و كچ $3 \times 6 = 18$.

۳ بۆ باوك .

۱۰ بۆ كور

۵ بۆ كچ .

ئەگەر لە جياتى باوك دايكى ھەبوو ھەروەك پيشەو ھەش ئەكرى .

ئەگەر كەسى مرد و باوك و دايك و كورپك و كچىكى ھەبوو لە ژمارە ھەژدەدا

بەشە كانيان روون ئەبیتەو ە :

۶

۱ بۆ باوك

۱ بۆ دايك

۴ بۆ كور و كچ .

ژمارەى كور و كچ $3 \times 6 = 18$.

۳ بۆ باوك .

۳ بۆ دايك .

۸ بۆ كور .

۴ بۆ كچ .

ھەموو پيشەوايانى ئايىنى پىك ھاتوون لەسەر ئەمەى ئەگەر كەسى مرد و كور و

كورەزاي لى بەجى ما ، لەم كاتەدا كورەزا بەشى نادرى و ھەموو سامانەكەى ئەدرى

بە كورەكەى ، كورەزاكەى نىرى يان مەى يى .

ئەگەر كەسى مرد و كورى لى بەجى ئەما و كچى ھەبوو ، لەو كاتەدا ئەگەر يەك كچى

ھەبوو نيوەى سامانەكەى ئەما ، ئەگەر دوو كچى يا زۆرتى ھەبوو دوو سىيەكى سامانى

مردووەكە ئەبەن ئەوەى ماوەتەو لەپاش مىراتى ئەو كچانە ئەدرى بەجگەى ئەوان

لەمیراتبەرانی بەو جوۆری یاسا دیاری کردوو ، بەلام لای شیعەکان هەموو میراتەکی ئەدری بەکچەکانی و بەشی کەسی تر نادری ، لەم ڕێستانی خوارەدا ئەو مەبەستە ڕوون ئەبێتەو . ئەفەر موی :

﴿ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلَاثَا مَا تَرَكَ ﴾ دواپی ئەگەر منالەکان هەموویان ژن بوون و کۆری مردووەکیان لەگەڵ نەبوو لەسەرەوێ دوو کچ بوون ، یا دوو کچ بوون بەلای زۆری زۆری موسولمانان ، دواپی بۆ ئەو کچانە هەیە دوو سێ بەکی ئەو سامانە ی مردووە بەجێ هێشتووە هەرچی لەوان مایەو ئەدری بەجگە ی ئەو کچانە لەمیراتبەرەکان بەجوۆری یاسا دیاری کردوو .

﴿ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ ﴾ و ئەگەر منالی مردووەکە یەک کچ بوو بەتەنها و کۆر و کچی تری نەبوو ، دواپی بۆ ئەو کچە هەیە نیوێ سامانی ئەو مردووە ، پاش ماوەکە ی ئەدری بەمیراتبەرانی تر بەو جوۆری یاسا دیاری کردوو .

ئەگەر کەسێ مردوو جگە لەمنالی مینە میراتبەری تری نەبوو ، لەو کاتەدا ئەگەر یەک کچی هەبوو نیوێ سامانی مردووەکە ی ، ئەگەر دوو کچی هەبوو یان زۆتر سێ بەکی سامانەکە ی وەرئەگرن ، ئەوێ لەوان مایەو ئەدریتەو بەوان ، بەگۆڕە ی ژمارە ی خۆیان ، ئەگەر میراتبەری تر یان لەگەڵ بوو کچەکان بەشی خۆیان وەرئەگرن و ئەو کەسە ییش لەگەڵیانە بەشی خۆی وەرئەگرن ، دواپی پاش ماوەکە ی بەش ئەکرێ بەسەر کچەکان و ئەو میراتبەری لەگەڵیانە بەمەر جێ جگە ی ژن و میرد بن ، بۆ نمونە کەسێ ئەمری دوو کچ و دایکی هەیە ، دوو کچەکە ی دوو سێ بەکی سامانەکە وەرئەگرن و ، دایک شەش یەک وەرئەگرن ، ئەوێ لەوان ماوەتەو ئەدریتەو بەوان بەگۆڕە ی ڕێژە ی بەشی کچەکان و دایک ، لەژمارە شەشدا بەشەکانیان ڕوون ئەبێتەو :

٦

٤ بۆ دوو کچەکان

١ بۆ دایک

١ ماوەتەو

رېژەى بهشى دايك له گەل بى بهشى كچه كان به پېنج يه كه

كهواته $30 = 6 \times 5$

۲۰ بۆ دوو كچ

۵ بۆ دايك

۵ ماوه تهوه به گوێرهى رېژەى به شه كانيان ئه درى بهو دوو كچه و به دايك $4 + 20 =$

۲۴ بۆ دوو كچ

ئەو جوړه بهش كردنه پى ئه پېژرى (الر د) $1 + 5 = 6$ بۆ دايك .

﴿ولأبويه لكل واحد منهما السدس مما ترك إن كان له ولد﴾ وههيه بۆ ههريه كه له باوك و له دايكى مردوو شەش يەك لەشتى مردوو هه كه به جى هيشتوو ، ئىتر باوك و دايك ههردو كانبن يا ههريه كى كانبن ئه گهر بۆ ئەو مردوه هه بى منال ، ئىتر نيرينه بن يا ميينه . زۆر بن يان كه ، تنها بن يا تىكه لاو له نير و مى ، يا كورەزا بن ، له دواى بهشى باوك و دايك ئه وهى ماوه تهوه منالى مردوو هه كه نه يهين .

﴿فإن لم يكن له ولد وورثه أبواه فلأمه الثلث﴾ دواى ئه گهر مردوو هه كه منالى نه بوو له نيرينه و له ميينه نه زۆر و نه كه ، دايك و باوكى مردوو هه كه ميرايان وه رگرت ، بۆ دايكى مردوه كه ههيه سى يه كى سامانى مردوو هه كه ، ئه وهى مايه وه هه موى ئه درى به باوكى مردوه كه .

﴿فإن كان له إخوة فلأمه السدس﴾ دواى ئه گهر بۆ مردوه كه هه بو چەند برايه ك يا چەند خوشكى له يه كه به رهو زوور ، ئىتر دايك و باوكى بن يا باوكى ، يا دايكى ، كۆبونوه له گەل دايكى مردوو هه ، لهو كاته دا دايكى مردوو هه كه شەش يەكى سامانى مردوو هه كه نه با ، لهو كاته دا ئه گهر باوكى مردوو هه كه زيندو بوو ئه وهى ماوه تهوه له بهشى دايك ئه درى به باوكى مردوه كه و براكانى ههچ شتى نابەن ، ئه گهر باوكى نه بوو ئه وهى ماوه تهوه ئه درى به براكانى و خوشكه كانى ، براى باوكى له گەل براى باوك و دايكى

بهشی نادری ، بهجوریکی پروون و دریژتر باسی کۆبوونهوهی برا و خوشکان کراوه
له نامه یاساییه کاندایه گهله چۆنیتی بهش بردنیا له میراتی مردوو ، هه ریه که یان به گۆیره ی
بهشی دیاری کراوی خۆیان .

﴿ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دِينَ ﴾ ئەو بهشانه کاتی ئەدری بهو میراته برانه باسکران
له دوا ی جی به جی کردنی سپارده ی مردوه که و له دوا ی دانه وه ی ئەو قهرزه ی له لایه تی .
هه رکاتی مردوو دارایی به جی هیشت ، یه کهم جار پیش هه موو شتی ئەوه ی پێویست بی
له کفن و شۆردن و بردنی بۆ گۆرستان ئەدری به جی که کانی خۆیان ، دوا ی قهرزه کانی
ئه درپته وه به زه کات و به حه جه وه ، دواتر له سپارده کانی له سی یه کی میراته که ی دهر نه کری ،
دوا ی ئەوانه هه موو ئەوه ی ماوه ته وه ئەدری به میراته ره کان بهو جوړه ی بهشیا بۆ دیاری
کراوه .

پرسیار / ئەگه ر دانه وه ی قهرز پێویسته بهر له سپارده بی بۆچی له ورسته یه دا له دوا ی
سپارده وه بیژراوه ؟

وه لام / وشه ی (أَوْ) بۆ ته رتیب نی یه و داوا ی دوا که وتن یا پیش کهوتنی شتی له دوا ی
خۆیه تی نایکا .

﴿ آباؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا ﴾ باو که کانی ئێوه و کورانی ئێوه ،
ئێوه نازانن کام لایان نزیک ترن بۆ ئێوه له لایه ن سو ده وه ، زۆر جار ان ئێوه گو مان شان وایه
یه کی له باوک یا کور له پاشه روژدا خا وه نی سو دن بۆتان له بهر ئەوه ئێوه بهشی زۆر تر نه ده ن
بهو یه که که چی دژی گو مانی ئێوه دهر نه چن ، که واته هه ر خوا ئەزانن کام لایان سوو د
به خشن بۆیه نابن له نامۆژگاری خوا دهر چن به هه ر جوړی خوا بهشی بۆ دیاری کردوون
میراتیان به ده نی ئەگه ر ئەو شتانه بداته ده ستی ئێوه سه ر گه ردان ئەبن و نازانن به کامیان زۆر
به دن .

﴿ فَرِيضَةٌ مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾ خوا بهو جوړه ی باسکران بهش بدری
به میراته بران پێویستی کردووه به پێویست کردن و نابن له بدری لیان به هیچ جوړی ،

بهراستی خوا بهسوودی ئیوه نهزانی ، ههموو شتی لهجینگهی شیایوی خویا دانهنی ، بهتاییهتی دیاری کردنی بهشی میراتبهران .

﴿ وَلَكُمْ نَصْفَ مَآثِرِكُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّهِنَّ وَلَدٌ ﴾ وهبو ئیوه ههیه نیوهی شتی ژنه کانتان بهجیی نههیلن لهسامان نهگهر نهبی بو ژنه کانتان منال زور بن یان کهم لهکور و کوری کور لهههر میردیکی بی ، لهدوای جی بهجی کردنی سپارده و دانهوهی قهرز .

﴿ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرِّبْعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِيَنَّ بِهَا أَوْ دِينَ ﴾ دوایی نهگهر ههبو بو ژنه کانتان منال لهکور و کورهزا و کچ ، دوایی بو ئیوهی میرد ههیه چوارهیه کی شتی ژنه کانتان بهجیان هیشتوو لهسامان لهدوای جیه جی کردنی سپاردهیه رایان سپاردوو لهدوای دانهوهی قهرزی لهلایهتی .

﴿ وَلَهُنَّ الرِّبْعُ مِمَّا تَرَكْنَ إِن لَّمْ يَكُن لَّكُم وَلَدٌ ﴾ وهبو ژنان چوارهیه کی شتی ئیوه بهجیان هیشتوو لهسامان نهگهر بو ئیوه ههیه منال لهکور و کورهزا و کچ لهههر ژنیکیان بی و زورین یان کهم .

﴿ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثَّمَنُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصِيَنَّ بِهَا أَوْ دِينَ ﴾ دوایی نهگهر بو ئیوه ههبو منال بهو جوژهی لهپیشهوه باسکرا ، دوایی بو ژنه کانتان ههیه ههشت یه کی شتی ئیوه بهجیان هیشتوو لهسامان لهدوای جی بهجی کردنی سپاردهیه ئیوه راتان سپاردوو و لهدوای دانهوهی قهرزی لهلاتانه .

﴿ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَانَهُ أَوْ امْرَأَةٌ ﴾ نهگهر پیاوی مرد و میراتی لی نهگیرا بهخزمایهتی جگهی باوک و منال لهبراو خوشکی دایکی ، مهبهست لهووشهی (کلاله) میراتبهریکه جگهی باوک و منال نهو کهسانهی بههوی نهوانهوه نهبن بهخزمی مردوه که لهبرای باوک و دایکی و مام و ناموزا .

﴿ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ ﴾ وههبو بو نهو مردوو بهرا یا خوشکی دایکی ، دوایی ههیه بو ههموو یه کی لهو براو خوشکه شهش یه کی سامانی مردوو که .

﴿ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثَّلَاثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةِ يُوصِي بِهَا أَوْ دِينَ غَيْرِ مُضَار ﴾ دواپی نه گهر نهو براو خوشكه دایکیانه زۆر تر بوون له یه كهس ، دواپی نهوانه بههمه موپانهوه هاوبهشن لهسی یه کی سامانی مردووه كه ، نیتز همه موپان برای دایکی بن یا خوشك یا ههردوولایان بن . له دواپی جیه جی کردنی راسپاردهیه رای سپاردووه و دواپی دانهوهی قهرزه كهی ، نهو راسپاردهیه جوژی نهپی زیان بدا له میراتبهران و زۆرتر نهپی لهسی یه کی سامان و مهبهستی نهوه نهپی بهتهنها زیان بدا له میراتبهران و راسپارده بو قهرزی نهپی كه له لای نهپی .

﴿ وَصِيَّةٌ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴾ نهو نامۆزگاری به خوا نهیكا نامۆزگاری کردنه له لای خواوه دروست نی به گوپانی و ، خوا نهزانی به چا كهی بهنده كانی خوئی و به زیانیان له فهرماندایدا ، خوا خواوه نی مۆله ته و پهله ناكا له سزادانی گونا بهاران . نهو زانایانهی مانای قورنانی پیروزیان کردووه نهلین : مهبهستی له خوشك و برا لهو نایه ته دا بریتی به له خوشك و برای دایکی ، ههندی له زانایان خویندو پانه تهوه ﴿ وَلَهُ آخٌ أَوْ أُخْتٌ مِنَ الْأُمِّ ﴾ . به لام میراتی برای دایك و باوکی یا باوکی له كوئای نه م سوره ته دا باسی نه كری ، ههروه ها زانایان پێك هاتوون كه تاكه كهسی له برا و خوشکی دایکی شمش یه کی میرات نه بهن ، زۆر تر له یه كهسی نه بهن نیرن یان م .

تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٣﴾

وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ

نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٤﴾

تیناپه‌ری کبه‌هه‌زاران نامه زانایان نهو باسه‌یان به‌ته‌واوی بو نه‌کراوه ، هه‌موو باسه‌کانیان له‌مانای نهو نایه‌تانه ده‌رناچی .

په‌مه‌ر ﴿﴾ نامۆزگاری موسولمانانی کردووه و هانی داوون بو فی‌ر بوونی به‌ش کردنی میرات نه‌فه‌رموی : به‌ش کردنی میرات فی‌ر بن و جگه‌ی خوش‌ستان فی‌ر بکه‌ن و منتان بو نامینی ، له‌کو‌تایی فه‌رموده‌یه ترد ائه‌فه‌رموی : به‌ش کردنی میرات هه‌لشه‌گیری و نزیکه که‌دوو کس ده‌مه‌قاله‌یان بی له‌به‌ش‌کردنی میراتا و که‌سیان ده‌ست ناکه‌وی وه‌لامیان بداته‌وه ، نه‌وانه و چه‌ندین فه‌رموده‌ی تر .

میراتبه‌ران له‌پیاواندا (۱۵) که‌سن : کو‌رو کو‌ری کو‌ر هه‌تا به‌ره‌و خوار به‌روا ، باوک و باوکی باوک هه‌تا به‌ره‌و ژوور نه‌روا ، برای باوکی و دایکی ، برای باوکی ، برای دایکی ، کو‌ری برای باک و دایکی ، کو‌ری برای باوکی ، مامی باوک و دایکی ، مامی باوکی ، کو‌ری مامی باوک و دایکی ، کو‌ری مامی باوکی ، می‌رد ، پیاوی به‌نده‌ی خوی نازاد کردی .

میراتبه‌ر له‌ژناندا (۱۰) که‌سن : کچ و کچی کو‌ری هه‌تا به‌ره‌و خوار نه‌روا ، دایک و دایکی دایک ، دایکی باوک هه‌تا به‌ره‌و ژوور نه‌روا نه‌و نه‌نکانه ، خوشکی باوک و دایکی ، خوشکی باوکی ، خوشکی دایکی ، ژنی می‌رد مردوو ، ژنی به‌نده‌ی خوی نازاد کردی . نه‌و شتانه‌ی نه‌بنه‌ی میرات گرتن چوار شت : خزمایه‌تی به‌گو‌یره‌ی دیاری‌کراوی یاسا ، ژن و می‌ردی ، سه‌رو‌کایه‌تی به‌هوی نازاد‌کردنی به‌نده‌وه ، موسولمانان .

شەش کەس هەن هەرگیز بێ‌بەش ناکرێن لەمیراتبەردندا : باوک ، دایک ، کو‌ر ، کچ ، ژن ، می‌رد .

نه‌و به‌شانه‌ی دیاری‌کراون بو هه‌ندی له‌میراتبه‌ران شەش بەشن :

- ۱- نیوه‌بی (۲۱) ، به‌شی می‌رده به‌مه‌رجی کو‌ر و کو‌ر‌زای میراتبه‌ری نه‌بی ، به‌شی تاقه‌کچیک و تاقه‌کچی کو‌ره ، به‌شی یه‌ک خوشکی باوک و دایک و یه‌ک خوشکی باوکی به‌مه‌رجی برای خویانیان له‌گه‌ل نه‌بی .

۲- چواریهك ($\frac{1}{4}$) بۆ میرده بهمهرجی ژنه مردووه كه منالی میراتبهری ههبی لهههر میردیكى تر ، بۆ ژنیکه میراتبهری نهبی لههیچ میردیكى .

۳- ههشت یهك ($\frac{1}{8}$) تهنها بۆ ژنه بهمهرجی میردهكه منالی میراتبهری ههبی له ههر ژنیکى بى .

۴- دووسى یهك ($\frac{2}{3}$) بۆ دوو كچ یا دوو كچى كور و زۆرتر ، بۆ دوو خوشكى باوك و دایكى و زۆرتر ، بۆ دوو خوشكى باوكى و زۆرتر ، بهمهرجی برابان له گهڵ نهبی .

۵- سى یهك ($\frac{1}{3}$) بهشى دایكى مردووه بهمهرجی مردووه كه منالی میراتبهری نهبی ، یازۆرتر له دوو براو خوشكى نهبی ، ئیتر نهو براو خوشكانه باوك و دایكى یاباوكى یا دایكى بن . بۆ نهكه ههندى جار كه زۆرتر له براى مردویان له گهڵ بى .

۶- شەش یهك ($\frac{1}{6}$) بهشى باوك و باپیره بهمهرجی مردووه كه منالی میراتبهری ههبی ، بۆ دایكى مردوو ئهگەر مردووه كه منالی میراتبهری ههبی یا زۆرتر لهیهك برا و لهیهك خوشك بۆ مردوو ههبی ، بۆ نهكه بهمهرجی نهگاته مردووه كه بهپیاوی لهنیوان دووژندا ، وهك دایكى باوكى دایك ، بۆ كچى كور یا زۆرتر بهمهرجی له گهڵ كچ بى یا له گهڵ كچى كور كه زۆرتر بن لهیهك ، بۆ خوشكى باوكى یا زۆرتر بهمهرجی له گهڵ خوشكى باوكى و دایكى دابن ، بۆ تهنها خوشكى دایكیه .

باسى كۆبونهوهی میراتبهران له گهڵ یهكترى و میراتنهبردنى ههندیکیان بهبۆنهى كۆبونهوهى یان له گهڵ یهكترى :

باوك و دایك و میرد و ژن و كور و كچ ههمو كاتى میرات ئهبن و هیچ كەس پێگهیان بى ناگرئ . له كاتى كۆبونهوهى كور و كورى كوردا كورى كور میرات نابا ، بهبونی كورى كورى نزیكتر كورى كورى دورتر میرات نابا ، باوكى باوك بهباوك یا بهباوكى باوكى نزیكتر بى بهش نهبی له میرات ، براى مردوو لهههموو لایهكهوه بهباوك و كور و كورى كورى بى بهش نهبن له میرات . براى باوكى به باوك و به كور و كورى كور

به برای باوك و دایکی بی بهش نه بی له میرات . برای دایکی به باوك و به پایر به منالی میراتبهری مردوو بی بهش نه بن له میرات ، کوری برای باوك و دایکی به باوك و به پایر و به کور و به کوری کور و به برای دایک و باوکی و به برای باوکی بی بهش نه بن . کوری برای باوکی به باوك و به پایر و به کور و به کور و به کوری کور و به برای باوك و دایکی و به برای باوکی و کوری برای باوك و دایکی بی بهش نه بن له میرات ، مامی باوك و دایکی به باوك و به پایر و به کور و به کوری کور و به برای دایک و باوکی و برای باوکی و به کوری برای باوك و دایکی بی بهش نه بن له میرات . مامی باوکی به وانه ی راپوردن و به مامی باوك و دایکی بی بهش نه بن له میرات . کوری مامی باوك و دایکی به وانه ی پیشه وه و به مامی باوکی بی بهش نه بی له میرات ، کوری مامی باوکی به وانه ی راپوردن و به کوری مامی باوك و دایکی بی بهش نه بن له میرات .

کچانی کور به کور و به زورتر له یه کچ بی بهش نه بن له میرات ، به مهرجی کچانی کور به تنها بن و برای خویانیان له گه ل نه بی ، نه گهر له گه لیان بوون بی بهش نابن له میرات ، به لکو کچان دووسی به کی میرات نه بن و کچی کور نه بی به هاو به شی براکی یا ناموزاکی له وه ی ماوه ته وه له میرات له به شی کچان ، دایکی دایک به دایک بی بهش نه بی له میرات ، دایکی باوك به باوك و به دایکی مردوو بی بهش نه بی له میرات . نه نکی مردوو به نه نکی نزیک تر بی بهش نه بی له میرات له هردوو لای باوك دایکه وه ، نه نکی دوور له لایه ن باوکه وه به نه نکی نزیک تر له لایه ن دایکه وه بی بهش نه بی له میرات ، به لام نه نکی دوری لایه نی دایک به نه نکی نزیک تر لایه نی باوك بی بهش نابن له میرات .

خوشك وهك برا وایه له ههموو رویه که وه ، که واته خوشکی باوك و دایکی به باوك و به کور به کوری کور بی بهش نه بن له میرات . خوشکی باوکی به وانه ی پیشوو به برای دایک و باوکی بی بهش نه بی ، خوشکی دایکی به باوك و به پایر و به منالی میراتبهر بی بهش نه بن له میرات . خوشکی باوك و دایکی یا باوکی بی بهش ناکرین له میرات له گه ل نه م

ميراتبهرانهى بهشى ديارى كراويان ههيه وهك ميژد و دايك و دوو خوشكى دايكى و خوشكيكى باوكى ، بهلام برا له گهليانا بى بهش نهى ، بو نهو مهبهسته تهماشاي نامهكان بكن . خوشكاني باوكى بهدوو خوشكى باوك و دايكى يا زۆرتر بى بهش نهبن له ميرات ، نهو ميراتبهرانهى بهشى ديار كراويان نيه ههموو ميراتي مردوو كه يا نهوهى نه ميپتهوه له ميراتبهراني بهشدار نهيهن .

باسى كۆبونوهى منالانى مردوو له گهه يه كترى و چۆنيتى ميراتبهرانيان :

كورى مردوه كه ههموو ساماني مردوو يا نهو شتهى نه ميپتهوه له ميراتبهراني تر نهيهن . تنها كچى نيوهى سامان نهبا ، زۆرتر له كچى دووسى يهكى ساماني مردوو نهبن وهك باسمان كرد . كور و كچ كۆبونوه له گهه يه كترى كورپك به نه ندازهى دوونه وهندهى بهشى كچ نهبا ، منالى كور وهك منالى مردوه كه وان ، منالى كور له گهه كور يا له گهه كور و كچ دا بهش له ميرات نابا ، منالى كور له گهه كچدا نهو شتهى مايه وه له نيوهى ميرات يا دووسى يهك نهيهن ، كورى كور نهو كچى له پلهى خويدا له خوشكى خوى يا كچى مامى نهيكابه هاوبهشى خوى له ميرات بردندا ، ههروها كچى سه ره وهى خوى وهك كچى مامى و كچى مامى باوكى نهيكابه هاوبهشى له ميرات بردندا ، بهلام كچى كور نه گهر شەش يهكى برد و كورى كورى كور نهو كچى كور ناكابه هاوبهشى خوى له ميرات بردندا ، نهوهى مايه وه كورى كورى كور نهيا . بو غونه كهسى نه مرئ و كچ و كچى كور و كورى كورى كورى ههيه له ژمارهى (٦) دابه شه كان پروون نه پتهوه : $\frac{1}{4} = 3$ بو كچ $\frac{1}{4} = 1$ بو كچى كور پاش ماوه كهى $2 =$ بو كورى كورى كوره . كهواته منالى كور نه گهر ميپنه بوون يهك بن يان زۆرتر له گهه كچى پشتيدا شەش يهك نهبا ، له گهه زۆرتر له كچى هيج شتى نابا و بى بهش نهى . ههر بهو جوړهى باسكرا ههموو چيني له منالى كورى مردوو نزيك و دووريان ويتهى منالى پشتين .

باسى ميرات بردنى باوك و باپير و ميرات بردنى دايك له هه ندى كاتا :

باوك میرات ئەبا بەفەرز لەگەڵ منالی نیری میرات بەر . بەتەعسیب بەش ئەبا لەگەڵ
 نەبونی منالی میراتبەری نیریەیی مردوو ، بەفەرز و بەتەعسیب میرات ئەبا لەگەڵ منالی
 مینەیی میراتبەر ... دایک لەگەڵ باوک و یەکی لەژێ و میژد سێ یەکی ئەوێ ماوەتەو ئەبیا
 . باپەر وەك باوک وایە بەلام دایک ناگێڕتەو بۆ سێ یەکی ئەوێ ماوەتەو . باپەر برای
 دایک و باوکی و برای باوکی بێ بەش ناکا لەمیرات بردن و دایکی باوکیش بێ بەش
 ناکا .

پێڕستە بزانی مەبەست لە (العصبه) ئەو میراتبەرانی بەشی دیاری کراویان نیە .
 عەسبە بەسێ جۆرن ، عەسبە خۆی بۆ خۆی ، وەك کۆر و برا و مام ، عەسبە بەهۆی
 جگەیی خۆی ، وەك کچ لەگەڵ کۆر و خوشک لەگەڵ برا ، عەسبە لەگەڵ جگەیی خۆی ،
 وەك خوشکی باوک و دایکی لەگەڵ کچ یاکچی کۆر .

باسی میراتی جگەیی باوک و باپەر و منال ، وەك برا و برازا و مام و نامۆزا :
 برا و خوشکی باوک و دایکی وێنەیی منالی مردو وان لەمیرات بردندا . برای باوکی
 وەك برای باوک و دایکی وان لەمیرات بردندا لەجگەیی مەسەلەیی موشترەکە کە بریتین
 لەمە ژنی ئەمری ئەمانە میراتی لی ئەبەن : میژد و دایک و برا یا خوشکی دایکی و برای
 باوک و دایکی هەبە ، لەو کاتەدا برای باوک و دایکی ئەبێ بە ھاوبەشی برا و خوشکە
 دایکی یەکاندا لەمیرات بردندا ، ئەگەر لەجیاتی برای باوک و دایکی برای هەبێ بێ بەش
 ئەکرێ لەمیرات بردندا .

کۆبۆنەوێی برای باوک و دایکی و برای دایکی و برای باوکی وەك کۆبۆنەوێی کۆر و
 کۆری کۆر وان ، ئەگەر برای باوک و دایکی بەتەنها لەگەڵ خوشکیدای بۆ برای باوکی
 بێ بەش ئەکەن لەمیرات بردندا . هەمو کاتی کۆبۆنەوێی برای باوک و دایکی وەك
 کۆبۆنەوێی کۆر و کۆری کۆرن . بەلام خوشک جگەیی برای خۆی نایکا بەعەسبە .
 خوشکی باوک و دایکی یاخوشکی باوکی لەگەڵ کچی مردودا کچی کۆر عەسبەن

کهواته خوشکی باوک و دایکی له گهل کچدا برای باوکی بی بهش نه کهن له میرات بردندا. کوری برای باوک و دایکی و کوری برای باوکی وهک باوکی خوین وان بهیه کهوه بن یا تنها بن ههمو میراته که نه بن ، نه گهر کزونه وه بهیه کهوه کوری برای باوکی به کوری برای باوک و دایکی بی بهش نه بی له میرات بردندا . ههمو کاتی کوری برای باوک و دایکی و کوری برای باوکی وهک باوکی خوینان به لام نه مان دایک له سی بهیه کهوه ناگیر نه وه بولای شمش یهک بردن و میرات ناهن له گهل بایردا و جگهی خوشکی خوین ناگیر نه عهسه و له مه سه له ی موشته ره کیشدا بی بهش نه کرین له میرات بردندا . مام به وینه ی براوان به تنها بن یا مامی باوک و دایکی کزبیته وه له گهل مامی باوکی ، ههروه ها عهسه کانی تریش وهک نه وان وان وهک ناموزا و ناموزا .

باسی میرات بردن بههوی نازاد کردنی بهنده وه :

نه گهر که سی مرد و میراتبه ری پشی نه بو ، ههمو میراته که ی یا نه وه ی نه میتیه وه نه درئ به نازاد که ری مردوه که نه گهر بهنده بو ، دوا ی نه وه نه درئ به عهسه به ی به خو بو به عهسه به له پشتا به وینه ی کور و برا ، دووره کانیا به نزیکترین بی بهش نه بن له وه رگرتی میرات . کوری کوری نازاد که به کوری نازاد که بی بهش نه کری له بردنی میرات . به لام برای نازاد که و کوری برای نازاد که پیش نه خرین له میرات بردندا له سه ر بایری ، نه گهر نازاد که ری نه بو میراته که ی نه درئ به نازاد که ری نازاد که ری دوا ی نه درئ به عهسه کانیا به وینه ی عهسه ی پشی . نه گهر هیچ که سی نه بو میراتی نه مردوه نه درئ به موسولمانان ، زن میرات نانا بههوی نازاد کردنه وه مه گهر نازاد کراوی خوی یا نه وه که سه ی نازاد کراوه که ی پالی پیوه نه دهن له پشتا و له نازاد کردندا .

باسی میرات بردنی بایر و برای مردو له کاتی کزونه وه یاندا :

بو بایر هیه له گهل برای باوکی و دایکی و خوشکی باوکی و دایکی و له گهل برای باوکی و خوشکی باوکی زورتر له سی یه کی میراتی مردو بهش کردنی میرات وهک برا

بهمه رجی خاوهن بهشی دیاری کراویان له گهڵ نه بێ ، بۆ باپیر ههیه له گهڵ برای باوك و دایکی و خوشکی باوكی له گهڵ برای باوكی و خوشکی باوكی له شهش یهك و سێ یهكی ئهوهی ئه مینێتهوه له دواى بهش بردنی میرات بهران و بهش کردنی میرات وهك برا بهمه رجی میراتهبری بهش بۆ دیاری کراویان له گهڵ بێ . دواىی ئه گهر له شهش یهك نه مایه وه باپیر ئه بێ ههر شهش یهك وه ر بگری با به عه و لیش بێ و له و کاته دا برا کان و خوشکان بێ بهش ئه بن له میرات چونکه هیچ شتی له میرات نامینێتهوه ههتا بیهن ، ههروهها بۆ باپیر ههیه زۆرتر له سێ یهكی دارایی مردوو بهش کردنی میرات وهك برا ئه گهر خاوهن بهشی دیاری کراویان له گهڵ بێ ، زۆرتر له شهش یهك و ئهوهی ئه مینێتهوه و بهش کردنی وهك برا له گهڵ برای باوك و دایکی و برای باوكی و خوشکی باوك و دایکی و خوشکی باوكی ، له و کاته دا برای باوك و دایکی برای باوكی و خوشکی باوكی ئه کا به هاوړی بۆ خۆی له سه ر زیانی باپیر له به شکر دندا، دواىی ئه گهر برای باوك و دایکی یا براو خوشك یا خوشك له گهڵ كچ یا كچی كور هه بون ئه و کاته برا و خوشکی باوكی بێ بهش ئه کرین له میرات . ئه گهر برای باوك و دایکی نه بو ، دواىی یهك خوشکی باوك و دایکی ههتا نیوهی دارایی ئه با ، زۆرتر له یهك خوشکی باوك و دایکی ههتا دوو سێ یهكی دارایی ئه بن ، زۆر جار له دوو سێ یهك هیچ نامینێتهوه ، كه م جار له نیوهی دارایی شتی ئه مینێتهوه ئه درێ به برا و خوشکی باوكی . بۆ باشتر زانینی ئه م با سه ته ماشای نامه کان بکه .

بهش دانانری بۆ خوشکی باوك و دایکی یا خوشکی باوكی له گهڵ باپیر دا له جگه ی (ئه كده ریه دا) ئه ویش ئه مبه یه ژنی ئه مرئى میرد و دایك و خوشکی دایك و باوكی و باپیری ههیه ، له و کاته دا به شه کانیا ن به عه و له وه ئه چپته ژماره (۲۷) . یه كه م له شه شه و عه و لی تیدا ئه کری بۆ لای نو ، دواىی $۲۷ = ۹ \times ۳$ ۶ بۆ دایك ۹ بۆ میرد ۸ بۆ باپیر ۴ بۆ خوشك .

باسی ئەو شتانهی ئەبنه هۆی وەر نه گرتی میرات .

بئ باوه ران میرات له یه کتری ئەبنه با ئاینه کانیاں جیاواز بن ، به لām بئ باوه ری جهنگ
که و بئ باوه ری هاو په یمان له گه ل موسولمانان میرات له یه کتری ناگرن ، بئ باوه و
موسولمان میرات له یه کتری ناگرن . دوو کس که میرات له یه کتری ئەگرن نه گه
به یه که وه خنکان و نه ئەزانرا کامیاں له پیتشه وه مردووه میرات له یه کتری ناگرن ،
ئهو که سه ی له ئاین وەر گه ری میرات له کس وەر ناگری و میراتیشی لی وەر ناگری ،
به ویتنه ی که سی هیچ ئاینی نه په رستی ، پیای که سی بکوژی ئەو که سه میرات
له کوژراوه که وەر ناگری بازمانی خوینه کیشی نه ی .

ئه گه که سی ونبو هه وائی نه ئەزانرا ، ده ست له دارایی ئەو که سه نادری هه تا دوو
شایه ت شایه تی ئەده ن له سه ر مردنی یا دادوهر فه رمانی بۆ مردنی ئەدا به رپویشتی ماوه یه
به گوێره ی کات زۆر تر له و ماوه یه نه زی ، دوا یی میراته که ی ئەدری به میراته رانی خو ی .
ئهو باسه زۆری ماوه باس بکری ، چاک وایه ته ماشای نامه کان بکری بۆ فیرونیان . باسی
چونیتی بهش کردنی میرات و بنچینه ی ژماره ی بهشکردن و باسی ئەو ژمارانه عه ولیان
تیدا نه کری .

ئه گه میراته ران هه مویان به شی دیاری کراویان نه بوو ئەو کاته میراته که بهش نه که ن
له نیوان خو یانا وه ک سی برا که خوشکیکیان له گه ل نه ی . ئه گه برا و خوشک به یه که وه
کو بوو نه وه برایه به دوو خوشک دانه ری ژماره ی بهشکردنیاں به ئەندازه ی ژماره ی خو یانه .
ئه گه خاوه نی به شی دیاری کراویان له گه ل بوو وه ک نیوه ی یا دوو میراته ری بهش دیاری
کراویان له گه ل بوو ژماره کانیاں وه ک یه ک وابوو ، به ویتنه ی دوو نیوه یی وه ک که سی بمری
و میرد و خوشکی هه بی ژماره ی بهشکردنی میراته که یان له (۲) : ۱ بۆ میرده که ی و ۱
بۆ خوشکه که ی . ئەو ژمارانه ژماره ی ده چوونی بهشکردنیاں لی ده ربه ئری ئەمانه ن :

$$\frac{1}{4} \text{ ژماره که ی} = \text{به (۲)} . \frac{1}{3} \text{ ژماره کانیاں} = \text{به (۳)} . \frac{1}{4} \text{ ژماره که ی} =$$

$$\text{(۴)} . \frac{1}{6} \text{ ژماره که ی} = \text{(۶)} . \frac{1}{8} \text{ ژماره که ی} = \text{به (۸)} .$$

تهفسیری زمانکۆبی

ئەگەر ژمارەى بەشى مېراتبەران جياواز بوون و ژمارە زۆرەكەيان بەژمارە كەمەكەيان كۆتايى پىن ئەهات لەو كاتەدا ژمارەى بەشكردنەكەيان ژمارە زۆرەكەيانە .

بۆنمونه : شەش يەك و سێ يەك لەمانەدا كە مېراتبەران : كەسێ ئەمرى دايك و دووبراى دايكى و برايهكى باوكى يا باوك و دايكى هەيه لەژمارەى (٦) دا بەشەكانيان ديارى ئەكرى ، $\frac{1}{٦}$ بۆ دايك . $\frac{1}{٣}$ بۆ برا يا بۆ خوشكە دايكى يەكان ، ماوه كەى = ٣ بۆ برا باوكى يەكان يا بۆ برا باوك و دايكى يەكان .

ئەگەر ژمارەى بەشى مېراتبەران هاوبەش بوون لەكەرتيكا و بەژمارەيهكى سێهەم كۆتايان پىن هات ، ژمارەيه بەشى مېراتبەران ديارى بكا بريته لەكەرتى يەكئ لەو ژمارانە لەتەواوى ئەوى تريان . بۆنمونه : پياوئ ئەمرى دايك و ژن و كورى هەيه ، ئەسلى ئەو مەسەلەيه ژمارەى (٢٤) ه ، دايك $\frac{1}{٦}$ ئەبا ، ژن $\frac{1}{٨}$ ئەبا ، ژمارەى ٣ يا ٤ × لەوى تريان = ٢٤ . ٤ بۆ دايك ، ٣ بۆ ژن ، ١٧ بۆ كور .

بۆ زانين كاتى پيژرا ژمارەى كەرتى هاوبەش ، مەبەست لەكەرت ئەمانەن : $\frac{1}{٦}$ و $\frac{1}{٣}$ و $\frac{1}{٤}$ و $\frac{1}{٥}$ و $\frac{1}{٦}$ و $\frac{1}{٧}$ و $\frac{1}{٨}$ و $\frac{1}{٩}$ و $\frac{1}{١٠}$.

ئەگەر ژمارەى بەشى مېراتبەران دژى يەكترى بوون بەجۆرئ بەژمارەى كەم كۆتايى بەژمارە زۆرەكە ئەهات و كەرتى هاوبەشيان نەبوو ، ئەسلى مەسەلەكە بريتي يە لە × يەكئ لەو ژمارانە لەوى تريان . بۆنمونه : پياوئ ئەمرى دايك و ژن و براى دايك و باوكى يا براى باوكى هەيه ، دايك $\frac{1}{٣}$ ئەبا ، ژن $\frac{1}{٤}$. ٣ يا ٤ × لەوى تريان ئەكا = ١٢ . ٤ بۆ دايك . ٣ بۆ ژن . ٥ بۆ برا .

دواى ئەيى بزائرى ئەسلى هەموو مەسەلەكانى ميرات يانى ئەو ژمارانە بەشى مېراتبەرانى تيدا ٲوون ئەيىتەوه بريتين لەم ژمارانە : ٢ - ٣ - ٤ - ٦ - ٨ - ١٢ - ٢٤ . سێ ژمارە لەو ژمارانە عەوليان تيدا ئەكرى ، ژمارەى شەش عەولى تيدا ئەكرى بەتاك و بەجوت بۆ لاى ژمارەى (١٠) ، ٦ بۆ لاى ٧ بۆ لاى ٨ بۆ لاى ٩ بۆ لاى (١٠) كەواتە چوار عەولى تيدا ئەكرى .

۱- ژنی ئه مری میړد و خوشکی دایک و باوکی یا باوکی ههیه ، مهسهله کهیان له ژماره ی ۶ دا عهولی تیدا نه کری بو لای ژماره ی ۷ ، ۳ بو میړد ، ۴ بو خوشکه کان ، له بهشی هه مویان جهوت یه کتی کهم نه کریته وه .

۲- ژنی ئه مری میړد و دوو خوشک و دایکی ههیه ، مهسهله کهیان له ژماره ۶ - عهولی تیدا نه کری بو لای ژماره ۸ ، ۳ بو میړد ۴ بو خوشکه کان ، ۱ بو دایک ، ئهم مهسهله یه پی ئهوتری (المباهله) ته ماشای شهرحی مهنه ج بکه بو زانیاری نه وانه .

۳- ژنی ئه مری میړد و دوو خوشکی باوک دایکی یا بابوکی و برای دایکی ههیه ، مهسهله که له ژماره ی ۶ عهولی تیدا نه کری بو لای ژماره ۹ ، ۳ بو میړد ، ۴ بو خوشکانی باوک و دایکی یا باوکی ، ۱ بو دایک ، ۱ بو برای دایک .

۴- ژنی ئه مری میړد و دوو خوشکی باوک و دایکی یا باوکی و دایک و دوو خوشکی ههیه ، مهسهله که له ژماره ی ۶ عهولی تیدا نه کری بو لای ژماره (۱۰) ، ۳ بو میړد ، ۴ بو خوشکه کانی ، باوک و دایکی یا باوکی ۱ بو دایک ۲ بو دوو خوشکی دایکی .

ژماره ی (۱۲) عهولی تیدا نه کری سی جار بهتاک ، بو لای ژماره (۱۳) ، بو لای ژماره (۱۵) ، بو لای ژماره (۱۷) .

۱- پیاوی ئه مری ژن و دایک و دوو خوشکی باوک و دایکی یا باوکی ههیه ، ئهسلتی مهسهله که له ژماره ی (۱۲) ، ۵ ، ۳ بو ژن ، ۲ بو دایک ، ۸ بو خوشکه کان ، عهولی تیدا کراوه بو لای ژماره (۱۳) .

۲- پیاوی ئه مری ژن و دایک و دوو خوشکی باوک و دایکی یا باوکی و برایه کی دایکی ههیه ، عهولی تیدا نه کری له ژماره (۱۲) ۵ بو لای ژماره (۱۵) ، ۳ بو ژن ، ۲ بو دایک ، ۸ بو خوشکه کان ، ۲ بو برای دایکی .

۳- پیاوی ئه مری ژن و دایک و دوو خوشکی دایک و باوکی یا باوکی و دوو برای دایکی ههیه . مهسهله که له (۱۲) ۵ عهولی تیدا نه کری بو لای ژماره (۱۷) ، ۳ بو ژن ، ۲ بو دایک ۸ بو دوو خوشکی باوک و دایکی یا باوکی ، ۴ بو برا دایکیه کان .

ژماره (۲۴) عهولی تیدا نه کړئ بۆ لای ژماره (۲۷) يهك جار بهتاك : پياوئ ئهمرئ دوو كچ و دايك و باوك و ژني ههيه. نهسلئ مهسهله كه له ژماره ی (۲۴) عهولی تیدا نه کړئ بۆلای ژماره (۲۷) ، (۱۶) بۆ دوو كچه كان ، (۸) بۆ باوك و دايك (۳) بۆ ژن . بۆ زانين : جياوازی نيوان (الرد والعول) رهد بریتیه له زور کردنی و بهشی میراوتبهر و كهه کردنهوی ژماره ی میراوتبهران ، عهول بریتیه له كهه کردنهوی بهشه كان و زور کردنی ژماره ی میراوتبهره كان .

باسی شی کردنهوی مهسهله كان و ناسینی بهشی ههموو میراوتبهرئ لهو ژماره یه ی بۆ دانراوه نه گهر يه شه كانی میراوتبهران لهو ژماره یه ی بۆ دیاری كراوه بهش نه كرا به سه ريانا بهی كهرت ، نهوه ناشكرايه و ماندو بونی ناوئ ، بۆ نمونه ژنی ئهمرئ مێرد و سئ كورئ ههيه ، مهسهله كهيان له ژماره ی (۴) ، $\frac{1}{4}$ بۆ مێرد ، $\frac{3}{4}$ بۆ سئ كور ، بهشه كانیان بهی كهرت بهش نه کړئ به سه ريانا .

نه گهر ژماره ی مهسهله كه بهی كهرت بهش نه كرا به سه ر تا قمئ له میراوتبهران ، دوايسی بهشه كانیان دژئ ژماره ی میراوتبهران بوو یانی هاوبهش نه بوون له كهرتیکا ، ژماره ی میرات بهران \times له تهواوی ژماره ی دیاری كراو بۆ بهش کردیان ، بۆ نمونه: ژنی ئهمرئ مێرد و دوو برای ههيه ژماره بهش کردن بۆیان = به (۲) $\frac{1}{4}$ بۆ مێرد ، نهوه ماوه تهوه = به ۱ - بهش ناكړی به سه ر دوو برادا . ژماره ی براكان = $2 \times 2 = 4$ ، دوو بهش بۆ مێرد ، دوو بهشه كه ی تری بۆ براكان . نهو مهسهله یه عهولی تیدا نیه ، وائهبی مهسهله یه عهولی تیدا ههيه ، وهك نه مه ی ژنی ئهمرئ مێرد و پینج خوشکی باوك و دايکی یا باوكی ههيه ، مهسهله كهيان = به ۶ ، نیوه ی بۆ مێرد ، $\frac{2}{3}$ ی بۆ خوشكه كان عولی تیدا نه کړئ بۆلای ژماره (۷) ، ۳ بۆ مێرد ، چواری بۆ خوشكه كان بهش ناكړئ به سه ر ژماره یاندا كه پینج ژماره ن $7 \times 5 = 35$ ، (۱۵) بۆ مێرد ، ۲۰ بۆ خوشكه كان ههريه كهيان چوار بهش نه بهن .

نه گهر ژماره ی دیاری کراو بۆ بهش کردن هاوبه شیبون له گهډ ژماره ی میراتبهران
له کهرتیکا ، نهو کهرته \times له ژماره ی بهشی دیاری کراو بۆیان ، دوایی بههر ژماره ی
گهشت نهو ژماره ی ژماره ی دیاری کراو بۆ بهش کردن ، بۆ غونه : کهسی نهمری دایک
و چوار مامی باوک و دایکی یا باوکی ههیه ، مهسه له کهیان بهی عهول = به ژماره ی ۳ ،
 $\frac{1}{3}$ بۆ دایک نهو ی ماوه تهوه = ۲ ، بهش ناکرێ بههر چوار مامدا ، کهرتی هاوبهش =
 $2 \times 3 = 6$ ، ۲ ژماره ی بۆ دایک ، ۴ بهشیان بۆ چوار مام .

ژنی نهمری میرد و باوک و دایک و شمش کچی ههیه ، مهسه له کهیان له (۱۲) ، $\frac{1}{4}$ ،
بۆ میرد $\frac{2}{4}$ بۆ باوک و دایک ، $\frac{2}{3}$ بۆ کچه کان ، بهعهولهوه نهچته (۱۵) ، ۳ بۆ میرد ،
(۴) بۆ باوک و دایک ، (۸) بۆ شمش کچ ، کهرتی هاوبهش = $3 \times 4 = 12$ ، ۴-۹
بۆ میرد ، ۱۲ ی بۆ باوک و دایک ، ۲۴ بۆ کچه کان .

نهوانه ی سهروهه بۆ ژماره یه بو که بهی کهرت بهش نه کرێ بههر میراتبهراندا ،
نیستایش باسی ژماره یه نه کهین که بهی کهرت بهش نه کرێ بههر دوو تاقم له میراتبهران .
نه گهر ژماره ی دیاری کراو بۆ بهش کردن بههر میراتبهراندا بهش نه کرا بههر ژماره ی
زۆرت له یه ک تاقم ، لهم کاته دا چوار جوړه بهش کردن له ماندا ره چاو نه کرێ .

۱- نهو میراتبهرانه نه گهر بهشه کانیاں هاوبه شیبون له گهډ کهرتی له ژماره کانیاں ،
ههیه که له ژماره ی میراتبهران نه گهر پتهوه بۆلای کهرتی هاوبهش ، دوایی نه گهر
ژماره ی تاقمه کان وهک یهک و ابون ژماره ی یهک لهو میراتبهرانه \times له تهواوی ژماره ی
بهش کراو بۆیان . بههر ژماره یه گهشت نهی به ژماره ی بهشکردن .

۲- نه گهر ژماره ی میراتبهران یه کیکیان کۆتایی به نهوی تریان نههینا جارێ یازۆر ،
ژماره زۆره کهیان \times له ژماره ی دیاری کراو بۆ بهش کردن . بههر ژماره یه گهشت
نهی به ژماره ی راستی بۆ بهشکردنی میراتی میراتبهران .

۳- نه گهر ژماره ی تاقمه کانی میراتبهران هاوبهش بوون له کهرتیکا ، کهرتی یه کیکیان
 \times نهوی تریان تهواوه کهی \times ژماره ی دیاری کراو بۆ بهش کردنیان ، بههر ژماره یه
گهشت نهی به ژماره ی تهواوی بهشکردنی میراتبهران .

٤- ئەگەر ژمارەى تاقمەکانى میراتبەران دژى يەكترى بوون ، يانى ئەوەك يەك وابوون ، يەکیکیانیش زۆرتر نەبوو لەوى تریان ، کەرتى هاوبەشیشیان نەبوو ، تەواوى ژمارەى يەکی لەمەیراتبەران \times ئەوى تریان ، تەواوەکەى \times ژمارەى دیارى کراو بۆ بەش کردنى میراتى میراتبەران.

نۆنەیه بۆ ئەو چوار خالانەى پێشوو:

١- کەسێ ئەمرئ دایک و شەش براى دایکى و دوازدە خوشکى باوک و دایکى و یاخوشکى باوکى هەیه . مەسەلە کەیان لەژمارەى (٦) بەعەولەو ئەچیچتە (٧) ، $\frac{1}{6}$ بۆ دایک ، $\frac{1}{3}$ بۆ برادایکى کەکان ، $\frac{2}{3}$ بۆ خوشکە باوک و دایکى یا باوکى یەکان . ژمارەى براکان و خوشکەکان دواى گەڕانەویان بۆ کەرتى هاوبەش بۆیان $7 \times 3 = 21$ ، ٣ بۆ دایک ، ٦ بۆ براکان ، ١٢ بۆ خوشکەکان .

٢- کەسێ ئەمرئ سێ کچ و سێ براى باوک و دایکى یا باوکى هەیه ، مەسەلە کەیان = يە (٣) ، (٢) بۆ سێ کچ . (١) بۆ سێ برا ، ژمارەکانیان وەك يەك وایە $3 \times 3 = 9$ ، ٦ بۆ کچەکان ، ٣ بۆ براکان .

٣- کەسێ ئەمرئ شەش کچ و سێ براى باوک و دایکى یا باوکى هەیه ، مەسەلە کەیان لە (٣) دواى گەڕانەوێ ژمارەى کچەکان بۆ لای کەرتى هاوبەش = (٣) لەگەڵ ژمارەى براکان وەك يەك وان ، يەکیکیان $3 \times 3 = 9$ ، ٦ بۆ کچەکان ، ٣ بۆ براکان .

٤- کەسێ ئەمرئ سێ ژن و چوار براى هەیه ، مەسەلە کەیان لە (٤) ، (١) بۆ سێ ژن ، (٣) بۆ چوار برا ، ژمارەى ژنەکان و براکان دژى يەكترى و کەرتى هاوبەشیشیان نەبوو ، ژمارەى ژنەکان \times ژمارەى براکان $= 3 \times 12 = 36$ ، ١٢ بۆ سێ ژن ، ٢٤ بۆ چوار کور .

هەر وەك ئەوێ باسکرا کە ژمارەى دیارى کراو بۆ بەشکردنى میرات بەش نەکرى بەسەر يەك تاقمدا یا بەسەر دوو تاقمدا ، ئەو کردەوێه بۆ ئەوان کرا بۆ ژمارەیه کە بەش نەکرى بەسەر سێ تاقمدا یا چوار تاقمدا ، وێنەى ئەو کردەوێهش لەگەڵ ئەمانیشدا ئەکرى .

تەفسیری زمانکۆبى

ئەگەر ویستت بزانی بەشی ھەریەکە لەتاقمی میراتبەر چەندە لەتەواوی ئەو ژمارە یە دیاری کراوە بۆ بەش کردنی میرات ، ھەر ژمارە یە \times لەمەسەلە کە یا \times بکە لەیە کە یە کە بەشی میراتبەران ، ئەو کاتە بەشی ھەمویان روون ئەبێتەو .

بۆ زانی : لەمەوپاش باسی مونسەخات ئەکەین ، مونسەخات کۆی نەسخە ، نەسخ : لێرەدا ئەمە یە یە کێ لەمیرات بەر بمرێ بەر لەبەش کردنی میرات .

ئەگەر کەسێ مرد و چەند میراتبەریکی ھەبوو ، دوایی بەر لەوێ میراتە کە بەش بکری یە کێ لەو میراتبەرانە مرد ، ئەگەر جگە ی ئەوانە ی ماونەتەو میراتگری تری نەبوو ، میراتە کە ی نەگۆرابو وا دائەنری ھەر نەبوو ، وە ک ئەوێ کەسێ بمرێ و چوار برای ھەبێ بەر لەو میراتە کە بەش بکری یە کیکیان ئەمری و ھەر ئەو سێ برایە ی لی بەجی ئەمینی .

ئەگەر یە کێ لەمیراتبەران مرد بەر لەوێ میراتە کە بەش بکری ، جگە ی ئەوانە ی ماوەتەو میراتبەری تر بوو بەھاوبەش لەو میراتە ی ئەو میراتبەرانە ماونەتەو میراتیان ئەگرت ، بەلام میراتە کە یان وە ک میراتی پیش مردنی ئەو کەسە نەبوو ، دوایی ھەردوو مەسەلە کە بەگۆرە ی یاسا دروست ئەکەین و بەشی میراتبەران لەھەردوو مەسەلە کە دیاری ئەکەین ، دوایی ئەگەر بەشی میراتبەری مردوو لەمەسەلە ی یە کەمدا بەش نەکرا بەسەر میراتبەرە کانیدا لەمەسەلە کە ی خۆی ، ئەو کاتە زۆر چاکە ، بۆ نمونە : ژنی ئەمری مێرد و دوو خوشکی باوک و دایکی یا باوکی ھەیە ، بەر لەبەش کردنی میراتە کە ی یە کێ لەو برایانە ئەمری و ئەو برای ترە ی ھەیە لەگەڵ کچیکا ، مەسەلە ی یە کەم لە ژمارە ی شەشە ، بەعەولەو ئەچیتە ھەوت ، مەسەلە ی دووھەم لەژمارە ی دوو دا تەواو ئەبێ ، بەشی مردوو کە لەمەسەلە ی یە کەمدا = بە (۲) ، $\frac{1}{4}$ بەشی کچە کە یە ، ئەوێ ماوەتەو = بە (۱) ئەدری بەخوشکە کە و بەی کەرت بەسەریانا بەش ئەکری .

ئەگەر کەسێ مرد و میراتە کە ی بەش نەکرا بەسەر میراتبەراندا ، ئەگەر بەشی مردوی دووھەم لەمەسەلە ی یە کەمدا بەش نەکرا بەسەر میراتبەرانیدا ، ئەو کاتە ئەگەر بەشی

مردوی دووهم له گڼل مهسله ی دووهمدا کهرتی هاوبه شیان بو ، نهو کهرته له مهسله ی دووهمدا \times نه کړئ له مهسله ی یه کهمدا . بۆ نمونه : کهسئ نهمرئ و دوو نهک و خوشکینکی باوک و دایکی و خوشکینکی باوکی و خوشکینکی دایکی هدیة ، بهر له بهش کردنی میراته که خوشکه دایکیه که نهمرئ و خوشکینکی دایکی که خوشکه دایک و باوکیه که له مهسله ی یه کهمدا و دوو خوشکی باوک و دایک و نهنکی لی به جئ نهمینئ که یه کیکه لهو دوو نهنکه ی مهسله ی یه کهم ، دواپی مهسله ی یه کهم له ژماره ی (۶) و له ژماره ی (۱۲) به ته وای بهی کهرت بهش نه کړئ . مهسله ی دووهم له (۶) بهشی مردوی دووهم له مهسله ی یه کهمدا = (۲) له گڼل مهسله ی دووهمدا له کهرتی نیوهیدا هاوبه شن ، نیوه ی مهسله ی دووهم $= ۱۲ \times ۳ = (۳۶)$ ، ههمو یه کئ له نهنکه کان (۳) به شیان هدیة = به (۶) یه کئ له نهنکه کان له مهسله ی دووهمدا بهشی تری هدیة ههمو ی = به (۴) دوو خوشکه باوک و دایکیه کان له مهسله ی یه کهمدا (۱۸) به شیان هدیة و له مهسله ی دووهمدا (۱) بهشی هدیة ، ههمو ی = (۱۹) ، خوشکی باوکی له مهسله ی یه کهمدا (۶) بهشی هدیة دوو خوشکه باوکیه کان له مهسله ی دووهمدا (۴) به شیان هدیة ، ههمو ی = به (۳۶) . نه گهر بهشی مردوی دووهم له مهسله ی یه کهمدا له گڼل مهسله ی دووهمدا هاوبه ش نه بون له کهرتیکا ههمو مهسله ی دووهم \times له مهسله ی یه کهم ، نهو کاته به هر ژماره یه بگا بهی کهرت میراته که بهش نه کړئ به سهر میرا تبه راندا له هر دوو مهسله که دا . بۆ نمونه : پیایئ نهمرئ ژنیک و سئ کور و کچینکی هدیة بهر له وه ی میراته که بهش بکړئ کچه که نهمرئ ، دایک و سئ برا پیشوه کانی هدیة که کوره کائن له مهسله ی یه کهمدا ، مهسله ی یه کهم له ژماره ی (۸) ته وای نهی ، کوره کان ههمو یان شمش بهش نه بدن ، ژنه که یهک بهش نه با ، کچه که یهک بهش نه با . مهسله ی دووهم له ژماره ی (۱۸) ته وای نهی ، بهشی کچه مردوه که له مهسله ی یه کهمدا = به (۱) له گڼل مهسله ی دووهمدا دژایه تیان هدیة له هاوبه شی کهرتا ، که واته $(۱۸) \times (۸) = (۱۴۴)$ ژنه که له مهسله ی یه کهمدا (۱۸)

بهشی ههیه و لهمهسهلهی دووههدا (۳) بهشی ههیه هموی = (۲۱) کورهکان
ههیه کهیان لهمهسهلهی یه کههدا (۳۶) بهشیان ههیه و لهمهسهلهی دووههدا ههیه کهیان
(۵) بهشیان ههیه = به (۴۱) ، هممویان = (۱۴۴) ، نهو مهسهلهیه ههردوو مهسهله کهی
تیدا بهش نه کړئ وهك مهسهله وایه ، دواپی کهسئ تری سیهم یا چوارهم مرد بهو جزوهی
رپورد میراته کانیان بهش نه کړئ .

خوای مهزن کاتئ له نایه ته کانی پتشیوودا باسی فرماندانی پیداین که چاکه بکهین له گهل
ژنان و راپواردن له گهلان به چاکي ، باسی نهمهیشمان بو ئه کا که توند و تیژ بین له
له گهلان لهو کاته دا دهستیان دایه داوین پیسی ، چونکه له راستیدا نهو توند و تیژیهش
چاکه یه له گهلان ، نهو هك و ایزانری فرماندان به چاکه له گهلان نه بیته هوئ نهو هی
سنوری خویان به سهردا نه سه پی ، ههتا بکهونه نیو چندنین خراپه و گوناھی زوره وه
به یوندهی نهو فرمانانوه ، بو نهو هیش بزانری چون توله ی خراپه کردیان لی بسیرئ ،
فرمانی خوا خزمایه تی و دوستایه تی تیدا نی یه ، ره ره وهی نهم دهستوره له سهر داد
پهروهی و خو پاراسته له ریگه ی خوار و خپج ، بویه نه فهرموی :

وَالَّذِي يَأْتِيكَ الْفَجْشَةُ مِنْ نِسَائِكَ فَاَسْتَشْهِدُوا
عَلَيْهِنَّ اَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَاِنْ شَهِدُوا فَاَمْسِكُوهُنَّ فِي
الْبُيُوتِ حَتَّى يَتَوَفَّيْنَهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لهنَّ سَبِيلًا
﴿١٥﴾ وَالَّذَانِ يَأْتِيَنِهَا مِنْكُمْ فَاَذُوهُمَا فَإِنْ تَابَا
وَأَصْلَحَا فَاَعْرِضُوا عَنْهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا

﴿ وَاللّٰهِي يَاتَيْنِ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِّسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ ﴾ دوايي كه سانئكي نهوتو له ژنه كاني ئيوه كارئكي بئز لي كراو و خراپان كرد له داوین پيسى ، دوايي ئيوه ي كار به ده ست و دادوهر داوای چوار پياو له خوږيان بكنه شايه تي بدهن له سهر نهو كار ه خراپه ي ژنه كانتان كر دويانه ، ئيتر نهو ژنانه ژني خوږتان بن يان نه ؟ به چاوي خوږيان پيښن كه خه نجر له كيلا نا بو ه .

نهو كار ه بئز لي كراوانه دهر ناكه ويى به دوو مهرج نه يئ :

۱- نهو ژنانه يا نهو پياوانه نهو كار ه خراپه يان كر دوو خوږيان به ده مي خوږيان بلين : نهو كار ه خراپه مان كر دوو .

۲- چوار پياوي موسولمان و دادپروهر و بي گناه شايه تي بدهن كه نهو پياوه ونهو ژنه نهو كار ه خراپه يان كر دوو نه ندامي پياوه كه مان بيني له ئيو نه ندامي ژنه كه دا ، نه گهر شايه ته كان له چوار پياو كه مزر بوون ، يا شايه تي دانه كه يان دژي يه كترى بوون و له يه كه جوئ بوون هه مو يه كي لهو شايه تانه نه يئ هه شتا داريان لي بدرئ ، نهو كه سمش بوختان به كه سيكا بكا و چوار شايه ت نه هيتي هه شتا داري لي بدرئ .

نهو باسه بومان دهر ته خا كه ناده ميزاد به پرژه و نابي ناموسي پروشي ، چونكه دهر خستني خراپه سهر نه كيشتي بو لاي خراپه ي كز مه لگا و له ناو چووني بنه ماله ، به ناږه وا نابي ريزيان پيشيل بكرئ .

﴿ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ ﴾ دوايي نه گهر شايه ته كان شايه تيان دا و داوین پيسيه كه دهر كهوت ، ئيوه نهو ژنانه به ند بكنه له ئيو خانوه كاندا وه نه چنه دهره وه ، نه وه كه جاري تر توشي كاري خراپ بين و تمم خوار بين ، به نديان بكنه .

﴿ حَتَّى يَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ﴾ هه تا مردن گيانه كانيان وه ره نه گريئ ، يا هه تا فرشته گيانيان وه ره نه گرن له كاتي دياري كراو بو مردونيان ، يا هه تا خوا ريگه يه بو نهو ژنانه ساز نه كا و سنوريان بو دياري نه كا و رزگاريان نه يي له به نديخانه .

نهو نايه ته نامازه بو نهوه نه كا كه خوا نهو به ند كرده ي نه گير اوه به ياساي به رده وام به لكو گيراوتي به ده ستور بو ماوه يه كي دياري كراو و كاتي ، له پاشا ده ستوريكي به رده وام

ته فسيري زمانا كزي

پیدا نه‌کا ، هه‌روایشوو چونکه نه‌و یاسایه گۆردا ، به‌رده‌باران کرا به‌سزا بۆ که‌سانی ژیان هینابی و شویان کردیی ، بۆ که‌سانی ژیان نه‌هینابی یا شویان نه‌کردیی سزا که‌یان لیدانی سه‌د داره له‌وان ، له‌سوره‌تی (نور) دا به‌دریژی باسی نه‌کری ، خوا یاریده‌ریی .

﴿واللذان یأتیانها منکم فاذوهما﴾ وه‌نه‌و دوو که‌سانه‌ی نه‌وتۆ نه‌و کاره خراپه نه‌که‌ن له‌ئێوه ، دوایی ئێوه نازاری نه‌و دوو که‌سانه‌ی به‌وان بلّین : ئێوه بۆ شه‌رم‌تان نه‌کرد؟ بۆ له‌خوا نه‌ترسان ؟ نه‌و کاره بیژ لی‌کراوه‌تان کرد .

زانایان له‌مه‌به‌ست له‌و دوو که‌سانه‌ی بیران جیاوازه ، زۆرتریان له‌سه‌ر نه‌وه‌ن مه‌به‌ست له‌و دوو که‌سانه‌ی نه‌و پیاو و ژنه‌ن داوین پیسیان کردووه ، به‌لام تییینی نه‌کری له‌سه‌ر نه‌و بۆ‌چونه به‌جۆریکی ناشکرا ، چونکه وشه‌ی (الذان) بۆ دوو ئێزیه‌یه به‌زاراوه‌ی عه‌ره‌بی و یاسای نازاردانی ژن له‌پێشدا باسی کراوه و هۆی دوو پات کردنه‌وه‌ی نه‌ه ، نه‌وه‌ی راستی بی مه‌به‌ست له‌و دوو که‌سه‌ دوو پیاوه که نه‌و کاره بیژ لی‌کراوه له‌گه‌ڵ یه‌کتری بکه‌ن ، دوو باره وشه‌ی (منکم) که‌نه‌ویش بۆ پیاوانه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌و بیرو بۆ‌چونه ، سزای لیواته که نازاردانه به‌سه‌رزه‌نشست کردیان گۆراوه هه‌روه‌ک سزای داوین پیسی ژن و پیاو گۆراوه ، سزای نه‌و دوو پیاوه نه‌و کاره بیژ لی‌کراوه له‌گه‌ڵ یه‌کتری نه‌که‌ن : سه‌ه‌رینه یا سوتاندنیانه به‌ئاگر ، یا له‌کتیوکی به‌رز فری بدڕینه خواره‌وه ، یا دیواری به‌سه‌ریانا پرۆخیتری ، چونکه نه‌وتوانه زۆر خراپه‌ره و مرو‌فایه‌تی و پیاوه‌تی ناهیتلی .

﴿فَإِنْ تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرَضُوا عَنْهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّاباً رَّحِيماً﴾ دوایی نه‌گه‌ر نه‌و دوو که‌سانه‌ی دوای نه‌و کاره خراپه په‌شیمان بونه‌وه و خۆیانان چاک کرد به‌کرده‌وه‌ی چاک به‌راستی ئێوه وازیان لی به‌ین و نازاریان مه‌ده‌ن و کرده‌وه‌کانیان له‌بیر به‌رنه‌وه . به‌راستی خوا نه‌بورئ له‌گونا‌هی نه‌وان ، خاوه‌ن به‌زه‌یی و میهره‌بانیه بۆیان .

خوای مه‌زن له‌و ئه‌یه‌ته‌دا فه‌رموی : به‌راستی خوا له‌گونا‌هی خراپه‌کاران نه‌بورئ و میهره‌بان به‌ویان ، بۆشیمان روون نه‌کاته‌وه مه‌رجه‌کانی په‌شیمان بوونه‌وه چ شتیکن و نه‌فه‌رموی :

إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ
ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولَٰئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَكَانَ
اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧﴾ وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ
يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ
قَالَ إِنِّي تَبْتُ الْفَنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ
أُولَٰئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٨﴾

﴿إنما التوبة على الله للذين يعملون السوء بجهالة﴾ بهراستی وهرگرتنی پهشیمان
بونوهو لهسدر خوا و لیوردن لهگوناه بو کهسانیکی نهوتوبه خراپه بکهن بهنهزان و
نهفامی بهواز هیتان لهراغوبی بو لای گومرای .

﴿ثم يتوبون من قريب فأولئك يتوب الله عليهم﴾ لهپاشا نهو کهسانه پهشیمان نهبنهوه
لهکاتیکی نریکا و بهر لهمردنیان و زیانی نهمرویان همرچهنده دوور بی همر نریکه ، دوابی
نهو کهسانه خوا پهشیمان بونهوهیان لی وهرنهرگری و لهوان نهبورئ ، بهمهرجی لهراستیدا
بگهرینهوه بو لای خوا .

پرسپار / بهگویره دهر کهوتووی مانای نهو نایهته پیوسته لهسدر خوا پهشیمان بونهوه
وهربرگری لهوانه پهشیمان نهبنهوه ، هیچ شتی لهسدر خوا پیوست نییه ؟

وه لآم / مه بهست نه وه نی به هیچ که سی شتی پیویست بکا له سهر خوا ، به لکو مه بهست
 نه مه به : خوا به گوره بی و به خشنده بی خوی و هر گرتنی په شیمان بوونه وهی له سهر خوی
 پیویست کردووه و به لیتی داوه له وان بیوری ، پیچه وانیه به لیتی خوا ناچیته نه قلّه وه .
 ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلِيماً حَلِيماً﴾ وه خوا نه زانی به په شیمان بوونه وهی راستی و په شیمان
 بوونه وهی پوچ ، هه موو شتی له جیگه ی شیوی خویا دانه نی به تاییه تی و هر گرتنی په شیمان
 بوونه وهی گونا هباران .

﴿وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّى إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ﴾ وه په شیمان
 بوونه وه بۆ که سانیکی نه وتو نی به چه ندین خراپه نه کهن به بهرده و امی هه تا نه گا به به کی له وان
 مردن و له سهر مه رگدان و گیانیان نریکه بکیشن .

﴿قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ﴾ نهو به که نه لئ : به راستی نیستا من په شیمان نه به وه
 له گونا هه کام . نهو په شیمان بوونه وهیه و هر ناگیری له و کاته دا ، چونکه دهستی له هه موو
 لایه بر او و جاری نه ماوه .

﴿وَالَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَاباً أَلِيماً﴾ وه په شیمان بوونه وه بۆ
 که سانیکی نه وتو نی به بمرن و نه وان بی باوهر بن و بهرده و امین له سهر بی باوهری هه تا کاتی
 نه مرن . نهو که سانه نیمه ناماده مان کردووه بۆیان سزایه کی خاوه ن نازار له پرۆزی دوا پیدا .
 بهر له هاتنی ناینی نیسلام نه گهر که سی بمر دایه و ژنی بیوایه نهو ژنه به میرات دانه نرا ،
 دوا بی کوری نهو مردووه له ژنی تری ، یا خزمی نهو پیاو و کراسی خویانیان نه خسته سهر
 ژنه که ی . له پاشا نه گهر بیان ویستایه نهو ژنه ماره بکه ن بۆ خویان نه بیان کرد ، یا نهو ژنه بیان
 نه دا به که سی تر و ماره به که بیان نه خوارد ، نهو کاره ناره وایه هه رو که خوی مایه وه هه تا
 نه بولقه سیسی کوری نه لئه سلته مرد ، کوره که ی کراسه که ی خوی خسته سهر
 باوهر نه که ی که چی وازی لی هینا و به خوی نه نه کرد ، بۆ به نهو ژنه چه خزمته پیغه مه ر
 ﴿﴾ نهو روداو هی گیرایه وه بۆ پیغه مه ر ﴿﴾ ، خوا په یامی ناردده سهر پیغه مه ر و
 فهر مووی :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

ءَامَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرِهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ

لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَآءَاتِيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَحِشَةٍ

مُبَيَّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰ

أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴿١٩﴾

وَإِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَءَاتَيْتُمْ

إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ

بُهْتَنًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿٢٠﴾ وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَىٰ

بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ وَأَخَذْتُ مِنْكُمْ مِيثَاقًا

غَلِيظًا ﴿٢١﴾

﴿یا ایها الذین آمنوا لا یحل لکم ان ترثوا النساء کرها﴾ نهی که سانیکی نهوتو باوهرتان هیناوه رهوانی به بوئیوه زنانی مردوه کانتان بکهن بهمیرات بهوتیهی دارایی تر بهزور و بهبی پی خوشبونی نهوان ، ههرچهنده لایان خوشبی ههر دروست نی به کردنیان بهمیرات .

هندی له زانایان مانای نهو پرسته یان بهم جوړه کردووه : رهوا نی یه بو ئیوه بکهن به میرات دارایی ژنان بوخوتان به زور ، نهو مانایه له ووه هاتووه ژنان خاون دارایی بوون ، براکانیان یا میراتبهرانی تر نه یان نه هیلا شوبکهن و به تهمای دارایی نهوان نه بون ، به لایانه ووه و ابو نه گهر شوبکهن داراییه کانیان نه بی به میراتی میړد و مناله کانیان ، بویه نیسلام فرمانی دا به سهر بهستی ژنان بو شوو کردنی خو یان . هه رکام لهو دوو مانایه بی یا هه ردوکیان بی خراپه یان تیدا نی یه ، دژی ناوهر وکی هه ردوو مانا که قه ده غه و ناړه وایه .

﴿وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِيَذْهَبْنَ إِلَىٰ مَن يَبْغِي بَعْضُهُنَّ مَنَافِعَهُنَّ﴾ وه ئیوه ته نگ هه تهمه چن له ژنان و نازاریان بدهن بو نه ووی ماره یه کانیان به خشن به ئیوه یا به نیازی نه ووی ته لاقیان بدهن له سهر پاره یه و ئیوه وهری بگرن لهوان ، یا بو نه ووی ئیوه وهر بگرن لهوان هندی لهو شته ی ئیوه داوتانه بهوان . نهوانه ی باسکران قه ده غه و ژنان خو یان سهر به ستن له ده ستکاری کردنی سامانی خو یان .

﴿إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبِينَةٍ﴾ مه گهر نهو ژنانه به پروونی و به ناشکرا کاریکی بیژ لیکراو بکهن ، جوړی نهو کاره خراپه یه پروون نه کراو ته ووه ، زانایان هندی کیان نه لټن نهو کاره بریتیه له ووه نهو ژنانه بی فرمانی میړده کانیان بکهن و رهوشتیان چاک نه بی و نازاری میړده کانیان بدهن ، هندی تریان نه لټن : له داوین پیسی ، هندی تریان لایان وایه بریتیه له هه موو کاره به گوړه ی یاسا ناړه وایه لهو کاتانه دا میړده کانیان بو یان هیه ژنه کان ناچار بکهن هه تا هه موو نهو شتانه ی میړده کانیان داویانه بهوان وهری بگرنه ووه . به لام بیرو بوچوونی هندی له زانایان وایه میړده کانیان بو یان نه به جگه ی داوین پیسی ژنه کان ناچار بکهن نه گهر وانه بی په پیره ووی ژیان تیک نه چټی .

نه ووی شایانی باسی دادره بوی دروست نی یه فرمان بدا به لبردنی ماره یی ژنی دهر که وتبی داوین پیسی کردووه ، چونکه نهو کاره په یوه ندی به میړده ووه هیه به تهنه ا . هندی له پیاوان به جوړی یاسا بوی دیاری کردوون له گهل ژنه کانیا نا رانابو ټرن ، خوا فرمانووی :

﴿ وَعَاشِرُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ﴾ وهئوه رابویرن و بژین له گهڵ ژناندا به جوړی ناسراوه و دیاری کراوه له لایه ن یاساوه ، دادپهروهرین له خهوتنی شهوانه له گهلیان و به خپو کردنیان و گفتوگوى شیرین له گهلیان ، ژنان چوئن له گهڵ ئیوه ئیوهش له گهڵ نهوان و ابن .
﴿ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ ﴾ دواى نه گهر ئیوه ژنه کانتان خوښ نه نهویست و هاوړییه تی ئاوانتان پێ چاک نه بوو نه تان ویست لهوان جیا بینه وه له بهر هدر هویه یی ، بوئیه و چاکه نارام بگرن

﴿ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئاً وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴾ دواى شایانه و لهوانه یه که ئیوه شیکتان پى ناخوښه ، وک تیکه لاوى هاوړییه تی ژنی ، خوا نه گپړی لهو شته دا چاکه ی زوړ ، نزیکه له وژنه منالیکى زانا و به سوود بوئیه و بو گهڵ و نیشتمان لهو ژنه پهیدا بپي ، بهو بو نه وه خوښه ویستی له نیوانتان زیا دبپي و خواى مهزن پاداشتی نارام گرته که تان نه داته وه .

مرؤف نابي پله بکا له کارى روژانه ی خوښى و خواى مهزن فەرمانى داوه به نارام گرتن ، نه بی بزائرى زوړ جاران پیاو ژنى خوښ ته لاق نه دا و نارام ناگرئ ، له پاشه روژ بیر ناکاته وه نهو ژنه ییش بی ئاوانه جگه له وه نهو پیاوه له بهر چهند هویه کی نه گونجا و نهو کاره نه کا و نه چي ژنی تر نه خوازئ که چي نه م ژنه له وه ی پيشوو زوړ خراپه و کارى ناروای زوړتر نه کا ، له داویدا په شیمان نه بیته وه به لام له دواى چي .

زوړ جاران دیومانه زوړ کس خاوه نی خواردنه منی روژئ نیه ، نه بی به بار به سهر جگه ی خوښه وه ، کاریکى بو پهیدا نه بی خوښ بژیني و رزگارى بی له بۆله ی جگه ی خوښى ، دواى واز لهو کاره نه هیتی به بیانوی نه وه نهو کاره شایسته ی نه ونیه و نه یه وئ کار و پله ی بهر زتری ده ست که وئ ، خوا گیروده ی کاریکى خراپه ی نه کا بو ته منی دانانی ، سزای خو به بهر ز دانانی نه دا و توشی خه فته نه بی که نهو کاره ی نه کردوه .

ههروه ها دیومانه هه لگري به لئین نامه ی بهر ز رازی نه بی به کارى بۆ نه لوئ به ئاسانى بهنوسه ری یا که مژ ، چاوه پروانى هه لی نه کا و پشت به خوا نه به ستی ، زوړی پي ناچي وورده وورده بهر ز نه بیته وه بو لای بلند ترین پله و پایه .

دوای نهووی خوا هانی پیاوani دا که کرده‌ویان چاکیی له گهل ژنان . هه‌ندی کهس په‌یدا بوبون نه‌یان ویست ژنی تر بخوازن ، ده‌ستیان کرد به‌بوختان کردن به‌ژنه‌کانیانایو نهووی نهو ژنه‌ستم لی‌کراوه ناچاربیی نهو سامان و مارهییه‌ی دراوه به‌و بیداته‌وه به‌میرده‌که‌ی و نه‌ویش ده‌ستی لی‌هه‌لگری . خوی مه‌زن بو‌قه‌ده‌غه کردنی نهو کاره فهرمووی :

﴿وَإِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَهِنَّ كَرِهُنَّ يُوعَدْنَ الْغُرُبَاتُ أُولَئِكَ فِي شَأْنٍ﴾ وه‌نگه‌ر ئیوه ویستان به‌هوی خوش نه‌ویستی ژنه‌کانتانه‌وه ، بی نهووی نهو ژنانه داوین پیسی و شتی خراپیان لی‌بینی دابینن ژنی تر له‌جیگه‌ی نهو ژنانه‌ی هه‌تانه و ته‌لایان بدن بو نهووی ژنی تری تازه بخوازن .
﴿وَأْتِمُمْ إِلَهُكُمْ قِنْطَارًا فَلَا تَأْخُذُونَهُ مِنْهُ شَيْئًا﴾ وه‌ئیه به‌خشیوتان به‌یه‌کی لهو ژنانه نه‌تانه‌وی ته‌لایان بدن دارایی و مارهیی زور گه‌وره ، دوایی ئیوه وه‌رمه‌گره‌وه لهو مارهییه زوره هیچ شتی ، زانایان بو‌دیاری کردنی مانای (قنطار) بیریان بو (۱۰) مانا کردوته‌وه .

﴿وَأَتَاخُذُونَهُ بِهَتَانًا وَإِنَّمَا مَبْنِيًّا﴾ نایا ئیوه وه‌رنه‌گرن نهو شته به‌زورو به‌درۆ و بوختان و ستم کردن و به‌گوناهیکی ناشکرا و روون . به‌راستی نابی نهو کاره نارویه‌یه بکه‌ن .
زانایان لایان وایه نه و نایه‌ته به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نهوه دروسته دانانی مارهیی زور و گه‌وره بو ژنان ، جاری عومهری کوری خه‌تاب ویستی نه‌ندازه‌ی مارهیی ژنان دیاری بکا ژنی له‌عومهر راپه‌ری و ووتی : نهو کاره به‌ده‌ستی تو نی‌یه و خوا دیاری کردووه و په‌یوه‌ندی به‌ژنانه‌وه هه‌یه .

﴿وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ﴾ وه‌ئیه به‌چ به‌لگه‌یه وه‌رنه‌گرن نه‌وشته و ، به‌راستی ئیوه هه‌ندی‌کتان گه‌یشته‌ته لای هه‌ندی ترتان و ژن و میردتان له‌گهل یه‌کزی کردوه ، به‌ده‌یان گفتوگزی جوراوجور له‌نیوانتانای روی داوه ، چاکه‌ی زورتان له‌گهل یه‌کزی کردوه ، جیگه‌ی سه‌رسورمانه نهو کاره نه‌که‌ن و نابی بیکه‌ن .

﴿ وَأَخَذْنٰ مِنْكُمْ مِّيثَاقًا غَلِيظًا ﴾ و نه موژنانه و هریان گرتووه له ئیوه پهیمانیکى زور به هیز و توند که مافی هاورپیه تی و تیکه لاویه و له لاتانین به گویره ی یاسای قورئان و خراپه یان له گه ل نه کهن ، زن و میردایه تی گورپنه وه ی گیان به گیان و به ستنی خوشه ویستی و به زییه له نیوان زن و میردا ، لهش و دارایی ژنان سامانی خوینانه په یوه ندیان به ییوانه وه نی یه .

پاش نه وه ی خوی مدزن یاسی چوئیتی ژیان و گوزهران و هه لسانی له گه ل ژنان کرد ئیستایش ده ست نه کړئ به روون کردنه وه ی نه و ژنانه قه ده غیبه ماره کردنیان و نه وانه ی ره وایه ماره کردنیان و نه فهرموی:

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِّنَ
النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَمَقْتًا
وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٢٢﴾ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ
وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ
الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأَخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ
وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضْعَةِ وَأُمَّهُتُ نِسَائِكُمْ
وَرَبِّبَاتُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُم مِّن نِّسَائِكُمُ
الَّتِي دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِن لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُم بِهِنَّ

ته فسیری زمانکوی

فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَّيْلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ
مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ
إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٢٣﴾

﴿ولا تنكحوا ما نکح آباؤکم من النساء إلا ما قد سلف﴾ و نه یوه ماره مه که ن
که سنی ماره ی کردووه باوکه کانتان له ژنان ، چونکه نهو ژنانه وهک دایکی ئیرون مه گهر
ژنی رابوردی و ئیوه ماره تان کردون بو نه وانه چاوپوشتان لی نه کړی و سزاتان نادری .
﴿إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقَامًا وَسَا سِبِيلًا﴾ به راستی ماره کردنی ژنی باوکتان کار یکی
بیژلی کراو هیو نار ه وایه ، له هیچ ناینیکا ره وانه بووه ، نه بیته جیگه ی خه شی خوا و ، خراب
ر یگه یه که نهو کاره . نهو نایه ته قه دهغه ی کردووه ماره کردنی ماره بر او ی ژنی باوک ئیتر
چو بیته لای یان نه ، به لām لای حه نه فی ه کان پی او ئی داوین پیسی کردبی له گه ل ژنیکا
قه دهغه یه کوری نهو پیاره نهو ژنه ماره بکا .

﴿حرمت علیکم أمهاتکم وبناتکم وأخواتکم﴾ قه دهغه کراوه له سه ر ئیوه ماره کردنی
دایکانی خو تان ، دایکی دایک و دایکی باوک وهک دایکی خو تان وان له قه دهغه کردندا و ،
قه دهغه کراوه ماره کردنی کچانی خو تان ، کچی کور و کچی کچ وینه ی کچی پشی
خو تان وانه له قه دهغه کردندا و ، قه دهغه یه ماره کردنی خوشکانی خو تان ، خوشکی باوک و
دایکی بن یا باوکی یا دایکی .

﴿وعماتکم وخالاتکم﴾ و ه قه دهغه کراوه خوشکانی باوکتان ، خوشکی باوکی باوک
وهک خوشکی باوک وان له قه دهغه کردندا و ، قه دهغه کراوه خوشکانی دایک ، خوشکی
دایکی دایک وهک خوشکی دایک وان .

﴿ وبنات الأخ وبنات الأخت ﴾ وهغه دهغه کراوه ماره کردنی کچانی برای دایک و باوکی و برای باوکی و برای دایکی ، کچی کچی براکان وینهی کچانی بران و ، قهدهغه کراوه ماره کردنی کچانی خوشکی باوک و دایکی و خوشکی باوکی و خوشکی دایکی ، کچی کچی خوشک و کچی کوری خوشک قهدهغه ن بهوینهی کچی خوشک .

﴿ وأمها تكم اللاتي أرضعنكم وأخواتكم من الرضاعة ﴾ وهغه دهغه کراوه لهئیوه ماره کردنی دایکه کانتان نهوانهی نهوتو شیریان داوه پیتان ، ههرژئی بههوی پشتهوه قهدهغه کرابی بههوی شیریشهوه قهدهغه کراوه و ، قهدهغه کراوه خوشکه کانی ئیوه له لایه ن شیرهوه ، نهکی شیری و خوشکهزای شیری بهوینهی دایکه کانیان قهدهغه ن .

بو قهدهغه کردنی ژنان پیویسته نه م دوو مهرجانه بینهدی : لای شافعیه کان و حنهبلیه کان پیویسته نهو شیردانه لهپینج جار کهمژ نهبی ، لای حنهفیه کان و مالیکه کان شیردان کهمبی یا زور نهبیته هوی قهدهغه کردنی ، مهرجی تر نهمدیه نهو مناله تهمه نی نه گیشتیته دوو سالان .

﴿ وأمها ت نسائکم ﴾ وهغه دهغه کراوه دایکانی ژنه کانتان ، نهکی ژنه کانتان وهک دایکی ژنه کانتان قهدهغه ده ماره کردنیان . بهماره برینی ژنه کانتان دایکی ژنه کانتان قهدهغه ده ئیر ژن و میردیتان له گهل کردن یان نه ؟

﴿ وربابتکم اللاتي في حجورکم من نسائکم اللاتي دخلتم بهن ﴾ وهغه دهغه کراون کچانی ژنه کانتان له میردی تریان نهو کچانهی نهوتو له ژیر چاودیتری و بهخیوه کردنی ئیوه دان لهو ژنانهی نهوتوی ئیوه ژن و میردیتان له گهل کردن .

قهدهغه کردنی نهو کچانه مهرج نیه ههر بهخیو کراوه کانی ئیوه بن ، بهلکوئه نهوانهیش ئیوه بهخیوتان نه کردن ههر قهدهغه ن ، بهلام بهزوری ئیوه بهخیویان نه کهن بویه ههر باسی نهوان کراوه .

﴿ فإن لم تكونوا دخلتم بهن فلا جناح علیکم ﴾ دواپی نه گهر ئیوه بهو جوړه نه چوبونه لای دایکی ژنه کانتان و ژن و میردیتان له گهل نه کردبون دواپی ماره ی برینیان ، دواپی

هیچ گوناځی له سهر ئیوه نیه بۆ ماره پرینی نهو کچانه به مهر جی دایکه کانیاں به یه کجاری ته لاق بدرین یا بمرن بهر له وهی ئیوه بچنه لایان ، لای شافعیه کان و حهنبه لی یه کان به دهست لیدان و ماچ کردنی ژنه کانتان قه دهغه نابن ، به لام لای حهنبه فیله کان و مالیکه کان نهوانه نه گهر یه تاره زوی ژن و میړدی بچ کچه کانیاں قه دهغه نه کهن به وینه ی چوونه لایان .

﴿وحلائل أبنائکم الذین من أصلابکم﴾ وه قه دهغه کراون ژنانی کورانی ئیوه نهو کورانه ی نهو تو له پستی ئیوه پهیدا بوون ، نهک نهوانه ی جگه ی کور ی خو تان و بیان کهن به کور ی خو تان ، ژنی کور ی شیر ی وهک ژنی کور ی پستی قه دهغه یه .

﴿وان تجمعوا بین الأختین إلا ماقد سلف﴾ وه قه دهغه کراوه که ئیوه دوو خوشک به یه که وه کۆبکه نه وه له ژنییدا له یهک کاتا ، به لام نه گهر یه کیکیانتان ته لاق دا به یه کجاری یا مرد ئیوه بو تان په وایه خوشکه کانیاں ماره بکه ن .

شافعیه کان لایان وایه ژنی ته لاق درا به ته لاقی ره جعی بۆ نهو که سه دروست نی یه خوشکی نهو ژنه بهی ئی هه تا عیده که ی ته و او نه یی ، نه گهر به باینه ته لاقی دا دروسته خوشکی نهو ژنه ماره بکا له کاتی عیده دا چونکه ته لاقی باینه کۆتایی به ژن و میړدی نه هی ئی . به لام لای مه زه به کانی تر نه یی کۆتایی به عیده بهی ئی جیا وازی له نیوان ته لاقی ره جعی و بایته .

بۆ زانین : هه موو زانایانی ئیسلام پیک هاتوون له سهر نه وه ی چوونه لای ژنی به گومانی نهو که ژنی په وای خو یه به وینه ی ماره کردنی راستی دانه ئی ، که واته دایک و کچ و نهو ژنانه ی تر قه دهغه کرابون له ماره کردنی راستیدا قه دهغه نه کرین .

﴿إن الله کان غفوراً رحیماً﴾ به راستی خوا لیبوردن و به زه یی زۆره .

کۆتایی به نو سینی جزمی چوارهم هات به ۱۱ / ۱۰ / ۱۹۹۸ ی زاینی

به ران بهر به سالی (۱۴۱۹) ی کۆچی .

ته فسیری زمان کۆیی

به ناوی خوی به خشندهی میهره بان

سو پاسی بی پایان بو خوی هه موو بونه وهران .

درودی بی ژماره له سه ر پیغمه ر و یار و باوه رانی

خوای مه زن قه دهغه کردنی ماره برینی نهو ژنانه خاوهنی میردن بهر له ته لاقدانیان و
کو تایی عیده کانیان رون کرده وه . به لام نهو ژنانه ی له جهنگی بی باوه راندا به دیل نه گیرین ،
نه وانه پیشیان خاوهنی میردن به دیل کردنیان نیکاحی میرده بی باوه ره کانیان پوچ نه بیته وه ،
دوایی به کاره کهر کردنیان و کرپنیان دوی شور دنی یه ک حه یز دروسته ژن و میردیان
له گه ل بکری ، بو روون کردنه وه ی نهو مه بهسته خوا نه فهر موی :

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
كُتِبَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ أَنْ تَبْتَغُوا
بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسْفِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ
مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
فِيمَا تَرَضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا
حَكِيمًا ﴿٢٤﴾ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكَحَ
الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنَ
فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَيْمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ

ته لفسیری زمانا کو بی

بَعْضٌ فَأَنكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَءَاتُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ
 بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَفِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ
 أَخْدَانٍ فَإِذَا أُحْصِنَ فَإِنَّ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ
 مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ
 أَلَعَنَتْ مِنْكُمْ وَأَنْ تَصِيرُوا خَيْرٌ لَّكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

﴿واحصنات من النساء﴾ وهغه دهغه کراون ماره کردنی نهو ژنانه سهر به ستون و خاونی
 میړدن و پارټز راون له داوین پیسی به هوی میړده کانیانه وه ، ههروهک نه وهی میړده کانیان
 پارټز راون له له داوین پیسی به هوی ژنه کانیانه وه .

﴿إلا ماملکت ایمانکم﴾ مه گهر ژنی به دیل گرایي و کرایي به تالانی و میړدی هه یی
 میړده که ی باوهری نه هینایي و بکری به دارایی بو ئیوه ، نهو ژنه ماره کردنی هغه دهغه یه
 بامیړده کانیان مابن ، چونکه نهو ژنه به دیل کردنه که ی په یوه ندی ژن و میړدی له نیوان
 خوی و میړده که ی هه لته گری ، به لام نه بی ژن و میړدی له گه له نه کری هه تا هه یزی
 نه شوری ، نه گهر سکی هه بوو نابی بچینه لای هه تا مناله که ی نه بی ، نه گهر نهو ژنه دیل
 کراوه هه رگیز هه یزی پیدا نه هاتبوو یا له هه یز وه ستابوو پیوسته مانگی سهرجه م
 چاوه پروان بکری نه بچنه لای ، هه نه فیه کان لایان وایه ژن و میړد به یه که وه دیل کراون
 په یوه ندیان له یه که نا بچری و به رده و اوه نابی خاوه نه کانیان بچنه لایان به لام لای شافیه کان
 و مالیکه کان ژن و میړدیان نه بچری .

موسولمان نهی خواونی ژن به دوو هۆ ، یانی ژنانی سهر به ست نه بن :

۱- کاتی جهنگی ئایینی پهیدا بی له نیوان موسولمانان و بی باوه راندا و موسولمانان سهر کهوتن نهو کاته بی باوه ران به ژنیان و منال و داراییان نه بن به تالانی بو موسولمانان ، ژنی بی باوه ران به دیل کردن له میرده کانیان جیا نه بنه وه به لای هه موو زانایانه وه .. نهو فهرمانه جی به جی کراوه له جهنگه کانی پیشوی ئیسلامدا ، له بهر گه رانه وه له بی باوه ری و هاندانیان بو ئیسلام بوون . به لام نه وه ی شایانی هه له بهر په رسته وه ، خوا خو ی نه زانی به سودی نهو کاره .

۲- موسولمان نهی به خواونی ژن به کړینی کاره کهری ، دوایی ماره ی بکا له که سی . دوا ی ماره کردنی بفروشی به که سی تر به لای ئینومه سعوده وه به وفروشته له میرده که ی جیا نه بیته وه و ه ماره کردنه که پوچ نه بیته وه نهو که سه ی نه ی کړی بو ی ه ده به چینه لای نهو کاره کهره پاش یه که حه یز

﴿ کتاب الله علیکم ﴾ قه ده غه کردنی نهو ژنانه سهر به ستن و خاونی میردن و قه ده غه کردنی نهو تا قمه ژنانه ش له ئایه تی (۲۲) و (۲۳) سوره تی نساء دا له کوتایی جزمی چواره دمه دا خوا پیوستی کردو وه به پیوست کردن .

﴿ واحل لکم ما وراء ذلکم ﴾ وه ره وا کراوه بو ئیه ژنی جگه ی نهو ژنانه باسکران که قه ده غه ن ماره کردنیان ، به ومه رجه ی ماره به رین به گویره ی یاسای دیاری کراو ، ماره یه که یان به دیتتی به رانه ره بهو ماره کردنه نه که به کړی له سه ره داوین پیسی وه که خوا نه فهرموی :

﴿ ان تبغوا باموالکم محصنین غیر مُسَافِحین ﴾ که ئیه داویان بکه ن و ماره یان بکه ن به گویره ی یاسا و به دارایی خو تان و بیکه ن به ماره یی بو یان به جو ری ماره یان بکه ن به داوین پاکی بی جگه ی داوین پیستان ، ئیتر نهو ژنانه سهر به ستن یا به نده بن و خاون میرد نه بن ، نه گه ر خوا ون میرد بوون نایب به چنه لایان به ده ستوری میرده کانیان و به خوشی نه وان به گویره ی نه ریتی به ره له ئیسلام هه تا مناله که ی ره سه نه ی .

ته فسیری ز مناکوی

بۆ زانین : ژنی سى بهسى تهلاق درایی قهدهغیه نهو میړدهی ماره ی بکاتهوه ههتا میړدی تر نهکا پاش تهواو بوونی عیده میړده تهلاق دهره که ی ، دوا ی میړده که ی تهلاقی بدا و عیده کوتایی بی بی ئینجا میړدی پيشووی ماره ی بکاتهوه . نهو ژنانه ییش قهدهغنه ماره بکرتن .

- ۱- ژنی له عیده ی پیاویکا بی قهدهغیه ماره کردنی ههتا عیده که ی کوتایی بی نهیه .
- ۲- نه گهر یه کی لهو ژنانه ی قهدهغنه ماره بکرتن تیکه لاو بهژماره یه کی دیاری کراو له ژنانی تر بوو ، بۆ نمونه : کچی پیاوی تیکه لاوی بیست ژن بوو قهدهغیه ماره کردنی ههموو نهو ژنانه ههتا پروون نه بیتهوه نهو کچه کامیانه .
- ۳- نهو ژنانه ماره نه کرتن به (نکاح الشفاو) قهدهغنه و ماره برینه که یان پوچه ، وهک نهو ی پیاوی بلتی به مروثی تر : من ماره م کرد له تو کچه که ی خۆم له سه ر نهو ی تویش کچه که ی خۆم لی ماره بکه ی و کچیتی هه ریه که یان ماره یی نهو ی تریان بی .
- ۴- ژنی له ناینی نیسلام وهر گهری قهدهغیه ماره کردنی ههتا نه گهریتهوه بۆ لای ناینی نیسلام .

- ۵- نهو ژنانه ییش بۆ ماوه یه ماره بکرتن قهدهغنه ، وهک ببیژی نهو کچه ی خۆم لی ماره کردی بۆ ماوه ی سالتی یا مانگی .
- ۶- نهو ژنانه و نهو پیاوانه ئیحرامیان به حه ج بهستی لهو کاته دا ماره کردن و ژن هینان قهدهغنه و پوچه .
- ۷- نهو ژنانه گومانیان لی پهیدا بکری ئایا سکیان هیه یان نه ؟ قهدهغیه ماره کردنیان ههتا راستی دهرته کهوی .
- ۸- ژنانی بی باوه ران له جگه ی خاوه ن نامه کان قهدهغیه ماره کردنیان بهوینه ی نهو ژنانه ی بت په رستن .

﴿ فما أستمعتم به منهن فاتوهن أجورهن فريضة ﴾ دوا ی ژنی ئیوه راتانبار دووه له گه لی دوا ی ماره برینی لهو ژنانه ی رهوا یه ماره کردنیان ، دوا ی بیبه خشن بهو ژنانه

كەمارەییەكانیان ، مافێكە پێویست كراوە لەلایەن خواوە ئەك ئێوە وایزان چاكەیان لەگەڵ ئەكەن و پێویست نییە .

﴿ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِضَةِ ﴾ وەهیچ گوناھێ لەسەر ئێوەنییە لەشتیک ئێوە لەئێوە خۆتان رازی ئەبن بەو شتە لەدوای پێویست کردنی مارییەكە و لەدوای مارییەكە ئێوەکان ، یانی هەركاتێ مارییەكی ئێوە لەسەر مارییەكی دیاری كراوە بوو لەكاتێ مارییەكەدا ئەو مارییە مافێكی پێویست كراوە بۆ ئەو ژنە و ئەتوانی دەست كاری بكە لەوێ دوا بەهەر جۆرێ خۆی بیهوی ، بەلام دواوە قەدەغە نییە ژن و مێرد لەئێوە خۆیان پێك بێن لەسەر واز هێنای هەموو مارییەكە یاهەندێكی یا زۆرتەری بكەن لەئێوە دیار كراوە ، هەرەك قەدەغە نییە رازی بێن لەسەر جۆری خوار دەمەنی و بەخێو كردن و ئەندازە یاریك بكەون لەسەر تەلاقدان .

﴿ إِنْ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾ بەراستی خوا ئەزانێ بەهەموو شتێ بەر لەدروست کردنیان ، هەموو شتێ لەجێگە ی شیاوی خۆیا دانهێ کە پێویستی کردووە مارییەك بۆ پاراستنی بێهەمە .

بۆ زانیان : شیعه ئێمامیەكان ئەو ئایەتە ی پێشویان کردووە بەبەلگە لەسەر دروست بوونی موعە (زواج المتعە) ، بۆیە پێویستە بزانیان (زواج المتعە) چۆنە . بەلگە لەسەر دروست نەبوونی چ شتێكە ، بەلگە ی ئێمامیەكان چ شتێكە بۆ دروستبوونی؟

(زواج المتعە) ئەمەیه : پیاوی ژنی ماری ئەك بەم رێستەنە و بەو ژنە ئەلێ : من رێستەبووم لەگەڵ تۆ بۆ ماوەی (١٠) رۆژ یا مانگی یا سالت ، یا بە ماوەی دانێشتەم لەم شارە ، ژنەكە ئەلێ : قبولەم كرد . دواوە كۆتایی پێهاتنی ئەو ماوەیە یا ئەمانی پیاوەكە لەو شارەدا ، مێردەكە لەژێر ئەو جیا نەبێتەو و ژن و مێردی لەئێوانیان كۆتایی پێ دی ، وایش ئەبێ ئەو ماوەیە دیاری ناكێ .

موسولمانان بێرورایان جیاوازه لەبارە ی ماری کردنی موعە : زۆربە ی هاورێکانی پێغهەمر و زانیانی یاسازانی موسولمانان ئەلێن : نیکاحی موعە پوچە و هیچ فەرمانی

لہ فہرمانہ کانی ژن و میردی پیدانایں لہ سہری و قہدہ غہیہ ، چونکہ بوخاری و موسلیم و تویانہ : پیغمبر ﴿ﷺ﴾ نیکاحی موتعہ و خواردنی گوشتی گوی دریزی خومالی قہدہ غہ کردوہ لہ رژی گرتنی مہ کہیا جہنگی ئەوتاس یا جہنگی خہیہر ، لہ بہر ئەوہی مہ بہست لہ نیکاحی موتعہ جی بہ جی کردنی نارہ زوی دہرونی و رابوارہ دنی کاتیہ ، ئەوہیش دژی مہ بہستی مارہ کردنی یاسای ئیسلامہ کہ بہر دہوامی نیوان ژن و میردہ و ژیانان بدیہ کہوہ و پیداکردنی بنہ مالہی خیزانی و بہ خیر کردنی منالانہ ، پرسیار کرا لہ عبدولای کوری عومەر لہ بارہی موتعہوہ ، فہرموی : موتعہ داوین پیسی و زینایہ .

بہراستی گیراوەتہوہ قہدہ غہ کردنی نیکاحی موتعہ لہ پیشہ وایان ئەبی جہ عفر موحمەد ئەلباقیر و ئەبی عبدولای جہ عفری سادیق کہ دوو پیشہ وای ئیمامیہ کانن ، بەسامی سہیرەفی پرسپاری کرد لہ ئەبا عبدولای لہ بارہی موتعہوہ بۆی باس کرد ، فہرموی : ئەوہ زینایہ .

لہ نامہی ئەلکافیدا ہاتوہ لہ حەسەنی کوری یەحیای کوری زہید زانا و یاسا زانی عیراقی ئەلّی : بہراستی خانہ وادہی پیغمبر ﴿ﷺ﴾ پێک ہاتوون لہ سەر پێ ناخۆش بوونی موتعہ و قہدہ غہیان کردوہ ، ئەوانیش دوای پیشہ وای راٹووی عەلی کوری ئەبو تالیب کہ تہوون فہرموی : ناہیتریتہ لای من ئەو ژن و پیساوہی موتعیان کردبی مہ گەر من بەردہ بارانیان ئەکەم ، وەک فہرموی بە ئینو عەباس کاتی بہو گہشت فہتوای داوہ بەدروست بوونی موتعہ : تۆ پیساویکی سەرگەردانی بہراستی پیغمبر ﴿ﷺ﴾ نیکاحی موتعہی پوچ کردوہتہوہ .

بہراستی گیراویەتی یەوہ بەیہەقی لہ ئینوشەہابی زہریہ : کہ بہراستی ئینو عەباس کۆچی دوایی نہ کردوہ ہەتا گہراوەتہوہ لہو فتوایہی داویتی لہ بارہی رەوا بوونی موتعہ . ئەوانہی رابوردن بیرو بۆ جوونی زۆربہی زۆری ہاورپکانی پیغمبر ﴿ﷺ﴾ و زانایانی یاسا زانی موسولمانانہ جگہی ئیمامیہ کان .

به لام شیعه نیمامیه کان نه لّین : نیکاحی موعه راسته و رهوایه ، ناوی نه بهن به نیکاحی کاتی ، چونکه قورئان نه فهرموی : ﴿فما استمتعتم به منهن فاتوهنّ أجورهنّ فريضة﴾ زوربهی زانایان نهو بهلگه یهی نهوانیان پوچ کردو تهوه بهمه ی نهو نایه ته هاتو ته خواره وه بو روون کردنه وهی نیکاح ، باسی موعه ی هه رگیز تیدا نه کراوه ، چونکه بهر له وه باسی نهو ژنانه ی کردو وه ماره کردنیان قه ده غه یه له پاشا نه فهرموی : ﴿واحل لکم ما وراء ذلکم ان تبغوا بأموالکم محصنین غیر مسافحین فما استمتعتم به منهن فاتوهنّ أجورهنّ﴾ له پاشا له دوای نهو نه فهرموی : ﴿ومن لم یستطع منکم ان ینکح الاخصنات المؤمنات فمّا ملک ایمانکم من فتيانکم المؤمنات﴾

ههروه ها شیعه کان نه لّین : بهلگه له سه ر رهوایی موعه پیکهاتی کز مه لّی موسولمانانه به گشتی ، جگه ی نهویش پیویستی به موعه له نیسلامدا هه یه له سه ر بونی و کاریشی پی کراوه ، نهوانه ییش لایان وایه رهوا بونی نیکاحی موعه پوچ کراوه ته وه قه ده غه کراوه له پاش رهوا بونی بهلگه کانیان جیاوازن و هه ریه کیکیان به جوړی باسی نه کهن ، نهویش نایته بهلگه ی پیگومان . نهو په ری نهو یه نه کری به بهلگه له سه ر میرات نه گرتن و ته لاق نه دان و به ته و او بونی ماوه که پیویست به ته لاق نی یه .

پیگومان نهو بهلگه یه پوچ کراوه ته وه چونکه داواکه یان بو پیک هاتی موسولمانان به گشتی له سه ر رهوا بونی موعه دا نه به سزاوه ، چونکه نهو که سانه ی پاش پیغه مهر ﴿ﷺ﴾ فهرمو یانه به گشتی نیکاحی موعه قه ده غه یه ، جگه ی ئیبنو عباس نهویش په شیمان بو ته وه له فتوای خوی له بهر نه وه ی پیویستی نه ماوه له نیسلامدا .

بو زانین : شیعه کان زوربه یان نیکاحی موعه کاری پی نا کهن ، زانای به ناویانگ (جواد مغبیه) نه لّی : شیعه کانی لوبنان و سوریاو عیراق نیکاحی موعه به کار ناهین هه رچه نده بروایان به رهوا بوونی هه یه ، دادگای لوبنان ده ستوریان نه داوه به کردنی موعه له کاتی پیکه تیانیان هه تا نه مپو ، به لای یاسای مافه کانی خیرانی لوبنانی له ژماره ی (۵۵) دا برپاری داوه له سه ر نه وه ی نیکاحی موعه پوچه و قه ده غه یه .

ته فسیری زمانا کۆبی

ژن هیتان بهر له‌ئاینی ئیسلام به‌چوار جۆر بووه بهم شیوانه‌ی خواره‌وه :

۱- پیاو خوازینی ژنی نه‌کرد له‌خزم و کس و کاری و ماره‌یی بۆ دیاری نه‌کرا و ماره نه‌کرا به‌گوێره‌ی یاسای نه‌وکاته ، یاسای ئیسلام نه‌م جۆره‌ی په‌سه‌ند کردووه و بۆ خۆی هه‌لبژاردووه .

۲- پیاو بهر له‌ئاینی ئیسلام به‌ژنی خۆی نه‌ووت به‌خۆشیوه‌وه هه‌ر کاتێ له‌حه‌یز پاک بویته‌وه به‌چۆره لای فلان پیاو و داوا‌ی لی بکه‌ بێشه لات ، پاش نه‌و کاره‌ می‌رده‌که نه‌ه‌چووه لای ژنه‌که‌ی هه‌تا ئاوسی ژنه‌که‌ی بۆ ده‌رنه‌که‌وت ، دوا‌یی نه‌گه‌ر ئاره‌زوی هه‌بوایه نه‌چووه لای ژنه‌که‌ی . نه‌و کاره ناپه‌سه‌نده‌یان بۆ په نه‌کرد هه‌تامناڵیکی په‌سه‌ن و جوان و قۆزی ببوایه .

۳- وایش نه‌بوو که‌مه‌تر له (۱۰) پیاو نه‌چونه لای ژنی ، نه‌گه‌ر نه‌و ژنه ئاوس ببوایه و مناڵیکی ببوایه پاش تێپه‌ر بوونی چهند رۆژی به‌سه‌رمال بونیا پیاوه‌کانی بانگ نه‌کرد بۆ لای خۆی و مناله‌که‌ی نه‌چه‌سه‌پاند به‌سه‌ریه‌کی له‌و پیاوانه‌دا ، پیاوه‌که‌یش به‌بێ وورته‌و چهندو چوون مناله‌که‌ی وه‌رنه‌گرت و به‌ختیوی نه‌کرد بۆ خۆی .

۴- وایش نه‌بو ژنی جینگه‌یه‌کی بۆ خۆی دیاری نه‌کرد بۆ داوێن پیسی و به‌یداخیکی هه‌لنه‌کرد ، به‌بێ ژماره پیاوان نه‌چونه لای ، کاتێ منالی به‌و کاره ئاره‌یه بۆ په‌یدا ببوایه نیشانی پیاویکی شیواز ناسی نه‌دا ، به‌گوێره‌ی بیرو بۆچونی نه‌وپیاوه نه‌و مناله شیوه‌ی له‌هه‌ر که‌سێ له‌و پیاوانه به‌چوایه مناله‌که‌یان نه‌دا به‌سه‌ریا ، نه‌و که‌سه‌یش مناله‌که‌ی نه‌برد بۆ خۆی و نه‌بوو به‌منالی نه‌و که‌سه .

ئاینی پاک‌ی ئیسلام به‌شی په‌که‌می هه‌لبژاردووه بۆ موسولمانان ، چونکه له‌داوێن پیسی دووره ، نه‌و سی به‌شه‌کانی تری قه‌ده‌غه کردووه و خراوه‌ته زبڵدانه‌وه .

هه‌تا ئیستا باسی ژن هیتانی سه‌ربه‌ستمان کرد ، ئیستایش باسی ماره‌کردنی ژنی به‌نده نه‌که‌ین ، نه‌گه‌ر توانای ماره‌کردنی ژنی سه‌ربه‌ستی نه‌بو ، مه‌رجه‌کانی ماره‌کردنی ژنی به‌نده نه‌مانه‌ی خواره‌وه‌ن :

۱- نه توانی ماری ژنی سدر بهست پهیدا بکا له بهر نه وهی ماری نهوان زور گرانې ، ماری بنده کان سوو کتر و که متر یی و پیوسته خزمه تی گوره کیشی بکا .

۲- ترسی داوین پیسی هه یی ، نه مهرانه بیرو پای هه لېژ درای کومه لیکه له هاور پکانی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ ، وه بیرو پای شافعی و نه هه دیشه ، به لام لای نه بو حنیفه مهر جی یه کهم لای پیوست نی یه و مروقی سدر بهست و خاوه ن سامان نه توانی ژنی بنده بخوازی نه گهر ژنی سدر بهستی نه یی ، لای نه بو حنیفه مهر ج نی یه نه وه بنده یه باوه رداری ، به لکو نه توانی بنده ی خاوه ن نامه بخوازی .

نه مهرانه بویه پیوسته بو ماره کردنی ژنی بنده له بهر نه وه یه هه رمنالې لهو ژنه بنده یه پهیدا بیی نه بیی به بنده ی خاوه نی دایکه که ی ، خوی مه زن بو روون کردنه وهی نه وه مه بهسته فهر مویه تی :

﴿و من لم یستطع منکم طولاً أن ینکح المحصنات المؤمنات﴾ وه مهر که سی له ئیوه توانای سامانیکی وای نه بو ماره بکا ژنای سدر بهستی باوه رداری .

﴿فمن ما ملک ایمانکم من فتیاتکم المؤمنات﴾ دوا یی ماره بکا ژنی لهو ژنانه دارایی و کاره که ری برای باوه رداری هاو نایی خوتان له ژنه لاه باوه رداری و کاره که ره کانی خو یان .

﴿والله أعلم بایمانکم بعضکم من بعض﴾ وه خوا زان اتره له هه موو که سی به نایین و باور هیتانی ئیوه و کام لاتان له ئیوه ی سدر بهست و له بنده کان باوه رتان به هیتره ، زور جار ان ژنیکی بنده باوه ری به هیتره له باوه ری ژنیکی سدر بهست ، ژنی وایش هه یه باوه ری به هیتره له پیاو ، که واته نایی بیژ بکه نه وه له ماره کردنی ژنای بنده هه ندی له ئیوه له هه ندی تران . دروست بوون به بی جیاوازی له نیوان سدر بهست و بنده ، هه موتان له یه که ره گه زن و له ناده منو ناده میس له خا که .

﴿فانکحوهن باذن اهلهن﴾ دوا یی ئیوه ماره بکه نه وه کاره که رانه بده ستوری خاوه نه کانیان به مهر جی له یه که کاره که ر زور تر ماره نه که ن و ترسی داوین پیستان هه یی و

باوه داری و هك له مهو بهر باسکرا ، بهمه رجی تهو پیاو هس یا هه رژی نه بی یا ژنی هه بی و بو ژن و میړدی دهست نه دا .

﴿وَأَتَوْهُنَّ أَجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرِ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّحِدَاتٍ أَخْدَانٍ﴾ وه ئیوه بیه خشن به خاوه نی کاره که ره کان ماره یسه کانیا ، داوین پاک بن و داوین پیس نه بن به ناشکرای له جیگه دیاری کراودا ، وه له نه ئیدا دوستیان بو خویان و هره گرتی کار ی خراپان له گه ل بکن ، تهو کاره خراپانه بهر له ئیسلام ره وشتیان بووه و قه دهغه کراون .
﴿فَإِذَا أَحْصَنَ فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ﴾ دواپی کاتی تهو کاره که رانه پاریزران له داوین پیسی به هوی شو کړدنیانه وه ، دواپی تهو ژنه بهنده کاره که ره کاری بیژلیکراو و داوین پیسیان کړد ، دواپی له سه ریانه نیوه ی شتی له سه ر ژنانی سه ریسته له سزا به و جوړه یاسا دیاری کړدوه که بریتیه له پنجا دار نه ک به رده باران چونکه نیوه ی به رده باران ناگوئی ، بهنده کوړین یان کچ میړدیان کړدی یان نه ، هه ر پنجا داریان لی نه دری .

﴿ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ النَّعْتَ مِنْكُمْ﴾ تهو ماره کړدنی کاره که ره کان له کاتی بی داری پیواندا بو که سیکه بزسی له داوین پیسی له لایه ن ئیوه و ئاره زوی ژن و میړدی تهنگی پی هه لچنی .

﴿وَأَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ وه ئارام گرتی ئیوه و ماره نه کړدنی کاره که ره کان چاکره بو ئیوه له بهر ته وه ی ته گه ر منالیکان له و کاره که رانه بو په یدا بی ته گه رین به بهنده و خاوه نی دایکه کانیا ه لیان ته سوړین له کاری خویانا له دهروه و له ناووه ، به هه رجونی بی چاک وایه کاره که ره ماره نه کن . خوا خاوه نی لی خوشبوونه بو که سی ئارام نه گری ، میهره بانه بو که سانی ده ستوری پندراوه کاره که ره بخوازی .

پاش ته وه ی خوی مه زن روونی کړدوه تهو ژنانه ی قه دهغن ماره کړدیان و نه وانه ی ره وان رویشی ته کاته وه که نه وانه هه مویان بو سودی ئاده میزاد و بهر ژه وه ندیانه و ته فهر موی :

يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ
 مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦﴾
 وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ
 الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا ﴿٢٧﴾ يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ
 عَنْكُمْ وَخَلَقَ الْإِنْسَانَ ضَعِيفًا ﴿٢٨﴾

﴿ یرید الله لیبین لكم ویهدیکم سنن الذین من قبلکم ﴾ خوا نهیهوی رونی بکاتهوه بۆ
 ئیوه نهو شتانهی رهوان و نهوانهی قهدهغه و نهو شتانهی پنهان له ئیوه نهوانه خواوهی
 سودن بۆتان له کردهوه بهرزه کانتان و ، خوا نهیهوی راغویی ئیوه بکا و شارهزای پروگرام
 و دهستوری کهسانیکی نهوتۆتان بکا لهپیش ئیوهوه بوون لهخواهن شارهزاکان ههتا ئیوه
 رینگه کانیان بگرن بۆ نهو شتانه رهوان و نهوانهی قهدهغه ههر لهکاتی ئیسماعیلهوه ههتا
 سهردهمی ئادهم .

﴿ یتوب علیکم والله علیم حکیم ﴾ خوا نهیهوی یاریدهی ئیوه بدا لهسر پهشیمان
 بوونهوتان و لهگوناهاه کانتان خوش بین و هانتان بدا لهسر پهشیمان بونهوه ، لابدا
 لهسهرتان ناکۆکی نیوانتان و ، خوا نهزانی بهو شتانهی سوودی ئیوهی تیدایه ، ههموو
 کارێ لهجیگهی شیای خویا دانهنی .

﴿ والله یرید أن یتوب علیکم ویرید الذین یتبعون الشهوات أن یمیلوا میلًا عظیمًا ﴾
 وهخوا نهیهوی یاریدهی ئیوه بدا لهسر پهشیمان بوونهوه ، نهیهوی کهسانیکی نهوتۆ
 دواى نارهزوی نابهسهندهکانی خویان کهوتوون که ئیوه لابدهن لهراستی و قهدهغه کراوهکان

بهره‌وا دابنن ، به‌لادانيکي زۆر گه‌وره و بتان خه‌نه هه‌له‌وه که‌ماره‌کردنی خوشکی باوکی دروسته .

پرسیار / خوای مه‌زن له‌دوو ئایه‌تا یه‌ک له‌دوای یه‌ک رسته‌ی (یتوبوا) ی دووباره کردۆته‌وه سوودی چ شتی‌که ؟

وه‌لام / یه‌که‌میان بۆ پروون کردنه‌وه‌ی ئه‌و ژنانه‌یه ره‌وان ماره‌کردنیان و قه‌ده‌غه‌ن بی ئه‌وه‌ی خوا فه‌رمان بدا به‌په‌شیمان بوونه‌وه‌و بیه‌وئ ، دووه‌میان بۆ ئه‌وه‌یه خوا فه‌رمان به‌ په‌شیمان بوئه‌وه ئه‌دا و ئه‌یه‌وئ به‌وازه‌نیان له‌قه‌ده‌غه‌کراوه‌کان .

ئه‌و که‌سانه‌ی ئه‌وتۆ په‌په‌وه‌ی ئاره‌زوو هه‌وه‌سی خرابی خۆیان ئه‌که‌ون که‌ نازاد بن له‌ زنجیره‌ی یاسای ئاین و ره‌وشتی به‌رز ، به‌ره‌لا بن و پڕۆن له‌گه‌ڵ ئاره‌زوی ده‌رونی ، بۆ هه‌رلایه‌ رویان پی‌بکا ئه‌وانه له‌هه‌مو کاتێکا هه‌ن هه‌ر له‌کۆنه‌وه هه‌تا ئیستا . هه‌رچه‌نده‌ جو‌ری ئاره‌زه‌وکانیان جیا‌وا‌زین به‌گوێره‌ی کات و جی‌گه‌ .

له‌م سه‌رده‌مه‌ی خولی بیسته‌مدا به‌ناوی سه‌ربه‌ستی و گۆرانکاری و پیش که‌وته‌وه له‌سنوری ئاینی و مرۆفایه‌تی ده‌رچوون به‌ هور و روژانی ئاره‌زوو هه‌وه‌س له‌پێگه‌ی فلیم و چیرۆکی ده‌ست کرد و به‌رووت بوئه‌وه‌ی ئه‌ندام و جم و جو‌ل و سو‌ردان ، پی‌گومان ئه‌وه‌یه لادانی گه‌وره له‌راستی و کاری په‌سه‌ند .

﴿ ی‌رید الله أن یخفف عنکم ﴾ خوا ئه‌یه‌وئ که سوک بکا له‌سه‌ر ئیوه فه‌رماندانه‌کانی خۆی له‌په‌راوا کردنی هه‌ندێ له‌ژنان بۆ ئیوه و بگه‌ره له‌هه‌موو کاریکا له‌کاتی ناچاریدا .

به‌کورتی ئه‌و که‌سانه‌ی دوای ئاره‌زوو هه‌وه‌سی خۆیان ئه‌که‌ون ئه‌مانه‌ی خواره‌وه‌ن :

١- تا‌قمی‌ک هه‌ن له‌نیۆ ئیسلامدا ئه‌وانه بریتین له‌مانه : داوین پیسان ، قومار که‌ران ، مه‌ی خۆران ، به‌رتیل ده‌ران ، به‌رتیل وه‌رگران ، دۆسته بی‌شه‌رمه‌کانی پۆژئاوا که ئه‌وروپایه‌کان ئه‌یان که‌ن به‌دارده‌ستی خۆیان و ئه‌یان که‌ن به‌هۆی تالان کردنی ده‌رامه‌ت و پیتی وولاتی ئیسلام ، ئه‌یان که‌ن به‌به‌نده‌ی خۆیان بۆ چه‌وسانه‌وه‌ی موسو‌لمانان و مژینی خۆینیان .

۲- تاقمی تریان ههه لهدهرهوهی وولاتی نیسلامان لهدانیشتونانی ئهوروپا ، ئهوانه بهچاوچنۆکی خۆیان پهلاماری وولاتانی نیسلام نهدهن بههۆی بهکرنگیراوه بهناو موسولمانه کانهوهو دانیشتونانی وولاتی نیسلام داگیر نهکهن و ئابووری و سامانیان نهخۆن بهتاییهتی زۆری رهشیان ، بهنهیتی دهراستهی موسولمانان نه دزن و نهی خۆن ، ئهوانه بۆ سودی خۆیان و ریان نهگرن ، کهچی دانیشتونانی وولاتی نیسلام ههموو ئاواتیان بریتیه لهمانه : بهرگ و پۆشاکي نایاب ، خواردن و خواردنهوه ، رابواردنیان لهگهڵ ژنانی رۆژئاوا و رۆژههلات ، خۆیان لهموسولمانان جیا نهکهنهوه و تیکهلاوی جوله کهکان نهکهن و واز لهبرای خۆیان نههینن فیزیان بهسهردا نهکهن و خۆیان بهگهوره تر نهزانن و نهلین : ئیمه رۆشنیر و پیشکهنوتین .

ههڕمهکانی نیسلام ئهوانهیان ئیمه ئهیان ناسین و ئهیان بیستین ، بهتاییهتی عیراق و سوریا و تورکیا و لوبنان و میسر و مهراکش ، کاره بهدهستهکانیان و بهتاییهتی کار بهدهستانی سعودی و میرنشینهکانی کهنداو بهحرهین و کوهیت ، خویندهوار و سامانداره کانیشیان و ههندی تریان بههیچ شتی خوشتی و ئارهزویان ناجۆلی و تهواو نابێ مهگهر بهخواردن و خواردنهوه و بهرگ و رابواردن و دانیشتیان لهسهر میتز و چیشتهخانه و گازینۆ و ئوتیلی ئهوروپا نهبێ ، بهمهی و قوماکردن جینگهکانیان ئهرازینهوه و لاسایی ئهوروپایهکان نهکهنهوه لهههموو کارو فرمایانا بهتاییهتی داوین پیسی کردن لهگهڵ کوران و ژنانیا .

ئهو کاره ناپهسهندانه ئیمه ئهیان بینین و ئهیان بیستین ئهگهر باوک و باپیره کانمان و پیشووه کانمان بیاندیایه شیت ئهبوون و خهفەت دای ئهگرتن و لهداخانا ئههمردن . ئهوروپایهکان و گاورو جوله کهکان و لهتاین وهرگهراوهکان دینه ولاتانی نیسلام بهروتی و بهههزاری و بهبێ سامان کهچی زۆری بێ ناچێ ئهبنه خاوهنی کۆشک و سامانی زۆر ، نهبێ ئهوانهیان چۆن پهیدا کردبێ ؟ پهیدایان کردووه بهپهرداخی پر لهناوی ژههراوی

که ده رخواوردی دانیشتونای وولاتانی نیسلامیان نه دهن و سه رخواشیان نه کهن و پاره ی
زوریان لی نه سین له مہی خانه کان و قومار خانه کان و میزیان بو نه رازیننه وه و بی هوشیان
نه کهن و قومارہ کانیان بی نه دورین و باخه لی خویانیان لی پر نه کهن ، زور کاری تری
نارہ وای تریان بی نه کهن .

﴿وخلق الإنسان ضعيفاً﴾ و نهاده میزاد دروست کراون به لاوازی و بی توانا ،
خوړاگر نین و تووشی نازاری زور نه بن ، خویان راناگرن له سر پرستی خوا ، به تاییه تی
به رانه ر به ژنان و هه ژاری و رووداوو کاره ساتی ناکار و نه خوشی و زور شتی تر .
نهاده میزاد هه رچهنده بی توانان له کار و پرستی ناییندا له شیر نازاترن بو کاری
جیهانی به زهوی رازی نابن و نه فرن بومانگ و نه ستیره کانی تر و رامیان نه کهن بو سوودی
خویان .

خوای مه زن له مہو بهر بومانی روون کرده وه نهو ژنانہی مارہ کردنیان قه ده غهن ،
نیستایش باسی نهو دارایی و سامانانہ مان بو نه کا قه ده غهن له هندی ریگه وه ، داوامان لی
نه کا جورئ کاری کومه لایه تیمان بو روون بکاته به هوی روون کردنه وهی هندی
له مامه له دا .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

ءَامَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِإِثْمٍ إِلَّا أَنْ

تَكُونَ بَحْرَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ

إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٢٩﴾ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدْوَانًا

وظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ

يَسِيرًا ﴿٣٠﴾

﴿ يا ايها الذين آمنوا لا تأكلوا أموالكم بينكم بالباطل ﴾ ئەى كەسانىكى ئەوتۇ ئىۋە باۋەرتان ھىتاۋە ئىۋە مەخۇن دارايىە كانى خۇتان لەنىۋان خۇتانا بەجۇرىكى پوچ و نارەۋا و بەگۆرەى ياسا نەبى ، ۋەك سود و قومار و دزى و بەسۈپىدى درۆ و بەرتىل و درۆ بەكارھىتان لەدادگاكاندا و بەمامەلەى پوچ و مەرجه كانى نەھاتىيە دى .

﴿ إلا أن تكون تجارة عن تراض منكم ﴾ مەگەر ئەۋ دارايانە بەبازرگانىە بى بەدەستور و رەزايەتى نىۋان خۇتان بى ، بەمەرچى ئەۋ بازارگانىە لەسنور دەرەجى بەگۆرەى ياسا و نەبىتە ھۆى تىك چۈنى رەۋرەۋ و بەرژەۋەندى دانىشتوان بەھۆى بەرتىلدىن بە كاربەدەستان ، مەرچ نىە نرخى كالای ھەردوولايان ۋەك يەك ۋابىن ، چونكە لەۋانەيە نرخى كالای يەككىيان زۆرتىرى لەۋ كاتەدا ئەۋ لايەنە بۆى ھەيە ئەۋ زۆرەيش بيا بەمەرچى مامەلەكە بەرەزايەتى ھەردوۋ لايى و درۆى تىدا نەكرى .

پرسىار / نەگەر بازارگان پروپاگەندە بكا بۆ پارچە و كالای خۆى بۆ رەۋاج پەيدا كىردن ئايا ئەۋ كارە خواردنى دارايى دانىشتوانە بەجۇرىكى نارەۋا؟

ۋەلام / ئەۋ كارە قەدەغە نىە بەمەرچى ئەۋ پروپاگەندەيە بەۋ جۆرە بى كىردۈپىتى ، نەگەر بەۋ جۆرە نەبۈۋ بۆ كىپار ھەيە مامەلەكە پوچ بكاۋەۋە و فرۇشراۋەكە بداتەۋە بەخاۋەنەكەى و نرخەكەى ۋەربگىرەتەۋە .

﴿ ولا تقتلوا أنفسكم ﴾ ۋەئىۋە خۇتان مەكۇژن بەنارەۋا و ستەم ، ھەندىكتان ھەندى تىرتان مەكۇژن ، ئەۋ رىستەيە ئاماژەيە بۆ ئەۋە ئادەمىزاد بەۋپىنەى يەك كەس ۋان كۈشتى يەككى لەۋان ۋەك خۆى كۈشتىي ۋايە ، ئەۋ خۇكۈشتە ۋەك ئەۋەى مرۇف خۆى بخاتە خوارەۋە لەسەر كىۋى يا خۆى بسۈتپىتى ، بەتايەتى جەنگى بىتە ھۆى كۇژرانى زۆر لەنىۋانتانا ، ۋەك جەنگى نىۋان عىراق و ئىران كەزۆرتىر لەيەك مىلېۋن ئىرانى و نىۋ مىلېۋن عىراقى تىدا كۇژرا .

﴿ إن الله كان بكم رحيماً ﴾ بەراستى خوا مىھەرەبان و خاۋەن بەزەيە بۆ ئىۋە ، فەرمان بەھەر شتى بدا و ھەرشتى قەدەغە بكا بۆ سودى ئىۋەيە كەچى ئىۋە خۇتان بەزەيىتان بەخۇتانا نايەتەۋە يەكترى ئەكۇژن و دارايى خۇتان ئەدەن بەدوژمنى خۇتان .

تەفسىرى زىمانا كۆپى

قەدەغە کرایى گوناھى گەورەن بەلام گوناھ نابى بەگەورە لەگەل داواى لى بوردندا ، گوناھ لەگەل بەردەوامیدا بەپچوک دانائى . چاکترین بیرو بۆچوون ئەوێه گوناھ لەخۆیا هەمویان گەورەن ، بەلام هەندى گوناھ لەهەندى تریان بچوکتەن ، بۆ نمونە : تەماشاکردنى ژنى بێگانه بەگومانەوێه گەورەوێه لەخۆیا ، بچوکه بەرانبەر بەماچ کردن ، ماچ کردن بچوکتەر بەرانبەر بەداوین پیسی ، خواردن لەسەر میزی مەى خواردنەوێه بچوکتەر لەخواردنەوێه مەى ، هەر وەها .

هەندى لەگوناھە گەورەکان ئەمانەن ، لەهەموو گوناھى گەورەتر هاوێش دانانە بۆ خودا ، داوایى بى ئومیدی لەبەزەبى خوا ، ئەمین بوونەوێه لەسزادانى خوا ، ئازاردانى باوک و دایک ، کوشتنى ئادەمیزاد بەناڕەوا ، بوختان کردن بەداوین پاکاندا ، خواردنى دارایی هەتیوان پشت کردنە جەنگى بى باوەڕان ، خواردنى سود ، جادوکردن ، داوین پیسی ، سویتى درۆ ، خواردنەوێه مەى ، نوێژ نەکردن بەدەستى ئەنقەست ، بچراوندنى خزمایەتى ، زەكات نەدان ، شایەتى درۆ ، رۆژو نەگرتن ، گۆشتى بەراز خواردن ، حەج نەکردن ، دارایی خواردنى خەلکى بەستەم ، ئەوانە و هەندى تر و لەوانەى بگەنە حەوت سەد .

نوێنەرانى ژنان چوونە خزمەت پیغممەر ﴿ﷺ﴾ ووتیان بەپیغممەر : ئایا خوا خواى ژنان و پیاوان نیە ؟ تۆیش پیغممەرى هەمویان نیت ؟ بۆچى خوا هەرنایى پیاوان نەبا ؟ ئیمە ئەترسین چاکمان تیدا نەبى و خوا پێوستى بەئیمەى ژنان نیە ، ئوموسەلە ووتى : ئەى فروستادەى خوا پیاوان لەرێگەى خوادا جەنگ نەکەن ، ئیمە جەنگ ناکەین ، خۆزگایە ئیمەش وەك پیاوان بوینایە . بۆ دلخۆش کردنى ژنان خوا فرموى :

وَلَا تَسْتَمُوا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ

تەفسیری زمانکۆبى

وَسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ
 عَلِيمًا ﴿٣٢﴾ وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِي مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ
 وَالْأَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَنُكُمْ فَأَتَوْهُمْ
 نَصِيبُهُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٣٣﴾

خوای مدزن کاتی قدهغه ی کرد له نایه ته کانی پیشوودا خواردنی دارایی هاو نیشتمانان
 به نار هوائی و کوشتی خویان ، خوا فەرمانمان یی نه دا لهم نایه ته ی دوا ییدا به شتی تری
 ناسان و رهوا هه تا واز به یتین لهو شتانه ی قدهغه کراون نهویش نهو یه هه موو که سی
 رازی یی بهو شته ی خوا پی به خشیوه له دارایی و پله و پایه و به ته مای سامانی خه لکی
 نه یی ، هه تا بهو یو نهو ه دارایی به کتری نه خو ن و یه که نه کوژن ، بویه خوا نه فهرموی :

﴿ولا تتمنوا ما فضل الله به بعضکم علی بعض﴾ وه یتوه ناوات مه خوازن بو شتی خوا
 ریژی هه ندی له یتوه ی داوه به سر هه ندی تر تانا بهو ی نهو شته وه که دارایی زور و پله و
 پایه ی به رزی پیداون ، لاتان خو شتی نهو شتانه ی نهوان بو یتوه یی ، نهوانه به دهستی یتوه نین
 و خوا پی به خشیون وه که پیغمه مرایه تی و زانیاری و جوانی و سامان .

بو زانین : ناوات خواستن بو دارایی دوو جوړه :

۱- (الغبطه) یانی داوا کردنی و یتنه ی شتی خوا به خشیو یتی به که سی که خوا بهویشی
 به خشی و نهو شته خوا لهو که سه ی تری نه ستی یتنه وه ، نهو جوړه ناواته رهوایه و
 قدهغه نیه .

۲- (الحسد) یانی داوا کردنی شتی خوا به خشیو یتی به که سی و خوا لهو که سه ی
 بسین یتنه وه و پیدا بهم به ته نیا ، نهو جوړه یان قدهغه یه و مه به سته له فەرماندانی خوا
 به ورسته یه .

تهفسیری زمانا کوی

به گویای فہرمودہی خوا جوڑی یہ کم رہایہ کہ نہ فہرموی : ﴿ ربنا آتنا فی الدنیا حسنة
وفی الآخرة حسنة ﴾ نہی پورہ ردگاری ئیمہ تو بہ خشہ بہ ئیمہ لہ جیہاندا چاکہ و
لہ دواروژ و چاکہی گورہ.

﴿ للرجال نصيب مما اكتسبوا وللنساء نصيب مما اكتسبن ﴾ بو پیاوان ہئیہ بہ شیک و
پاداشتی لہ شتی پیاوان خوین کردویانہ ، بو ژنان ہئیہ بہ شیک و پاداشتی لہ شتی خوین
کردویانہ ، بو ہموو نادمیزادی ہئیہ پاداشتی کردہوی خوین ، دروست نیہ دہرونی
خوین خہریک بکەن بہ تاواتی خراپ و دلپسی .

﴿ واسألوا الله من فضله ان الله كان بكل شيء عليم ﴾ وئیوہ داوا بکەن لہ خوا وئیہی
شتی خوا بہ خشپویتی بہ جگہی خوٹان و داوای نہمانی شتی مەکەن خوا بہ خشپویتی بہوان ،
گہنجینہی خوا کوٹایی پئ نہ ہاتووہ ، بہ تہمای دارایی جگہی خوٹان مەہن ، بہ راستی خوا
بہ ہموو شتی ئەزانی جیگہی شایستہیہ ئوہی ئیدا بہ کەسی ، ناگای لہوانی تر ہئیہ .

پرسیار : فہرماندان بہ داوا کردن لہ خوا وای دەرئەخا ئو داوایہ وەرگیری کەچی
نادەمیزاد ہەمویان یا زوربەیان بہ پەرۆشەوہ ئەپارینەوہ لہ خوا و ، خوا وەلامی داواکەیان
ناداتەوہ ؟

وہلام : زور راستہ خوا فہرمانی داوہ بہ پارانہوہ ، بہ لام لہ ہەمان کاتدا فہرمانی داوہ
بہ کۆش و کارکردن و نابی مرؤف بہ تہمەلتی دانیشی و ہەر شتی بہ دلپا ہات خوا
بیداتی ، ئەگەر بہو جوڑہ خوا وەلامی مرؤف بداتەوہ گەردون کاول ئەبی ، چونکە وائەبی
دوو کەس لہ یەک کاتا داوای دووشتی دژ بہ یە کتری بکەن ہەر کەسی داوای شتی بکا و
بہ تہمەلتی دانیشی ئەبی بہ خەفەتەوہ بمرئ .

﴿ ولكل جعلنا موالی مما ترك الوالدان والأقربون ﴾ وہو ہموو کەسی لہ پیاوان و ژنان
ئیمہ بو ئیوہمان گپراوہ و بۆمان دیاری کردووہ چەندین میراتبەر لہ شتی بہ جی ہیلاوہ
باوک و دایک و خزمہ کانتان لہ منال و برا و مام و کەسانی تر .

ووشەى (مولى) بەشەش مانا ھاتووہ :

(۱) ئازاد كەرى بەندە كە مىراتى ئازاد كراوہ كەى خۆى ئەبا .

(۲) بەندە ئازاد كراو چونكە پەيوەندى بەسەر دارايى خۆيەوہ ھەيە .

(۳) ئامۇزايان ، چونكە ئەوان سەردارى پاراستى ھەموو كارەساتىكى خزمانى خۆيانان .

(۴) ھاوسويند ئەبىتە بەرپۆەبەرى كارى ھاوسويندە كەى بەھۆى دابەستنى سويندەوہ

ياريدەى يە كۆرى ئەدەن لەھەموو روداوپكا .

(۵) دۆستانى خوا چونكە خوا ياريدەريانە .

(۶) مىراتبەران ، مەبەست لەم ووشەيە لەم ئايەتەدا مىراتبەرانە .

﴿ والذين عقدت إيمانكم فاتهم نصيبهم ﴾ وە كەسانىكى ئەوتۆ بووين بەھاوسويندى

يە كۆرى بۆ ئەوہى مىرات لەيە كۆرى بگرن ، دوايى ئۆرە يىبەخشن بەوان بەشەكانيان

بەگويرەى گرى بەندەكەتان ، بەر لەھاتنى ئاينى ئىسلام ھاوسويند مىراتيان لەيە كۆرى

ئەگرت ، بەلام بەئايەتى ﴿ وأولوا الأرحام بعضهم أولى ببعض ﴾ وەخواوہن خزمەكانتان

ھەندىيان چاكتۆن لەھەندى تريان بۆ ئۆرە و نزيكتۆن لەئۆرەوہ مانكەى گۆراوہ .

لاى ئەبو حەنەفە ئەگەر پياوئ موسولمان بو لەسەر دەستى پياوئ تر و پەيمانيان بەست

كە مىرات لەيە كۆرى بگرن ئەو كارە دروستە .

بۆ زانين : پەيمان بەستن ئەمانەيش ئەگرىتەوہ : گرى بەندى نيوان ژن و ميۆدى ، گرى

بەندى سەردارى نيوان ئازاد كەر و ئازاد كراو ، گرى بەندى ئىسلامەتى كەسى بمىرى و

مىراتبەرى نەبى موسولمانان مىراتەكەى ئەيەن .

﴿ إن الله كان على كل شيء شهيداً ﴾ بەراستى خوا بەسەر ھەموو شتەكا ئاگادارە و

بەنھيتى و ئاشكرائى ھەموو شتە ئەزانى .

لەبەرئەوہى پەيمانى دۆستايەتى و خۆشەويستى بەستراوہ لەنيوان ژنان و پياواندا ، خوا

پۆيىستى كەردوہ ئەو دۆستايەتى يە بتەوتوبى لەنيوانيانا بەگويرەى سەروشت خوا پۆيىستى

كەردوہ لەسەر پياوان ستەم لەژنان نەكەن و لەسەر دەرئەچن ، بۆ ئەو مەبەستە خوا

ئەفەرمۆى :

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ
 عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَإِلَّا فَضَّلَ اللَّهُ
 قَوْمًا لِيُفْضَلَ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ فُضِّلُوا بِمَا أَنْفَقُوا
 قَلِيلٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَالَّذِينَ تَخَافُونَ
 ذُنُوبَهُمْ فَعُظُّوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ
 وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا
 إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا ﴿٣٤﴾ وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ
 بَيْنِهِمَا فَاবْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا
 إِن يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا

﴿﴾ ٣٥

﴿﴾ الرجال قوامون على النساء بما فضل الله بعضهم على بعض ﴿﴾ پیاوان داناوان به سهر
 ژنانی خو یانده بو به خیرو کردن و دهست گرتیان و یاریدانیان و جی به جی کردنی
 کاره کانیان . پیاو و ژن بنچینهی سهره کین بو ژبانی ناده میزاد هیچ یه کی لهوان به بی نهوی
 تریان کار و فرمانیان ناروا به پرئوه ، به لام جوره جیاوازی بهک هدی له گهل ژنان ، نه گهر
 وهک بهک وابن لهه مو لایه که وه پتویستی به دروست کردنی ههر دو کیان نه نه بوو نه گونجا

تهفسیری زمناکوی

هەر یەکیکیان، ئەوکاتە بوون نەبونی ئەوی تریان یە کسان نەبوو ، داوایی داواکردنی بۆلای یە کسانى نۆوانیان دژی گەتوگۆی ژبانی جیهانە ، پیاو پێردارترە لەژنان بەهۆی چەند شتیکەووە . خوا پێزی هەندى پیاوی داووە بەسەر هەندى ژنانا ، خوا پێزی هەموو پیاوانى نەداووە بەسەر هەموو ژناندا ، زۆر ژن هەن بەپێزتر و گەورەترن لەهەزاران پیاو هەر لەبەرئەووە خوا نەى فەرمووە ﴿ بما فضلهم علیهن ﴾ کە کورت تریشە .

زۆر کەس لەژنان و یاریدەدەرەکانیان ئەلێن : مەبەستمان ئەوەیە ژنان و پیاوان یە کسانن لەهەندى مافەکان و پێوستیەکانیان ، نەك یە کسان بن لەگەڵ پیاوان لەهەموو شتیکا کە لەوانەن مالتبوون و شیردان . لەووەلامدا جیاوازی دروستبونی ئەندامانى ژنان بێگومان داوای ئەوە ئەکەن جیاواز بن ژن و پیاو لەهەندى ماف و پێوستیدا ، بگرە جیاوازن لەئارەزووی ژن و مێژیدا ، ئەو کەسەى بلێ : یە کسانن لەهەموو لایەکەووە لەماف و پێوستیدا وەك ئەمەوايە بلێ : ئەبێ جیاواز بن لەهەموو شتیکا ، ئەوەى راستى بێ ژن و پیاو هاوبەشن لەزۆر مافدا ، گرنگتر لەهەمووان یە کسانن لەبەردەم خوادا و سەر بەسەن لەدەستکاری کردنی دارایداو لەهەلبژاردنی هاوبەشى خۆيانا ، جیاوازن لەهەندى مافدا ، لەئایەتى (٢٢٨) ی سورەتى ئەلبەقەرەدا باسی (١٠) جیاوازی نۆوان ژن و پیاویان کردووە لەبەسای ئیسلامدا ، مەبەستى ئەو ئایەتەى ئێرەیش ئەمانەمان بۆ ڕوون ئەکاتەووە :

١- پیاو سەردارە لەسەر ژنان : مەبەست لەپیاوان بەتایبەتى مێردەکانە ، لەژنان بەتایبەتى ژنانى مێردان ، مەبەست لەسەردار بەسەر ژنانەووە دەسەڵاتداری پیاوان نیە بەبەرەلایى بەجۆرى پیاو سەردارىکی دیکتاتۆریی و ژن بچوکی پیاوبێ و هیچ توانایەکی بەرانبەر پیاونەبێ ، بەلکو مەبەست جۆرە سەرداریەکی کەمە ، یاسازانان بۆ پیاوانى دیاری کردووە کە تەلاقدان دراووە دەست پیاوان ، پێوستە ژن پەیرهوى پیاو بکا بۆ خەوتن ، لەجیگەى مێرد دەرئەچێ بەبێ دەستوری پیاو ، ژن و پیاو لەجگەى ئەو شتانه وەك یەك وان و یە کسانن .

۲- خوا دوو هوئی داناوه بۆ سهردارى پياوان ، ئاماژهی بهیه کمیان کردووه به ﴿بما فضل الله بعضهم على بعض﴾ وئاماژهی کردووه بۆ هوئی دووههم که ئه فهرموی: ﴿وبما أنفقوا من أموالهم﴾ وه پياوان دانراون به سهر ژنانه وه سهرداريان به هوئی شتی پياوان ئه یه خشن به ژنان له ماره یی و به خێو کردیان .

خوا ی گهوره جوړی پێژدارى پياوانی روون کردوه ته وه ، هه ر ئه وه نده ئه فهرموی ﴿بما فضل الله﴾ زانایان و ئه و که سانه ی مانای قورئانیان کردووه ئه لێن : پیاو له ژن به هێتر له دروستبوونی ئه ندامه کانی ، زانایان درێژه یان داوه به دیاری کردنی پێژدارى پياوان ، به و جوړه ی ئیمه ئه یبین کاره گهوره و به سوده کانی ئاینی و زانیاری و رامیاری زۆربه ی هه ره زۆریان له پیاوانه وه ئه یبیری و که م جارن له ژنانه وه ، زۆتر له هه موو شتی ژنان گرنگی بهرگ و رازاناوه ی له شیان و هوروزانی ههستی ژنایه تی ئه دهن ، واته بێ له مانگیکا ژن به هوئی چه یزه وه ناتوانی کاری رامیاری بکا .

ئه وه ی شایانی ئاماژه بێ بۆ لای فهرموده ی خوا ﴿وبما أنفقوا من أموالهم﴾ هه رکاتی پیاو ژنی به خێو نه کرد سهردارى پیاو به سهر ژنانه وه نامیتی ، له و کاته دا ژن بۆی هه یه لای دادوهر داوای ته لاقدان بکا به گوێره ی یاسا ئه گه ر پیاو سه ری پێچی کرد دادوهر له جیاتى پیاو ته لاقی ئه دا .

به لای مالیک و شافیه وه ، ژنان ئه کرێن به دوو به شه وه :

۱- ﴿فالصالحات قانتات حافظات للغيب بما حفظ الله﴾ دوا یی ژنانی کرده وه چاک ئه و ژنانه ن په یڕه و ی فهرموده کانی خوا ئه که ن و به و جوړه ی خوا بۆی دیاری کردوون په یڕه و ی میړده کانیان ئه که ن ، پارێزه ر ی ئه و کارانه ئه که ن له بهرچاوانین و ناموسی خو یان و دارایی میړده کانیان ئه پارێژن .

به هوئی پاراستی خوا بۆ ژنان ، به و بۆنه وه خوا فهرمانی پێداون کاره نه یێه کان پاریژن ، فهرمانی داوه به پیاوان ماره یه کانیان به دهنی و ژنه کانیان به خێو بکه ن و له پرووداوی خراپ بیان پارێژن .

- بهراستی ژن و پیاو یه کسانن وهك باسكرا ، بهلام لهمانه ی خواره وه یه کسان نین :
- ۱- خوینی ژنان نیوه ی خوینی پیاوانه .
- ۲- تهلاقدان و گهرا نه وه ی ژنان بو لای نیکاحی پیاوان لههه نندی جور ی تهلاقدا بهدهستی پیاوانه نهك ژنان .
- ۳- بو ژن قهده غیه نه چیه لای میردی خو ی بو خهوتن .
- ۴- نویژی ههینی پیویست نی یه لهسه ر ژنان .
- ۵- نابی ژنان بکرین بهسه رۆکی بالای موسولمانان ، لای جگهی ئه بی حه نیفه نابی بکرین بهدادوهر . بهلام له مافه کانی ئاده میزادا نهك مافه کانی خوا .
- ۶- بو ژنان دروست نیه بن به پیشه وای نویژی به کۆمه لی پیاوان ، پیاو دروسته بو ی بی به پیشه وای پیاوان و ژنان .
- ۷- شایه تی ژنان له جگهی داراییدا وهر ناگیری . بهلام شایه تی دانی ژنان بو منالبوون و کچایه تی و بیوه ژنی وهر نه گیری و دوو ژن به پیاوی دانه نری له شایه تی دانان .
- ۸- ژنان نیوه ی پیاو ئه بن له میرات وهر گرتندا .
- ۹- پیویسته لهسه ر ژنان هه موو ئه ندامانی خو یان دا پۆشن به رانبهر به پیاوان جگهی دست و رومه تیان .
- ۱۰- داوا له ژنان نا کری بچن بو جهنگ کردن له گه ل بی باوه ران ، سه رانه له ژنانی بی باوه ر ناسه نری و له جهنگدا نابی بکوژرین مه گهر جهنگاوه ری .
- ۱۱- بو یان نیه ژن ماره بکه ن بو کوری منالبان و بۆشیان نیه بکرین به سه ردار ی دارایی منالان ، بو باوک دروستن .
- ۱۲- غاردانی چاره و ی و تیربازی بو ژنان ره وانی یه .
- ۱۳- خزمیکی ژنان بهه له و نه زاین پیاوی بکوژی هاو به شی خویندانه که ی نیه له گه ل پیاواندا ، ئه و کاره پی ئهوتری (العاقله) .
- ۱۴- ژنان پیویسته پیاوان به خویان بکه ن و زور شتی تریش لهسه ر پیاوان پیویسته و لهسه ر ژنان پیویست نی یه .

۲- بهشی دووه می ژنان : ژنان هه یانه گونا هبارو چه قه چرۆ له پیوستی سه ر شانی خو ین لایندا وه ده رباره ی پیوان ، ئەم بهشهیان له رسته ی دوا ییدا خوا فه رمانی خو ی بو دیاری کردوون .

پیوان و ژنان بۆیه کتری چاکترین چاکه ی خوان به مه رجی خوشه ویستی نیوانیان نه پچری ئه گه ر خوشه ویستی پچرا ئه به نه شیر په نج به بۆیه کتری نه خته نه خته یه کتری له ناو نه به ن .

له هه ندی ئایندا هاتوه خوا له پاشه پڕۆدا سزای تاوانباران به ناگر و پاداشتی چاکه که ران به به هه شت ناداته وه ، به لکو تاوانباران ئه کا به میردی پیرۆنکی ناشیرینی ره وشت خراپ به و بۆنه وه نازاری ئه دا ، پیاو چاک ئه کا به هاوسه ری ژنکی جوانی ره وشت چاک و به پینچه وان هیشه وه .

﴿ واللاتي تخافون نشوزهن فظوهن ﴾ وه ژنانیکی ئه و تو ئیوه ئه ترسان له لادانیان له سنوورو هه لته سان به مافی ژن و میردایه تی و له ناژاوه ی نیوانیان ، دوا یی ئیوه ئامۆزگاری ئه و ژنانه بکه ن به نه رم و نیانی و گفتوگزی خوش ، بلین ئیوه له خوا بترسن و واز له کاری خراپ به ین ، مافی پیوان لای خوا به سه رتانه وه زۆره ، خواش پاداشتان ئه داته وه .

﴿ واهجروهن في المضاجع ﴾ وه ئیوه واز له ژنه کان به ین و له گه لیان مه خه ون و ژن و میردیان له گه ل مه که ن ، ئه گه ر به وان ه وازیان نه هیئا .

﴿ وأضربوهن ﴾ وه ئیوه به ن له ژنه کان ، به لام لیدانیکی سوک و برینداریان نه که ن و ئه ندامه کانیان نه شکین و روومه تیان نه رۆشین .

ئو فه رمانه پیوست نه کراون له سه ر پیوان و هه ر ئه یی بکرین له گه ل ژنان ، زانیان به گشتی لایان وایه لی نه دانی ژنان چاکتر و گه وهره تره لای خوا ، هه روه ک پیک هاتوون ئه گه ر ژنان به سوکترین شتی گه رانه وه بۆلای یاسا قه ده ده غه یه کاری سه خت تریان له گه ل بکری ، ئارام گرتنی میرد له سه ر نازاری ژنان لای خوا پاداشتی زۆر گه وره ی هه یه .

ئەو شتەنە ی ئەبنە هۆی لێدانێ ژنان چوار شتن :

(١) خۆجوان نەکردنە بۆ مێردەکانیان .

(٢) وەلام نەدانەوێ مێردەکانیان بۆ خەوتن لە گەلیان .

(٣) نوێژ نەکردن و لەش پیسی دەر نەکردن .

(٤) چو نە دەر وە بەبێ ئاگادرای مێردەکانیان و بەبێ بیانوی رەوا .

﴿ فَإِنْ أَطَعْتُمْ فَلَ تَبْغُوا عَلَيْهِمْ سَبِيلاً ﴾ دوا بێ ئە گەر ژنە کان پەپرهوی ئیوهیان کرد بە

یە کێ لەو سێ فەرمانانە یا بەهەمویان ، دوا بێ ئیوه رینگیه داوا مە کەن لە سەر ئەو ژنانە بۆ نازاردانیان و برۆ بیانوی پوچیان بۆ دروست بکەن با خۆشیشتانەوێن ، نابێ ئەبە زمان و ، نەبە کردووە ئیوه نازاری ژنان بدەن ، ژن هاوڕینگێ ژبانی خۆشیتانە قەدەغیه نازاردانیان .

﴿ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيماً كَبِيراً ﴾ بەراستی خوا پایە ی بلندە و کەس ناتوانێ پایە ی بۆ دیاری بکا و ستم کردن لە ژنان خۆشنا بێ و چا و پۆشیتان لێ ناکا زۆر گەوریه و پیوستی بە کەس نیە .

خوا ی مەزن لە ئایەتی پێشوردا باسی سەرچەوتی ژنانی کرد ، لەم ئایەتی دوایدا باسی سەرچەوتی ژنان و پیاوان ئەکا لە یەك کاتا ، هیچ لایەکیان مافی ئەوی تریان جێ بە جێ نە کەن بۆ دیاری کردنی یاسای نەهیشتی ناکۆکی نێوانیان خوا ئەفەر موی :

﴿ وَأَنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا ﴾ و ئە گەر ئیوه ی کاربە دەستان ترسان لە بەردەوامی نازاوه ی نێوان ژن و مێرد ، دوا بێ ئیوه بنێرن بۆ روون کردنەوێ سەرچەوتی ئەوان و هۆی نازاوه ی نێوانیان پیاوێ لەخزمان و دۆستی پیاو شیاوی ئەو بێ فەرمان بدا و بتوانێ ناشتی ساخته بهێنێ و ، پیاوێ تر لەخزمان و دۆستی ژن کە ئه ویش شایسته دادوهری بێ ، هەتا بۆیان دەر بکەوێ شاراوه ی دلتی ژن و مێرد و هۆی نازاوه ی نێوانیان و بتوان گێره و کێشه کەیان چاره سەر بکەن .

مەبەست لە چاک کردنی نێوان ژن و مێرد پاراستنی بنەماله و ترسی لە ناوچونی مەناله کانه ، مەر ج نی یە ئەو پیاوه ناو بژی کەرە خزمی چونکە مەبەست نەهیشتی نازاوه ی

نیوانیانہ ہرچہندہ خزم باشتر نہیتی دلّیان نہزانی و بہبہزہی ترہ بویان و بۆ ناردنی
راپۆرتہ بۆ دادوہر .

﴿إِنْ يَرِيدُ إِصْلَاحًا يَفْعَلْهُ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنْ اللَّهُ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا﴾ ئەگەر ئەو دووپیساوہ
ناوېژی کەرانه مەبەستیان چاک کردنی نیوان ژن و میردیخوا یاریدەیی ناشتونەوہی نیوان
ژن و میرد ئەدا ، بەراستی خوا ئەزانی مەبەستی ناوېژی کەران و ئاگای لەستەمکار ھەیە .
خوای مەزن باسی لادانی ژنی لەیاسا کرد و دوایش باسی لادانی ژن و میردی کرد
بەبەکەوہ . باسی لادانی میردی نہ کرد بەتەنھا ، زانایان ئاماژەیان بۆ کردوہ ، ووتیانہ :
ھەراکتی میرد لەسنور لای دا و ھەندئ لەمافی ژنی زھوت کرد ، ژنکە ئامۆزگاری
میردەکە بکا ، بۆی نیہ لەگەل میردەکە نہخۆئ و لئی بدا ، چونکە ئەوانہ پیوستە
خوا دەستوری پێدایئ و نہیشی داوہ . بەلام بۆژن ھەیە داواکاری خۆی بیاتە لای دادوہر و
دادوہر بەگۆرەیی یاسا ئازاوکیان نہیەلتی بەلیدانی میرد یا بەند کردنی یا تەلاقدانی
ژنەکە .

زانایان لەناردنی ناوېژی کەران بیران جیاوازه : ھەندیکیان ئەلّین : ناوېژی کەران
بۆیان ھەیە لەپاش سەرنەگرتنی کۆششیان ژن و میرد لەیەک جیا بکەنەوہ بەتەلاقدان .
پیشەوا مالیک و قوتابی و ھاوڕێکانی ئەم بۆچونەیان پەسەند کردوہ ، فەرمودەبەکی
پیشەوا شافعی لەگەل ئەو بۆچونەبە ، کەواتە ناوېژی کەران دەسلەتاتی دادوہریان
دراوہتی . ھەندئ تر لەزانایان ئەلّین : ناوېژی کەران وەکیلی ژن و میردن بۆیان نیہ
جیاکردنەوہی نیوان ژن و میرد بەتەلاقدانی ژن ، کەواتە میرد ناوېژی کەری خۆی بکا بە
وەکیل بۆخۆی بۆتەلاقدانی ژنەکە لەسەرپارە ، ژنکەیش ناوېژی کەری خۆی بکا
بەوہکیل بۆ وەرگرتنی تەلاق لەسەر پارە .

کاتی خوای مەزن فەرمانی دا بەرپەوشتی چاک لەگەل ژنان و ھەتیوان و خیزان ، ئیستا
باسی ئەو شتانەمان بۆ ئەکا زۆر بەرێز و گەورەن . بەر لەھەمویان فەرمان ئەدا بەپەرستنی
خوا و ئەفەرموی :

وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ
إِحْسَنًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ
ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ
وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ
كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴿٣٦﴾

﴿وَأَعْبُدُوا اللَّهَ﴾ وهئوه خوا بهرستن ، پرستی خوا بهجنگ کردن له گه
بن باوهران و خو کردن بهقوربانی بۆ ناین لههموو پرستی گهورهتره لهبر راستی و
سهرهستی و مروفایهتی گهران بهشوین زانیاری و خۆماندوکردن بۆ زیان و گوزهران و
یارمتهی دانی پهیدا بوونی شتی چاکهی تیدا بی و ناشتهوایی پهیداکردنی نیتوان دانیشتون
گهورهترن لهنوێژ و رۆژ وو که ههر سودی تاییهتیا تیدا به .

﴿وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا﴾ وهئوه هیچ شتی مهکن به هاوبهش بۆ خوا لهپرستندا وهك
بت و جگهی بت ، باوه نهبوون بهبونی خوا بی تاینیه و پتی ناوتری هاوبهشدانان ، بهلام
هاوبهش دانان بۆ خوا دوو جوړه :

(١) هاوبهشدانان لهخوایه تیدا ، وهك نهوهی كهسێ بریوی وابی دروست كهری
بونهوهران و رۆزدهریان لهیهك كهس زۆرتن ، لهو جوړهیا نه بریابوون بهمهی خوا شالیار
و راویژكار و هاوبهشی لهپرستندا هیه .

(٢) جوړیكه لههاوبهشدانان خۆشهویستی دادوه و کاربهدهستی تاوانبار و ههموو
كهسانی تر شایانی نهوه نهبن فرمان رهوای نادهمیزادبن .

تهفسیری زمانکۆبی

﴿وبالوالدین احساناً﴾ وهئیه چاکه بکهن له گهډل باوک و دایکتانا ، خوای مهزن چاکه کردنی له گهډل باوک و دایکا بهرانبهری کردووه له گهډل په‌رستی خو‌یا له‌زور ئایه‌ته‌کانی قورئاندا ، نه‌وه‌یش نه‌وه ته‌گه‌یه‌نی باوک و دایک پله‌ی بالایان هه‌یه لای خوا بو چاکه کردن له‌گه‌لیان .

﴿وبذی القربی والیتامی والمساکین﴾ وهئیه چاکه بکهن له‌گه‌ل نه‌وه که‌سانه‌ی خاوه‌نی خزمایه‌تی نزیکن له‌براو مامه‌کانتان ، سه‌ریان لی‌بدهن و هاتو‌چۆیان بکهن و ، چاکه بکهن له‌گه‌ل هه‌تیوان و یارمه‌تیان بدن و چاکه بکهن له‌گه‌ل هه‌ژاران و بی‌کاران و په‌ک که‌وتوان و ده‌ست گیرۆیان بکهن ، به‌لام نه‌وه که‌سانه‌ی توانای کارکردنیان هه‌یه و به‌ته‌مه‌لی دانه‌یشن تاوانه یارمه‌تی دانیان و هانیان بدهن بو کارکردن .

﴿والجار ذی القربی والجار الجنب﴾ وهئیه چاکه بکهن له‌گه‌ل دراوسی نزیکه‌کان ، ئیتر هاو‌ناینتان بن‌یان نه ، چاکه بکهن له‌گه‌ل دراوسی دووره‌کانتان . زانایان ته‌لین چل خانوو له‌هه‌ر چوارلاوه به‌دراوسی دانه‌نرین .

﴿والصاحب بالجنب وابن السبیل وما ملکت ایمانکم﴾ وهئیه چاکه بکهن له‌گه‌ل هاو‌رپ و هاو‌کارتان له‌هاو‌رپی خو‌یندتان له‌کاروان و له‌جگه‌ی کارواندا ، چاکه بکهن له‌گه‌ل که‌سانێ له‌کارواندان و ده‌ستیان ناگاته سامانی خو‌یان ، یا هه‌رسامانیان نیه به‌هوی خو‌یندنه‌وه و ، چاکه بکهن له‌گه‌ل نه‌وانه‌ی کردو‌نتان به‌دارایی خو‌تان له‌کۆیله‌کان ئیتر بن‌یان مئ ، سوپاس بو خوا ئیستا بنده و کۆیله نه‌ماون ، چاکه کردن له‌گه‌ل نه‌وانه‌ی پیشوو ته‌نها هه‌ر به‌دارایی نیه ، به‌لکو نه‌رم و نیانی له‌گه‌لیان و رپز‌گرتیان و هه‌ولدان بو جی‌به‌جی کردنی کاریان و نامۆزگاری کردنیان و پرس‌پێ کردنیان و چاو داخستن له‌ناستی ناموسیان و بلاو نه‌کردنه‌وه‌ی خراپه‌بان نه‌وانه هه‌مویان ته‌گه‌رپته‌وه بو‌لای چاکه کردن .

﴿إن الله لا یحب من کان مختالاً فخوراً﴾ به‌راستی خوا خوشی ناوی هه‌رکه‌سێ خوی به‌گه‌وره بگری به‌رانبه‌ر خزم و دراوسی و چاو‌دیریان نه‌کا ، که‌سێ خوی هه‌لکیشی و

پله و پایه ی خو ی بڑمیرئ و چاکه ی خو ی باس بکا ، چونکه نهو شتانه بی سوپاسی خوان .

خوای مه زن له نایه تی پیشوودا باسی فهرماندانی به چاکه کردن کرد لهم نایه تی دوا پیدا باسی نهو که سانه نه کا نهو شتانه ی خوا پیوستی کرده له سهریان نایگه یه نن به جیگه ی خو یان و نه فهرموی :

الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ

النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ

مِنْ فَضْلِهِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٣٧﴾

وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِشَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ

بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ

قَرِينًا ﴿٣٨﴾ وَمَا ذَا عَلَيْهِمْ لَوْ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْفَقُوا

مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴿٣٩﴾

﴿الذين يبخلون ويأمرون الناس بالبخل﴾ نهو که سانه ی خو هه لئه کیشن که سانیکی نهو تۆن رژدن و نابەخشن به دانیش توان نهو شتانه ی خوا پیوستی کرده وه له سهریان لهزه کات و جگه ی زه کات و ، فهرمان نه دهن به ناده می زاد به رژدی و نه دانی پیوستیه کان وه ک خو یان نایدهن به هه ژاران .

﴿﴾ ویکتمون ما آتاهم الله من فضله ﴿﴾ وهنه شارنه وه شتی خوا به خشییوتی بهوان
له چاکه ی خوی ، وه دارایی و زانایاری و دارایی خوین نادهن به ههزاران و دانیشنوان
فیری زانیاری راستیان ناکهن ، بیگومان شاردنه وهی دارایی و زانست قه ده غهن و نه بی
بلاو بکریته وه به نیو ناده میزادا .

﴿﴾ واعتدنا للکافرین عذاباً مهیناً ﴿﴾ وه نیمه ناماده مان کردو وه بی باوه ران سزایه کی
بی نرخ کهریان ، نهو که سانه ی باسکران و یتیهان نیستا زورن له نیو موسولتماناندا .
نهو که سانه ی هاویه شی موسولتمانان ناکهن له کاتی جهنگدا و به جوئی سود بگه یه نن به
گهل و به کۆمه لتی نیسلام و یتاک نادهن به کۆمه لگای چاکه ویستان و یارمه تیان نادهن بز
دروست کردنی مزگهوت و نه خوشخانه و په یانگا و کرینی پایور و چهک و یتیهان زورن ،
بهوانه یشه وه ناوه ستن ، به لکو پرویا گهنده یش بلاو نه که نه وه له نیوان ناده میزاد له دژی
موسولتمانان ههتا یارمه تیان نه دری ، نهو که سانه ی سامان و زانیاری خوین ته شارنه وه که
خوا به گه وره یی خوی بهوانی به خشیه به راستی شایسته ی سه رزه نشت و تاوانن .

﴿﴾ والذین یتفقون امواهم رثاء الناس ﴿﴾ وه که سانیکی نهوتوش ته یه خشن دارایی خوین
له بهر نه وهی ناده میزاد بیبینن ، نهو شته ی ته یه خشن خوینانی پیوه هه لکیشن و مه بهستی
تریان نه ، نهو که سانه له م رۆژه دا و یتیهان زوره کاتی ویستیان شتی به خشن داوا نه که ن
ناویان له کۆفار و رۆژنامه و رادیو و ته له فزیوندا بلاو بکریته وه . مزگهوت و نه خوشخانه
و خویندنکا و پردی دروست ناکهن ههتا ناویان له سه ر دهر گاکانیا نهنوسری بهو بۆله وه
سامانی زۆردانه نین که چی خزمه کانیا ن وه دراوسی و هه زاره کان پرووت و برسین .

بگره خیزان و مناله کانیا ن نهو بهری پیوستیان بهو سامانه هیه و نایان ده نی چونکه
کهس ناویان نابا و باسیان ناکری ، بۆیه خوی مه زن نه فهرموی:

﴿﴾ ولا یؤمنون بالله ولا بالیوم الآخر ﴿﴾ وه باوه پریش به خوا ناهیننو بروایش به پاداشت و
سزای پاشه رۆژ ناهینن ، نه گهر نهو که سانه باوه به خوا و به پاشه رۆژ بهینن مه بهستیان هه ر

خوا ئەبو ، بەلام ئەوان مەبەستیان ئەو بوو جگەیی خوا بیانیدیایە ئەووی ئەبەخشن و خۆیانی پێوەهەڵتەکیشن ، بێگومان ئەو کەسانە پڕوا بەخوا و پڕۆزی دواپی ناهێتن دۆست و هاوڕێی شەیتان .

﴿ ومن یکن الشیطان له قریباً فساء قریناً ﴾ وە هەر کەسێ شەیتان هاوڕێی ئەوپی دواپی ئەو هاوڕێتییە شەیتانە خراپە بۆیان ڕینگەیی خراپەیان بۆ خۆش ئەکا .

هەمو کەسێ ڕینگە و کردەووی خراپ پرازیتێتەو و هانی دانیشتوان بدا بۆ لای خراپە و گومرایی تۆ بۆت هەبە ناوی بێی بەشەیتان ، لەبەرئەو زۆر کەس هەن زۆر شت ئەکەن و ئەیلێن بە سروشی شەیتانەو ، وائەزانن خوا بۆیان ئەکا ، خراپترین کەسە ئەو بێە خۆی بەپڕۆز بزانی و خۆی ئەناسی و بەرگی پیاوچاکان بکاتە بەری خۆی .

شەیتان تاقمی زۆرن و هەریەکەیان کاریکی پی سپاردوو هەیانە هانیان ئەدا بۆ ڕژاندنی خۆتی نادەمیزادانی بی تاوان ، هەیانە هانیان ئەدا بۆ کردنی گوناو و داوین پیسی ، هەیانە هانیان ئەدا بەرگی پیاو چاکان بپۆشن و مروۆفی ساویلکە بەوان ڕاو بکا . ئەگەر شەیتان پیاو چاکانی بۆ ئەخەڵتەتا بەو پرازی ئەبی لەوان گفتوگۆیە بکەن لەسەر داوای شەیتان ، ئەگێرنەو شەیتان ووتی بەعیسا : تۆ بلتی ﴿ لا إله إلا الله ﴾ عیسا فەرموی : من ئەیلیم ئەک بەفەرمانی تۆ ، بەلام لەبەرئەووی راستە ، شەیتان سەر شۆڕ بوو .

﴿ وماذا علیهم لو آمنوا بالله والیوم الآخر وانفقوا مما رزقهم الله وکان الله بهم علیماً ﴾ وە چ شتیکی زیان بەخشە تووشی ئەوان ئەبی و لەسەر پی باوەڕان ئەکەوی ئەگەر ئەوان باوەڕیان بەخوا و بەپڕۆزی دواپی بەیتایە و ئەوان بیاندایە بەهەژاران لەشتی خوا بەخشیوی بەوان .

خوای مەزن پەیوەستی کردوو بەخشینی دارایی بەباوەڕ بەخوا و بەپڕۆزی دواپی ، چونکە لە ئایەتی پێشودا فەرموی : مروۆفی ڕژد باوەڕی بەخوا و پڕۆزی دواپی نیە و بەخشین بەلگەیە لەسەر باوەڕ بەخوا و ، خوا ئەزانێ بەکارو کردەووی ئەو کەسانەیی دارایی خۆیان بۆ بەرچاوی ئەبەخشن و پاداشتیان ئەداتەو بەسزای خۆی .

پاش نهوهی خوا فدرمانی دا بهپرستی خوی و بهچاکه کردن له گهل باوک و دایک و نهوانهی تر باسیان کرا ، باسی نهوانهی کرد خویان ههله کیشن و بو بهرچاو دارایی نه بهخشن و باسی نهو کهسانهی کرد چاکهی خوا نهشارنهوه ، باسی نه مهیشمان بو نهکا پاداشتی ناده میزاد کهم بونهوهی تیدا نا کرئ و نه فهرموی:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ

مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِن تَكُ حَسَنَةً يُضْعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ

أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٦٠﴾ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ

وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴿٦١﴾ يَوْمَئِذٍ يُوَدُّ الَّذِينَ

كَفَرُوا وَعَصَوُا الرُّسُولَ لَوْ تُسَوَّى بِهِمُ الْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ

اللَّهُ حَدِيثًا ﴿٦٢﴾

﴿إن الله لا يظلم مثقال ذرة﴾ بهراستی خوا ستم ناکا لهیچ کهسن کیشانه و قورسای نهو شتهی دهر نه کهوی له کاتی روناکیدا له کلاو روجهوه ، کیشانهی نهو شته به ترازوی ناسای نیمه دهر ناکهوی . ههندی لهزانیان نهلین : ووشهی (ذرة) بهمانا میرولهی سوری زور بجوکه .

﴿إن تک حسنة یضاعفها﴾ نه گهر نه دازهی کیشانهی نهو زهریه چاکه ههبن لهناو نامه ی کرداردا ، خوا پاداشته کهی دوو پات نه کاتهوه بهچهنلین نه دازهی خوی .

﴿وَيُؤْتِ مَنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ و ه خوا نه به خشنی به خاوهنی نهو چاکه یه پاداشتیکی گهوره له لایه ن خویه وه که بریتیه له شتی هه ر خوا نه ندازه ی نه زانی . نهو نایه ته به لگه یه له سه ر نه وه ی نه به خشینی پاداشت و که م کرد نه وه ی قه ده غه یه ، به لگه یه له سه ر نه وه ی خوا توانای هه یه به سه ر سته م کردندا و نایکا ، بویه شایسته ی سوپاس کردنی زوره ، پاداشتی چاکه که ی خوا نه نه ا هه ر به هو ی چاکه کردنی خوا به و له سه ری پیوست نی به .

کاتی خوی مدزن رونی کرده وه بومان له رۆزی دوایدا سته م له که س ناکری و به بی گومان پاداشتی چاکه که ران نه داته وه به زۆر تر له به شی خویان ، له م نایه ته ی دوایدا بومان پروون نه کاته وه نهو به ره ره گهوره و پاداشته دیت و نه روا و نه درئ به ناده میزا به هو ی شایه تی دانی پیغمه رانه وه که به لگه ی خوان له سه ر بونه وه ران هه تا به و بۆنه وه بی باوه ران زۆر تر توشی خه فته بن ، باوه ردارانش زۆر دلخۆش بن بویه به و بۆنه یه وه خوا نه فهرموی :

﴿فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ﴾ دوا یی نه بی چۆنبی به سه رهاتی بی باوه ران و سته م کاران کاتی ئیمه به ین له هه موو نه ته وه ی پیغمه ران شایه تی له پیغمه رانی خویان ، شایه تی بده ن له سه ر کار و کرده وه و گفتوگریان له به ره ی باوه ری پوچی بی باوه ران .

﴿وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا﴾ وه ئیمه تۆ به ین له سه ر نهو نه ته وانه شایه تی بده ی چ لایه کیان باوه ردارن و کامه یان بی باوه رن ، ده ری بخه ی بۆیان پیغمه ره کانیا ن راستن له به جی هینی گه یاندنی فهرمانه کانی خوا ، له باسی مانا کردنی نایه تی (۱۴۳) له سه ره تی نه له به قهره دا باسی نه وه مان کرده که زانایانی ئیسلام شایه تی نه ده ن که پیغمه ره فهرمانی خوی گه یاندوو ، پیغمه ر ﴿ﷺ﴾ شایه تی نه دا زانایانی ئیسلام به و جۆره پیوستی به یامی ئیسلامیان را گه یاندوو .

﴿يَوْمَئِذٍ يُوَدِّعُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَا الرَّسُولِ﴾ نهو رۆژه که رۆزی دوا به و پیغمه ران شایه تی تیدا نه ده ن ناوات نه خوازن و داوا نه که ن که سانیکی نهو تۆ باوه رپان نه هینا وه وه بی فهرمانی فروستاده ی خویان کرده لهو شتانه ی فهرمانی داوه به وان .

﴿لو تسوی بہم الأرض ولا یکتُمون اللہ حدیثاً﴾ بخرانایہ نیو زہوی و تہخت بکرایہ بہوا زیندو نہ کرانایہوہ توشی ئەم نہ گبہتی بہ نہ بونایہ و ئەوان ناشارنہوہ لەخوا هیچ روداوی پەیدا بووہ لەخوێان و لەتوانایان نہ شاردنہوہی هیچ شتی لەخوا و ہەموو ئەندامہ کانیاں شاہیتیان لی ئەدەن جگہ لەشاہیتی دانی پیغمہران .

کاتی خوای مەزن لەئایەتہ پیشووەکاندا فەرمانی دا بەپەرستنی خوا ، ئیستا لەم ئایەتہی دواییدا فەرمان ئەدا بەگەورەترین پەرستن کہ بریتیہ لەنوێژ بەوجۆرہی باسی ئەکا ، بەرێکەوت عەبدولرەحمانی کوری عەوف بانگی ہەندی لەگەورہ پساوانی ھاوڕێکانی پیغمہری کرد بۆ نان خواردن ، لەوکاتەدا مەی خواردنہوہ قەدەغہ نہ کرابوو ، خواردیان و خواردیانہوہ سەرخۆش یوون ، کاتی نوێژ ہات یەکیکیان بوو بە پیشەوای نوێژ ، ئەو کەسہ بەسەرخۆشیہوہ ناگای لەخۆی نہبوو لەجایاتی ئەوہی بلی : ﴿لأعبد ما تعبدون﴾ ووتی ﴿أعبد ما تعبدون﴾ ، بۆ قەدەغہ کردنی ئەو جۆرہ کارانہ خوا فەرمووی :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ
وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي
سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ
أَحَدٌ مِّنْكُمْ مِنَ الْغَايِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً
فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوْهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ
اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى ﴾ نهی که سانیکی نهوتو باوه رتان هیناوه ئیوه نزیکی نویژ کردن مه کهون و ، ئیوه لهو کاته دا سه رخوش بن به هوی هه ر شتی که وه بی .

﴿ حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ ﴾ هه تا ئیوه نه زانن به شتی ئیوه نه یلین له قورئان و له جگهی قورئان و نه زانن به مانا کانیان .

﴿ وَلَا جُنُوبًا إِلَّا عَابِرِ سَبِيلٍ ﴾ وه ئیوه نزیکی نویژ کردن مه کهون له کاتی لهش پیستانا له هه موو کاتی که مه گهر ئیوه کاروانی بن و به ریگه دا پرۆن هه تا ئیوه خۆتان نه شورن به گویره ی یاسای دیاری کراو .

هه ندی له زانایان مانای رسته ی ﴿ وَلَا جُنُوبًا إِلَّا عَابِرِ سَبِيلٍ ﴾ بهم جزره کردوه : ئیوه نزیکی نویژ کردن مه کهون له کاتی که له شتان پیسی دانیشوبن و له کاروانا نه بن . بۆ زانین : هه ندی له زانایان مانای ووشه ی (عابری سبیل) به جیگه ی نویژ کردوه یانسی ئیوه نزیکی جیگه نویژ کردن مه کهون مه گهر تیپه ر بکه ن و نه وه ستن به گویره ی فه رموده ی شافیعی . به لām لای نه بو حه نیفه رۆیشتن به مزگهوتا دروست نی به بۆ که سانی لهش پیس بن مه گهر ئاو له نیو مزگهوتا بی یا ریگه ی هاتوچۆ به نیو مزگهوتا بی . خوای مه زن له م رستانه ی دوایدا باسی چوار هۆمان بۆ نه کا نه گهر ئاو مان دهست نه کهوت ئیمه ته یه موم بکه بن :

۱- ﴿ وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى ﴾ وه نه گهر ئیوه نه خوش بوون ، به به کارهیتانی ئاو ئیوه نه مردن له کاتی تووشبوئان به هه ندی نه خوشی وهك ئاوله یه برینه کانی گهوره بی ، یا توشی نازاری نه بون یا نه خوشیه که تان درێزه ی نه کیشا یا نه ترسان تووشی ناشیرینی بن به گویره ی نامۆزگاری پزیشکی تاییه تی .

۲- ﴿ أَوْ عَلَى سَفَرٍ ﴾ یا ئیوه له سه ر رۆیشتن بوون له کارواندا بوون ، ئیتر ماوه ی کاروانی درێژ بی یا کورت و ئاوتان دهست نه نه کهوت .

۳- ﴿ اَوْ جَاءَ اَحَدُكُمْ مِنَ الْغَائِطِ ﴾ یا یاکن له ئیوه هاته دهروه له ئه ده بخانه و بی دهست نوێژ بوو بوو به هۆی هاته دهروهی شتی له پاشه وه یا له پیشه وه مه بهست له ووشه ی (الغائط) جیگه یه کی نزمه ناماده بکری بۆ جی به جی کردنی پیوستی .

۴- ﴿ اَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ ﴾ یا ئیوه به پوتی و به بی په رده له شتان کهوت له لهشی ژنانی بیگانه زانایان له مه بهستی مانای رسته ی (لامستم) بیریان جیاوازه : هه ندیکان ئه لێن به مانای چونه لای ژنانه ، هه ندی تریان ئه لێن به مانای له یه کدانی لهشی ژن و پیاوانی بیگانه یه ئیتر به چونه لای ژن بی یان نا ؟

﴿ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَمِمْوا صَعِيدًا طَيِّبًا ﴾ دوا بی ئه و چوار هۆیا نه ئیوه ئاوتان دهست نه کهوت و یا ئا و هه بو . به لām نه تان ئه توانی و نه ئه گونجا به کاری به تین له بهر نه خوشی یاپیوستان به و ئاوه هه بو بۆ خواردنه وه ی خۆتان و ئه و گیان له بهر وه ی له گه لتانه ، دوا بی ئیوه ته یه موم بکه ن به خاکیکی پاک . یانی ئیوه نیازی خاکیکی پاک بکه ن و دستی لی بده ن . ﴿ فامسحوا به و جوهکم وایدیکم ﴾ دوا بی ئیوه دهستی خۆلاوی به تین به رومه تو به هه ردوو دهسته کانتان هه تا ئه گاته هه ردو ئانیشکتان .

﴿ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفْرًا غَفُورًا ﴾ به راستی خوا لیبوردنی زۆره و ئاسان کهری کار و فرمانتانه ، خوش ئه بی له هه لته و ناته واوایتان .

ئه گه ر که سی ره وه ند بوو نه خوش نه بوو ، به لām ئاوی دهست نه ئه کهوت نوێژه کانی بکا ئایا ئه و که سه ته یه موم بکا بۆ کردنی نوێژه کانی ، یا له بهر هتا نوێژی له سه ر هه لته گیرئ ؟ هه موو پیشه وایان جگه له پیشه واهه نه فی لایان وایه ته یه موم بکا و نوێژه کانی بکا له بهر ریزی کاتی نوێژ ، له دوا ییدا ئاوی دهست کهوت نوێژه کانی بکاته وه ، به لām پیشه واهه نه فی لای وایه له بهر هتا نوێژی له سه ر هه لته گیرئ .

وهك باسمان کرد هه ر شتی له پاشه وه و له پیشه وه بیته خواره وه دهست نوێژ ئه شکی جگه ی شاههت ، ئه گه ر ئاوی دهست نه کهوت پیوسته ته یه موم بکا و نوێژه کانی بکا ،

بہ لّام شاوہت لہش پیس نہ کا و پیوستہ خوی بشوری و دہست نویژی ہدیہ بہ ہرجی بہشتی تر دست نویژی نہ شکائی .

لہشی ژن و پیو لہیک کہوتن و یگانہ بوون لہیکری دہست نویژیان نہشکی ، نیژ دہست لیدہریی یا دہست لیدراو ، بہ لّام پیشہوایان مالیک و نہمد لایان وایہ دہست لیدان بہی نازہزو دہست نویژ ناشکیتی . بہ لای پیشہوا حدنفی ہوہ بہلہیہ کدانی شہرمگہی ژن و پیو نہی دہست نویژ ناشکی ، بہ ہرجوئی بی نہ گہر ناویان دہست نہ کہوت پیوستہ لہسہریان تہیموم بکہن بژی دہست نویژی و دہر کردنی لہش پیسی دواپی نویژہ کانیان بکہن .

چوئیہتی تہیموم کردن و مدرجہ کانی تہیموم پیچنج شتن :

(۱) پیدایا نہبونی ناو بہہوی کاروانہوہ یا نہگونجی بہ کارہیانی ناو لہبہر نہخوشی و پیوستی تر .

(۲) ہانتی کاتی نویژ .

(۳) داواکردن و گہران بہشویئی ناودا لہ کاتی نویژدا .

(۴) نہ توانری ناو بہ کار بہتری لہبہر نہو ہویانہی باسکران .

(۵) خاکیکی پاک و خاوہن توز . نہک بہگہچ و بہرد و شوشہ و زیو .

مالیکہ کان لایان وایہ بہ ہہرشتی بہرز بیتہوہ لہزہوی تہیمومی پی دروستہ ، وہک خاک و لم و بہرد ، نہک بہردی سوتا و زیو لہ کانگا کانیانا بن . لای حدنفیہ کان ہہرشتی لہرہ گہزی زہوی پی تہیمومی پی دروستہ جگہی شوشہ لؤلؤ و گہچ و پوش درہخت و باوہ کو بہردیکی لوسی . لای حدنفیہ کان نہی تہیموم بہ خاککی بکری توزہ کدی بلکن بہدہستہوہ .

پیوستہ کانی تہیموم چوار شتن :

(۱) نیازی تہیموم کردن بہو خاکہ و بہرہوا کردنی نویژ .

(۲) ہاوردنی توووزی نہو خاکہ بہرہو مہتا بویہ کم جار بژی ہلگری .

تہفسیری زمانکزی

(۳) دووهم جار توز ههتبرگري و بيهيتي بههردوو دهستيا ههتاكوتايي ههردوو تانيشكي .
(۴) يهك لهدواي يهك بهو جوړه باسكران ، ياني يهكهم جار نياز ، دووهم جار رومهت ،
سيههم جار ههردوو دهست بهگويړه ي فهرموده ي شافيعه كان و نهحمده ي يهكان ، لاي
جگه ي نهوان ته رتيب و ريز مهرج نيه .

بهلاي نهو كه سانهوه ته رتيب لايان پتويسته نابتي بهر له تهواوي شوړدني نهندامي يا
تهيه موم كردني بچي بولاي نهندامي تر ، ياني نه گهر جيگه يه له پرومته بريندار بوو ،
نهوه ي ساغه بشوري ، پاش وشك كردنهوه ي تهيه مومي بو بكري ، دوايي دهست بكري
به شوړدن و تهيه مومي نهندامي تر .

نهو شتانه ي تهيه موم پوچ نه كهنهوه سي شق :

(۱) نهو شتانه ي دهست نويز پوچ نه كهنهوه .

(۲) چاوپيښه وتني ناو بهر له دهست كردن به نويز .

(۳) له نايي نيسلام وهر گهران .

نهو كه سدي تهخته ي نابتيه سهر نهنداميكي تهيه موم له يهر شكان وهك رومهت و
دهسته كان نهوه ي ساغه بشوري و دهستي تهر به سهر تهخته كه دا بهنري نه گهر نه نه گونجا
تهخته كه لايري له بهر ترسي زيان و نازار ، پاش نهوانه تهيه موم بكا و نهندامه كاني تري
بشوري و نويزه كاني بكا و نهيان كاتهوه ، نه گهر تهخته كه له سهر پاكي دانرابو دواي دهست
نويز ، نه گينا نه يي نويزه كاني بكاتهوه .

ههر كاتي له بهر يي ناوي تهيه موم كراو كارواني نهبو ، نه گهر به گويړه ي باقي كردنهوه
به زوري ناو لهو جيگه يه پيدا نه نهبو ، نويزه كانيان بكن و نهيان گيړنهوه ، نه گهر
به زوري ناوي تيدا دهست نه كهوت به وينه ي ناو شار و ناو ديهات نويزه كانيان بگيړنهوه
به يهك تهيه موم دوو نويزي فهرز ناكري ، كهواته بو ههموو نويزي نه يي تهيه مومي بكري .

ئەو شتانهی ئەبنه هۆی لەش پیسی شمش شتن :

(۱) چونه ناو جینگەیی خەتەنەیی ژن و پیاو بۆ ناویە کتری .

(۲) هاتنه خوارەووی شاوات بههەر جوۆی بی .

(۳) مردن .

(۴) خوینی حەیز .

(۵) خوینی پاش منال .

(۶) منالبنی ژنان .

پێویستە کانی لەش پیسی دەرکردن سی شتن :

(۱) نیازی دەرکردنی لەش پیسی .

(۲) لاپردنی پیسی بەسەر لەشەوه ئەگەر هەبوو بەر لەنیاز .

(۳) گەشتنی ئاو بەهەموو لەشدا بەگۆشت و موویشەوه .

قەدەغەپە لەسەر لەش پیسی چوار شت :

(۱) نوێژ کردن بۆ ژن و بۆپیاو و رۆژو گزتن بۆ ژنانی خاوەن خوینی حەیز و پاش منال .

(۲) خوێندنی قورئان و دەست لێدانی و هەلگرتنی .

(۳) گەران بەدەوری کەعبەدا .

(۴) وەستان لەمزگەوتا .

قەدەغەپە لەسەر بێ دەست نوێژی سی شت :

(۱) نوێژ کردن .

(۲) گەران بەدەوری کەعبەدا .

(۳) دەست لێدانی قورئان و هەلگرتنی .

کاتی خوای مەزن باسی ئەو فەرمانانەی فەرموو پێویستە کردنیان ، پاشان هەره‌شه‌ له‌و

کەسانە ئەکا بۆ دژی ئەو فەرمانانە بانگی دانیشتوان ئەکەن و ئەفەرموی :

تەفسیری زمانکۆیی

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ

﴿٤٤﴾

الْكِتَابِ يَشْتُرُونَ الضَّلَالَةَ وَيُرِيدُونَ أَن تَضِلُّوا السَّبِيلَ

﴿٤٥﴾

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ وَكَفَى بِاللَّهِ وَلِيًّا وَكَفَى بِاللَّهِ نَصِيرًا

مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ

سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأَسْمَعُ غَيْرَ مُسْمِعٍ وَرَاعِنَا لَيًّا بِالسِّنِينَ

وَطَعْنًا فِي الدِّينِ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأَسْمَعُ وَانْظُرْنَا

لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَقْوَمَ وَلَٰكِن لَّعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ

إِلَّا قَلِيلًا ﴿٤٦﴾ يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ ءَامِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا

مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ مِّن قَبْلِ أَن نَّطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا

عَلَىٰ أَدْبَارِهَا أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا أَصْحَابَ السَّبْتِ وَكَانَ أَمْرُ

﴿٤٧﴾

اللَّهِ مَفْعُولًا

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ﴾ نایا تو هوائت یح ندر او و نه تروانیوه
بو لای که سانیکی نهوتو به خشراوه بهوان بهشی له زانیی نامه که یان له تهورات و فیروونی

تهفسری زمانا کزی

ئەو شتانه لەسەر پیغمه رایه تی و وینه و رهنگی تو .

﴿يَشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ﴾ ئەو کهسانه گومرایی ئەکرن بهشاره زایی و تو به درۆ ئەخه نه وه و
بۆ خۆیانی هه لته بژێرن ، ئەو شته ی ده ری ئەبرن له ژیره وه و له دهرو نیاندا ئەوه یان مه به ست
نیه ، به لکو مه به ستیان جینو دان و گالته کردنه به تو لای هاوڕیکانی خۆیان ، ئەیان ووت
بۆچی ئیوه نازانن ئیمه جینو و گالته مان مه به سته به ورستانه ئیمه ئه یلین . خوا ی مه زن
مه به سته کانیا ن بۆ پیغمه مه رو ده رته خا وئاگاداری ئەکا :

﴿وَيُرِيدُونَ أَنْ تَضِلُّوا السَّبِيلَ﴾ وه ئه یانه وئێ که ئیوه ی موسولمان لابه دن له ڕیگه ی
راست به و جوړه ی خۆیان لایاندا وه ، ئەو ڕیگه یه ئیوه ئه گه یه نی به راستی و ڕیگه نوما یی .
﴿وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ وَكَفَى بِاللَّهِ وَلِيًّا وَكَفَى بِاللَّهِ نَصِيرًا﴾ وه خوا زاناره له ئیوه
به دوژمنه کانتان و بۆتانی روون کردۆته وه و هه والی پێداون بۆ ئەوه ی ئیوه خۆتایان لی
بپاریزن و ، به سه خوا بۆ دوستانه تی و سهرداری ئیوه و یه سه خوا یاریده رتانی و سه رتان
بجا به سه ر دوژمنانی خۆتان و نرخ بۆی باوه ران دامه نین .

دوا ی ئەوانه ی پیشرو خوا رو نی ئەکا ته وه ره وشته کانیا ن و ئەفه رموی :

﴿مَنْ الدِّينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ﴾ هه ندئێ کۆمه ل هه ن له که سانیکی
ئەوتو ژ خاوه نی ئایینی جو له که کان ئەگزن فه رمو ده کانی خوا و لایان ئەبه ن ئەوه ی خۆیان
بیانه وئێ نه یخه نه جیگه کانیا ن، مانایان ئەکه ن به گوێره ی ئاره زوی خۆیان .

﴿وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا﴾ وه ئەو که سانه ئەلین : ئیمه گفتوگۆی تو ئه بیسین و ، ئیمه
بی فه رمانی تو ئەکه یین و باوه رت پێ ناھێنین .

﴿وَأَسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لِيَّا أَلَسْتِهِمْ وَطَعْنَا فِي الدِّينِ﴾ وه ئه یان ووت : تو
گفتوگۆی ئیمه بیسه ، به جوړی ولامت نه درێشه وه به چاکه و ، چاودیری ئیمه بکه ،
ئەوانه یان ئەووت : له بهر ئەوه ی به زمانی خرابی خۆیان راستی لابه دن بۆلای کاری پوچ
و ، له بهر ئەوه ی تانه یده ن له ناین .

زانایان ئەلەین: جوله که کان مەبەستی نەهێیان لە رێستە (راعنا) جێبۆدانبوو پێخەمەر چونکە لە زمانی عێریدا بە مانا نەفام و نەجەقە. ئەو شتانەیان ئەووت لەبەر ئەوەی بە زمانی خۆیان نەم لاوڵای پێ بکەن و راستی بشارنەوه، ئەوەی دەریان نەبێری کە گویا چاودێری کردیان مەبەستە لە دەرونیاندا ئەوە نەبوو بەلکو مەبەستیان نەفامی، و ئەو شتانەیان ئەووت لەبەر ئەوەی تانە بەدەن لە نایینی ئیسلام و سوکاتی پێ بکەن.

بۆ زانین: خواوەنی تەفسیری ئەملەنار ئەفەرموی: زانایان دەریان خستوه گۆرپینی نامەکانی پەیمانی کۆن و پەیمانی تازه بە چەندین بەلگەی زۆر..... لە نامەی (إظهار الحق) دانراوی شیخ رەحمە تولای هیندی سەد بەلگەی لەسەر گۆرپیان هیناوه بە ووشەو بە مانایانەوه. شیخ جەوادێ بەلاغی نامەیکە بە نرخێ لە بارە ی گۆرپیانەوه داناوه ناوی ناوه (الرحلة المدرسية).

﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَالْأُظْرُنَا لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَقْوَمَ﴾ وە ئەگەر جوله که کان بیان ووتایە ئێمە فەرموده تۆ ئەبێست و پەیرەویت ئەکەین و، بیان ووتایە تۆ چاوەرووانی ئێمە بکە، لە باتی ئەوەی هەر ووشە (وَأَسْمَعُ) یان بووتایە بەی (غیر مُسْمَعٍ) بە راستی ئەمانە چاکتر بۆ ئەوان و راست و شایستە تر بۆیان لەوانە ی پێشویان.

﴿وَلَكِنْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ﴾ وەبەلام لەبەر ئەوەی ئەوان هەر ئەو رێستانەیان ئەووت خۆیان مەبەستیان بوو، بەردەوامبون لەسەری خوا ئەوانی دورخستەوه لە بەزەیی و میهرەبانی خۆی بە هۆی پێ باوەری خۆیانەوه.

﴿فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ دوا ی ئەو کارانە ئەوان باوەر ناهێتن مەگەر کەمی ئەوان باوەر نەهێتن، وەك عەبدوللای کوری سەلام و هاوڕێکانی.

ئەو رێستە ی بۆمان دابین ئەکا جوله که کان کەمیکیان باوەر نەهێتن لەمەوبەر و لەمەو دووايش. بەلام جگە ی ئەوان لە کۆن و لە تازه دا هەموو نەتەوهو خواوەن نایینەکان پۆل پۆل ئەهاتن و ئەیشدین باوەر نەهێتن، ئەوەیش هەوالێکی نەهێتی بە خوا هەوالی پێداوه. بەداخەوه کار بەدەستان بەی جیاوازی دوزمێ خۆیان نانا سن یا خۆیان ی گێل ئەکەن لە پاش ئەو

کرداره‌ی جوله که کان، خوا روئه کاته‌وه بۆلای خاوه‌ن نامه کان و هه‌ره‌شه‌یان لی ئە‌کاو ئە‌فه‌رموی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا الْكِتَابَ أَتَمًّا بِمَا نَزَّلْنَا مَصْدَقًا لِّمَا مَعَكُمْ﴾ ئە‌ی که‌سانێکی ئە‌وتۆ به‌خ‌ش‌راوه به‌ ئیوه‌ نامه‌ی خوا که ته‌وراته ئیوه‌ باوه‌ر به‌ئێن به‌شتی ئیمه‌ ناردومانه‌ بۆ سه‌ر موحه‌مه‌د که بریتیه‌ له‌ قورئان به‌ راست گێژه‌ له‌ بۆشتی له‌ گە‌ل ئیوه‌دایه‌ که ته‌وراته، ناوه‌ڕۆکیان یه‌ که له‌ سه‌ر چاوه‌دا له‌ چیرۆکه‌ میژوه‌ کاندایه‌ هه‌ره‌شه‌ کردن و موژده‌داندایه‌ به‌ ئاده‌میزاد هه‌ردوکیان یه‌ کێتی ته‌نه‌ایی خوا بۆ ئە‌که‌نه‌وه، داوای دادپه‌روه‌ری ئە‌که‌ن له‌ نیو ئاده‌میزادا، له‌ قه‌ده‌غه‌ کردنی گونا‌هه‌کان. ئە‌گه‌ر جیاوازیان هه‌بێ له‌ هه‌ندی یاسادا له‌ به‌ر به‌رژه‌وه‌ندی سوودی ئاده‌میزاده‌ به‌ گوێه‌ی کات و جێگه‌، ئە‌وه‌یش به‌شیکه‌ له‌ میه‌ره‌بانێ خوا بۆیان به‌لام له‌ بیروباوه‌ری بنچینه‌کاندا جیاوازیان نیه‌.

قورئانی پێرۆز له‌ سه‌ره‌تای ئیسلامه‌وه هه‌تا پێرۆزی دوا‌یی بانگی هه‌موو ئاده‌میزاد ئە‌که‌ به‌بێ جیاوازی به‌ تایه‌تی خاوه‌ن نامه‌کان به‌ باوه‌ر هێنان به‌ ئایینی پاکی ئیسلام که راسته‌و له‌لایه‌ن خواوه‌ هاتوه‌. به‌ ده‌یان به‌لگه‌ی رۆن جار له‌ دوا‌ی جار بۆیانی دوپات ئە‌که‌نه‌وه، به‌لام بێ باوه‌ران له‌ راستیه‌وه دوورن. ئە‌وان جگه‌ له‌ قازانجی تایه‌تی و کۆکردنه‌وه‌ی دارایی بروایان به‌ هه‌یج شتی تر نیه‌، له‌ ئایینی ئیسلامدا ئە‌و قازانجیه‌یان بۆ ده‌ست نادا، ئە‌و جوژه‌ که‌سانه‌ جگه‌ له‌ تالان و ده‌ست برین مه‌به‌ستی تریان نیه‌، له‌م سه‌رده‌مه‌دا به‌کری گه‌راوی زۆریان هه‌یه‌. ئە‌ی ئە‌و که‌سانه‌ی خاوه‌نی نامه‌ن ئیوه‌ باوه‌ر به‌ئێن به‌ قورئان که راست گه‌ری نامه‌کانانه‌.

﴿مِنْ قَبْلِ أَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَى أَدْبَارِهَا﴾ له‌ پێش ئە‌وه‌ی که ئیمه‌ نه‌خ‌شه‌و نیشانه‌ی رومه‌ته‌کان بگۆڕین و چاوه‌ده‌م و و بپۆو گۆیچکه‌ و لوتیان نه‌یه‌لێن، دوا‌یی ئیمه‌ رومه‌ته‌کان بگێڕین له‌ سه‌ر وینه‌ی پشته‌وه‌یان، چۆن له‌ پشته‌وه‌ هه‌یج نابین، له‌ پێشه‌وه‌یش هه‌یج شتی نابین. زانایان مانای جیاوازی زۆریان کردوه‌ بۆ ئە‌و رێستانه‌ له‌ هه‌موویان به‌هه‌تره‌ به‌م جوژه‌یه‌... یانێ ئیوه‌ باوه‌ر به‌ قورئان به‌ئێن له‌ پێش ئە‌وه‌ی ئیمه‌ رێگه‌تان لی

وون بکهین به جورئ نه توانن رو بکهن بۆلای نیازو مەبەستەکانی خۆتان، به وێنەى ئەو کەسانەى بەرەو پاش پرۆن هەموو کاتى بیانەوى بەرەو پێش پرۆن ئەکەون بەدەما.

﴿ أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعْنَا أَصْحَابَ السَّبْتِ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴾ يا ئیمە ئەو خاوەن نامانە دور ئەخەینەو لە بەزەیی و میهرەبانى خۆمان، وەك دورمان خستەو یارانى رۆژى شەممە، یارانى رۆژى شەممە کەسانى بوون لە جولەكەكان ئایینیان گۆڕى و لە سنوورى خوا دەرچوون خوا تۆلەى لى کردنەو لە جیهانداو کردنى بە مەیمون و بەراز، بەرگى بى نرخى ئەکەینە بەریان، گوێچکەیان کەر ئەکەین راستى نەبێسن، چاویان کوێر ئەکەین پێگە نادۆزنەو.

خواى مەزن بەو ئایەتە جولەكەكان ئەترسێتى ئەگەر واز نەینن لە گومراپى و گومراکردن چۆن پێشوەکانیان کران بە مەیمون ئەمانیش وەك ئەوان بى هۆش و بى گۆش ئەکەین.

فەرمانى خوا بە سزادانیان کراوەو براوەتەووە کەس ناتوانى بەر هەڵستى فەرمانى خوا بکا.

ئەگێرئەو کە وەحشى و هاوڕێکانى هەمزەیان کوشت پەشیمان بوونەو لەسەر ئەو کوشتنە، لەو باوەرپەووە نامەیان بۆ پێغمەر نوسی و پەشیمان بوونەو یان دەربرى، ووتیان ئیمە بیستومانە لە جەنابتەووە هەرکەسى پیاو کوژیى و هاوبەشى بۆ خوا دانایى باوەرپەشمانى لى وەرناگیرى، بەو بۆنەووە خوا فەرمای:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا
﴿٤٨﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْكُونَ أَنْفُسَهُمْ بَلِ اللَّهُ يُزَكِّي مَن يَشَاءُ

تەفسیری زمانکۆبی

وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٤٩﴾ أَنْظِرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ

وَكَفَى بِهِ إِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٠﴾

﴿ إِن الله لا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ﴾ به راستى خوا خوشى نايى له كهسى هاوبهشى بۆ خوا دانايى له پرستنى نه گهر بمرى باورنه يهرى و په شيمان نه بيته وه له هاوبه شدانان و، خوا خوش نه بى له جگهى هاوبه شدانان له گوناوه گه و ره كان و له گوناوه بچو كه كان، به ميهره باني خوى په شيمان بونه وه و ره نه گرى. به لام نهك بۆ هممو كس. به لكو بۆ كهسى ناره زوى هه بى به هوى پرستنى خوا وه نو لىي خوشبونه وا نه بى بهر له سزادانو واته بى دواى سزادانى گوناوه كانه، وايش نه بى به هوى پارانه وى دوستيكي خوا نه بى، وا نه بى به هوى په شيمان بوونه وه نه بى به ته نها، وا نه بى خوا خوش بى به مهر جى باورنى راستى له بنده وه پيدا بى.

مه به ست له هاوبه شدانان لهو نايه ته دا بريتيه له وه پرواى واپى چهند خوابى هه ن، يا هه پرواى به بوونى خوا نه بى.

﴿ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَتَرِ افْتَرَى إِثْمًا عَظِيمًا ﴾ وه هه كهسى هاوبهش بۆ خوا دانى، دواى به راستى نهو كهسه هه لى به ستووه گوناوه يكي گه و ره، هممو دروئى به رانه بهر نهو دروئيه بچوك و لاوازه، چونكه نهو كهسه باورنى به شتى هديه نه بووه و نايشى.

به هيز ترين به لگه له سه ريه كيتى خوا نه مه يه: نه گهر له ناسمان زه وى دا جگهى خوا خوا تر ببوايه ناسمان و زه وى رانه نه وه ستان و خويان و نهو شتانه ي به سه ريانه وه ن و نه وه وى له ناويانا پوچ نه بوون و نه نمان و هيچ كارى ساخته ي نه نه هات، نهو كار هيش زور راسته، چونكه نه گهر دوو خوا هه بى نه بى هه ردو وكيان خاوه ن توانان، به گوئره ي تواناى خويان يه كى لهو خوا يانه نه يه وى شتى بى درى نهو شته بى نه وى تريان و يستويى يانى يه كيكيان

بيهوئى شتى دروست بكا، نهوئى تريان بيهوئى دروستى نهكا، نهگهر هردوو ويسته كه بيته دى به يه كه وه له يه ك كاتا بوون و نه بوون كو نه بنه وه به يه كه وه، نه وه يش نابى و ناگونجى، نهگهر خوا ستى يه كيكيان بيته دى، نه بى نهوئى تريان بى تواناى نه بى، بيگومان بى توانا بى بو خوا نابى، نهگهر ويستى هردوو كيان نه يه نه دى نه بى هردوو كيان بى توانا بى. نه وهى باسكرا پوخته ي فمروده ي (لَوْ كَانَ فِيهَا أَهْنَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَقَدْنَا).

پرسيار / نهگهر بيژرى: خوا يه كه. به لام سى ئوقنومه: باوك. كور. روحو لوقودس. نايابا نهو ووشانه چو مانا نه كرئ؟ نايابا لهو بابته يه بيژرى خوا يه كه يابا لهو بابته يه ژماره ي خوا زوربن؟

وه لام / نه بى پرسيار له بوژه كه ي بكرئى مه به ستى چ شتيكه؟ نهگهر مه به ستى لهو ئوقنومانه چهندين شيوه بن بوشتى. وينه ي (الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ الْغَفَّارُ) نه وه لهو بابته يه بيژرى خوا يه كه، نهگهر مه به ستى سى كه سى سهر به خو ياسى بنچينه نه مه يان لهو بابته يه بيژرى هاويش دانانه بو خوا. به لام به كار هيتانى كورو باوك نه وه مان پيشان نه دا له يه ك جوئى بن... نه وه له لايه وه له لايى تره وه ئوقنوم به مانا نه سلها به مانا كه سيكه، نه وه يش نه وه نه گيه نى خوا زوربن، سهره راي نه وانه هه لواسينى وينه ي مه ريه مه له په رست كاناو چهندين وينه ي ترو هه لگرتنى مه ريه مه منالئى كه ئاماژه بو عيسا نه كا نه ومان پيشان نه دا خوا زوربن...

پاپاي ئهم سهرده مه ي سالى (١٩٨٧) زايينى له گفتوئى سالا نهيدا به بو نه ي سهرى سالتيانه وه ووتى: ئيمه و موسلمانان ئاينه كه مان يه ك سهرچاوه يان هه يه. به لام به داخه وه موسلمانان نالئى: عيسا كورى خوايه، نهو وته ي پاپايه نه وه نه گيه نى خوا لاي نه وان زوربن.

﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنْفُسَهُمْ بَلِ اللَّهُ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ ﴾ نايابا تو هه والت پى نه دراوه و نه نراو نيوه بولاى كه سانيكى نهو تو خويان نه پالئون و خويان به چاك نه زانن و نه لئىن په رستن و خو پاريزيمان له خراپه زورن نهو داوايه ي نه وان پرواى پى ناكري، به لكو

خو پاك ته ڪاو نه پالڻوئ ڪه سڀ ٿاره زوی هه ٻي و شایانی نه وه ٻي پاکی بکاته وه له گونا ه. جوله ڪه کان خو ڀانیان پاك ته ڪرده وه له خراپه و ٿیان ووت ٿیمه گهلی هه ٿڙاردهی خواین و خوا هه ر خرای ٿیمه به تنها، ٿاده میزاد هه موویان بهندهی ٿیمه. ڇهه ڀڙڙی ته ڇینه ڌڙه خ. سه ره پای ٿه وانه ٻي شهرمانه ٿیان ووت: خوا هه ڙاره و ٿیمه خاوه سامانین. خو به ڇاڪ زانین به و جو ره ی باسکرا زڙر خراپه. به لام ته گهر ڪه سڀ به نیازی پاڪه وه بلڻ: من باوه ڀدارم ٿه وه به خراپ دانانری، بگره هه و ٿدانه به و شتهی خوا بهوی داوه، جو ره سوپاسیڪه بو خوا.

هوی هاته خواره وهی ٿه و ٿایه ته نه وه بوو، هه نڌی له پیا وه کانی جوله ڪه به مناله کانیانه وه هاته خزمهت پیغمهر ووتیان: ٿایا ٿم منالانه کونا هبارن پیغمهر فدرمووی: گونا هبارن. ووتیان: به خوا سویند ته خوین ٿیمه وه ٿه و منالانه ٻي گونا هین، ٿه و گونا هه ی به ڀڙڙا ٿه یکن له شه ودا خوا له سه رمان هه ٿده گری، ٿه وه ی به شه و بیکن له ڀڙڙا لیمان ٿه بوری، خوی مه زن به و ٿایه ته وه لامی درو کانیانی دایه وه.

﴿وَلَا يَظْلَمُونَ فَتِيلاً﴾ وه ٿه و ڪه سانهی به نار هوا خو ڀان به ٻي گونا ه دائه ٿن سته میان لی نا کری به ٿه نڌازهی ٿه دهر زولیه له ٿیو چالایی ده ڪه خورمادیه، هه روه ها ٿه و ڪه سانهیش خوا پاکیان ٿه کاته وه سته میان لی نا کری.

ٿه و ٿایه ته هه رڇهنده دهر باره ی جوله ڪه کان هاته ته خواره وه. به لام هه موو ڪه سڀ ٿه گریته وه خوی به ٻي گونا ه دابڻی. تاقی ڪرده وه بو مانی دهر خستوه هه ر ڪه سڀ ڇاڪه ی خوی بلڻ هوی نه زانین و لی ٿیك جو و ٿی، یا خراپه یه کی ٿیدایه ٿه یه وی به درو ٿه و خراپه یه بشاریته وه.

﴿اَنْظُرْ كَيْفَ يَقْتُرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَكَفَى بِهِ إِثْمًا﴾ تو ته ماشا بکه ڇو ٿه و جوله ڪانه درو بوختان دروست ته ڪن و ٿه یدنه به سه ر خوا دا ٿه ٿن: ٿیمه لای خوا پاکین و گهلی هه ٿڙاردهی خواین و کورو خوشه ویستی خواین و، به سه ٿه و گومان و به ختانه له لایه ن گونا ه وه هیچ گونا ه له و گونا هه گه وره تر نه.

جوله که کان زور جار ان دهستان نه کرد به خرابه ووتن دهر باره ی نایینی نیسلام که به گورجی پهره ی سهندبوو، به جوریکی ناپه سهند ریزی پت پهرستان نه دا به سهر پهرستی خواداو نهیشیان زانی درو نه کهن، بو نمونه که عی کوری نه شرف له گهل کومه لای له جوله که کان چون بو مه که بو نه وه ی بن به هاوسویندی قوره یشیه کان له دژی پیغه مهر و هاوریکانی پیغه مهر ﴿ ۴۴ ﴾، له گهلایان جهنگ بکه له دژی موسلمانان، له کاتی سویند خواردندا قورپیشیه کان ووتیان: ئیوه که خاوه نی نامن له موحه مه ده وه نریکترن، له فیلای ئیوه ناسوده نین، بو نه وه ی نیمه برواتان پی بکه نی ئه پی کورنوش بو پته کان بیدن، جوله که کان کورنوشیان برده بهر بته کانیان که یه کی لهو بته ناوی (جبت) بوه کاتی نه بو سوفیان ووتی: نیمه تازه له کاغان سهر نه برین و گوشته کانیان دهر خواردی میوانی نه م خانه ی خوابه ی نه دهین و میوان رانه گرین و دهست گیروی هه ژاران نه کهن و سهر له خزماتان نه دهین، خانه ی خوا تازه نه کهنه وه به دهوریا نه سورپینه وه، نیمه خیزانی نه م خانه پیروزهین، موحه مه د وازی له نایینی باو باپیرانی خو ی هیناوه، وازی له سهر دانی خزماتی خو ی هیناوه، خانه ی خوی به جی هیشته، نایینی نیمه کونه نایینی موحه مه د تازه یه، که عی کوری نه شرف ووتی: به خوا سویند نه خوم ریگه ی ئیوه رانموی تره له وه ی موحه مه د له سهریتی. خوا له وه لامی نه واندا فهرموی:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا

مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ

لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَتُولَاءُ أَهْدَىٰ مِنَ الَّذِينَ ءَامَنُوا سَبِيلًا ﴿٥١﴾

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَمَن يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا ﴿٥٢﴾

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ﴾ تۆ هه والت بی نه دراوه نه تروانیوه بۆلای کهسانیکی نهوتۆ به خسراوه بهوان بهشی له نامه ی خوا که تهواراته باوهر نههین به بته کان و به هه موو شتی بهرستری له جگهی خواو باوهر نههین بهو بتانه قورهیشه کان نهیان بهرستن.

﴿وَالطَّاغُوتِ﴾ و باوهر نههین به هه موو بهرستراویکی پوچ و پروا نههین به شهیتان. نهو که سانه نهو بهریان گرتووه له بی فهرمانی خواداو یاریده ی قورهیشه کان نهدهن له درزی ئاینی خوا، نهبنه هاو کاریان له بهرستنی نهو شته پوچانهو کورنوشیان بۆ نهبن، ههر له بهر دلی بت بهرستان و نهیشزانن پوچ و بی نرخن.

﴿وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَؤُلَاءِ أَهْدَى مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا﴾ وه جوله که کان نهلین به کهسانی باوهریان نههیناوه له قورپشیه کان: نهو بت بهرستانه ی قورپش دانیشتوی مه کهن شاره زاو راغویی ترن بۆ راستی لهو که سانه ی باوهریان هیناوه به موحه مه د له لاین دوزینه وه ی ریگهی راست.

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ﴾ نهو جوله کانه ی نهوتۆ به دووړوی پروایان هینا به بته کان ههر له بهر دوزمنایتی موسلمانان کهسانیکی نهوتۆن خوا بی بهشی کردون له بهزه یی و میهره بانی و پيسوای کردوون.

﴿وَمَنْ يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَنْ نَجِدَ لَهُ سَبِيلًا﴾ وه ههر که سی خوا دووړی بخاته وه له بهزه یی خوی دوا یی دهستی ناکه وی بۆ خوی هیچ ریگهی بۆ رزگار کردنی له سزای خوا.

خوای مەزن له نایه تی (٤٤) دا باسی جوله که کانی به گومرایی و به گومرایی کردنی ناده میزاد کردووه، له نایه تی (٤٥) دا باسی کردن به دوزمنایتی کردنی موسلمانان. له نایه تی (٤٦) دا باسی کردن به گۆرینی نامه کان و پیچدانی زمانیان بهم لاوبه ولادا. له نایه تی (٤٩) دا باسی کردن بهوه خویان پاک نه کرده وه له گوناوه. له نایه تی په نهچادا باسی کردن به ههلبهستنی بوحنان. له نایه تی (٥١) دا باسی کردن بهوه ریژی بت بهرستیان نهدا به سههر خوا بهرستیدا.

لہم نایہتی دوایدا باسیان نہکا بہوہی تہماشای پیغمہرو ہاوریکانی پیغمہر نہکہن
بہدل پیسی و رقبہوہ ناواتیان نہخواست نہو کارہ چاکہی دراوہ بہ پیغمہر بدرایہ بہوان،
نہیان ووت: ئیمہ شایستہترین بڑ پیغمہرایہتی، بڑیہ خوای مہزن وہلامیان نہداتہوہو
نہفہرموی:

أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذَا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا ﴿٥٣﴾ أَمْ
يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا
آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا ﴿٥٤﴾
فَمِنْهُمْ مَّنْ ءَامَنَ بِهِ وَمِنْهُمْ مَّنْ صَدَّ عَنْهُ وَكَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴿٥٥﴾

﴿أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ﴾ نایا چوَن نہبی بڑ نہو جولہکانہ ہہبی بہشی لہ
پاشایہتی و سامان لہ جیہاندا. نہو فہرمودہی خوایی لہوہوہ ہاتوہ جولہکان نہیان
ووت: ئیمہ شایستہترین بہ پاشایتی و پیغمہرایتی، ئیمہ پیرہوی موحمد ناکہین:
﴿فَإِذَا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا﴾ دواپی نہگہر بڑ نہوان ہہبی پاشایتی و سامان نہو کاتہ
نایدہن بہ ہیچ کہسی لہ نادمیزاد بہ نہندازہی قولای پشتی دہنکی خورما کہ نہو جیگہیہ
خورمای لی نہروی. نہو ناواتیان بہاتایہتہدی موسلمانانیاں لہناو نہبردو نہیان نہہیشٹ
نابنی ئیسلام پیرہ بستنی. کاریکی تری خرابی جولہکہکان نہمہیہ کہ خوا نہفہرموی:
﴿أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾ بہلکو جولہکان حسادت نہبن
بہ نادمیزاد لہسہر شتی خوا بہخشیویہتی بہوان لہ گہورہبی خوئی و بہخشینی

پيغەمەرايتى بە موحمەدو پەرەسەندنى ئايىنى راست و مۇسلمانان، ئەيان ووت: چۆن ئەبى موحمەد نۆزنى ھەبى ئەگەر پيغەمەرىي فەرمانى خوا وازى پى ئەھيتا لە ژنان و خەرىك نەئەبوو بەكارى ژنانەو. خواى مەزن وەلامبيان ئەداتەو و ئەفەرەموى:

﴿فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالنَّبُوَّةَ﴾ دوايى ئيمە بە راستى بەخشيومان بە منالەكانى ئىبراھىم نامەى خوا كە تەوراتە بۆ موساو زەبوورە بۆ داود، وە پيمان بەخشيون پيغەمەرايەتى.

﴿وَأَتَيْنَاهُم مَّلَكًا عَظِيمًا﴾ وە ئيمە پيمان بەخشيون پاشايەتى و سامانى زۆر بە وئەنى داودو سولەيمان و يوسوف، ئەوانە بەو دەسلەتە زۆرەو لەكارى پيغەمەرايەتى ئەوانى كەم نەكرەو. ئيتەر بۆ ئەبى ئيوە بە دوورى بزەن پيغەمەرايتى و ژن ھيتان دژى يەكترى بن.

پاش ئەوەى ولامى جولەكەكان و دراىەو بەوانەى پيشوو، خواى گەورە باسى ئەمەيشمان بۆ ئەكا جولەكەكان و ھەموو نەتەوەى پيغەمەرەكان ئەبن بە دوو بەشەو:

﴿فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ وَكَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَبِيرًا﴾ دوايى ھەندى لە جولەكەكان و لە پەيرەوانى پيغەمەرەكانى تر باوەرپان ھىاوە بە موحمەدو بە پيغەمەرەكانى ترو، ھەيانە وازيان ھىاوە لە پيغەمەرە لە پيغەمەرەکانى ترو باوەرپان پى ناھيتن و، بەسە دۆزەخ بە ئاگرىكى سوتپەرو گردار كە سزاي ئەوانەى پى بدريى باوەر بە موحمەدو پيغەمەرەکانى تر نايەن.

بۆزانين: مۇسلمانان دەسلەتايان پەيدا كرد. بەسەدان سال دريژەى كيشاو بلاو بوو و بە رۆژھەلات و بە رۆژئاوا. جولەكەكان ھەندى بوون لەژيەر دەستەى مۇسلمانان، لەو كاتەدا دادپەرەرى بالتى كيشا بوو بەسەريانا و ئەوپەرى چاودپرى ئەكران ئەوان و خاوەن نامەكانى تريس بە جوړى زانايانى خاوەن ويزدان بە زەقى باسى ئەو مەبەستەيان كردووە (غوستاف لوبون) زاناو مامۆستاي كۆمەلەيەتى فەرەنساي ئەلى: ھيچ نەتەوہەكى سەرکەوتوم نەناسيوە مېھربانتر و خاوەن بەزەيى تربى لە مۇسلمانان بۆ ژيەر دەستەى خويان. جگەى ئەو زاناي زۆرتر ھەن ئەو شايتە بەدەن.

تەفسىرى زمانكۆيى

لهمه و بډر، باسی باوه پداران و بی باوه پان کرا نیستایش موژده و هه پشه کردن بو
باوه پداران و بی باوه پان پون نه کرینه وه، یه کهم جار باسی بی باوه پان و جوړی سزا کانیان
نه کاو نه فرموی:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضْجَتْ
جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ إِنَّ اللَّهَ
كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٥٦﴾ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا
لَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا ﴿٥٧﴾

﴿ إن الذين كفروا بآياتنا سوف نصليهم نارا ﴾ بهراستی کهسانیکی نهوتو باوه پان
نه پناه به نیشانه و به لگه کانی نیمه له سهر یه کیتی نیمه وراستی قورنان و پیغمه ورو بونی
فریشته کان و دوزه خ و به ههشت و به پیوست بونی نوپژو و ژوکات و له سهر
قه ده غه کردنی داوین پیسی و مهی خواردن و بی فرمانیه کانی تر نیمه نهیان خهینه نیو
ناگرو نهیان بژینن بهو ناگرو، به لام چوّن ناگرو سزایه؟.

﴿ کُلَّمَا نَضْجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ ﴾ هه موو کاتی
پیسته کانیان سوتاو دارزاو توایه وه وایان لی هات نیشانه یان نه ما نیمه نه گورین بو نهو
که سانه چهن دین پیستی تر جگه ی پیسه سوتاوه کانیان و له شه کانیان ههروه ک خزیان
ماونه ته وه له بهر نه وه ی نهو که سانه به چیرن سزاو نازاری نهو ناگرو به سهختی و به گرانی.

﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزاً حَكِيماً﴾ بهراستی خوا زۆر گهوره به دهسه لاته و کس ناتوانی
رپگهی لئی بگری بۆ سزادانی بی باوهپان هه موو شتی له جیگهی شیاوی خویا دانهی و
شیاوی سزادان.

ئهو جوړه سزایانه لهو نایه ته دا باسکرا بۆ ئهو کهسانهیه لایان وایه خوا هه رنیهو بۆ ئهو
کهسانهیشه هاوبهش بۆ خوا دانهین و ئادهمیزاد له خراپهیان نه ترسن، خواهن زاناکان
ئه لئین: ئهو کهسانهیه ئه چنه دۆزه خ هه رگیز نایه نه دهروه شهش تا قمن:

۱- ئهو کهسانهیه داوای خوائتی نه کهن، وهك فیرعهون و نه مروود.

۲- ئهو کهسانهیه باوهپان به بوونی خوا نیه.

۳- ئهو کهسانهیه هاوبهش بۆ خوا دانهین له په رستیدا.

۴- ئهو کهسانهیه دووړون.

۵- ئهو کهسانهیه به ناوهی بی تاوانان نه کوژن و به قه دهغه ی نازانن (۶) ئهو
کهسانهیه پروایان بهو شتانه بی خوا پیوستی کردوون یا قه دهغه ی کردون وه کو نو یژو
داوین پیسی زۆر روون ئاشکرایه ئهو کاسانهیه دووړوون له هه مووان خراپهن. هه روه ها
خراپهن له هه مووان ئهو کهسانهیه که جهنگ ساز نه کهن و دهستی دانیش توانی پیوه نه کهن
به بیانوی خرابی خویان ئاسایش نه پارێژن که چی له ناوړو کا مه به ستیان ئه وهیه گه لان بکهن
به بهنده ی خویان به ناوی پاراستنی سه ره بهستی و سامان و دارایی ئه خو ن به ناوی
بوژانه وهی را دهی ژیا نیان بهو ناوه داوین پیسی و بی ناموسی بلاو نه که نه وه به گو مانی
ژهه راوی خویان پیش کهوتن و گه شه کردن و شارستانیه ته.

خوا ی مه زن له پاش باسی بی باوهپان و ناگری دۆزه خ باسی باوهپاران و به هه شتمان
یو نه کا نه فهر مو ی:

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ وه کهسانیکه ئه وتو باوهپان هیناوه به قورئان و
موحه مه د به لکه رونه کانی خوا، باوهپان بهو کارانه هیه به جگهی پیغمه ر ﴿ﷺ﴾ منا کرین

و باوهریان به هممو پیغمه‌مران و نامه‌کانی خوا هیناووو کرده‌وه چاکه‌کانیان کردووه به گویره‌ی نهو فرمانه‌ی پیمان سپیردراوه.

﴿ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ﴾ نیمه له‌مه‌وداو له رۆزی دوایدا نه‌یان خه‌ینه نیو چهندین به‌هه‌شت نه‌چی به ژیر دره‌خته‌کانی و نه‌م لاو لای کۆشکه‌کانیدا چهندین رووباری ناوی شیرین و رۆن به‌رده‌وامن له‌نیو به‌هه‌شتانه‌دا هه‌تا هه‌تایه و نایه‌نده‌ره‌وه.

﴿ لَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ ﴾ بو نهو باوهر‌دارانه هه‌یه له‌نیو نهو به‌هه‌شتانه‌دا چهندین هاوسه‌رو ژنانی پاک‌وکراو لهو شتانه‌ی بیریان لی نه‌کریته‌وه، له چلک و چه‌په‌لی و خوتی حه‌یزو پاش منال و بۆنی ناخۆش و له کینه‌و دل پیسی و هه‌وینی سازی و شتی خرابی تر.

﴿ وَلَدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا ﴾ وه نیمه نهو باوهر‌دارانه نه‌خه‌ینه نیو سیهریکی چری به‌رده‌وام خۆر لاینا‌بو گه‌رما نازاریان نادا، باخانه‌کانی نهو به‌هه‌شتانه‌ پرن و لقه‌کانیان چوون به‌ناویه‌کاو بۆشیایان تیدانیه و فینک و خۆش، نه‌سه‌رمایان نه‌بی و نه‌گه‌رما، جگه‌ی سیهری به‌هه‌شت هه‌چ سیهری تر به‌و جۆره‌ نین.

کاتی پیغمه‌مه‌رو هاو‌ریک‌انی شاری مه‌که‌یان گرت و چونه نیو حه‌وشی که‌عه‌ عوسمانی کوری ته‌لخه‌ی کوری عه‌بدو لا قابی که‌عه‌ی لی پیوه‌دان و کللی که‌عه‌ی هه‌ل‌گرت، پیغمه‌مه‌ر داوای کللیه‌که‌ی کردو نه‌یدایه‌ ووتی: نه‌گه‌رم زانیایه‌ فروستاده‌ی خوای کللیکه‌که‌م نه‌دایتی، عه‌لی کوری نه‌بی تالب ده‌ستی پیچ داو کللیه‌که‌ی لی سه‌ند.

پیغمه‌مه‌ر چوه نیو که‌عه‌وه‌و دوو رکات نو‌پۆزی کرد، لهو کاته‌دا عه‌باسی مامی پیغمه‌مه‌ر داوای له پیغمه‌مه‌ر کرد کللیه‌که‌ی بداتی و بیته کللیه‌وانی که‌عه‌و ناو‌پیدانی حاجیه‌کان و بیته لی‌سر‌او‌ی هه‌ردووکیان. به‌لام له دوایدا خوای گه‌وره‌ فرمانی دابه پیغمه‌مه‌ر کللیه‌که‌ بداته‌وه به عوسمانی کوری ته‌لخه. پیغمه‌مه‌ر ﴿ ﷺ ﴾ فرمانی دابه عه‌لی بیداته‌وه به عوسمان و بیانوشی بۆ به‌یته‌وه، نهو رووداو به‌ه‌و‌ی باوهر‌ه‌ینانی عوسمان، خوای

گهوره په یامی نارده خواره وه که زیوان و کلیل به دهست و خزمهت کردنی که عه ههتا ههتایه به دهست عوسمان و نه ته وه که یه وه بی، ههتا ئه م کاته ی سهرده می ئیمه هدر به دهست نه وانده یه، بویه خوا نه فهرموی:

إِنَّ

اللَّهُ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ
النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا
بَصِيرًا ﴿٥٨﴾ يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي
الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَزَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ
تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٥٩﴾

﴿﴾ إن الله يأمرکم أن تؤدوا الأمانان إلى أهلها ﴿﴾ بهراستی خوا فهرمان نه دا به ئیوه که ئیوه بگپ نه وه بولای خاوه نه کانیاں نه و شته ی لاتان دانراوه و که لیله که بده نه وه به عوسمان.

بوزانین: مه بهست له (الأمانات) له و نایه ته دا بریتی نیه له و شتانه نه بپنرین، وهك دارایی و نامه و کلیل دیه رگا. به لکو هه موو شتی نه گرپته وه پئویست کرابی له سهر ئاده میزاد له سامان و نه و که سانه ی خراونه ته ژیر چاودیری کار به دهستان و له بهش کردنی دارایی که نجینه ی ئیسلام به سهر دانیش تواندا و له گه رانه وه ی نه وانده ی به سته م داگیر کراوه له

خه لکی، دادپهروه ری له فرماندانا، له نوڅو روڅو زه کات و هممو په رسته کانی تر،
نه وانه هممویان پټوښته جی به جی بکړین. زانین نه مانه ته لای زانایان، مافی دراوسی
نه مانه ته، میړدو ناموس نه مانه ته له لای ژن، ژن و خیران نه مانه ته له لای خیران، قوتابی
نه مانه ته له لای ماموستیان نه خوښه کان نه مانه تن لای پزیشکه کان.

خوای گه وړه فرمان نه دا که دادپهروه رین له فرمان دهر کردندا بو نه هیشتی
گیرگرتی نیوان ناده میزاد، بو وه لامدانه و هیان له هممو پرسیار کردنیان له هممو
رویه که وه، بو نه و مه به ستانه هممویان خوا نه فرموی:

﴿وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ﴾ وه هر کاتی نیوه فرمانتان دابو له
نیوان ناده میزادا بو نه هیشتی کیښو ناژاوه یا وه لامدانه وه پرسیار پټوښته که نیوه فرمان
بدن به دادپهروه ری و یه کسان و لایه نی هیچ لایه نی نه گرن، نیژ نه و ناده میزادانه
باوه دارین، یان بی باوه، خزمین یان بیگانه.

پټوښت کردنی دادپهروه ری تنها بو دادوهران نی، به لکو کار به دهستان به گه وړه و
بچوکیانه وه له سهر وه بو خواره وه له هممو روپیکي ژیا نه وه له تندرستی و روشن بیری
و گوزهران و سهر به ستی بو هممو گهل نه گریته وه، بهر له هممو شتی پټوښته له سهر کار
به دهستان ریگه بگرن له چاوچنوکي ستمکاران بیگانه بن یا خومالی که ریگه یه بگرن بیته
هو ی ستم و دهست دریژی له دانیشتوان و گالته بکه نه به دهست و نه ستیان.

بیگومان نه و کاره ساته ناله بارانه دیومانه به خو مانه وه به سهرمان هاتو وه هممویان
سهرچاوه کانیان له لایه ن کار به دهستان وه په یدا بو وه. نه و هممو نه گبه تی و شین و
هاواره ی به سهرمان سه پاوه که له لایه ن نه و کومه له کار به دهسته جهر دانه وه توشمان بو وه،
سهره تاو هیژی دهسه لاتیان به هو ی داگیر کردن و ستم و ناگروه بو وه، به ناشایسته
چونه ته پویه دهسته لاته وه و خویانیان کردو وه به کار به دهست، وینه ی کار به دهستانی نه م
سهرده مه ی نیمه ی به زوری.

بۆ زانين: دادپەروەرى دادوەرەكان بە مانای خوارووە ئەی: بەیەك چاو تەماشای داواكارەكان بکا. هەموو مافێ بداتەووە بەدەست خاوەنەكانیانەووە، تەماشای ئاین و بپروا و خزم و دۆست و دوژمن و گەورەو بچوك نەکا...

ئەبى ئەوھىش بزانىن بە گوڭرەى تاقىکردنەو شائىتى دانى بىگانه و مېژوو ھېچ ياساىكى جىھان نەبىراوہ کہ دادوہرترىي لہو دەستورہ ئىسلام دایناوہ، چونکہ ھەرەشەى زوړى کردوہ لہ دادوہرەکان دەر بارەى دادپەرورەى و دانەبەزىنى دادپەرورەى. چاودېړى و بشکېنى کارى دادوہران پەكجار توندو سەختە.

﴿إِنَّ اللَّهَ نِعْمًا يَعْضُكُم﴾ به راستی خوا چاك شتيكى نهو تويه ناموزگارى ئيوه نه كا بهو شته كه دانهوى نهو سپاردانهيه نهبي بیده نهوه به خاوه نه كانيان و، چا كه نهو فهرمانهيه خوا پيتاني نهدا به دادپهروهرى فهرماندانان به نه هيشتنى ئازاوه، قه دهغه كردنى نهو شتانه نارهواو نا دروستن له سهرتان.

﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾ به راستی خواهم و گویند نهیستی. به تائیه‌تی که عوسمانی کوری تهلخه ووتی: نهو کليلة سپاردهو نهمانهت بی لهلاتان، هه موو شتی نهیستی به تائیه‌تی گهرانه‌وی کلیل بولای عوسمانی کوری تهلخه.

کاتی خواهی مہزن. فہرمانی دا بہ کار بہ دہستان و ہانی دان بۆ دانہوہی سپار دہو مافی ژیر
دہستہ کانیان و یہ کسانہی دانان لہ نیو دانیش توانا، فہرمانیش تہدا بہ گہل و ژیر دہستہ کانیان
و ہانیان تہدا بۆ گوئی گرتن و پہ پیرہوی کار بہ دہستان و پیشہ واکانیان، ہر گیر و گرفتہ
رووی تی کردن پہنابین بۆلای کار بہ دہستان بۆ چارہ سہر کردنی.

بہم نایہ تہی دوایش بڑمان راون تہ کاتہ وہ کہ سہر چا وہی یاساو دہستوری ئیسلام
چوارشتن:

۱- نامه‌ی خوا (الکتاب) وهك خواى مهزن ئه فهرموى:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ﴾ نهي كه سائیکى نهو تو پرواتان هیئوه ئیوه فهـرمان، بهرداری خوابن، یانی نهو شتانهی خوا پیویستی کردوو له نامه‌ی خو یا له سه‌رتان به جییان بهیئن، نهواندیش خوا قه‌دهغه کردون له سه‌رتان خۆتانى لێ دوربخه‌نه‌وه و مه‌بکهن.

تہ فسیری زمنا کوئی

۲- ﴿وَاطِيعُوا الرَّسُولَ﴾ و فرمان برداری فروستادهی خوابن و ہر شتی فرمانی پیئ نہدا پیوستہ نیوہ بہ گویرہی فرمانمودہ کانی بہوانہ ہلسن لہ ہمموو رولیکہوہ.

۳- کوپونہوہی موسلمانان و برپاردانیان لہسہر شتی بہ ہوی راویژوہ لہو کہسانہی خواوہنی گری دان و کردنہوہی کاری موسلمانان کہ پیئ نہوتری (الاجماع) وہك نہفہرموی:

﴿وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾ وہ فہرمانبہرداری کہسانی بن خواوہنی فرمان و کار بہدہستن لہ نیوہو لہ خوتان و موسلمانان، ہر شتیکنان پیئ نہلین نہبی نیوہ جی بہجی بکن، بہو مہرجہی لہ یاسای نیسلام دہرنہجی، راست گرو دادپہروہرو ناین و نیشتمان پہروہبن ووشہ (منکم) بہلگہی ناشکرایہ کار بہدہستانی موسلمانان پیوستہ موسلمانن و ہہرگیز دروست نی بہ لہ جگہی موسلمانان بن.

۴- سہرچاوہی یاسای نیسلام بہراورد کردنی ہوی کاریکہ بو پہیدابوونی نہو ہویہ لہشتی تردا کہ پیئ نہوتری: (القياس) وہك خوا نہفہرموی:

﴿فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالِىَ الرَّسُولِ﴾ دواپی نہگہر نیوہ نازاوہتان بوو لہ شتیکا باسی ہوی فرمان پیدانی نہکرابوو لہ نامہی خواداو لہ فرمانمودہ کانی پیغہمہردا (الكتاب والسنة) دواپی نیوہ زانیی نہو شتہ بگپرنہوہ بولای نامہی خواو فرمانمودہی پیغہمہر. یانی نہگہر پیغہمہر لہ زیاندا بوو بچن بولای بووون کردنہوہی نہو کارہ، نہگہر کوچی دواپی کردبوو تہماشای نامہی خوا بکن، دواپی تہماشای فرمانمودہی پیغہمہر بکن و بہراوردی بکن لہ گہل ہوی فرمانمودہ کانیان بوو شتی ترو بیکن بہ یاسا بوو خوتان، بہ گویرہی بہراوردی خوتان.

﴿إِنْ كُنْتُمْ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ نہگہر نیوہ بروا نہہین بہ خواو بہ روژی دواپی. بیگومان باوہر ہیتان پیوستی نہکا لہسہرتان ہہرشتی نیوہ نازاوہتان لہوا پہیدا کرد بیگپرنہوہ بولای فرمانمودہ کانی خواو پیغہمہر ﴿﴾.

تہفسیری زمناکوی

﴿ذٰلِكَ خَيْرٌ وَّ اَحْسَنُ تَاْوِيْلًا﴾ گهړانه وه بۆلای زانینی نهو شتانه، بۆلای فهرموده کانی خواو پیغمهر چاکتره بۆ ئیوهو شیرین و چاکتره نهجامه کهی و ماناکهی لهو هی نهی گیرنه وه بۆلای خواو پیغمهر، شایسته تره بۆ ئیوهو توشی ههله نه بن.

بۆ زانین: ناوبردنی کار به دهستان له دوای فروستاده ی خوا نه مه مان پیشان نه دا پیوسته کار به دهستان دادپهروه رین و سته م کار نه بن، چونکه سته م کاران شایسته ی نه وه نین بینه سه روک و پیشه وای موسلمانان، نه گهر واین نهو سته مکارانه به زۆر خۆیانسان سه پاندووه بۆ سه روکایتی دانیشنوان به یی رهزامه ندی نهوان هاتوون، خۆنیان نه مژن و سامانیان فهرهوت نه کهن.

کابه دهستان دوای نهو هی نه بی موسلمانن و سته م کار نه بن نه مانه هه موو نه گرته وه: سه رهك كۆمار و پاشا و شالیار و جیگه داری نهوان له شارو له دیهات و له هه موو جیگه کاند، ههروه ها دادوهران و زانیان و فهرمانده ی له شکرو گهوره پیاوانی ئاین و بهرپوه بهران و ههلسورپنه ری کارو فهرمانی دانیشنوان نه گرته وه. نه گهر نهوانه به کۆمه ل بریاریکیان ده رکرد له ژیر روناکی یاسای ئیسلامدا پیوسته جی به جی بکری، به مه رجی شیای نهو بهن سپارده و نه مانه تیان بخریته سه رشان و درۆی فهرموده ی خواو پیغمهر هه لته سن و له فهرمانداندان سه ره به خۆن و کهس زۆریان لی نه کا، سه رباری نهوانه یش سته م کار نه بن.

بۆ زانین: کار به دهستان به ته نها بریتی نین له پیشه وایانی بی گونا ه، بهو جوړه ی که رافزیه کان و تا قمی دووا زده پیشه واهه په رسته کان به گومانی خۆیان نه یلین له بهر سودی جیهانی خۆیان دروستیان کردووه، مه رج نی به بی گونا ه بن و نه بی بناسرین و خۆیان بۆ دانیشنوان ده رخن، له بهر نه مانه ی خواره وه:

۱- په پرهوی و فهرمان بهرداری نهوان کاتی پیوسته نهو پیشه وایانه بناسرین و بگونجی دانیشنوان بچه لایان و خۆیان نه شار نه وه، وهك رافزیه کان ده رباره ی موحه مه دی کوری عه لی نه یلین: که خۆی په نه اندا وه له کیوی (رضویه) و، دووا زده ئیمامیه کان نه یلین

دهرباره ی نیمامه کانیان به تاییه تی بو نیمامی دووازده هم، که هرگز کس نه ی دیوه، چونکه نه گهر نه ناسرین ناتوانن داوای پیشه وایی بکن و نازانری چ که سی فهرانیان بو دهر کاو دهنگیان بوبدا. نه گهر بش ناسرین مهرج نیه هر نهوان پیشه واین که خویان بو خویانیان دیاری کردوو، خوی مهزن لهو نایه تدها نهو فهرانبهردارییه نه به ستوه به چهند که سیکی تاییه تدهو به بهره لایی باسی کار به دهستانی کردوو.

۲- کار به دهستان لهو نایه تدها به کز مهل باسی کردوو نهک بو تاکه که سی له جیگی پیغمهر، که چی لای رافزیه کان و دووازده نیمامیه کان پیوسته هر یهک که سی به دزی فهرموده ی خوا.

۳- خوی مهزن له کوتایی نایه تدها نه فهرموی: نه گهر ناژاوه تان لی پیدابوو له کاریکا، زانینی نهو کاره بگپرنهوه بولای خواو فروستاده ی خوا، لهو کاته دا نه گهر مه به ست له خاوه فهرانه کان یهک که سی بوايه به تهنه نه بوايه بیژرایه:

بیگپرنهوه نهو شته بولای خواو فروستاده ی خواو خاوه فهران که واته مهرج نیه هر تاکه که سی یی و خوی ناشکرا نه کا...

پیای له جووله که کان و پیای تر له دوو پروه کان که وتنه ناژاوه له نیوان خویانا، له دوایدا جووله که ووتی: نه چین بولای موحه مه د، چونکه نه یزانی پیغمهر به رتیل وهر ناگری و ستم ناکا له فهراندانیا، پیاهه دوو پروه که ووتی: نه چین بولای که عی کوری نه شرف که جووله که بوو، چونکه نه یزانی به رتیل نه خوا، بویه خوا لهو نایه تدها باسی کار به دهستانی کردوو فهرمانی داوه به دانیشنوان فهرانبهرداریانین، دوی نهوه باسی دوو پروه کان نه کاو نه فهرموی:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ ءَامَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ
وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ

وَقَدْ أَمَرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ
 ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿٦٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ
 اللَّهُ وَإِلَى الرِّسُولِ رَأَيْتَ الْمُتَنَفِّقِينَ يُصَدُّونَ عَنْكَ
 صُدُودًا ﴿٦١﴾ فَكَيْفَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ بِمَا
 قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَاءُوكَ يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا
 إِحْسَنًا وَتَوْفِيقًا ﴿٦٢﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللَّهُ مَا
 فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ فِي
 أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا ﴿٦٣﴾

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ﴾ نایا تو
 هوالت بین نه دراوه نه تراویه بولای که سانیکی نه تو گومان نه بن که نه وان به راستی
 باوه ریان هیناوه به شتی نی تراوته خواره وه بولای تو به وینهی قورئان، گومانیان وایه
 باوه ریان هیناوه به شتی نی تراوته خواره وه له پیش توو بولای پیغمه رانی، وهک تهورات و
 زبور و نبجیل، تو نازانی نهو که سانه چ شتی نه کن.
 ﴿يُرِيدُونَ أَنْ يُتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ﴾ نهو که سانه نه یانه وی له گهل نه وه یشدا نه لئین:
 باوه رمان هیناوه که داواکاری خویان بین بولای یاخیه کان له خوا له کاتی نازاوه یانا به

تایبەتی بۆلای کەعبی کورپی ئەشەرەف. تاغوت بریتیە لە هەموو پەرسزاویکی پوچ لە بت و لە ئادەمیزاد بە تایبەتی کار بەدەستانی ستم کار.

﴿وَقَدْ أَمَرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ﴾ وە بە راستی ئەو کەسانە فەرمانیان پێ دراوە کە باوەڕ بە تاغوت نەبەرن و یەخەیان لی هەلکێشن.

﴿وَيَرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾ وە شەیتان ئەبەوی ئەو کەسانە لا بەدا لە ڕینگەیی راست وەریان گێڕی بۆلای تاغوت بە گومراویکی دوورو بەردەوامیی هەتا کاتی مردنیان و نەگەرێتەو بۆلای راستی.

ئەو رووداوانە کە قورئانی پیرۆز بۆمانی ئەگێڕێتەو کە رووی داوێ لە نێوان جولە کەو دوو ڕووە کاندایانە کە زۆر گرنگمان فێر ئەکا: ئەو جولە کەبە برۆای بە پێغەمەر نەبوو کە ئەبووت بۆنەمانی ئازاوە بچین بۆلای موحمەد، دوو ڕووە کەبەش برۆای بە کەعبی کورپی ئەشەرەف نەبوو کەچی ئەبووت: بچین بۆلای کەعب. جا ئەو کارە گرنگە ئێمە لەو رووداوەدا ئێمە فێری بێن ئەمەبە: ئەو نەتییە هەردوولایان پەنایان داوێ سوودی تایبەتی خۆیانە، خۆیان بە خۆیان بە درۆ ئەخەنەو، بۆیە پێویستە لەسەرمان هەر کەسێ بیهوێ سوودی تایبەتی خۆی بە هۆی ئاین و باوباپیرانەو دەست بکەوێ جیگەیی برۆاو متمانە نیە لە پرۆپاگاندەیی خۆیانانە بۆ خۆی و، نەبۆ ئاین و بیروباوەری هەتا نە یالتیوی و تاقی نە کرێتەو.

بە راستی زۆر کەس هەن و بە چاوی خۆمان ئەیان بینین بە دەیان کۆشک و بە هەزاران دینار و دۆلار ئەنێن بەیە کەو بە هۆی ئاین و بیروباوەرەو، دانیشتان پێ هۆش ئەکەن و خۆیان بە بەختیاری لەم ڕۆژەدا ئەژین، ئەو شتانەیان دەست نەکەوتووە بە جگە ئەو نەبێت دانیشتوانی ساویلکە بە ئاین پەرور و بە پیاو چاکی و بە نیشتمان پەرورەیان دابنێن. دانیشتوانی ژێرو ئاین پەرور ئەزانن، ئەو کەسە پارە و پوول و چەکی زۆر لە دوژمنان وەر ئەگرن بۆ کپ کردنەوێ هۆشی موسلمانان، پارەکان بۆ خۆیان هەل ئەگرن و بە

چه که کان دانیشتوانیان بِنِ ته کوژن به هوی به کری گیراوانی خوځانهوه، به بیانوی نهوه گوايه نهوان دزی کاربه دهستان هه رکه سی له دانیشتوان بگوژری نه دنازه به لهو پاره به له کاربه دهستان وه نه گرن نهیده ن به کس و کاری کوژراوه کان. نهو که سانه زوړن و ناویان به راوژکارو هه ندیکیان ناوی خوځانیان ناوه به پیرانی ته ریه ته، کوشکی گران به هاوو ماشیننی یه کجار به نرخ بو خوځیان ساز نه کهن، هه موو کس به چاوی خوځی نه بیننی کوره کانیان پیاو کوژو مهی خوړو قومارچی و داوین پیسن و کهچه کانیان روت و بهرله او به مودیلی روژانهوه خه ریکن له بهرگو خشل و بون و قزپین و شتی تریش.

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ﴾ وهه کاتی بیژری بهو که سانه: وهرن بولای شتی خوا نار دیتته خواره وهو فرمانی پنداوه له نامه ی خوځیاو، بولای پیغه مهرو نهو شتانه ی رای نه گه یه نی به ناده میزاد.

﴿رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا﴾ تۆ نهو دووړپوانه نه بیننی واز له نۆ نه هینن و روته کهن بولای جگه ی تۆ له دوژمنانی خوا به وازه یانی زوړ گه وره، نهو که سانه بروایان به هیچ شتی جگه له سوودی خوځیان نییه، به هه رجوړی بوځیان بلوی سهریان پیوه نیه.

﴿فَكَيْفَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُعِيَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ﴾ دواپی چوژن نه بی ژبیان و چ شتی نه کهن نهو دووړپوانه. کاتی تووشی نهوان بی سزاو، تالووی به هوی شتی که وه خوځیان پیشیان خستوه وازیان هیناوه له یاسا خواو چوون بولای تاغوت و کاره پوچه کان بو نه هیشتنی ناژاوه کانیان.

گه وره ترین تالو تووشی نهو دووړپوانه نه بی و نابرویان بچی نهو کاره خراپانه دهرته کهوی بو دانیشتوان، دزی و نادروستی و درو و فیل و ترسوکی و بی ته بیان روون نه بیته وه.

﴿ثُمَّ جَاءُوكَ يَخْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا إِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا﴾ له پاشا دین بولای تۆ زمانی بیانو هینانه وه دروژ نه کهن و سهر دانه خه ن به بونه ی کاره نار هواکانیانه وه سویند نه خو ن

ئیمه هیچ شتیگمان مهبست نهبووه له بردنی ئەو ئازاوهیه بۆلای جگه تۆ مه گهر چاکه کردن نهك خراپه کردن و، مه گهر پێك هاتنی ناشته وایمان و بهردهوامی خویشی نیوانمان. خواو پیغمههرو دانیشتهوان ئەزانن ئەو دورانه درۆزن.

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ﴾ ئەو تاقمه دوو روانه که به درۆ سویند نهخۆن و ئەلێن: ئیمه چاکه کردمان مهبستهو ئەمانهوی پێك بین، کهسانیکێ ئەوتۆن خوا ئەزانێ به شتی له دلایان له دوو رووی له سویندنی بهدرۆخواردن، کهواته روویان لی وەرگیره و بیانویان لیوهرمه گره نهوهك به کاری بهیتن له سودی خۆیانوا، تۆ نامۆزگاری ئەوان بکهو سزایان مهده بۆ ئەوه واز له خراپه بهیتن و با له م روژهدا بژین.

﴿وَقُلْ لَهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا﴾ وه تۆ بلی بهوان گفتۆیکێ زۆر رهوان، کار بکاته سهر دهرونیان و بیان ترسینه له سزای خواو لهوانهیه ئەوان لهسهر ئەو دوو روویه بکوژرین.

زانایان چەندین مانایان بۆ (البلاغه) کردوه: هاتوه به مانای گه یاندنی، مانا به شیرینترین جوۆی ووشه. به مانای شیوهی گفتوگۆ له گهڵ راستی مانا کهیدا. به مانای کورتی ووشه بۆ گه یاندنی مانا بهی ئازارو ماندوکردنی گوێی گران. به چەندین مانای تریش هاتوه.

پیغمههرو ﴿ﷺ﴾ به جوۆی نامۆزگاری ئەکردن شهرمهزار نهبوون و خۆیان ههستیان به درۆی خۆیان نهکرد، ئەوان نهبوايه ههولیان بدایه دهرونی خۆیانیاں پاك بکردایه وهو پهشیمان بونایه تهوهو ئەو دوو روویه له دهرونیانا نهمایه. ئەو جوۆه سهرحاوهیه بۆ نامۆزگاری کردن له پیغمههروهو بینهراوه سهرحاوهی یاسای ئیسلامه بهرانبهه ههموو تاوانباری و نابێ کوتوپر سزایان بدری. بهلکو ههموو ڕینگهیه بهکاربهیتری بۆ چاک کردیان.

دوای ئەوهی ئەو دووروانه ئەو کارانهیان کرد خوای مهزن سهرزهنشتیان ئەکاو تانهیان لی ئەدا لهسهر ئەوهی فهرمانی خواو پیغمههریان واز لێ هینا، روونی ئەکاتهوه مهبست له ناردنی پیغمهههراو فرمانبهرداری و پهیرهوی کردنی ئەوانه و ئەفهرموی:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا

لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ

جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ

لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿٦٤﴾ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ

حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِي مَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا

فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٦٥﴾

وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنْ اقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ أَوْ أَخْرِجُوا مِنْ

دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ مِنْهُمْ وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ

بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَشَدَّ تَنِيَّتًا ﴿٦٦﴾ وَإِذَا لَا تَأْتِنَهُمْ مِنْ

لَدُنَّا أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٦٧﴾ وَلَهْدَيْنَهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٦٨﴾

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ

أُولَئِكَ رَفِيقًا ﴿ ٦٩ ﴾ ذَلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ وَكَفَىٰ

بِاللَّهِ عَلِيمًا ﴿ ٧٠ ﴾

﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ ﴾ وه ئیمه رهوانه مان نه کردوه هیج فروستاده له فرودستاده کان بۆلای بهنده کانی ئیمه مه گهر بۆ نهوه که په پیرهویی بکړین و فرمانبه دارین به هوی، دهستورو فرمانی خواو فرمانی پی داو، ناده میزاد په پیرهویان بکدن و گزیان لی بگرن. بهو رسته په بومان دهرته کوئی نهو که سهی به فرمانی خوا رازی نه بی با باوهریش بهیئ نهو که سه هدر بی باوهره و شایسته ی کوشته، چونکه مه بهست له ناردنی پیغمه مان په پیرهویی کردنه به جوړی به فرمانی خوا رازی بن له هه موو روپکه وه. ﴿ وَلَوْ أَنَّهُمْ ظَلَمُوا أَلْفُسْهُمُ ﴾ وه نه گهر به راستی نهو دووړوانه کاتی سته میان کرد له گیان و له شی خوئیان به دژایتی کردنی پیغمه ر ﴿ ٦٩ ﴾ چونیان بۆلای تاغوت و بی باوهران خوئیان کرد به نیشانه بۆ له ناوچوون به هوی گونا گوردنیا نه وه، دل و دهر وون و ده میان وهك يهك نه بوون.

﴿ جَاؤُكَ فَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ وَأَسْتَغْفِرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوْ جَدُّوا وَاللَّهُ تَوَابًا رَحِيمًا ﴾ هاتن بۆلای تۆ بۆ نه وهی له دووړوی خوئیان په شیمان بته وه و به راستی باوهریان به تۆ هینا، دواپی داوای لی خوشبوونیان کرد بو له خواو، فروستاده ی خوایش داوای له خوا کردبوو له وان خوش بی و بیانوی نهوانی په سه ند کرد، ئیتر با تاوانه کانیان گه و ره بی به راستی خویان دهست نه کوئی به وهرگر تنی په شیمان بوونه و هیان، میهره بان و خاوه نی به زه ییه له گه لیان. خوا دهر گای په شیمان بوونه وهی بۆ هه موو کهس کردوه ته وه.

پرسیار/ نه گهر یه کی به دلایا بیت نهو رسته په دژی بیرو باوهری نیسلامه که ناده میزاد نه توانی به بی وابهسته و میانجی گهری په یوه ندی به خواوه بکا، ئیتر داوای لی خوشبوونی ناوی له لایه ن هیج که سیکه وه.

وهلام / زۆر راسته میانجگه‌ری پێویسته. به‌لام له شتی‌کایی پهبه‌وندی به مافه‌کانی خواوه هه‌بی و له سنوری ئەو مافانه‌ ده‌رچی. به‌لام ئەو مافانه‌ پهبه‌وندیان به ئادده‌میزاده‌وه بێی ئەبێ خۆیان له مافی خۆیان خوش ببن نه‌ك جگه‌ی خۆیان. بێگومان دوورپه‌وه‌کان ئازاری پێغه‌مه‌ریان داوه‌و ده‌ست درێژیان کردووه‌ته‌ سه‌ر مافی پێغه‌مه‌ر، بۆیه‌ ئەبێ دوا‌ی په‌شیمان بوونه‌وه‌یان داوا‌ی لی‌بو‌ردنیش له پێغه‌مه‌ر بکه‌ن و له مافی خۆی خوش بێی.

زوبه‌یری پورزای پێغه‌مه‌ر ﴿﴾ له‌گه‌ڵ پیاویکی یاری‌ده‌ران که‌وته‌ ئازاوه‌ له‌سه‌ر ئاودانی باخه‌کانیان، بۆ ئەو مه‌به‌سته‌ چوونه‌ خزمه‌ت پێغه‌مه‌ر ﴿﴾، پێغه‌مه‌ر فه‌رمووی: به زوبه‌یر، تۆ زه‌ویه‌که‌ی خۆت ئاوبده‌و له پاشا ئاوه‌که‌ به‌ره‌لا‌بکه‌ بپروا بۆ باخی دراوسێکه‌ت، پیاوه‌ یاری‌ده‌ر که‌ ووتی به پێغه‌مه‌ر ﴿﴾: من وات ئەبینم پورزا که‌تت خوش ئەوی، پێغه‌مه‌ر په‌نگی گۆراو، ووتی به زوبه‌یر باخه‌ت ئاوبده‌و، دوا‌ی ئاوه‌که‌ بگه‌هه‌تا ئەگاته‌ دیواری باخه‌که‌ت، به‌و بۆنه‌وه‌ خوا فه‌رموی:

﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ الْحِكْمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ﴾ دوا‌ی ئەو کاره‌ به‌و جو‌ره‌ نی‌یه‌ ئەوان گومانیان بردووه‌، به‌ په‌روه‌ردگاری تۆ سو‌یندبێ ئەو که‌سانه‌ به‌ راستی باوه‌ر ناهین هه‌تا تۆ نه‌که‌ن به‌ دادوه‌ر له شتی‌کا ئازاوه‌ی په‌یدا کردووه‌ له نیوانیان و لی‌یان تیک چووه‌.

﴿ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ له‌دوا‌ی فه‌رماندانی تۆ په‌یدا نه‌که‌ن له‌ ده‌رونی خۆیان دڵ ته‌نگی و دڵ گرانی له شتی تۆ فه‌رمانت پێ داوه‌و، خۆیان بده‌ن به‌ ده‌سته‌وه‌ بۆ ئەو فه‌رماندانه‌ی تۆ به‌ خۆو ده‌ستایکی بێ گومان و مل که‌چ بن بۆی.

ئەو ئایه‌ته‌ به‌لگه‌یه‌ له‌سه‌ر ئەو که‌سانه‌ فه‌رمانی له‌ فه‌رمانه‌کانی خواو پێغه‌مه‌ر وه‌رنه‌گرن و کاری پێ نه‌که‌ن ئەو که‌سانه‌ باوه‌ر‌دارین و له‌ ئایینی ئیسلام وه‌رگه‌راون، ئیتر به‌ گه‌رمانه‌وه‌بێ یا به‌ وه‌رگه‌ران له‌ ئایینی ئیسلام، پێویسته‌ ئیسلام جه‌نگیان له‌ گه‌ڵ بکا به‌ کوشتن و دی‌ل کردنی خۆیان و خێزانیان.

ئەو کاربەدەستانە ی ئیستا کە یاسای دەست کرد دائەنن لەبەر سودی تایبەتی خۆیان، کارو کردەووە نەهێشتی ئازاوەیان بە قورئان نەبی پەڕوەندیان بە ئیسلامەووە نامیتێ بە گوێرە ی فەرموودە ی ئەو ئایەتە ی پیشوو.

سابیتی کۆری قەیس کۆری شەماس لە گەڵ جولە کە یە کدا خۆیانیان هەڵە کیشا لە دووایدا جولە کە ووتی: خوا پیوستی کرد کە ئیمە خۆمان بکوژین، لە وەلامدا ئیمە دەستمان کرد بە کوشتنی خۆمان و ژمارە ی زۆرمان لە یە ک کوشت. سابیتی کۆری قەیس ووتی: ئە گەر خوا پیوستیشی بکا لە سەر ئیمە، ئیمە ییش خۆمان ئە کوژین، بەو بۆنە وە خوا ئە فەر موی:

﴿وَلَوْ أَرَدْنَا كِتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنْ أَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ وە ئە گەر ئیمە پیوستمان بکردایە لە سەر ئەو دوو پوانە ئیوە خۆمان بکوژن، یانی بچن بۆ جەنگ کردن هەتا بکوژرین. وە ک کۆرانی ئیسرائیل.

﴿أَوْ آخَرُوا مِنْ يَارَكُمْ مَا فَعَلُوا إِلَّا قَلِيلٌ مِنْهُمْ﴾ یا پیوستمان بکردایە کە ئیوە بچنە دەرەووە لە نیشتمانی خۆتان بە رووتی، وە ک پیوستمان کرد لە سەر گوێرە کە پەرستە کان ئەوانە یان نە ئە کرد، مە گەر کە مێ لەوانە یان نیاز پاکن بە وێنە ی سابیتی کۆری قەیس، چونکە ئەوانە دوو پوون بە راستی ئایینی ئیسلام ئاسانەو چاکی ئەوی، داوای شتی ناکا لە توانادا نە بی و سوودی هەردوو جیهانی تیدا نە بی، ئەو شتانه خوا داوای لە کۆرانی ئیسرائیل کرد شایستە بو بۆ کوشتیان.

﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ﴾ وە ئە گەر بە راستی ئەو دوو پوانە بیان کردایە شتی نامۆژگاری ئەوانی پی کرابوو لە پەڕەوی کردنی فروستاده ی خوابە خواشتی خۆمان، بە راستی کردنی ئەو شتە چاکترە بۆ ئەوان لە هەردوو جیهاندا. ﴿وَأَشَدُّ ثُبُتًا﴾ توندتر و نزیکتر بوو بۆ پراوە ستانیان لە سەر بە رده وامی باوەرپان و دورتر ئەبوو لە خشان ی باوەرپان. ئایا ئە گەر پراوە ستانایە چ شتی بۆ ئەوان ئەبوو.

﴿وَإِذَا لَا تَبْنَاهُمْ مِنْ لَدُنَّا أَجْرًا عَظِيمًا﴾ وه نهو کاته ئیمه نه مانبه خشی بهوان له لایهـن خو مانه وه پاداشتیکی گه وره و فراوان و بی کوتایی.

﴿وَلَهْدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا﴾ وه به راستی ئیمه راغویی نهو که سانه مان نه کرد بو ریگه یه کی راست که به ناواتی خو یانیانی نه گه یان.

خوای مه زن فرمانی دا به پهیره و کردنی خوا و فروستاده ی خوا له مهو بهر، له دوایدا پوچی کرده وه ری پهوی نهو که سانه که تاغوت نه کهن به فرمان په وایی خو یان، به نایه تی (۶۰-۶۱) پاش نهوانه پهیره و ی کردنی فروستاده ی خوا دوو پات کرده وه به نایه تی (۶۴)، نهو پهیره و ی کردنه ی خوا و پیغمه مه ری به هیز تر کرد بهم نایه تی خواره وه:

نه گیر نه وه له کز مه لی له زانایانه وه که سه وانی به نده ی نازاد کراوی پیغمه مه ر ﴿ﷺ﴾ پیغمه مه ری زور خوش نه و یست، به بی بینینی پیغمه مه ر نارامی نه بوو، جاری هات بولای پیغمه مه ر ﴿ﷺ﴾ رهنگی تیک چوبوو، له شی لاوازو بی هیز، به جو ری خه فست، له نیو چاوانیا دهر نه کهوت پیغمه مه ر ﴿ﷺ﴾ پرسیری لی کرد بوچی وات لی هاتوه؟ ووتی: که تو بینم نارامم لی نه بری و بری روژی دواپی نه که مه وه نه گهر من به هه شتی بم، پایه و پله ی من پله و پایه ی پیغمه مه ر که مژه له وانه یه نه ت بینم، نه گهر نه چمه به هه شته وه نهوا هه رنات بینم به و بو نه وه خوا فهرمووی:

﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ﴾ وه هه ر که سی پهیره و ی خواو نیتر راوی خوا بکاو فرمانه کانیان جی به جی بکا و مل که چی نهوانی له هه موو رو یکه وه دواپی نهو که سانه له به هه شتا له گهل که سانیکی نهو تو ن خوا چاکه ی خو ی رزاندوه به سه ریانا که گه وره ترینی دروست کراوانی خوان و پله یان زور گه وره یه.

﴿مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّالِحِينَ﴾ له پیغمه مه ران. پیغمه مه ران نهو که سانه ن خاوه نی گه یشتن به هه موو چاکه یه به هزی ته وای زانین و په وشتی چاکیانه وه نهو په ریان گرتو وه له پله و پایه ی به رزدا بو به ختیری و ناسوده ی ناده میزاد به گشتی و، له راست و یژان: راستو یژان نهو که سانه ن گیانی پاکیان گه شه ی کردو وه به جو ری راست و خراب جو بی نه که نه وه ته نها یه کهم جار را بگه یه نرین به سه ریانا، بهر له هه موو کهس باوه ریان به

ته فیسری زمانا کزی

پیغمهران هیناوه، دهر و نیان بهرز بۆ تهوه بۆ لای ئاین به گفتوگۆ به کار و کردهوه یان به پاک و به راستی.

﴿وَالشَّهَادَةِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفْعًا﴾ وه له شهیدان: شهیدان نهو کهسانه له ریگهی خوادا گیانی خۆیانان بهخت کردووه به نیازی پاکهوه، خوا نهوانی گه یاندووه به پلهو پاییه بوون به خاوهن دادپهروهری و لای راستی نه گرن، شایهتی نه دهن له سهه گونا هباران و، له پیاو چاکان: پیاو چاکان نهو کهسانه ته منهی خۆیانان کوتایی پی هیناوه له په رستی خوادا، سامانی خۆیانان داناوه بۆ رهزانهندی خواو به رزی ئاین، بیروباوهرو نیازیان پاکهوه، شیرین و چاکه نهوانه له لایه هاورپیتی و تیکه لاوی کردنیانهوه.

﴿ذَٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ عَلِيمًا﴾ نهو هاورپتهی پیغمهران و راست گۆیان و شهیدان به خیار و ریزیکه بۆیان له لایه خاوه نه درێ بهوان و، به سه خوا بزانی به مه بهست و نیازی نهو کهسانه و پاداشتی په رستیان بداتهوه.

خوای مه زن پاش هاندانی ئاده میزاد بۆ فرمانداری خواو پیغمه رهو په رستی خوا دووباره فرمان نه دا به دانانی گیانیان له ریگهی خوادا که گرنگترین په رستی و گه وه ترینه فرمانه بۆ پته و کردنی ئاین و بانگ کردن و تاقی کردنه وهی هه موو ئاده میزاد، بۆ نهو مه بهسته خوا نه فرمانی:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ
فَإِنْفِرُوا ثُبَاتٍ أَوْ أَنْفِرُوا جَمِيعًا ﴿٧٠﴾ وَإِنَّ مِنْكُمْ لَمَن لَّيَبْطِئَنَّ
فَإِن أَصَابَتْكُمْ مُّصِيبَةٌ قَالُوا قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْنَا إِذْ لَمْ أَكُنْ مَعَهُمْ
شَهِيدًا ﴿٧٢﴾ وَلَئِن أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِّنَ اللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَن

لَمْ تَكُنْ يَبْنِكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَلَيْتَنِى كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ

فَوْزًا عَظِيمًا ﴿ ٧٣ ﴾

﴿ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ ﴾ نهى كهسانىكى نهوتو باوه رتان هيناوه هوشيارو ناماده بن بۆ پاراستنى خوتان له دوزمنانان، چهك و تفاقى جهنگ وهر گرن و پهلامارى بى باوه ران بدهن به باوه رى تهواوى خوتانهوه.

﴿ فَأَلْفَرُوا ثَبَاتٍ أَوْ أَلْفَرُوا جَمِيعًا ﴾ دواىي ئيوه بچه دهرهوه بۆ جهنگ كردن تاقم له دوواىي تاقم و له ههموو لايهكهوه بهبى جياوازى، يا ئيوه برؤنه دهرهوه ههمووتان له گهل پيغهمهر بهبهك باوه روه، پاشه كيشى مهكهن و خوتان مهشارنهوه نهوهك سامتان نهپيى لهو كاتانهدا پيغهمهر ﴿ ٧٣ ﴾ نهچپته دهرهوه بۆ جهنگ كردن.

نهو نايهته ههرچهنده هاتوهته خوارهوه دهربارهى جهنگى بى باوه ران. بهلام پهلاماردان بۆ ههموو كارىكى چاكه نه گريتهوه بهههر جوړى بگونجى، ههر نهو نايهته يه كيكه لهو نايهتانه هانمان نهدا بۆ جهنگى بى باوه ران، چهدين نايهتى تر لهمهو بهرو لهمهو پاشيش هانى داوين و هانىشمان نهدهن بۆ نهو مهبهسته پيروزه. بهلام نهو نايهته جگهى هاندانيش پيويستى كردوه دهرچون به گشتى بۆ جهنگ كردن. به كوردى (رهش بگير). نه گهر نهو نايهته بهلگهيه بى لهسهر شتى بهلگهيه لهسهر نهمهو بۆمان رون نه كاتهوه ئيسلام دوزمنى زوره، بهدهيان دوزمن خويان مهلاس داوهو دانراون بۆ نهوه موسلمانان لادهن له نايىنى خويان، ههتا ئيستاو نهه رويش ئيسلام و موسلمانان دوزمنانى بى باوه رى زوربون. كهواته ئيمه پيويسته ناگامان لهخومانى، زور راست و سروشتيه و بهجييه خواى مهزن ههموو كاتى موسلمانان هان بدا بۆ خوتاماده كردن و چهك ههنگرتن زور به هوشياريهوه، هانىشمان نهدا بۆ ناسين و ديارى كردنى هيزى دوزمنان و نهندازهى جوړى چهكه كانيان ههتا لهسهر نهو روشنايه چهكى زورتره به تواناتر پيدا بكه.

بۆ ناگاداری: جهنگی له‌مه‌ویش به‌پیاوان و سه‌ربازو ره‌ش بگير بووه. به‌لام زانیاری
 نه‌مرو پهری سه‌ندوو له‌هه‌موو روینکه‌وه، به‌جوړئ شمشیر و یم و تیروکه‌وان و نه‌سپ
 و جگه‌ی نه‌وانیش گۆرپاوان به‌ساروخی دوورهاوێزو فرۆکه‌ی بۆنا فرێده‌رو ژیر ده‌ریا و
 نۆتۆم و ده‌بابه‌و قه‌یاخی تیزپه‌و هه‌لگرانی فرۆکه و گازی ژه‌راوی، پۆزبه‌پۆز هه‌نراوی
 تازه‌ی سه‌ر سوپه‌ینه‌رو دروست کردنی نامیر بۆ بشکینی ژیر ده‌ریا ناوی هه‌واو
 وشکایی سه‌ر زه‌ویی و چون بۆ سه‌ر نه‌ستیره‌ دووره‌کان، چهند چه‌کی تری له‌مه‌ودوا بۆ
 روخاندن و کاول کردنی شارستانی، خوا نه‌زانی چ شتی تریش په‌یدا نه‌بی، ئیستا له‌م
 پۆزه‌دا زۆرتر له‌چل مانگی ده‌ست کرد به‌م لاوالای زه‌ویدا نه‌سوپیته‌وه، ته‌نها بۆ
 تاقی کردنه‌وی بۆشایی.

به‌ته‌نها نه‌مه‌ریکا (٣٠) که‌شتی هه‌وایی هه‌یه بۆ جاسوسی له‌گه‌ل دوو هه‌زار ئیزگی
 له‌سه‌ر زه‌ویی هه‌ر بۆ نه‌و مه‌به‌سته، ئێر جگه‌ له‌روسیا و فه‌ره‌نسا و چین و وولاته‌کانی تر
 وینه‌ی نه‌لمانیا، بگه‌ره له‌وانه‌یش زۆرتر هه‌ن.

بازرگانانی جه‌نگ به‌وانه‌ی پێشه‌وه ناوه‌ستن، نه‌یانه‌وی به‌هه‌زاران میکروبی نا له‌بارو
 سه‌ر لی شێواوی بلاوبکه‌نه‌وه بۆ لادانی موسته‌لمانان له‌باوه‌ری خۆیان. به‌سه‌دان ترس و
 بیم نه‌خه‌نه‌ ده‌رونی باوه‌رداران به‌پروپا که‌نده‌ی ژه‌راوی پاراو. به‌بوونه‌وه بی ره‌وشتی
 و داوین پیسی و شتی تری بیژلی کراو به‌نجیان نه‌کاو بیر له‌خۆیان نا که‌نه‌وه که‌چی بی
 باوه‌ران له‌ناین و نه‌فسانه‌ی پروپوچی خۆیان وازنایه‌ن که‌چی موسته‌لمانان واز له‌و نایه‌نه
 پاک و به‌پێره‌ی خۆیا نه‌هه‌تن و نه‌ی فرۆشن به‌مه‌ی و قومار و داوین پیسی و به‌جوکی
 کردنی دوژمنانی خۆیان، نه‌و هه‌موو چه‌ک و پرو پاگه‌نده‌یه بۆ نه‌وه‌یه گه‌لانی هه‌زار داگیر
 بکه‌ن و پیت و سامانیان بچۆن، به‌تایه‌تی موسته‌لمانان.

نه‌وانه‌ی ناومان بردن له‌و چه‌کانه‌ی دوژمنانمان جه‌نگی پێ نه‌که‌ن له‌گه‌لمان، ئایا ئێمه
 چ شتی که‌مان بۆ ناماده‌کردوون و به‌چ شتی به‌رانبه‌ریان بکه‌ین، ئایا به‌جێدوان و به‌گریان
 و خه‌فەت خواردن و ده‌مه‌قاله‌ قه‌یه‌قیر و ناکۆکی نیوان خۆمان که‌ به‌وان چاکتر لاوازو بی
 هه‌تر نه‌بین؟

پیوسته بهر له هه موو شتی ئیمه دوژمنانی ناو خوۆ تابوری پینچه می دوژمنانی دهره وهی خویمان بناسین و بزاین توانایان هه تا چ ئەندازیه که، بهو بز نه وه کویرانه ههنگاو نهین و ریزی له کیس چوویی خویمان و نیشتمانی داگیر کراوی خویمان له چنگی پیسی به کری گراوان دهر بهتین، به هه موو سهر زهوی بناسیتین که کار به دهستانان له ئەلقه له گوئی دوژمنانی ئیسلامدا بوون، بۆیه ئیمه ئەو تالاهه مان چیشتهوه. کهواته بهیهک لهش و یهک دهست پهلاماری دوژمنان بدهین، ههولتی زانین و زانیاری و چهک دروست کردن بدهین، نهی بشزاین چهکی خواناسین گهورهترین و تیزترین و بههتترین چهکن بۆ:

دۆزینه وهی زانیاری تازه پیداکردنی نامیاری ئیستا، نهی بزاین بی توانایی موسلمانانی ئیستا هوی ناکۆکی و دووبه رهکی نیوان خویانه، بۆیه پارچه پارچه بوون و رژی می زوریان لی پیدابوو، به خویانه وهو بۆ سوودی تاییهتی خویان خه ریکن، دوژمنی خویانیان له بیر چۆتهوه، هه ریه کهیان له گیای بانئ ئەله وه رین.

خوای مهزن روئه کاته له شکره کهی پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ به باوهردارو دووروه کان و پاراکه رانیاهو ئەفه رموی:

﴿ وَإِنَّ مِنْكُمْ لَمَنْ لَيُبَطِّئَنَّ ﴾ وه به راستی هه ندیکه له ئیوه کهسی به راستی ته مهلتی نه کا له چونه دهره وه بز جهنگ و خزی دوا ئەخواو سستی نه کاو سویند ئەخوا که بیانوی هه بووه، ئەو که سانه ئەوانه بوون که کوره کهی ئوبه ی په شیمانی کردنه وه که چوون بۆ جهنگی نوحود له گه ل پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾.

﴿ فَإِنْ أَصَابْتَكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ إِذْ لَمْ أَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيداً ﴾ له دوا پیدا نه گهر توشی ئیوه ببوایه نازاری له کوشتن و روخان ئەلتی ئەو که سه ی ته مهلتی کردو نه چووه دهره وه به راستی خوا چاکه ی به سه رمندا پرژاندا که نه چوومه دهره وه توشی نازا بیم، چونکه من له گه ل ئەوانه نه بووم چو بوونه دهره وه.

پر سیار/ ئەو که سه که ئەلتی: خوا چاکه ی به سه ردا ریشام ئەوه ئەگه یه نی بر وای به بوونی خوا ههیه، بۆ نهی له ریزی دوور واندا بژمیرد؟

تهفسیری زمانکۆیی

ولهلام/ نهو كهسه دووروه به دوروی باوه‌ری به نیسلام و به موحمدهد ﴿﴾ ده‌بری
بوو له دلیا بی باوه‌ری بووه، نهوه‌یش دژی نهوه نیه پروای به‌خوا هه‌بی، وانه‌بی به‌زوری
كهسانێ باوه‌ریان به‌خوا بی و باوه‌ریان به‌پیغمهر نه‌بی.

﴿وَلَنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللَّهِ لِيَقُولَنَّ كَأَن لَّمْ يَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ﴾ وه‌نه‌گه‌ر
تووشی ئیوه ببوایه چا‌كه‌یه‌کی به‌ریز له‌تالان و سه‌ر‌كه‌وتن له‌لایه‌ن خواوه‌ نهو كه‌سه‌ی
نه‌چووه بۆ جه‌نگ به‌خه‌فه‌ته‌وه نه‌لی وه‌كه‌ نه‌بو‌یی له‌نیوان ئیوه‌وه له‌نیوان نهو كه‌سه‌دا
دۆستایی و ناسراوی، به‌جۆری نه‌یلێ نه‌ئیه‌ نه‌وتان بینیی و وه‌نه‌وه‌ ئیوه‌ی بینیی.

﴿يَا بَنِي كُنْتُمْ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ خۆز‌گایه‌ من له‌گه‌ل مو‌سه‌لمان‌دا بوما‌یه‌ له‌و
جه‌نگه‌دا و منیش به‌شدار بوما‌یه‌ دوا‌یی پی‌روزی تالانی گه‌وره‌ نه‌بوو به‌هشم و وه‌رم نه‌گرت
نهو كه‌سه‌نه‌ی وینه‌ی نهو دووروا‌نه‌ن له‌کاتی ناخۆشی و ته‌نگانه‌دا له‌گه‌ل مو‌سه‌لمان‌دا
نه‌بن، له‌کاتی ئاسایش و خۆشیدا له‌گه‌لیا نابن، نهو كه‌سه‌نه‌ فریا‌ن به‌نیسلا‌مه‌وه‌ نیه، نه‌گه‌ر
مو‌سه‌لمان بن وه‌كه‌ خویان نه‌یلێن نه‌بوایه‌ له‌هه‌موو کاتی‌کا له‌گه‌لیا‌نا بونا‌یه‌ له‌ناخۆشی و له
خۆشیدا.

خوای مه‌زن له‌ئایه‌تی پی‌شودا با‌سی نهو تا‌قما‌نه‌ی کرد له‌جه‌نگ‌دا دووا نه‌كه‌ون و
پاران، هه‌یشیان بوو نه‌یان نه‌ه‌یشت هه‌ندێ كه‌س بچه‌ ده‌ره‌وه، دلی مو‌سه‌لمان‌انی‌شی سارد
نه‌کرده‌وه به‌پروپا‌گه‌نده، به‌م ئایه‌ته‌ی دوا هانی مو‌سه‌لمانانی پا‌ك نه‌دا بۆ جه‌نگ کردن
له‌گه‌ل بی باوه‌ر‌ان‌دا و نه‌فه‌رمو‌ی:

فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ
يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ وَمَن يُقَاتِلْ فِي
سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٧٤﴾

ته‌فسیری زما‌کۆ‌یی

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ
وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ
الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا وَاجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ
نَصِيرًا ﴿٧٥﴾ الَّذِينَ ءَامَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ
الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا ﴿٧٦﴾

﴿ فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ ﴾ دواى پتويسه باوه داران
جەنگ بکەن لە ڕێگەى پەرستى خوادا لە گەل کەسانىکى ئەوتوى دوزمانى ئىسلام ژيانى
براوهى جيهان بە بهاو پاداشتى نەبراوهى پاشەپوژ ئەکرن.

ئەو رێستەنى پێشوو گەورەترین بەلگەى بێگومان لەسەر ئەوهى ئىسلام جەنگ ناکا بۆ
داگیرکردنى زهوى، بۆ خوێن مژینی دانیشتوان و چەوسانەوان. جەنگ ناکا بۆ پەیدا
کردنى کەرەسەى خاوە بۆ خستە گەڕى کارخانەى پێشەسازى، بۆ فراوان کردنى بازارو بۆ
زۆرکردنى دەست کەوت، یا بۆ ئەوهى مۆسڵمانان بێنە سەرمايەدارو بەکارهێنانى
مايەکانیان بۆ داگیرکردنى هەریمەکان و خواردنى سامانیان، یا بۆ داگیرکردنى هەندى لە
وولاتانى تر بۆ نیمچە داگیرکردنیان، وەك ئیستا کە رێژیمە گەورە بێ باوهرەکان وولاتانى
ئىسلامیان داگیر کردووه پیت و فەریان ئەخۆن کەچى کاربەدەسته بە گری گیراوه کانیان
بێ شەرمانە بلاوى ئەکەنەوه کەسەر بەخۆن، هەر بۆ خەڵە تاندنى دانیشتوان.

به راستی موسلمانان جهنگ ناکهن بۆ خوشی و رابواردنی تاکه کهسێ یا خوشی خیزانی یا چینی یا کیشوهری یا نه‌ته‌وه‌یه. به‌لکو ئیسلام جهنگ نه‌کا له‌ ریگه‌ی په‌رستی خوادا به‌ تنها، بۆ به‌رز کردنه‌وه‌ی فهرمووده‌ی خوا له‌سه‌رانسه‌ری جیهاندا، بۆ جیگه‌ گرتنی بیروباوهری یاسای خواداو به‌کاره‌یتانی له‌ گۆرانی رۆژانه‌ی ئاده‌میزاد، بۆ ئه‌وه‌ی به‌ی ترس مرۆفایه‌تی دابه‌زی و به‌ خوشی بژین له‌ژێر ئالای بیروباوهرداو دادپه‌روه‌ری له‌ نیوان دانیشتوانی سه‌ر زه‌وی به‌ گشتی، بۆ ئه‌وه‌ی هه‌موو که‌س سه‌ربه‌ستیی بتوانی بیروباوهری بۆ خویان هه‌لبژێرن، به‌ نازادانه‌ به‌ ئاره‌زووی خویان بگهن و یاسای قورئان جیگه‌ی خۆی دیاری بکا.

﴿وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ﴾ وهه‌ر که‌سێ جهنگ بکا له‌ ریگه‌ی په‌رستی خوادا، دوا‌ی بکوژی و به‌ په‌له‌ی شه‌هادت بگا، یا سه‌ر که‌وێ به‌سه‌ر دوژمناندا پیروزی وهرده‌گرێ.

﴿فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ هه‌دوا‌ی ئیمه‌ نه‌به‌خشین به‌و که‌سه‌ پاداشتیکی زۆر گه‌وره‌ی بێ نه‌ندازه، مه‌گه‌ر خوا بیزانی نه‌ندازه‌ی.

میژوو ناسانی سه‌ر زه‌وی به‌ گشتی هه‌ر بیرو باوهرپکیان بوبی پیک هاتوون له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که‌ هۆی بلاو بوونه‌وه‌ی ئایینی ئیسلام ئه‌وه‌ بووه‌ بیروباوهرپکی یه‌ کجار پاکیان هه‌بووه، وایان پرپارداو به‌خویان هه‌رجۆری بن‌خواه‌نی قازانج و سوودن، نه‌گه‌ر بکوژین پاشه‌پۆریان به‌ره‌و به‌هه‌شته، نه‌گه‌ر بکوژن ووشه‌ی راستی و دادپه‌روه‌ری له‌ روی زه‌ویدا بلاو نه‌یته‌وه، هه‌ر لایکیان به‌ به‌شی ئاوات و مه‌به‌ستیان هاتۆته‌ دی، باوهرپشیانو ایه‌ ته‌مه‌نی ئاده‌میزاد کاتی دیاری کراوی له‌لایه‌ن خواوه‌ بۆ دیاری کراوه، پاش و پێشی نابێ به‌ چرکه‌ی کات ژمیری.

﴿وَمَالَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ﴾ وه‌ چ شتیکه‌ بۆ ئیوه‌ی موسلمانان و بیانوتان چیه‌ ئیوه‌ جهنگ نه‌کهن له‌ گه‌ل دانیشتوانی مه‌که‌

له ږنگه‌ی پهرستنی خواداو پهره‌پېدانی ټایینی خواو، بۆ ږزگارکردنی بی چاره‌و بی هیژان
گیریان خواردوه به دهست بی باوه‌پانی مه‌کوهه که باوه‌ریان هیتاوه کوچیان نه‌کردوه بۆ
مه‌دینه و ږنگه‌یان لئی به‌ستراوه له پیاوان وهک سوله‌ی کورې هیشام و وهلیدی کورې
وهلیدو عه‌باسی کورې نه‌بی ږه‌بیعه‌و نه‌بی جهنده‌و جگه‌ی نه‌وانیش و، له ژنان به‌ وینه‌ی
نوموشوره‌ک و جگه‌ نه‌ویش و، له منالان وهک عه‌بدو‌لای کورې عه‌باسی ناموزای پیغمهر
﴿ﷺ﴾.

پیغمهر ﴿ﷺ﴾ له مه‌کوهه کوچی کرد بۆ مه‌دینه له‌گه‌ل هه‌ندی موسلمانان که
خواه‌نی توانابون، نه‌وانه‌یان توانایان نه‌بوو له پیاوان و ژنان و منالان له مه‌که مانده‌وه، پت
په‌رستان زوړیان نازار نه‌دان و توانای به‌رگریان له‌ خوږیان نه‌بوو، یاریده‌رو پیشتوانیان
نه‌بوو، کاتې دهستیان له هه‌موو شتې برابوو، په‌نایان برد بۆلای خوا به‌ کرؤل‌بیه‌وه له‌ خوا
پارانه‌وه، خوای مه‌زن به‌م ټایه‌ته وه‌لامی دانه‌وه نه‌فهرموی:

﴿الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ اٰهْلُهَا﴾ نه‌و هه‌ژاران که‌سانیکي
نه‌وتون که به‌ زمانی پارانه‌ نه‌لین: نه‌ی په‌روه‌رده‌که‌ری ټیمه‌ توټیمه‌ ده‌ربکه‌و ږزگارمان بکه
له‌م گونده‌ دانیش‌توانه‌که‌ی سته‌مکارن که مه‌که‌یه، نازاری زوړی ټیمه‌ نه‌ده‌ن، نه‌م پت
په‌رستانه‌ی دانیش‌تووی نه‌و جیگه‌یدن.

﴿وَاَجْعَلْ لَّنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَّنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا﴾ وه‌تو بسازینه بۆ ټیمه‌ له‌لایه‌ن
خوټه‌وه سهردارئ سهرپه‌رشتیمان بکاو ږزگارمان بکا له‌ دوژمنان و، ساخته‌بیټی بۆ ټیمه‌
یاریده‌رئ یارمه‌تیمان بداو ږزگارمان بکا له‌م سته‌م و تالاوه.

خوای مه‌زن پاش پارانه‌وه‌ی نه‌و بی چارانه‌ وه‌لامی پارانه‌وه‌کانی دایه‌وه، ده‌رفه‌تی
کرده‌وه هه‌ندیکیان هو‌ی چونه‌ ده‌روه‌یان بۆ ږه‌خسا، نه‌وانه‌یان له مه‌که مانده‌وه‌خوای مه‌زن
سهرداریکي وهک پیغمه‌هری بۆ ناردن له‌ ږوژی گرتنی مه‌که‌دا، دلته‌هواپی زوړی کردن و
که‌سې له‌ خوږیانی هه‌ژاری بۆ کردن به‌ سه‌روک و پارټوره‌ریان که‌ ناوی عه‌تابه‌ی کورې
نوسه‌ید بوو که پیغمهر ﴿ﷺ﴾ کردی به‌ فهرمانداری مه‌که.

خوای مهزن له نایه تی (۷۱) ی ئەم سورەتە فەرمانی دا به تاقمێ به دەرچوونیان به تهنها یا به دەرچونی هه موویان بۆ جهنگ کردن، له نایه تی (۷۴) دا فەرمانی دا به جهنگ کردن له ڕیگهی ئایینی خوادا، له نایه تی (۷۵) دا فەرمانی به هاندانی موسلمانان بۆ ڕزگارکردنی بی چاره و هه ژاران له مه که، لهم نایه تی دوایدا ناده میزاد ته کا به دوو تاقم:

تاقمێکیان جهنگ ته کهن له بهر خواو دادپهروه ری و راستی. تاقمێ تریان بی باوه رن و جهنگ ته کهن بۆ تالان کردن و چهوسانه و هی دانیش توان و ته فهرموی:

﴿ الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ﴾ کهسانێکی تهو تۆن باوه ریان هیناوه به خواو به پیغمه ر ﴿ ﷺ ﴾ جهنگ ته کهن له ڕیگهی ئاین و په رستی خواو بۆ دادپهروه ری هه تا بگه ن به په زامه ندی خوا.

﴿ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ ﴾ وه کهسانێکی تهو تۆ باوه ریان نه هیناوه جهنگ ته کهن له ڕیگهی په ی په و ی شه ی تان و یاخی بووان له خوا.

خوای مهزن فەرمان ئەدا به باوه رداران جهنگ بکه ن له گه ل بی باوه راندا، چونکه جهنگ کردن له گه ل بی باوه ران، نه بیته هۆی چاکه و خوشی بۆ مرؤ فایه تی، دۆستایه تی بی باوه ران نه بیته هۆی خراپه بلا و کردنه وه ی خراپه. به کورتی پیویسته موسلمانان توندو تیژو خۆرا گرین به رانه ر به نه هیشتی سته می بی باوه ران که نه یانه و ی دانیش توان به چه وسینه وه، بۆیه خوا ته فهرموی:

﴿ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا ﴾ دوا یی ئیوه دۆستانی خوا پیویسته جهنگ بکه ن له گه ل دۆستانی شه ی تان، له فیل و ته له که ی تهوان مه ترسن.

به راستی فیلێ شه ی تان و په یدا کردنی دوودلی شه ی تان لاوازو بی هیزه و پراگه نده ته بی پیویسته فریبی بی نه خۆن و باشه رۆژی پوچه.

په سیار / تهو نایه ته وا نه گه یه نی خاوه ن راستی به کان و باوه ر داران هه موو کاتێ سه ر ته کهون که چی زۆر جار ان پینچه وانه که ی ته بی نری، نه بی هۆی چ ستی بی؟.

وہ لام/ گومانی تیدانی یہ چرو جانہ و ہری ژہراوی پس نازی و پەرہ ناسیتی بہی بیسای
و چلک و شیا کہو شتی تری بۆگن. شہیتانیش جینگہ بۆ فیل و تہلہ کہی خوی دەست
ناکہوی و نایدۆزیتہوہ مہ گەر لەلای ئەو کہسہ خراپہو دوو دلی بلاوئہ کہنہوہ، لەوانہوہ
فیلہ کانی چاو ئەترو کینی و گەشہ ئەکەن، دواپی خراپی خوی لەوانہوہ پڕ ئەکا.

لەم سەردەمەدا ئیمەدا دۆستان و تاقمی شەیتان زۆرن، خواوەنی ھێرن. فیل و فریان
بلاو بۆتەوہ، خۆیانیان چەقاندووە، نیچیری خۆیانیان دۆزیوەتەوہ، داوی خراپی خۆیانیان
داناوہو راوی موسلمانانی پێ ئەکەن، داوہ کەشیان داوہتە دەست کارەبەدەستانی بە ناو
موسلمان، جگہ لە ھەندیکیان ئەوانیش جینگای مەترسین.

لەم سەردەمەدا دەبینن ھەزاران پشتیان شکاوہ بە دەست ستەمکارانہوہ، سامانداران
سوپاسی خوا ناکەن و بێ سوپاسان زۆرن، چاوبرسیہ کانیش بەرانبەر بە مافی پیوست
کراوانی خوا لە ئەوپەری چاوبرسیدان و بەشی ھەزاران نادەن. ھەر لە ئاین
و ەرگراوہ کان ئەبیرین و گۆچکەیان وەک پربوبی لە قورقوشم ھیچ چاکەییە نایسن.

ھەندێ لە باوەرداران بەر لەوہی کۆچ بکەن بۆ مەدینە سکالایان بردە خزمەت پیغممەر
﴿ﷺ﴾ لە مەکہ، ووتیان بە پیغممەر: پت پەرستان بەی بیانوو ئازاری زۆرمان ئەدەن،
فەرمانمان پێ بدە جەنگیان لە گەڵ بکەین، پیغممەر ﴿ﷺ﴾ فەرموی: جاری من فەرمانم پێ
نەدراوہ لەلایەن خواوہ، واز بہێتن نوێژە کانتان بکەن و زەکاتە کانتان بدەن، ئەو کەسانە
داوایان لە پیغممەر کرد، دواي کۆچ کردیان بۆ مەدینە کہ فەرمانی جەنگ کردن ھاتە
خواروہ ھەندیکیان چونە دەرەوہیان بۆ جەنگ کردن لاگرانبوو بۆ رۆن کردنەوہی ئەو
مەبەستە خوا فەرمووی:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ
وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ فَلَمَّا كُنَبْ عَلَيْهِمُ الْفِتْنَالُ إِذَا فَرِيقٌ

تەفسیری زمانکۆیی

مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ
 كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخَّرْنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَّعُ الدُّنْيَا
 قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقَىٰ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا

﴿ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ قِيْلَ لَهُمْ كُفُّوا اَيْدِيَكُمْ ﴾ نایا تو هه والت پی نه دراوه و نه تروانیوه
 بۆلای که سانیکی نه وتو په لیدان نه کرد بۆ جهنگ کردن له مه که بیژا بهوان: نیوه دهستی
 خوتان بگرن بۆ جهنگ کردن و خوتان را گرن هه تا خوا فرمانان نه دا به جهنگ کردن.
 ﴿ وَاَقِمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ﴾ وه نیوه نویژه کان پیاده بکهن و رایان بگرن و، نیوه
 زه کاته کان بدهن به هه زاران. خوتان خه ریک مه کهن به شتی که وه فرمانتان پی نه دراوه.
 نیوه هه تا نیستا فرمانتان به نویژ کردن و به زه کاتدان پی دراوه.

﴿ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ ﴾ دواپی کاتی پیویست کرا
 له سهریان جهنگ کردن له گهل پی باوه ران کوتوپر تا قمتی لهو که سانه داوای جهنگ
 کردنیان کرد نه ترسن له جهنگ کردن له گهل پی باوه ران وابت په رستان نه ترسن له وهی
 بکوژرین، به لام نه که به جوړی گومان پهیدا بکهن له نایندا، باسی ترسی گیانی خویانیان
 هه بوو.

﴿ كَخَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً ﴾ نه ترسان له بت په رستان به وینهی ترسان له خواو له
 سزای خوا به لکو ژور ترو سخت تر له ترسان بۆخوا.

﴿ وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ ﴾ وه نهو که سانه ووتیان: نهی پهروه رده که ری
 نیمه بوجی تو پیویست کرد له سهر نیمه جهنگ کردن لهم کاته دا.

﴿ لَوْلَا أَخَّرْنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ ﴾ بۆ تو نیمه ت دووانه خست بۆلای ماوه یکی نزیک
 بۆلای نهو کاتهی دیاری کرابو بۆ مردغان، نهو که سانه بریتی بوو له دوو پوه کان و
 شایستهی باوه رداران نیه نهو داوایه بکهن.

خوای مهزن وولامی دانهوه فهرمووی: هرچنده ژيانی جيهان سودی زوره له ههندی
 لاوه بهلام زور کهمه بهرانهر به ژيانی پاشهپوژی دوايي. فهرمووی:
 ﴿ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقَى وَلَا يُظْلَمُونَ قَتِيلًا ﴾ تو بلئی ئەو کهسانه
 نهترسن و دليان به جيهانهوه بهسزاهه سودو رابواردنی جيهان کهمهو زور نهپرتهوهو
 کوتايی بى دئی و، پاداشت و خوشی پاشهپوژ چاکتره بو کهسى واز له بت په‌رستى بهيئى
 و له خواهرسى، به تاييه‌تى بو ئەو کهسانه جهنگ نه‌کهن له گه‌ل بى ساوه‌ران. کهواته ئەو
 کهسه‌ی ژيربى ئەو شته هه‌له‌به‌ژيرى بوخوى به‌ردامبى و پاداشتى زور بى بانه‌ختى
 درویشبى، ئەو شته‌ی کوتايی بى بى‌نايکا به‌به‌شى خوى با ئیستایش وه‌رى گرى و، ئیوه
 سه‌قتان لی ناکرى به نه‌ندازه‌ی ئەو تاله‌ ته‌نکه‌ی راکشاهه به‌سهر ده‌نکه خورمادا، هيج له
 پاداشتى ئیوه کهم نايته‌وه، به تاييه‌تى پاداشتى کوشتتان له جهنگی بى باوه‌راندا.
 له دواى ئەو باسانه‌ی پيشوو خوای مهزن هانى جهنگاوه‌ران ئەدا بو جهنگ کردن
 له گه‌ل بى باوه‌ران و نه‌فهرمووی:

أَيْنَمَا
 تَكُونُوا يَذَرِكُمْ أَلْمُوتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشِيدَةٍ وَإِنْ تُصِيبَهُمْ
 حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَإِنْ تُصِيبَهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا
 هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلُّ مَنْ عِنْدَ اللَّهِ فَمَالِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ
 يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿٧٨﴾ مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ
 سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٧٩﴾

﴿ اَيْنَ مَا تَكُونُوا اَیْذِرْكُمْ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوحٍ مُّشْبَدَةٍ ﴾ ئیوه لههر جیگه به بن مردتان یی نه گا له مه که بن یا له مه دینه و له جیگه به تربی و، با ئیوه له نیو چه ندین کۆشک و قلاّی سهخت و بهرز دابن. له نایه تی (۱۴۵) ی سوره تی ئالی عمیراندا له سه ر ئهو باسه رۆیشتووین که مردنی ئاده میزاد به ستراره به کاتی دیاری کراوی خویه وه، هیچ پیه ونیدیکی به جهنگ و به شتی تره وه نیه، پیه ونندی به جیگه ی سهخت و نرم و بهرزو ئاسانه وه نیه، جهنگ له تهمن کورت ناکاته وه، ئاستی ته منه درێژ ناکا. به لکو مردن پیه وه سه به و کاته وه بۆ دانراوه ئاوات خواستن بۆ دووا خستی جهنگ و ترسان له کوشن جیگه ی خۆی نیه و یی مانایه.

﴿وَإِنْ تُعْبَهُمْ حَسَنَةً يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ﴾ و نه گهر تووشی دوو روه کان ببوایه له ههزانی و سه ره کوتن به سه ره دوژمناندا به وینهی جهنگی به در ئه لێن: ئه و چاکه یه له لایه ن خواوه یه، ئه یه نه پال خوا.

﴿وَإِنْ تُصْنِهُمْ سَيِّئَةً يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ﴾ و نه گهر تووشی نهوان بیی خراپیه له گرانی و تهنگانه و کوشتن به وینهی جهنگی نوحد: نهلین: نهو خراپه له لایهن تووی بی موحدهد ههر شتی ئاده مزاد به لایانه وه چاکبی به چاکهی دانه نین، ههر شتی لایان خراپی به لایانه و خراپه، به گویره ی بیروباوهری خو یان، ئیز با نهجمه که ی به گویره ی سروشت پیچه وانه ی بیروباوهره یانی چاکه وائه بیی هه موو کهس نه گرته وه، وائه بیی یه کهس نه گرته وه، وینه ی بهختیاری مروف له نیو خیزانی خویدا، وینه ی ههرزانی بو هه موو کهسه و بو هه مووانه و بهختیاری نیو خیزان تاییه تیه، ههروه ها گرانی بو هه موو کهسه و گیر خواردن به دهست خیزانی خراپ تاییه تیه، مه بهست له چاکه و له خراپه له و نایه ته دا بریتیه له چاکه و خراپه ی سروشت که هه مووان نه گرته وه ک باران لافاو هه زارنی و گرانی.

دووروه کان به وينهۍ جوله که کانن: چاکه يان نه دايه پال خواو، خراپه يان نه دايه پال
پيغمهره کانيان، به مانهۍ خواره وه مبه ستي دووروه کان رون نه ييتره:

۱- ئەیان ووت: پیغمەر نه گبه ته، بۆیه بارانمان بۆناباریتی و گرانی یه خه مان پی نه گری. به پیچه وانه وه نه گهر ئاسوده یی و خوشی توشیان ببوایه ئەیان ووت: نه و چاکه یه خوا نه ی نیری.

۲- نه و دوو روانه ههر به دهستیان قهس ئەیان ویست پی شه وایی پیغمه ر (د. خ) بریندار بکه ن له و شتانه ی پیغمه ر فه رمانی پی ئەدان، به تایه تی له کاتی جهنگ کردندا له بریتی نه وه ی بیان ووتایه: ئیمه خو مان ترسو کین نه و گفتو گو خراپانه یان نه ووت که باسکران.

۳- نه و دوو روانه به و جو ره پیویست بوایه بیریان له فه رموده ی خوا و پیغمه رو کاری سروشتی نه نه کرده وه، بیریان له پرو پا گهنده ی خراپی خو یان نه کرده وه، زۆر به نا ره وایی بیریان له به سه رهاتی ئاده میزاد و کاره ساتی سورشتیان نه نه کرده وه.

﴿قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِندِ اللَّهِ﴾ تۆ بلی: هه موو شتی له لایه ن خوا وه دیی وه رگرتنه وه ی به رو بووم و په ره پیدانی خوشی گوزهران و هه رزانی و گرانی و بی سامانی و کوشتن و ئاسایش و هه ژاری هه مویان خوا نه یکا.

﴿فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِرُونَ آلَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا﴾ دوا یی چ شتی که و چ رو داوی که بۆ نه و تا قمه ی جوله که و دوو ره کان نزیک نه له هه یچ گفتو گو و رو داوی بگهن و بیانزان، چونکه نه گهر تیگه یشتو بونایه و له مانای قورئان ورد بونایه وه به راستی نه یانزانی هه موو شتی له لایه ن خوا وه پهیدا نه یی، بۆیان ده ره نه که ووت که گرانی و بومه له ره وه کانگا کان و هه موو رو داوی سه ر زه وی له نیشانه و پیویستی سروشتین، ههر خوا یشه سروشتی دروست کردو وه هه نا و ته یه بوونه وه. گه واته نه یی هه موو شتی بده نه پال خوا له چاکه و له خرا په ی سروشت، په یون دیان به یغه مه ره وه نه، په یون دیان به که سی تریشه وه نه وه ده سه لاتیان به سه ر رو داوی سروشته وه نه یه. بۆ نه و نه: کاتی ئیبرا هیمی کوری پیغمه ر ﴿ﷺ﴾ کۆچی دوا یی کرد خو ر گیرا، فه رموی مانگ و خو ر نیشانه ی خوان دین ده رو ن به فه رمانی خوا و مل که چن، له بهر مردن و ژیا نی هه یچ که سی نا گیرین.

پرسپار / بۆچی خوا سروشتی بهی خرایه و ناخوشی دروست نه کردوه، به شیوهیه هدر چاکه و خوشی تهنها بونایه، ئادهمیزاد بهی دهرده سهری بهسانایه وه توشی ئهم ههموو چهرمه سهریه نه بونایه؟.

وه لām / نهو پرسپاره زۆر جار ان له زۆر کهسهوه کراوه، به ههزاران سālّه بوه به گری کۆیره ی زانیان، ههريه کهيان به جورى ههوليانداوه نهو گری کۆیره به که نهوه، له نهجامدا زۆریان توشی ههلهو ههتخلیسکان بوون، بگره ههندیکیان توشی نهوه بوون هاوبهشیان بۆ خوا داناوه، وتوویانه: خوی چاکه و خوی خرایه جیاوازن، نهوهی راستی بی و گومانی تیدا نهی به مانهی خوارهوه وولامیان نهدریتهوه:

خوی مهزن ئهم بونهوههوانه ی دروست کردوه، پیکي هیتاون له چهندین رهگهزی دژی به کتری، ههريه کیکیش له بونهوههوانه زۆر شتی دژی به کریان له نیودایه، به گویره ی کارامه ی خوا شان بهشانی به کتری نهرون و دهست دریشی له به کتری ناکه، نهو رهگهزانه له جم و جوتیکی بهردهوامدان له هاوردن و بردن و راکیشان و پāl به به کهوه نان، له کارکردن له گهāl به کتری، لهو کارانه یاندا چهندین رودایی سروشتی پهیدا نهبن له ههوره گرمه و رهشه باو باران و به فرو ته رزه و گهرماو سه رما، ئاسایش و ئازارو شتی تر له چاک و له خراب به گویره ی بیری ئادهمیزاد بۆیه به لگه ی زانیانی سروشت ناس نهلین: ههموو بهشیک له بهشه کانی سروشت گهوره و بهجوان هیتیکی پهیدا کهر (الموجبة) وه هیتی تری له ناویهر (السالبه) له ناویاندايه، بهمانایه کی تر گهرم ساردیان تیدایه.

نهو کهسانه نهلین: بۆچی خوا ئهم سروشتانه ی بهی خراپه و زیان دروست نه کردوه؟ لهوینده ی نهوهیه بلین: بۆچی خوا ئاگری بهی گهرمایی دروست نه کردوه؟ بهفری بهی ساردی و نهقلی بهی زانست و زیندهوهری بی جم و جوت دروست نه کردون. کهواته خوی مهزن بونهوهوانی دروست کردوه به گویره ی چاکه و خراپه و ئازارو ئاسایش و شتی تریان تیدایه به لām له گهāl نهوانه ی شدا نهقلیشی دروست کردوه به خشییوتی به

ئادەمیزاد، بەھۆی ئەو ئەقلەووە سروشت ئەگۆرڻ بە چاکە و خزمەتی مەروفايتی پێ ئەکەن، رینگەى دوورى پێ نزيك ئەکەنەو، گەرما ئەگۆرڻ بۆلای فيئکى، سەرما ئەگۆرڻ بۆلای گەرما، تاریکى ئەگۆرڻ بۆلای روناکى، بنهوان و ئاو بارهه پردو دروست ئەکەن بۆ مانهوهى ئاوى باران، لەلایە ترهوه بۆ بەرگرى لە لافاو. بەلام هەندى کارهساتى سروشتى هەن لە توانای ئادەمیزادان، نەبۆ بونیان و نەبۆ بەرگرى کردنیان، وهك بومەلەرزەو پەیدا بونی کيوى ناگرين و راکيشانى زهويه کان، ئەوانە لە کاتى پەیدا بونیان بەزەبیان بە هیچ کەسدا نایەتەو لە پيرو مندال و لە لاو، لە موسلمان و لە بى باوهران، لە پاك و لە پيس. لەو بارهوه خوا هەر شتى بکا پرسىارى لى ناکرى. کارو کردارى خوا بەرانبەر بە سودو ئاواتى ئادەمیزانیه.

بە کورتى نەپيغه مەران و نە کسى تر دەستیان لە هیچ شتىکى خراپەو چاکەدا نیه هیچ شيويه، لە توانایان نیه بەرگرى لە زۆرترين روداوى سروشتیدا بکەن. ئەو بى باوهرو دوورپوانە لە نەزانين و نەفامیدا و پتەى ئازەلەوان لە هیچ شتى ناگەن بۆیه ئەلّين:

﴿ مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ ﴾ هەر شتى تووشى تۆ بووه لەلایەن خواوێه لە سامانداری و لەسەر کەوتن بەسەر دوژمندا، هەر شتى تووشى تۆ بى لە خراپە لە خۆتەوێه لە کوشتن و شکانى هاوړپیکانت ئەى موحەمەد.

هەندى لە زانایان مانای ئەو رستانەى پيشوويان بەم جوړەى خوارهوه کردووه: هەر شتى تووشى تۆ بووه ئەى ئادەمیزاد لە چاکە لە خواوێه بە هۆى گەورەى و ميهرهبانى خۆیهووه، هەر شتى تووشى تۆ بى، ئادەمیزاد لە خراپە لە خۆتەوێه لە خراپەو لە روداوى نالەبارو بە هۆى گوناھى خۆتانەو توشتان ئەبى، خوا بۆتانی دروست ئەکا. کەواتە مانای ئەو رستانە بە هەر جوړى پێ ناپيک و دژنين لە گەل مانای رستهکانى پيشودا کە خوا ئەفەرموى لەويدا (هەموو شتى لەلایەن خواوێه). نابى بپيژرى: بە چ

جوئی مانای نهو رستانه و مانای رسته کانی پیشه وه کۆنه بنه وه بهیه که وه؟ مه بهست له چاکه وه له خراپه له نایه تی پیشودا چاکه وه خراپه ی سروشتین زۆر به جییه ههردوولایان بدریته پال خوا، چونکه دروست کراوی خوا. بهلام مه بهست له چاکه وه له خراپه یه که توشی ئاده میزاد نه بن، سه رکه وتن توشبوونی چاکه یان له ژبانی رۆژانه یاندا له کاری نایینی و جیهانیدا نه وانه به دهستی خوا، توشبوونی خراپه و ژیرکه و تنیان به هۆی خویان و گونا هیا نه وه یه، نه وانه ئاده میزاد به ناره زوی خویان کردو یانه بۆیه شیای سزادان.

چاکه ی خوا به سه ر ئاده میزاده وه زۆرن و نامیژرین، هه ندیکیان بریتین له ناردنی تو نه ی موحه مه د بۆلایان که گه وه ره ترین میهره بانی خوا یه بۆ را ئویی کردنی ئاده میزاد، ئاده میزادیش خراپه یان زۆره له هه موویان خراپه ژایه تی کردنیانه له گه ل تو و مل که چ نه کردنیانه بۆ فه رمانی تو، بۆیه خوا نه فه رموی:

﴿وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا﴾ وه ئیمه تو مان رپانه کردوه بۆلای ئاده میزاد به فرو ستاده و نیر دراو به وانی رابگه یه نی فه رمانه کانی ئیمه، بۆیان ده رنجه ی چاکه و خراپه کانیان ته نها به ده ست خوا یه و، به سه خوا بو تو به نا گاداری که تو راست نه که ی و به لگه ت دانا وه بۆ نه وه ی بروات یی بکه ن.

له پاش باس کردنی نه و شته گرنگانه ی پیشو خوا هانی ئاده میزاد نه دا بۆ فه رمان به رداری کردنی پیغه مه ر و مل که چ کردن بۆ فه رموده کانی، خوا نه فه رموی:

مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِظًا ﴿٨٠﴾ وَيَقُولُوا طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ وَاللَّهُ يَكْتُبُ

مَا يُبَيِّنُونَ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا
﴿ ٨١ ﴾ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا
فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا ﴿ ٨٢ ﴾

﴿ مَنْ يَطْعُ الرِّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ ﴾ هەر کهسێ فهرمانبهرداری فروستادهی خوابی بهراستی فهرمانبهرداری خوی کردوو. یانی پیغمهر راگهیا نهی فهرمودهی خوابه و نهو فهرمانی پێداوه.

هۆی هاته خوارهوهی نهو نایهته نهه بروه: پیغمهر فهرموی: هەر کهسێ منی خوش ویستی بهراستی خوی خوش ویستوو، هەر کهسێ فهرمانبهرداری من بی به راستی فهرمانبهرداری خوی کردوو، لهو کاته دا دوروه کان ووتیان: بهراستی موحهمه خوی کردوو به هاوبهشی خوا کهچی خۆشی قهدهغه ی نهکا. نهیهوی بیکه ن به خوا به وینه ی گاوه کان عیسیان کردوه به خوی خۆیان، بهو بۆ نهوه نهو نایهته هاته خوارهوه.

﴿ وَمَنْ تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِظًا ﴾ وهه هەر کهسێ پشت بکاته فرمانی تو واز له پهیرهوی کردنی تو بهیتی دوا یی ئیمه تو مان رهوانه نه کردوو پاسهوانی بهسه ره نهوانه وهو پرسیار بکه ی لهوان لهسه ره کرداره کانیان.

به راستی پیشه ی فروستاده و وشه ی فروستاده ماناکه ی رۆن نه کاته وهو دیاری نهکا به وینه ی دیاری کردنی وشه ی خۆر بۆ مانای خۆر، واته پیشه ی پیغمهر راگهیا ندهو بهس، پرسیارو سزا پهیرهندی بهوه وه نییه و پهیرهندی به خوا وه هیه به تهنها.

﴿ وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ ﴾ وه نهوان نهلین: فرمان و کاری ئیمه پهیرهوی کردنه له لایه ن ئیمه وه مل کهچ بن بۆ فرمانه کانی تو، تویش فهرمان دهر کهر به.

﴿فَإِذَا بَرَأُوا مِنَ عِنْدِكَ بَيْتَ طَائِفَةٍ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ﴾ دووایی هەر کاتی ئەو دووڕوانه چونه دەر وه له‌لای تو ناماده نه‌که‌ن تاقمیی له‌وان له شه‌واو دهری نه‌خه‌ن جگه‌ی شتیکی نه‌وتو تو نه‌یلئی به‌وان.

﴿وَاللَّهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّنُونَ﴾ وه خوا نه‌ینوسی له نامه‌ی کرداریانا شتی نه‌وان ناماده‌یان کردوه له په‌نه‌نایداو گۆڕپویانه و سزایان نه‌دا له‌سه‌ر دووڕوی بوختان کردیان.

﴿فَاعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا﴾ دوایی تو واز له‌وان به‌ینه‌و لۆمه‌یان مه‌که به بۆنه‌ی کرداره‌کانیانه‌وه که به رواله‌ت نه‌وان نه‌لین: باوه‌رمان هیناوه، چونکه فەرمانی کرشتیان نه‌هاتوه‌ته خواروه، تو پشت به‌سته له‌سه‌ر خوا به تایه‌تی دهرباره‌ی کرده‌وه‌ی نه‌وان، نیشی خو‌ت بکه‌و گۆییان مه‌ده‌ری، کاری شیایو خوا پیوستی کردوه له‌سه‌ر تو که خراپه‌ی نه‌وان ناشکرا نه‌که‌ی و ناویان نه‌به‌ی، به‌لام متمانیشیان پی نه‌که‌ی، وه‌ک متمانه به موسلمانان راسته‌کان نه‌که‌ی رۆژانی داهاتوو هه‌موو کاریکیان دهر نه‌خا. له باسی مانا‌کردنی نایه‌تی (٣٦) ی نه‌م سوره‌ته‌دا بو نه‌م مه‌به‌سته باسی تریش کراوه‌و، به‌سه‌ خوا یاریده‌رو پارێزه‌ر پی بو‌تو، تو‌له‌یش له‌وان نه‌سینئ.

﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا﴾ نایا دوایی بو نه‌وان بیر ناکه‌نه‌وه له مانای قورئان له‌و‌کاره به‌که‌س نه‌کراوانه له نیو قورئاندان؟ هه‌تا بۆیان رۆن بیه‌ته‌وه که به راستی فەرموده‌ی خوایه‌و، نه‌گه‌ر نه‌و قورئانه له‌لایه‌ن جگه‌ی خواوه به‌هاتایه به راستی ده‌ستیان نه‌که‌وت له‌و قورئانه‌دا جیاوازی زۆر له نیوان مانا‌که‌یدا، بی‌گومان جیاوازیان ده‌ست ناکه‌وئ که‌واته فەرموده‌ی خوایه به‌ته‌نها. له سوره‌تی له‌ نه‌لبه‌قه‌رده‌دا له باسی مانای نایه‌ته‌کانی (٢٣) و نایه‌تی (٢٤) نه‌و مه‌به‌سته و کاری په‌ک خراوی قورئان باس کراوه وه‌ک له‌لای هه‌موو که‌سێ ناشکرایه زانایانی موسلمان له‌یه‌که‌م کاتی هاتنه خواره‌وه‌ی قورئانی پی‌روژ هه‌تا نه‌م سه‌رده‌مه‌ی نیستا نامه‌و په‌رتوکی زۆریان پر کردۆته‌وه له‌سه‌ر باسی کردنی نه‌و نه‌هینیانه‌ی قورئان رۆنی کردونه‌ته‌وه، هه‌ریه‌که‌یان به

گویره زانیاری خویان و ریکهوتی کات نهووی له توانایانا هه‌به‌وه بووی چوبون نهیتی قورنایان دهرخستوه، هه‌روه‌چاخ و رۆژگاری داهاتوو ره‌گه‌زو نیشانه‌ی به‌کارن بۆ دهرخستنی مانای قورنان و نه‌پیه‌کانی قورنان رۆژ له دوای رۆژ، بۆیه عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس نه‌فه‌رموئ: له قورناندا چه‌ندین مانا هه‌ن له‌مه‌و پاش کاته‌کان مانا‌کانی پون نه‌که‌نه‌وه.

له دوای نزیکه‌ی سالتی (۱۳۸۱) خوای مه‌زن به‌نایه‌تی (۵۳) نهم سوره‌ته له قورناندا نه‌پیه‌ی به‌کی بۆ هه‌موو دانیشتوانی سه‌ر زه‌ویی دهرخستوه که له‌و نایه‌ته‌دا نه‌فه‌رموئ نه‌گه‌ر جوله‌که‌کان بینه‌خواه‌نی ده‌سته‌لات و سامان له جیهاندا نایه‌خشن به‌ئاده‌میزاد به‌ نه‌ندازه‌ی قۆپتکه‌ی سه‌ری ده‌نکی له‌خورما. نه‌و نایه‌ته‌به‌لگه‌ی بێگومانه‌ له‌سه‌ر پێغه‌مه‌رایه‌تی پێغه‌مه‌ر ﴿ﷺ﴾ له‌سه‌ر راستی ناردنی نه‌و بۆ رانومای کردنی ئاده‌میزاد، چونکه له‌کاتیکا خوا نه‌ووی فه‌رموه به‌جوله‌که‌کان په‌رته‌وازه‌ی پوی زه‌وی بوون و بی‌هێزو بی‌جیگه‌ بوون، خوا بۆمانی دهرخستوه که جوله‌که‌کان دوژمنی مرۆفایه‌تین، به‌تایه‌تی بۆ موس‌لمانان، نیشانه‌ی خراپه‌کارین له‌گه‌ڵ مرۆفایه‌تیدا، نه‌وه‌تا ئیستا رۆژمی ناره‌واو سه‌ته‌مکاریان ئیستا له‌خاکی پی‌رۆزی فه‌له‌ستینی موس‌لماناندا په‌یدا بووه‌و گه‌وره‌ترین به‌لگه‌ی نه‌و مه‌به‌سته‌یه.

زانایان تیکرا پێک هاتوون که هه‌ندی که‌س له دانیشتوانی مه‌دینه هه‌والی ئاسایش و ترسیان نه‌بیست که په‌یوه‌ندی به‌هێزی سه‌ربازی موس‌لمانانه‌وه هه‌بوو، نه‌و هه‌والانه‌یان بلاوه‌کرده‌وه، نه‌و که‌سانه‌یش له‌وانه‌ بوون باوه‌ریان لاواز بوو به‌ئاین، به‌تایه‌تی دووروه‌کان، هه‌یج شتی له‌وه خرابتر و خواهن زیان نیه هه‌وال و باسی نه‌یتی سه‌ربازی و جه‌نگ بلا‌وبکرته‌وه‌و دوژمنان بیزان: چونکه کار نه‌کاته سه‌ر ئاسایشی نه‌یتی ناوخۆو دهره‌وه‌ی موس‌لمانان، دوژمنان به‌هوی پێ نه‌ده‌ن و پرۆیا‌گه‌نده‌ی پێوه نه‌که‌ن و نه‌پیه‌ته‌وه‌ی زبانی گه‌وره‌و دوودلی موس‌لمانان بۆ پون کردنه‌وه‌ی نه‌و مه‌به‌سته‌خوا نه‌فه‌رموئ:

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الْأَمْنِ

أَوْ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولَى

الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْلَا فَضْلُ

اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٣﴾

﴿وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ﴾ وههه کاتی بهاتیوه بگهیشتیاه بهو کهسانه باوهریان لاوازیو کاریکی گرنه له کاری سهربازی و ههوالی ناردنی نهو تاقلانه نهیئردان بۆ جهنگ. به تاییهتی نهوانی پیغمهه (د.خ) نهیناردن بۆ وهگرتن و هاوردن دهنگ و باسی بی باوهریان و ههلهقاندنیان بهیه کالهو کارانه نهبونه هوی ئاسایش و ئاسودهیی، وینهی بریاریکی پیغمهه (د.خ) بۆ سودی تاقلمی یا سهرکهوتنی موسلمانان، یا کاریکی وا بووایه به هوی ترس و خهفته، وهک کۆبونهوهی دوژمنان، یا توشبونی زبانی نهو تاقلانه نهیئردان بۆ رونکردنهوه چۆنیهتی هیزی بی باوهریان نهوان نهو ههوالانهیان بلاونه کردهوه، بی نهوهی بزائن نهو کارهساتانه چۆن بووه؟

بهو بۆنهوه زیان و ترس له نیو کۆمهلالنی موسلماناندا پهیدا نهبوون، چونکه نهو ههوالانه نهگهه راست بونایه نهبون به هوی لاوازی موسلمانان و هههیشانیان و، نهبونه هوی ناماده کردنی دوژمنان و خویمان ناماده نهکرد بۆ جهنگ، نهگهه نهو ههوالانه، درۆ بونایه نهبونه هوی دوودلی باوهرداران و خهفته خواردنیان.

﴿وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْهُمْ﴾ وههگهه نهوان نهو ههوالانه گفتوگویان لی نهکرد بیان گهیرایهتهوه بۆلای نیروای خواو نهو بریاری لهسهه بدایهه، بۆلای ههندی له

تهفسیری زمناکۆیی

خاوهن فه رمانه کانی هاوړیکانی پیغمه مر له خوږیان، نه گهر بیان زانیایه بلا وکړدنه ووی خاوهن
سوده فه رمانیان نه دا به بلا وکړدنه ووی، نه گهر بیان زانیایه زیا به خشه بلا وویان
نه نه کړدنه ووی، هه رچونئ بی پیغمه مر ﴿﴾ به چاکی بیزانیایه نه ی کړدو موسلمانان توشی
ناخوشی نه نه بوون.

﴿لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ﴾ به راستی نه و هه والته دیان نه زانی چوڼ باسی بکه ن
که سانیکي نه و تو دهری بخه ن نه و هه والته و نه نجامه که ی بو پاشه رږژ، چونکه نه و که سانه
خاوهن زانست و زیره ک و کارامه ن و خاوهن تاقي کړدنه وون به کاروباری سهر بازی
پیوړستی جه ننگ کړد.

چاکترین کار نه ووه بوو نه و که سانه نه و شته ی نه دیان بیست له هه والته سهر بازی
بلا وویان نه کړدایه ته ووه خوږیانان بگرتایه و رایان گه یاندا به سهر پیغمه مر و پیاوه گه وړه کانی
سهر بازی که نه ووان باشه هه وال و پیوړستی سهر بازیان نه ناسی.

﴿وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَا تَبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ وه نه گهر مه زنی خوا
نه بوايه به سهر ئیوه وه که پیغمه مر ی بو ناردون لیتان سورو، به زه یی و میهره بانی خوایش
نه بوايه قورنانی بو ناردون و فیری خوناسینی کړد به راستی ئیوه په پیره ووی شهیتانان
نه کړدو گومرای نه کړد مه گهر که مې دوا ی شهیتان نه که ووتنایه، خوا پاراستنی له په ژادو
دوودلی شهیتان به هو ی ژیری خوږیانه وه، نه و که سانه ییش وینه قه سی کور ی ساعیده.
وه ره قه ی کور ی نه و فیل. زیدی کور ی عمر بو حهیرای راهیب. سیفی کور ی زی به زن.
که سانی تری وینه ی نه ووان که باوه رپیان به یه کیتی خواو ناردنی پیغمه مر هه بوو بهر له پروانه
کړدنی بو سهر ناده میزاد.

پاش جه نگی ئو حود نه بو سوفیان به پیغمه مر ی ووت: واده مان کاتی جه نگی به دربی له
سالی داهاتوودا جه نگی تر نه کهینه وه. که سال کوتایی پی هات و واده که هات و
که ووته ی مانگی زیلقه عیده پیغمه مر ﴿﴾ دانیش توانی بانک کړد بو چونه دهره وه و
جه ننگ کړد، هه ندی له دانیش توان نه و جه نگیان لا گران بوو. پیغمه مر ﴿﴾ فه رمووی:

نه گهر خوځم به تنهها چومه ته دهره وه نهروم، له پاشا خوځی و حفتا کس چوونه دهره وه و
 گه پشته شوینی دیاری کراو، توشی هیچ خوايه نه بوون، خوا به گه وره یی خوځی و
 پاراستنی و بهی و بهی و بهسر بهرزی گه رانه وه بهی جهنگ، بو نه و مه بهسته خوا
 فهرموی:

فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ
 عَسَى اللَّهُ أَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا
 وَأَشَدُّ تَنكِيلًا ﴿٨٤﴾

﴿فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ﴾ دوايي تو جهنگ بکه له رېنگه ی نایینی
 خوادا نه گهر به تنه نهایشی و وازت لی بهینن، بو پاراستنی راستی و مافی نایین داوا له تو
 ناکړی مه گهر هر خوځ تو جهنگ کردن و نه و که سانه ی وولامی تو نه دهنه وه بو چونه
 دهره وه بو جهنگ کردن، تو واز له و که سانه بهینه واز له تو نه هینن، پرسیاری نه و انت لی
 ناکړی، هر خوځ پرسیار لی کراوی.

﴿وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ و هتو هانی باوهر داران بده بو جهنگ کردن، ناموز گاریان بکه
 بهو ی پاداشت و تولو و سرکه و تن و به ده ست هینانی پله و پایه به پیره وی کردنی تویه
 هر نه و انت له سهره و بهس، توندو تیژی له گه لیان مه که.

و هک باسمان کرد پاش نهو ی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ هانی باوهر دارانی دا خوځی و حفتا کس
 چونه دهره وه بو جهنگ.

﴿عَسَى اللَّهُ أَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ بو نهو ی شایسته یی بو نیوه که خوا قه ده غه
 بکا هه لمت و نازایی که سانیکي نه و تو باوهر یان نه هینا وه ترسی نیوه بخاته دلیان.

ههروایشو بت په‌رستانی قوره‌یش ترس که‌وته دل‌یان و له کاتی دیاری کراودا نه‌هاتنه دهره‌وه، پیغمه‌رو هاوړیکانی به‌سهر به‌رزی گه‌رانه‌وه.

﴿وَاللّٰهُ اَشَدُّ بَأْسًا وَّ اَشَدُّ تَنْكِيلًا﴾ وه خوا هه‌لمه‌تی گه‌وره‌ترو سه‌خت تره له پت په‌رستان وه‌سزای سه‌خته‌و گه‌وره‌تره بو‌یی باوهران.

له پاش نه‌وه‌ی زانرا که پیغمه‌ر ﴿﴾ خوا هه‌ر داوای له‌خوی کردو خوی لی پراسراوی خوی‌تی، خوی گه‌وره بو‌یشمان ر‌ون نه‌کاته‌وه که به‌راستی بو پیغمه‌ر هه‌یه به‌شیکی زور فراوان و زور له‌پاداشت، به‌هوی خو‌ماندو کردنی له‌هاندانی موسلماناندا بو جه‌نگ کردن له‌گه‌ل بی باوهران. نه‌فهرموی:

مَنْ يَشْفَعْ شَفْعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ

نَصِيبٌ مِنْهَا وَمَنْ يَشْفَعْ شَفْعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا

وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُّقْبِلًا ﴿٨٥﴾ وَإِذَا حُيِّمُ بِحِجَّتِهِ فَحَيُّوا

بِأَحْسَنِ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا ﴿٨٦﴾

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لِيَجْمَعَ بَيْنَكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ

وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا ﴿٨٧﴾

﴿مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً تَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا﴾ هه‌ر که‌سې یاریده‌ی که‌سې بدا، پیش نیاری چاک بکا بو نه‌وه‌ی مافیکی ره‌وا پټک بیت و که‌سې سوودی لی وه‌رگری، یا بو نه‌وه‌ی زیان و نازار هه‌لگری، بو نه‌و که‌سه داخوازی که‌ره نه‌بی به‌شیکی گه‌وره له پاداشتی نه‌و پیش نیازهی بو نه‌بی.

﴿ وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كُفْلٌ مِنْهَا ﴾ وههركهسى پيشيازىكى خراب بكا بؤ نهوى مافىكى رهوا له دهست بچى و زيان به كهسى بگا، بؤ نهو كهسه نهى بهشى له تۆله سزاي نهو پيش نيازه خراپه ي كردو پتى.

﴿ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُّقِيمًا ﴾ وهخوا دهسه لاتی بهسهر ههموو شتيكا ههيه، ناگادارى ههموو شتيكه، پاداشتي چاكه ي خاوه ن چاكه نه داته وه، تۆله له داواكهري خراپه نه سينى.

نهو نايه ته هه رچه نده هاتۆ ته خواره وه ده رباره ي هاندانى جهنگ كردن له ريگه ي خوادا به لام ههموو داواكارى و داخوازي به نه گريته وه له چاك و له خراب. نايى پيرۆزى نيسلام پيرۆزبانى له ههموو كارىكى چاكه نه كا، نيت پيرپه وي كردنى كارىكى چاكى با له كه سىكى بى با وه ره وه ده رچى. كه واته نه وي گرنگى لاي نيسلام نه مهيه نهو شته به چاكه ناوبرى لاي نيسلام و زيانى كه سى تيدا نهى، نهى نه مهيشمان له بير نه چى چاكه به هه ر شي وهى و له هه ر كه سى كه وه ده رچى، له با وه درايكه وه بى يا بى با وه ريكه وه نهو شته ي له به ر نه وي چاكه و به سووده به پيرپه وه كانى نيسلام دانه رى، هه ر وه ها نيسلام نه فره ت نه كا له ههموو خراپه و سته مى له هه ر كه سى كه وه رپودا.

خواي مه زن پاش باس كردنى نهو مه به ستانه فره مان نه دا به داوا كردن و پارانه وه بؤ پايه دارى خو شى و دوستايى له نير ئاده ميزادا به بلا و كردنه وي سلا و له يه كترى (التحية) وه به وه لامدانه وي نهو سلا وه به وي نه ي خوى يا به زۆر تر لهو سلا وه، وه نه فره موى:

﴿ وَإِذَا حُيِّتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنِ مِنْهَا أَوْ رُدُّوها ﴾ وه هه ر كاتى ئيه داواي زيان و زيندويتان بؤ كرا به هه ر شتى بى، يان به ئيه ويان ووت: خوا زيان و مانه وه تان بداتى، دوواي ئيه له وه لامى نهو كه سه دا زيان و زيندويى له وان بكه ن به شيرين تر لهو زيان باشيه ي نهو يا وولاميان بده وه به نه ندازه ي وي نه رۆز باشى نه وان. واته نه گه ر بيژرا به

ئېۋە. (السلام عليك) ئېۋەش ۋە لامى بدنەۋە بە شىرىنتر لەۋەى ئەۋان و بلىتن: (عليك السلام ورحه الله) يا ۋولاميان بدنەۋە بە ئەندازەى سلاۋى ئەۋو بلىتن: (عليك السلام). بەو جۆرەى باس كرا مەبەست لەو ئايەتە سلاۋ كردن و، ۋولامدانەۋەيە. بەلام لاى ئەو كەسانە سەر بە ھەنەفەيە كانن ئەلئىن: مەبەست لە (التحية) ديارى بردنە بۆ يەكترى. ياننى ئەگەر كەسى ديارى بۆ ئېۋە ھىتا، پىۋىستە ديارى بۆ بىئرنەۋە بە ئەندازەى ئەو ديارىيە يا زۆرتر لەو ديارىيە.

ئادەمىزاد لە كاتى گەيشتن بە يەكترى مەرحەبايى يەكترى ئەكەن، ھەر نەتەۋەيە بە رىستەيەۋ بە ۋوشەيەۋ بە شىۋەيەكى تاييەتى مەرحەبايى ئەكەن، ھەندىكىيان بە زمان و بە ۋوشەى تاييەتى، ھەندى ترىيان بە كردارو بە جم و جولىكى تاييەتى.

عەرەبەكان ئەلئىن: (صباح الخير، مساء الخير، حياك الله، أنعم صباحا، صباح الله بالخير، مساءك الله بالخير، السلام عليك، مرحبا الله بالخير) ئەۋانە بە زمان، ھەندىكىيان باۋەش بە يەكترىدا و يەكترى ماچ ئەكەن، قاچى كەسى ماچ ئەكەن. چەند شىۋەيەتر. نەتەۋەى كورد ئەلئىن: رۆژباش. مەرحەبا. السلام عليك. ئەم كاتەت باش. ئەۋانە بە زمان ئەلئىن. لەگەل ئەۋانەيشدا ۋائەبى باۋەش ئەكەن بەيەكترىدا، ھەندى يەكترى ماچ ئەكەن، ۋايش ئەبى دەستى يەكترى ماچ ئەكەن، بە تاييەتى بۆ زانايان و پياۋچاكان. قاچ ماچ كردن بۆ يەكترى تر، بە تاييەتى بۆ پىرائى تەرىقەتيان لەلايەن پەپرەۋەكانيانەۋە، ھەندى جارىش سەرشۆر كردن.

ھەروەھا نەتەۋەكانى ترىش ھەريەكەيان بە زمانى خۆيان، بە جۆرى رىستەى باۋى نىۋ خۆيان رۆژباش لە يەكترى ئەكەن. بە تاييەتى نەتەۋەيى فارس سەرشۆر كردن. بۆ يەكترى. بە زۆرى دەستى ئاخونەكانيان ماچ ئەكەن.

بەلام ئەۋانەى پىشۋو زۆرىيەن پەسەندىن، بە تاييەتى سەرشۆر كردن و قاچ ماچ كردن بۆ ھەموو كەس و دەست ماچ كردنى پياۋانى ستەمكارو يەك ماچ كردن بە تاييەتى كورانى بىمۇ، ئەۋانە ھەمويان لاى نىسلام قەدەغەن.

نیسلام ههروهك رستهی (لا إله إلا الله، محمد رسول الله) ی کردوه به درۆشمی ئایینی
خۆی به گۆڕه‌ی بیروباوه‌، ههروه‌ها (السلام علیک) ی کردوه به‌مه‌رحه‌باو رۆژباش
بۆخۆی له‌گه‌ڵ ده‌ست گۆشینی یه‌کتری له‌به‌ر نه‌مانه‌ی خواره‌وه‌:

(۱) بۆ ئه‌وه‌ی رۆنی بکاته‌وه‌ بۆ ئه‌وه‌ی پرۆگرامی خۆی و به‌و رسته‌یه‌ بلاو بکاته‌وه‌ به
نیو دانیش‌توانا.

(۲) ناشتی خوازیی و به‌رگری له‌ ده‌ست درێژی (۳) بۆ ئه‌وه‌ی هه‌موو کاتی ناوی خوا
له‌سه‌ر زمانیان، چونکه (السلام) ناویکه‌ له‌ ناوه‌کانی خوا ی مەزن.

﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِينٌ﴾ به‌ راستی خوا پرسیار کهره‌ له‌سه‌ر هه‌موو شتی به
تایه‌تی سلاو کردن و وولامدانه‌وه‌ی. که‌واته‌ چاودێری باویی سلاو بکه‌ن به‌و جوۆره‌ی
نیسلام فەرمانی پێداوه‌، وه‌خوا به‌سه‌ بۆ هه‌موو بۆنه‌وه‌ران.

بۆ زانیان: سلاو کردن چاکه‌ی زۆره‌ بۆ په‌ره‌پێدانی خوشه‌ویستی له‌ نیوان ئاده‌میزاد،
پێویست نه‌که‌راوه‌ له‌لایه‌ن ئایینه‌وه‌، نه‌گه‌ر له‌نیو کۆمه‌ڵێکدا یه‌کیکیان سلاوی کرد ئه‌و
که‌سانه‌ هه‌مویان چاکه‌یان بۆ ئه‌نوسری، هه‌رچه‌نده‌ چاکتر بۆ هه‌موویان ئه‌وه‌یه‌ هه‌مویان
سلاوبکه‌ن، ووتنی سلاو به‌ ده‌نگی به‌رز چاکتره‌. به‌لام وولامدانه‌وه‌ی سلاو پێویسته‌و
وولام نه‌دانه‌وه‌ی گوناها، نه‌گه‌ر سلاو له‌ کۆمه‌ڵتی کرا یه‌کیکیان وولامی دایه‌وه‌ گوناها‌بار
نابن، هه‌رچه‌نده‌ چاک وایه‌ هه‌موویان وه‌لامی سلاو بدنه‌وه‌.

جوۆری سلاو کردن له‌ یه‌کتری: که‌سێ سواری شتی بێ سلاو، له‌ پیاده‌ بکا. راوه‌ستاو
له‌ دانیش‌توان ژماره‌ی که‌م له‌ ژماره‌ی زۆر بچوک له‌ ته‌مه‌نی زۆرتر له‌ خۆی. قوتایی له
مامۆستا. زوربه‌ی دانیش‌توان له‌ زانیان :

ئه‌مانه‌ چاک وایه‌ سلاویان لی نه‌کری. ئه‌و که‌سانه‌ ده‌ست به‌ ئاو نه‌گه‌یه‌نن. ئه‌و که‌سانه‌
خۆیان نه‌شۆرن له‌ گه‌رماداو، له‌ خه‌وتوه‌کان ووه‌نه‌و زده‌ران، نوێژکه‌ران و قورئان
خوێنیان و بانگ ده‌رانی نوێژو نامۆژگاری که‌ران، له‌وانه‌ ووتوه‌کان و خوتبه‌ خوێنانی

ههینی. نهوانه هه موویان وا چاکه پیش دهستی نه کرئ له سلاو کردن لیان، مه گهر وا پیوستی سلاو بکرئ لهوان له بهر هه ندئ هوی پیوستی، نه گهر نهوان له پیشه و سلاویان کرد وولامدانه و هیان پیوست نیه.

﴿اللّٰهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لِيَجْمَعَ بَيْنَكُمْ﴾ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ﴿خَوَا كَه سِيكَه هِيچ خَوَا يَه نِيَه پهرستی بۆ بکرئ و شایانی پهرستی مه گهر هه ر نهو خَوَا يَه تَاك و ته نهایه به راستی خَوَا ئِيَه كُزْه كَاتَه و بۆلای رۆزی هه لسانه و هتان له كُورَه كَانْتَان و بۆلای پاشه رۆژ.

﴿لَا رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ أَصْدَقُ قَوْلًا مِنَ اللَّهِ﴾ گومان له هاتنی نهو رۆژه دانیه كه ئِيَه ی تیدا كُزْه كَرْتِه و ه. به لگه له سه ر بونی رۆزی دووایی زۆرن لای نهو كه سانه ی زیرو دادپهروه رن نهو كه سه ی نه م بونه و هه رانه ی دروست كرده و ه له نه بونه و ه. به تایه تی ناده میزاد به یی كه ره سه ی پیشه کی، خاوه نی توانایه بۆ جاریکی تر له پاشا زیندوویان بکاته و ه له سه ر نهو كه ره سه پیشاوه و، چ كه سیکه راست گۆتر له خوا له لایه ن هه و آلده ان و موژده دان و هه ر شه كرده و ه. بیگومان فهرمووده و به لئینی خَوَا راسته.

كُزْه لئ له عه ره به كان هاتن بۆ مه دینه و باوه ریان هینابه سه ر زاره کی، له دوواییدا كه گه رانه و ه بۆ مه كه بونه و ه به بت په رست. له پاشا چون بۆ وولاتی یه مامه بۆ بازرگانی، مو سلمانان له و كاته دا بون به دوو پارچه. هه ندیكیان ووتیان: جهنگ له گه ل نهو كه سانه ناكهین، چونكه باوه ریان هیناوه، هه ندئ تریان ووتیان: نهو كه سانه بوونه ته و ه به بت په رست و نه چین و جهنگیان له گه ل نه كهین. خَوَا ی مه زن بۆ رۆن كرده و ه ی نهو مه به سه ته نه فهرموی:

فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ

فَيَتَيْنِ وَاللَّهُ أَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا أَتُرِيدُونَ أَنْ تَهْدُوا مَنْ

أَضَلَّ اللَّهُ وَمَنْ يُضِلِّ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿٨٨﴾ وَدُّوا لَوْ
 تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَاءً ۖ فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ
 حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ
 حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٨٩﴾
 إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ أَوْ جَاءُوكُمْ
 حَصْرَتْ صُدُورُهُمْ أَنْ يَقْتُلُوكُمْ أَوْ يَقْلِلُوا قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَاءَ
 اللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَتْلُوكُمْ فَإِنْ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يَقْتُلُوكُمْ
 وَأَلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَامَ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ﴿٩٠﴾

﴿فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِتْنَةٍ﴾ دواى چ شتى بۆ ئيوه پهيدا بوه له فرمان و كارى نيو
 دووړه كان ئيوه بوون به دوو تاقم: هندیکیان لاتان وایه نهوان موسلمانن، هندی تران
 لاتان وایه بى باوهر و دووړون، پیوست و شایسته وایه، بۆ ئيوه نهو یه له نيو خورتان
 نه کهونه نازاوه. بهلکو پیوسته له سدرتان يک بیرو يک باوهرتان هبى و، وایزان نهو
 کهسانه له ناین وهر گهراونه تهوه، بۆیه خوا نه فرموى:

﴿وَاللَّهُ أَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا﴾ وه خوا فرماندانی نهو کهسانه ی گپراوه تهوه بۆلای
 فرماندانی بى باوهره جەنگ کهره کان لهو ی دروسته کوشتیان و دیل کردنیان، له بهر

ئەوێ وێنە بێ باوەرە جەنگ کەرەکانن یازیانیان زۆرترە بە هۆی ئەو شتە ی کردووانە لە مانەوێان لەنێو بت پەرستان و سودیان بۆ ئەوان هەیه بە تەنھا.

﴿ أَتَرِيدُونَ أَنْ تَهْتَدُوا مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴾ نایا ئێو ئەتانەوێ کە ئێو راغوبی کەسێ بکەن خوا ڕێگەی راستی لێ وون کردووە، هەرکەسێ خوا ڕێگەی لێ وون بکا و لە ڕێگەی راست لای بدا، دووایی تۆ دەست ناکەوێ ڕێگە بۆ راغوبی کردنی و شارەزایی کردنی بۆلای ڕێگەی راست.

پرسیار / لە رستە ی پێشودا خۆی مەزن فەرموێ: خوا ئەو ڕووداوانە ی گێراوەتەو بۆلای بێ باوەرێ بە هۆی کردەوێ خۆیان و هەڵبژاردە ی خرابێ خۆیان کەچی لەم رستەیدا ئەفەرموێ: خوا ڕێگەی لێ تێگداون، گومرای ئەوانی داوەتە پال خۆی، دوا ی ئەوێ لە پێشەویدا بویە پال خۆیان، هۆی کۆبونەوێ ئەو دوو رستە یە چۆن ئەبێ؟

وەلام / مەبەست لە گومرای کردنی خوا ئەوە نیە خوا گومرای لەواندا دروست ئەکا، چونکە خوا میهرەبانەو کاری وا لە گەڵ بەندەکانی خۆی ناکا. بەلکو مەبەست ئەوە یە ئەو کەسانە لە ڕێگەی راست و وەرگرتنی راغوبی لایندادە بە ویستی خۆیان، ڕێگەی پوچیان بۆ خۆیان هەڵبژاردووە. بێگومان خوا وازیان لێ ئەهێنێ و کاری خۆیان، بە خۆیان ئەسپێرێ، ئەویش جۆرە خەشیکێ خوا یە لەوان، بێگومان بە هەوێس و سەر بەستی خۆیان جگە لە گومرای شتی تریان بۆخۆیان هەڵبژاردووە.

بە شیوە ی تری ڕوون ترو ولامی ئەو پرسیارە ئەدرێتەو: هەر کەسێ ڕێگەی راستی گرت بە ویستی خۆی خۆی مەزنیش میهرەبانی خۆی ئەرێژێ بەسەر یاو بێگومان بۆ سەرکەوتن چاودێری ئەکا، ئەو میهرەبانیە ی خوا بەو شیوە ی پێی ئەسپێرێ راغوبی سەرکەوتن و سەرداری خۆی مەزن. هەرکەسێ بە ویستی خۆی ڕێگەی پوچی گرت بێگومان خوا وازی لێ دێنێ و، بە زۆرو تۆزی نای گێرێتەو بۆلای راغوبی و هەموو ڕێگە یەکی تری لێ نابەستی هەتا بگەرێتەو بۆلای راغوبی و ڕێگەی راست. کەواتە خوا هیچ کەسێ گومرانا کاو نەیشی کردووە نایشی کا.

بۆ زانین: میهره بانی خوا پیوستی نه کا که خاوهنی بهزهیی بی بۆ بهندهی خوئی و وازی لی نههیتی به تهواوی، وینهی دایک له گهل منالی خوئی، بگره خوا میهره بانی زۆر تره، مه گهر بهندهی خوا خوئی و لی بکا که خوا میهره بانی خوئی نه پێژی به سه ریا به هوئی نهو شتهی خوئی بۆ خوئی ههلی بژاردوه له نه په رستی خوا، بهو بۆ نه وه خوئی نه خاته نیو گیکج داوی قول و پانی گونا هوه، دایکیش واز له منالی خوئی نههیتی لهو کاته دا دهست بدانه نازاردانی دایکه کهی، نهو هیش زۆر رونه لاما ن.

﴿وَدُّوا لَوْ تُكْفَرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَاءً﴾ وه نهو که سانه وه رگه راون له ناین و به راستی باوه ریان نههیناوه پێیان خوشه و ناوات نه خوازن بۆ بی باوه رکردنی ئیوه بهو جوهری خویان باوه ریان نههیناوه، دوا یی ئیوه یه کسان بن له گهل نهوان له بی باوه ر ی و گو مرایدا که واته نهو که سانه ی بی باوه ر ی جگهی خوئی بی خوشی نیشانه ی نهو به خوئی له ژیره وه له دلای بی باوه ر ی، ئیتر به ر واته ت با باوه ریش بهیتی، نهو هیش زۆر راسته که هه موو که سی لای چاکه هه موو ئاده میزاد له سه ر شیوازی خوئی بی له بیرو باوه ردا پاش نهو ی پیغمه ر ﴿ﷺ﴾ کۆچی کرد بۆ مه دینه پیوستی کرد له سه ر هه موو مو سلما نان کۆچ بکه ن بۆ مه دینه مه گهر توانای کر چیان نه ی، یا پیغمه ر ﴿ﷺ﴾ فه رمانی مانه و ه یان بدا له بهر سو دی گشتی مو سلما نان، کۆچ کردن له مه که به ر ده و امبوو هه تا شاری مه که له لایه ن مو سلما نانه وه وه گیرا. بۆیه نه فه رموی:

﴿فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ حَتَّى يَهَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ دوا یی ئیوه وه ر مه گرن نهو دوو رو وانه به دوستی خو تان و داوای یار مه تی و کۆمه کیان لی مه که ن بۆ هیج شتی هه تا نهوان کۆچ نه که ن له ر یگهی په رستی خواداو بهس، خو یان وه ک ئیوه لی نه که ن له قازانج و زیاندا.

﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا فَعَذَابُ اللَّهِ أَشَدُّ وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ﴾ دوا یی نه گهر نهو که سانه وازیان له جیگهی بی باوه ران نههینا و کر چیان نه کرد بۆ مه دینه و باوه ریان نههینا و خو یانیان

نه گه یانده لای پیغمه مرو موسلمانان، دوايي ئیوه پیویسته نهوان بگرن و بیان گوزن له ههر جینگه نهوانتان دهست کهوت نه گهر توانیتان له مه کهی پیروزی له مه دینه یا له دهرو بهری نهوانی.

﴿وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾ وه ئیوه نهو دووروانه وهرمه گرن به دۆست و یاریدهری خوټان، مهیشیان کهن به هاوسویندی خوټان، به تهواوی وازیان لی بهین به ههموو جوړی.

پرسیار / ینگومان ئایینی ئیسلام ئایینی سهر بهستی و چاوپوښی کردنه له گهل ههموو خاوهن ئاین و خاوهن په پرهوانی تر، یاساو نه ریتیان پاریراوه له گهل ژبانی روژانه یاندا، خوټان و مافیان و داراییان نه پاریروی خاوهنی ههر بیرو باوهرو ئایینی بن. نهوه بوچی لیږدها خوا فرمانی داوه به دیل کردن و کوشتنی دوو پوه کان له ههر جینگه یه بن؟

وهلام/ ههموو تیره و خاوهن ئایینه کان، بگره نهوانه یش پرپاری نه بوونی خوا نه دهن نه توان بیرو باوهری خوټان دهر پرن، بهو مهرجهی دژایتی دانیشتوانی ئاده میزاد نه کهن و زیانیان بو په وانه بین، فیل و فرنه سازین و یاریدهی کاری بوچ و نارپه و نه دهن و خوټان به بی لایه ن بگرن، نهوانه نه توان به بی جیاوازی وهک موسلمانان بژین. بهلام نهو دووروانه به روالهت باوهر دهر نه پرن له بهر پاراستی خوټان، له وولاتی بی باوهر اندا دانه یشن و نه یانه وئ فیل له موسلمانان بکهن و کاری خراپه یان بو بسازین و یاریدهی دوژمنانی ئیسلام بدهن، نهو که سانه پیویسته تولهی خوټان وهر بگرن، فرماندان به گرتن و کوشتنیان له بهر نهو هویانه یه. کهواته نهو دوو تاقمه ههر به کهیان پاداشتی کرداری خوټان وهر نه گرن.

پرسیار / له نایه تی (۶۳) هم سوره ته دا نه فهرموئ و فرمان نه دا به چاوپوښی کردن له گهل دوو پوه کاندایینهی تیره و خاوهن بیرو باوهر په کانی تر دا له بی باوهر ان که چی له نایه ته دا پرپاری داوه به گرتن و کوشتن و دیل کردنی بی باوهر په دووروه کان.

وهلام / نایه تی (۶۳) هاتوته خواره وه دهر باره ی نهو دوور ووانه له گه ل پتغمه مردابوون له مه دینهو، توانای نهو هیان نه بووه یارمه تی بت په رستان و دوژمنانی پتغمه ر بدهن له بهر دوری نهو دوور ووانه له وولاتی بت په رستان و نزیکیان له پتغمه رو هیزی مو سلمانان.

به لام نایه تی (۸۹) ی ئیره هاتوته خواره وه دهر باره ی نهو دوور ووانه له وولاتی بت په رستان و دورن له پتغمه ره وه نه توان فیل بکن له گه ل مو سلماناندا، نهو که سانه مافی دوژمنایتی خویان وه نه گرن. مو سلمانان بهر له وه ی خاوه نی توانابن فرمانیان بپ درابوو به نارام گرتن له گه ل بپ باوه رانی مه که ش، وه که له نایه تی (۷۷) ی نه م سوره ته دا فرمانیان بپ درابوو، ئیستا مو سلمانان خاوه نی هیزو توانان.

خوا ی مه زن پاش نه وه ی فرمانی دا به تۆته سه ندن لهو دوور ووانه دوژمنی کاری گه ری مو سلمانان، دوو تا قمی تر لهو دوو ووانه ی دهر کرد، پتویسته چاوپوشیان لی بکری و وازیان لی بهتری.

۱- ﴿إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِثَاقٌ﴾ مه گه ر که سانیکی نهو تو په نا بینه لای تا قمی و بچه لایان که له نیوان ئیره وه له نیوان نهواندا په یمانی جهنگ وهستان هه بپ وه که هۆزی خوزاعه. یا به نی به کرو به نی سه لیم که پتغمه ر ﴿﴾ برپاری دابوو هه ر که سی په ناببات بۆلای نهوان دهستی بۆ نه بری به دیل کردن یا به کوشتن، چونکه نهو که سه وازی له دوژمنایتی مو سلمانان هتاهه. نهو نایه ته موژده یکی زۆر گه وره به بۆ باوه رداران له جینگه به نهو که سانه په نایان بر دووه بۆلای نهو که سانه هاو سویندی مو سلمانان که دیل و کوشتیان له سه ر هه لته گری که چی هه ردوولایان بپ باوه رن، نه بپ چاکتر سزا له سه ر نهو که سانه هه لگی ری باوه رداران و په نا نه بهن بۆلای خۆشه ویستی خواو پتغمه ر ﴿﴾ له رۆزی دووایدا.

۲- ﴿أَوْ جَاءَكُمْ حَصْرَتٌ مِّنْهُمُ أَنْ يَقَاتِلُوكُمْ أَوْ يَفْتَلُوا قَوْمَهُمْ﴾ یا مه گه ر نهو که سانه ی هاتوون بۆلای ئیره دلیان ته نگه ولایان ناخۆشه که جهنگ له گه ل ئیره بکن و

یاریده‌ی خزمانی بت پهرستانی خویشان بدهن، یا جهنگ بکهن له گهل ئیوه‌دا له کاتی جهنگ کردنی ئیوه له گهل خزمانی خویشان، هاتونه‌ته لای پیغمهر ﴿﴾ داوایان کردوه له پیغمهر بهی لایه‌نی نه‌وه‌ستن نه له گهل ئیوه‌بن و نه له گهل دوزمنانی ئیوه‌بن، وهك هۆزی بهنی مه‌دلج كه په‌یمانان دابوو به پیغمهر ﴿﴾ نه جهنگ له گهل نه‌و بکهن، نه له گهل خزمانی بی باوه‌ری خویشان. نه‌و دوو تا‌قمه‌یش كه ناوایی لایه‌نین پیوسته ئیوه‌ وازیان لی بهیئن و نه‌یان گرن و نه‌یان گورژن و دیل نه‌کریئن. نه‌بی له‌بیرمانی چ شتی بی له‌وه‌رونتر كه ئیسلام ناشتی خوازه له گهل ناشتی خوازان، جهنگاوه‌ره له گهل جهنگهران.

﴿ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلْقَاتُوكُمْ ﴾ وه نه‌گهر خوا ئاره‌زووی هه‌بوايه به راستی نه‌وانی زال نه‌کرد به‌سه‌ر ئیوه‌دا، دلی نه‌وانی به‌هێز نه‌کردو ترسی ئیوه‌ له‌ دلیانا نه‌نه‌ماو وازیان له ئیوه‌ نه‌نه‌هیتا، دواي نه‌وان به راستی جهنگیان نه‌کرد له گهل ئیوه. به‌لام خوا ئاره‌زووی نه‌کردبوو، بۆیه جهنگیان له گهل ئیوه نه‌کرد.

﴿ فَإِنْ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَالْقُوا إِلَيْكُمْ السَّلَام ﴾ دواي نه‌گهر نه‌وان وازیان له ئیوه هیتا جهنگیان له گهل نه‌کرد، ئیوه نه‌هیشتانزانی نه‌توانن جهنگتان له گهل بکهن و، فره‌یاندنا بۆلای ئیوه ناشته‌وایی و به ئیوه‌یان راگه‌یاند خۆ به‌ده‌سته‌وه دان و مل كه‌چی بۆ ئیسلام.

﴿ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ﴾ دواي خوا نه‌ی گیراوه بۆ ئیوه‌ رینگیه بۆلای جهنگ کردن له گهل‌یان، ده‌ستوری نه‌داوه‌ گرتن و دیل کردنیان و کوشتیان.

نه‌و نایه‌ته‌ پیرۆزه‌و چه‌ندین نایه‌تی تر نیشانه‌ی ئاشکران كه ئایینی ئیسلام بانگی هه‌موو ئاده‌میزاد نه‌كا بۆلای بلاو‌کردنه‌وه‌ی خۆشی‌و‌یستی و ناشتی و برائتی و په‌كسانی و یارمه‌تی‌دانی په‌كتری و بۆلای هه‌موو شتی كه چاكه‌و سودی ئاده‌میزادی تێدایه‌ له هه‌موو و‌گ‌ژشه‌و كه‌ناری ناوه‌دانیدا، له هه‌موو شتی ده‌ركه‌وتووتر نه‌مه‌یه: ئیسلام كار‌کردن به‌ چه‌سپاندنی م‌ر‌و‌ف‌ای‌تی له ناخی دلییه‌وه هه‌لقولاوه‌و به‌شیکه له بیروباوه‌ری و په‌كه‌مین

رېنگه به بۆ خواپه درستی، به گوړه ی کات و شوین و رامیاری گورانی بونیو همه میسه پایه داره.

له دواى نهوانه ی پیشو خوا بۆمانی رون نه کاته وه که هۆزی نه سه دو غه تفران و عه بدولدار نوته ریان هاتن بۆ مه دینه، به رواله ت موسلمان بوون و باوه ریان هیتا هه تا له هه لمه تی موسلمانان رزگار یان بی، له پاش گه رانه وه یان بی باوه ر بوونه وه، هه رکاتی خزمه کان یان داوایان بکر دنا به بۆ جهنگ کردن له گه ل موسلمانان و ولامیان نه دانه وه و له گه لیان نه چوون بۆ جهنگ له دژی موسلمانان.

بۆ ناگادار کردنی موسلمانا له سه رکړده وه ی خراپیان خوا نه فهرموت:

سَتَجِدُونَ آخِرِينَ يُرِيدُونَ أَنْ يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا قَوْمَهُمْ كُلٌّ
مَارَدُّوْا إِلَى الْفِتْنَةِ أُرْكِسُوا فِيهَا فَإِنْ لَمْ يَعْرِزُوا لَكُمْ وَلِتَقُوا إِلَيْكُمْ
الْسَّلَامَ وَيَكْفُوا أَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَأَقْلُبُوهُمْ حَيْثُ
تَفْقَسُوهُمْ وَأُولَئِكَ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿١١﴾

﴿سَتَجِدُونَ آخِرِينَ يُرِيدُونَ أَنْ يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا قَوْمَهُمْ﴾ له مه و دوا ئیوه تا قمی تر تان ده ست نه که وئ نه یانه وئ که مرسیان له ئیوه نه بی و دلنیا بن به هۆی نه وه ی به دوو ری باوه ر نه هین هه تا خو یان و سامانیان پارێزرا و بی و ترسیشیان له خزمه کانی خو یان نه بی به ده ر برینی بی باوه ریش لای نه وان، هه تا نه وانیش په لاماریان نه ده ن.

﴿كُلَّمَا رُدُّوا إِلَى الْفِتْنَةِ أُرْكِسُوا فِيهَا﴾ هه مو کاتی نه و تا قمه بانگیان بکرایه بۆ لای بت په رستی نه گه رانه وه بۆ لای بی باوه ری، یا بانگ بکرانایه بۆ جهنگ کردن له گه ل

موسلمانان سەريان پيۆهەنبوو، وولاميان ئەدانەو ئەگەرانەو بۆ ناو بى باوەرى. ئەو کەسانە زۆر خراپتر لە جارانی پيشوو، ھەموو گفتوگۆيکی ناپەسەند بە موسلمانان ئەلێن.

نايەتەکانی پيشوو چەندین وێنەى جۆرەجۆرى خراپى ئەو کەسانە بۆ دەرخستين کە پيغەمەر توشى چەندین رەنگى فيل و فرى ھەلگەرانەو يان لە ئاينى خوا لەوانەو پەيدا ئەبوو. لەم نايەتەيشدا چەندین جۆرى خراپتر لە کردەوێ نالەبارى ترمان بۆ رۆن ئەکاتەو کە ژمارەو وێنە خراپەيان تەنها لەھەر کاتى پيغەمەردا نەبوو، بەلکۆ لە ھەمو کات و جینگەيە کدا زۆربەى ئادەمیزاد خواھنى ئەو کارە خراپانەن. مەبەستيش لەو تاقمە ئەو کەسانەن لەسەر يە کبارين، ھەموو رۆژى خۆيان بە جۆرى نیشان ئەدەن، باوەريان بە ھيچ رەوشتى نە، کاتى وا ھەيە خۆيان بە موسلمان ئەنوێن، زۆرى پى ناچى خۆيان بە بىروباوەرى تر دەرئەخەن و پرۆياگەندە لە دژى ئىسلام ئەکەن. ھەرچەندە کاتى وا ھەيە رۆداوێکی تايەتى پال ئەنێ بە ھەندى کەسەو لە شىوہە کەو بۆلای شىوہە تر بڕۆن بە ناچارى، ئەک بە خوايشتى خۆيان، ئەو کەسانە ژمارەيان زۆر کەمن و خواھنى بيانۆن. بەلام ئەو تاقمە نارەسەنانە خو ئەگۆرن بە ھەزاران رەنگ کە ھەميان دژى يەکن، کاتيش ھەر ئەو کاتەيو ئەگۆراو، ھەر رۆژە خواھنى بىروباوەرىکن لەھەر جینگەيە کەو با بىت ئەوان شەن ئەکەن، ھەموویشى بۆ پۆل و پارەيو خو پاراستن لە ئاين و ناموس و نىشتمانى خۆيان ئەفروشن بە بىگانە. لەم سەردەمەى ئێمەدا ئەو تاقمە زۆرن و خو دورخستەو لەوان زۆر پيۆستە.

ئەو تاقمە بەھەر جۆرى بن و بگەنە ھەر رادەيە لە پەستى و نامەردى، لە پارای و لە بى باوەرى و باوەرھيتان، پيۆستە موسلمان وازيان لى بھيئن با بەنا مەردى خۆيانەو بژين. بە مەرجى دەست دريژى و کوشتن و دزى و بى رەوشتى بە کارنەيەرن لە گەل دانىشتواندا ئەگەر ئەو شتائەيان کرد ئىسلام فەرمان ئەدا بە لەناوبردیان و کوشتیان و دىل کردیان لەھەر جینگەيە بن، بۆيە خوا ئەفەرموى:

﴿فَإِنْ لَمْ يَعْزِلُوا عَنْكُم مَّا يُلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَامَ وَكَفُّوا أَيْدِيَهُمْ﴾ دوايي نه گهر نهو تا قمه وازيان له نيوه نه هيتاو ده ستيان له جهنگ کردن له گه لتان نه گيرايه وهو، فرييان نه دا بو لای نيوه ناشتی و مليان بو نيوه که چ نه کردو داوای ناشتيان نه کرد ليتان و، دهستی خوړيان له جهنگ قه ده غه نه کرد بهرده وام بون له سهر جهنگ.

﴿فَخَذَوْهُمْ وَأَقْتَلَوْهُمْ حَيْثُ تَفَقَّطْتُمُوهُمْ﴾ دوايي نهو تا قمه بگرن و بيان کوژن له ههر جينگه يه نيوه نه و انتان ده ست گير کرد.

نهو نايه ته به لگه يه که له دهيان به لگه که قورئانی پيروژ نه يخته بهردهم خوښه واران، فدرموده و کرده وه کانی پيغمبريش بويان رڼ نه که نه وه که نه خشي بنچينه يی نيسلام کوشتن و جهنگيان لا رهوا نيه، يه کهم جار بهرپای ناکا مه گهر بو سهر کوت کردنی نهو که سانه که ده ستيان داو ته جهنگ و بلا و کردنه وهی خراپه کاری له سهر زه ويدا لهو کاته دا بو بهرگری له خوړيان نه ته قنه وه به دهم جهنگ که راندا. که واته نيسلام کاتي جهنگ بهر هوا دائنه ني که له لای هه موو ياساو ده ستوري له کون و تازه دا و له هه مو جينگه يه کدا وایان دانايي جهنگ ره وایه به هه موو نه قلتيکه وه. که چی له گهل نهو به لگانه دا نايی نيسلام نهيان خاته روو، دوزمنانی نيسلام به بی شهرمانه واز ناهيتن و نه لين: نيسلام و نايه که ی بریتیه له شمشيرو تيرو ناگرو هه لگيرسانی جهنگ.

﴿وَأُولَئِكَ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا﴾ وه نهو تا قمه پياوه جهنگ که رانه ني مه گير او مانه بو نيوه به سه ريان وه به لگه يه کی رڼ و ناشکرا بو بهرگری له خوړتان، خوا فدرمانی داوه به گرتن و کوشتن و ديل کردنيان، بهو بو نه وه بی باوه ری و دوزمنايه تی و بی باوه ری و خرابی نهوان له نه ندازه تي نه په رپوه.

دواي نه وهی خواي مهن باسی کوشتنی بی باوه ره دووړو وه کانی کرد. باسی نه وانه ی کرد له گهل موسلمانا په يمانی ناشتيان به ستوه، باسی نهو تا قمانه يش کرد که خاوه نی فيل و ناپاکين له گهل موسلمانان دان پاش نه وانه هه موو ياسای کوشتنی نهو که سانه مان بو نه و کاو

بۆمانی دیاری ئەکاتەوه که کوشتیان دروست نییه له باوه‌داران و ئەو که سانهی هاوپیانی موسلمانان له بی باوه‌ران و له‌وانه‌یش خاوه‌نی نامەن و لەژێر سییه‌ری موسلماناندا. ئەو تاقمانە نه به دهستیان قەس و، نه به هه‌له کوشتیان به فیروو به‌بی خۆندن ناره‌وا، به‌و جوهری له‌مه‌و پاش باسی ئەکری:

به‌رێکه‌وت عه‌باسی کۆری ئەبی ره‌بیعه که برای باوکی ئەبو جههل و برای باوک و دایکی حاریسو موسلمان بوو کۆچی کرد بۆ مه‌دینه، دایکی زۆری بیرکرد سوێندی خوارد ناچمه سییه‌روه هه‌تا عه‌باسی کورم نه‌بینم، له‌بهر دڵه‌وایی دایکی ئەبو جههل و حاریس چوون بۆ مه‌دینه و هه‌وایی به‌سه‌رهاتی دایکیان دا به‌ عه‌باس، داویان لی کرد زۆر په‌رۆشه‌وه بگه‌رێته‌وه بۆ مه‌که له‌بهر چاوی کهوتنی دایکی. له‌ پاشا به‌ خوشی به‌دره‌قه‌ی بکه‌نه‌وه و بیته‌وه بۆ مه‌دینه. ئەویش له‌گه‌ڵیان روشت که‌چی هه‌ر له‌ مه‌دینه ده‌رچوون گرتیان و پێونان کردو سه‌د داریان لی دا به‌ یارمه‌تی دانی پیاویک له‌ هۆزی که‌نانه.

عه‌باس زۆر ئێشی پێ گه‌یشت و سوێندی خوارد: هه‌رکاتێ بۆم لروا ئەو پیاوه ئەبی بکوژم، له‌دوای بردنه‌وه‌ی بۆ مه‌که عه‌باسیان به‌ندکرد، هه‌روه‌ها له‌ به‌ندا مایه‌وه هه‌تا کاتێ مه‌که داگیرکرا له‌لایه‌ن موسلمانانه‌وه، له‌ نه‌ه‌جامدا ئەویش به‌ره‌لا کرا، دوایی توشی کابرای که‌نانی بوو، ده‌ستی کرد به‌ لێدانی وازی لی نه‌هێنا هه‌تا کوشتی، نه‌یزانی موسلمان بووه، به‌و بۆنه‌یه‌وه ئەم ئایه‌ته هاته‌ خواره‌وه فه‌رموی:

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَاً وَمَنْ قَتَلَ
مُؤْمِنًا خَطَاً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰ
أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَّدَّقُوا فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ
وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ وَإِنْ كَانَ

ته‌فسیری زمانکۆیی

مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ
 إِلَى أَهْلِهِ، وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ
 فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِّنَ اللَّهِ وَكَانَ
 اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٩٢﴾ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا
 مُّتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ
 اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَاً﴾ وه دروست نی به بو هیچ باوهرداری که
 بکوژی باوهرداری به وینهی خوی به ناروا مه گهر به هلهو به ریگوت.
 ﴿وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَاً فَتَحْرِيرُ قَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ﴾ وه ههر کسی
 بکوژی پایوکی باوهردار به کوشتیکی هله، نیر کوزاروه که پایوی بی یان ژن گهوره بی
 یا بجوک، له وولاتی موسلماناندا کوژرابی.. کوشتن به هله جوژی زورهو ناژمیرئ بهو
 مهرجهی نیازی کوشتنی له گهل نه بی هلهیه، دواى کوشتنی پیوسته له سهری نازاد کردنی
 بندهیه کی باوهرداری بی شورهی و، پیوسته له سهری خوینیکی تهواوبدا به میراتیه رانی
 نهو کوژراوه، نهوانهیش به گویره یاسا بهشی دیاری کراوی خوینیان نهدریتی، بو
 نهوی دلیان پاك بیتهوه، برینی کوژراوه که له دلیانایه ساریژ بیی به وهرگرتنی نهو خوینه.
 ﴿إِلَّا أَنْ يَصَدَّقُوا﴾ مه گهر نهو خاوهن مردووانه که چاکه بکهن له گهل پایو کوژه کهو
 له بهرخوا دهست له خوینه کهی ههل بگرن و گهردنی نازاد بکهن بهو مهرجهی منال و
 شیت و گیل نه بن.

﴿ فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٌّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَخْرِيرٌ رَقَبَةٌ مُؤْمِنَةٌ ﴾ دواپی نه گهر
 کوژار او ه که له تاقمی بوون دوژمن به نیوه بوون و بی باوه پوون و، کوژار او ه که
 باوه پردار بوونه نه زانرا باوه ری هیئاوه، پیویسته له سهر بکوژه موسلمان ه که نازاد کردنی
 بنده یکی باوه پردار به تنهاو خویتی له سهر نیه، چونکه خزمه کانی باوه پردارین و میراتیان
 نادریتی و نه گهر خویتیان بدریتی بی باوه ران بهو خوینه خویمان به هیز نه کهن.

﴿ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِثَاقٌ فَدْيَةٌ مُسْلَمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ وَتَخْرِيرٌ رَقَبَةٌ مُؤْمِنَةٌ ﴾
 وه نه گهر کوژار او ه که که سی بوو له تاقمی له نیوان نیوه نه واندا پهیمانی ناشتی هه بوو،
 کوژار او ه که بی باوه پکی پهیمان بی دراو بوو له ژیر سیبه ری نیسلامدا نه ژیا، دواپی پیویسته
 له سهر پیاو کوژه که خویتی بدابه خاونه میرا تبه ره کانی کوژار او ه کهو، پیویسته له سهریشی
 نازاد کردنی بنده یکی باوه پرداری بی شور هی، نهو کوژار او ه که موسلمان تهماشا
 نه کری.

﴿ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مَتَّاعَيْنِ ثَوْبَةٌ مِنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾ دواپی
 ههر که سی له پیاو کوژ دهستی نه کهوت بنده یه بهو جوړه و نه خو ی هه یوو، نه ی توانی
 بنده یه بکری، یا بنده ههر پیدا نه هه بوو، دواپی پیویسته له سهری روژو گرنتی دوو
 مانگ به بی ووچان و روژه کانی یه که له دووای یه کب له بهر نه وه ی نهو روژ گرنتی بی بی به
 په شیمان بونه وه ی له سهر نهو شته ی له وه وه پیدا بووه و خوا نه زانی به نیازی نهو که سه
 نایا نهو کو شته ی به هه له بو هیانه، هه موو شتی له جیگه ی شیوا ی خو یا دانه نی و فره مان ی
 بی نه دا له خوین و له وه ی خوا دیاری کردوه.

نه گیر نه وه قه یسی کوری سه باب ی که نانی خو ی و هیشامی برای موسلمان بوون. له
 پاش ماو یه هیشامی برای کوژرا له نیو هژی به نی نه جاردا، بو نهو رووداوه قه یس چوه
 خزمهت پیغمهر ﴿﴾ نهویش زوبه یری کوری عه یازی نه له نه زه هری له گهل قه یسدا نارد
 بولای هژی به نی نه جار که فره مان یان بی را گه یه نی نه گهر نه زانن چ که سی کو شتویتی
 بیده نه دهستی له بریتی برای بیکوژی، نه گهر نازانن چ که سی که؟ خوینه که ی بده نی.
 ووتیان نازانن چ که سی کو شتویتی. مل که چین بو فره موده ی پیغمهر ﴿﴾، سه د

هوشريان دايه له برى خوينه كهبا، لهو سهره وه گهرايه وه قهيس به دليا هات نم وه گرگرتى خوينه به تنها شوريه بوى، بهردىكى دا بهسر زوبه يرداو كوشتى، سواري يه كنى له هوشره كانبوو گهرايه وه بۆ مه كه، له تايين وهر گهرايه وه، خواي مه زن بهو بۆنه وه فرموى:

﴿ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا ﴾ وه ههر كه سى باوه يردارى بكورئى به ده ستيان قهس و نيازى كوشتنى بكاو ناره و ايشى و به ره و اى دانى، دوايى پاداشتى نهو كه سه دۆزه خه بهرده و امه له نيوى دۆزه خدا.

فرماندانى نهو رسته يه بۆ كه سى كه نهو كوشتنه به ره و اى دانى به گورپه رى باوه رى خوى، بهرده و اميشى له سهر بى باوه رى و په شيمان نه بيشه وه، نه گهر باوه رى هينايه وه، به راستى په شيمان بويه وه لهو گوناوه خواي مه زن نه گهر ناره زوى هه بوو به ميه ره باني خوى لهو كه سه خوش نه بى، نه گهر ناره زوى هه بوو سزاي نه دا.

﴿ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴾ وه خوا خه شى خوى به سهر نهو كه سه دا نه رپژى و، دوريشى نه خاته وه له ميه ره باني خوى و نه فره تى لى نه كاو، ناماده ي كردووه بوى سزايكى گه و ره، به بۆنه ي نه وه وه گونا هيكى گه و ره ي كردووه. كوشتن به شيوه يه كى گشتى سى به شه:

۱- نيازى په تى بۆ كوشتن (عمد محض)، نه مه يه پياوئ په لامارى كه سى بدا به ناره و ا ده ست بكا به ليدانى به هوى شتيكه وه كه به زورى كوشنده بى، له گهل نه وانه يشا نيازى كوشتنى نهو كه سه بكات. لهو كاتانه دا نهو پياو كوزه له برى كوزار او كه دا نه كوز رپه وه نه گهر ميراتبه ره كانى نه بورن له كوشتنى، نه گهر له كوشتنى بوردن پيوسته خوينيكى گران و قورس له مالى روتى خوى به ميراتبه رانى كوزار او كه بدا.

خوينى قورس برى يه له سه د هوشر (۳۰) سهرى ان پيان نايته چوار سالى، (۳۰) سهرى ان پيان نايته پينچ سالى (۴۰) سهرى ان اوسين به ناشكرائى. نه گهر هوشر په بدا نه بوو پيوسته نه رخى ته و اوى نهو سه د هوشر انه بهو جوړه ي باسگران بدرئ به ميراتبه ره كان.

۲- كوشتن به هەلەى روت (خطأ محض)، ئەو يەكەسى به هەلەو بى ئىيازى كوشتن كەسى به بەردى يان تىرى يا گولەيە به ئاراستەى شتى جگەى ئادەمىزاد بكا كەچى بەرى پىاوى بكموى و بىكوژى، لەو كاتانەدا ناكورژى. بەلام پىويستە لەسەر خزمانى مىراتبەرى پىاو كۆزەكە لە جگەى باوك و منالانى خويىكى سوك بدن به مىراتبەرانى كورژاوەكە... خويى سوك برىتيە لە سەد هوشتر (۲۰) سەريان پىيان نايىتە چوار سالتە (۲۰) سەريان پىيان نايىتە پىنج سالتە (۲۰) سەريان پىيان نايىتە سى سالتى مېنىەيشن (۲۰) سەريان نىرېن و پىيان نايىتە سى سالتى (۲۰) سەريان پىيان نايىتە دوو سالتى، جگەى ئەو (۲۰) سەرە ئەبى هەموويان مى بن، ئەگەر هوشتر نەبوو ئەبى نرخەكەيان بدرى لە خويى، ئەو بەشە خويى ئەكرى به سى كەرتەوہ بۆ ماوہى سى سالت لە كۆتايى ھەر سالتىكا بەشىكيان ئەدرى به مىراتبەرانى كورژاوەكە.

۳- ئىيازى هەلە، يانى وىنەى ئىيازى كوشتن (شبه العمد) يا (عمد خطأ) ئەمەيە كەسى پەلامارى كەسى تر بدات بۆ لىدانى، ئەك بە ئىيازى كوشتن بەھۆى شتىكەوہ بە زۆرى نەيىتە ھۆى كوشتن، وەك تۆلە دارىكى بچوك يا بەردىكى زۆر بچوك كەچى بەو شتە ئەو پىاوە كورژا، لەو كاتانەدا ئەو پىاوانە ناكورژىتەوہ. بەلام پىويستە لەسەر خزمانى به وىنەى بەشى دووھم واتە (العاقلة) خويىكى گران وەك لە بەشى يەكەمدا باسكرا بىدەن بە مىراتبەرانى كورژاوەكە لە ماوہى سى سالتا.

بۆ زانين: خويى ژن نىوہى خويى پىاوە. خويى جگەى موسلمان لە گاورو لە جولەكە سى يەكى خويى موسلمانە، خويى ئاگر پەرست پىنج يەكى خويى موسلمانانە. خوين لەم سى جىگانەدا ھەر ئەبى خويى گرانبى (۱) كوشتن لەنپو شارەوانى مەكەى پىرۆزدا (۲) كوشتن لە مانگەكانى زىلقەعیدە. زىل حجە. موحرەم. رەجەب. يانى (الأشهر الحرام) (۳) خزمان وىنەى براو مام و ئامۆزا ئەبى خويى گرانيان بۆ بدرى.

كوشتن بەھەر شىوہە بى پىويستە لەسەر پىاو كۆز بەندەيكى باوەردارى بى شورەبى ئازادبكا، ئەگەر بەندەى دەست نەكەوت ئەبى دوو مانگ لەسەر يەك بەرۆزو بى، ئەگەر نەيتوانى رۆزو بگرى لەبەر پىرى و نەخۆشى پىويستە لەسەرى خواردن بدا بە شەست كەسى ھەزارى باوەردار جگەى ئەوہكانى ھاشم و مولىب.

تەفسىرى زمانكۆبى

پنجمه ﴿﴾ دهسته له هاورپکانی خوی به سهرۆکایه تی ئوسامه ی کوری زیدی ناردنی بۆلای هۆزی بهنی زهمر توشیان بوو به تووشی پیاویکه وه ناوی میرداسبو له گه ل ژماره یه مه ردا وایان زانی بی باوه ره . میرداس سلاوی لی کردن به ووشه ی دروشمی نیسلام و باوه ری هینا که چی نه وان کوشتیان . به بیری خویان وایان نه زانی میرداس نه یه وی به و ووشانه خوی رزگار بکا له کوشتن و به دل پروای نه هینا وه .

کاتی پنجمه ﴿﴾ به و روداوه ی زانی زوری لاگرانبوو، لومه ی زوری کردن .
فهرمووی: دلتان در ی بران درو نه کا . به و بزنه وه خوا فهرمووی:

يٰۤاَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا اِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَتَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا
لِمَنْ اَلَقَۤى اِلَيْكُمْ السَّلٰمَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ
عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللّٰهِ مَغَانِمُ كَثِيْرَةٌ
كَذٰلِكَ كُنْتُمْ مِّنۢ قَبْلُ فَمَنْ اَلٰهُ عَلَيۡكُمْ
فَتَيَّنُوا اِنَّ اِلٰهَ كَاۡنَ بِمَا تَعۡمَلُوۡنَ خَبِيْرًا ﴿٩٤﴾

﴿ يا ايها الذين آمنوا اذا ضربتم في سبيل الله فتبينوا ﴾ نه ی کهسانیکی نه وتو باوه رتان هینا وه هه ر کاتی ئیوه رۆشتن به سهر زه ویداو چونه ده ره وه بۆ جهنگ کردن له رپگه ی نایینی خوا دا، دوا یی ئیوه داوا یی رونه کردنه وه ی نه و شته بکه ن توشتان نه بی و پرسیا ری

چونیتی نهو شتانه بکهن، پهله مه کهن و له سهر خوږن له ههموو کاریکا، گومانان له کهسی پهیدا کرد کوتوپر مهی کوژن و ایزانن بی باوهړه.

﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا﴾ وه نیوه مه لین به کهسی فری نه دا بولای نیوه سلاو کردن: تو باوهړدارنیت، به وینهی موسلمانان تماشایان بکهن له قازانج و له زیاندا لهم جیهانه دا، نه پنی نهو که سانه پیوهندی به خواوه هدی به تنها.

﴿تَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ نیوه داوای دارایی براوهی جیهان بکهن بهو کارانه تان. نهو فهرمودانهی پیشو و امان پیشان نه دهن نهو شتانه پالتی به وانه ناوه بو کوشتنی نهو پیاوه دهست به سهر گرتی سامانی کهی بووه، به زوری ناده میزاد بویان دهر که و توه زور بهی نهو کارانه نه کرین له لایه نه هندی که سهوه زور له چاکه و راستیه و دوورن که چی وا پیوسته پشت به خوی مه زن به ستن و ایزانن نهو سامانهی لای خوایه نایه نه ژماره، وه خوا نه فهرموی:

﴿فَعِنْدَ اللَّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ﴾ دواپی لای خوا هدی سامان و پیت و فهری زور که پشان به خشی، نه بویه چاوتان نه بریایه نهو دارایه که مهی نهو پیاوه تان له سهر کوشت که به بری خوتان و اتان دانابو بی باوهړه و نه یه وی خوی رزگار بکا بهو سلاوه.

لهم سهرده مهی نیمه دا کاتی جهنگی ئیران و عیراق دهستی پی کردبوو، جهردهو به کری گیراوانی همدوولا شه وانه دهر نه چون و دانیشتوانی بی تاوانیان نه کوشت شناسنامه و ناویشانی نهو کوژراوانه یان نه هیناوه بولای کار به دهستانی خویان، جاری وایش نه بوو سهره کانیان نه هینا بویان ته نها بو نهوه نه ندازه یکی کهم پاره یان بدهنی، بهو بونهوه نهو هژراوانه یان نه کوشت گویا دوزمنی کار به دهستانی خویان. به لام فریان به دوزمنه و نه بوو به لکو دوستیان بوون، زور جاران دهر نه کهوت که خزمی خویانن.

﴿كَذَٰلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ﴾ نیوه ههروه که نهو پیاوه بوون له مه بهرو بت پهرستوون، له پاشا نیوه چوونه نیو ئیسلامه و به وینهی نهو ووشهیه نهو پیاوه کوژراوه و وتی، پیغمه ر

﴿٤﴾ ئەو گفتوگۆیه‌ی لی وەرگرت، دوا‌یی خوینی پارێزراو دارایی دەست لی ئەندەرا. ئەبوابە ئیوه وەرتان بگرتایە لەو کوژراوە شتی پێغەمەر وەری گرت لە ئیوه. زۆرتەری کەس داوا ئەکەن لە جگە‌ی خویان بەبەشی رازی بن، کەچی خویان بە بەشی زۆر نە‌ی رازی نابن.

﴿٥﴾ فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوا إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٥﴾ دوا‌ی باوەڕهێنانی ئیوه خوا چاکەو بەخشنده‌ی خۆ‌ی دا بەسەر ئیوه‌دا بە وەرگرتنی ئیسلامیتان و ئیوه‌ی کرد بە هاو‌پێ‌ی پێغەمەر تەن‌ها بە ووشە‌ی شایه‌تیمان، خوین و دارایتان پارێزراو بیانوتان وەرگیرا، دوا‌یی ئیوه بۆ لەمەو پاش پەلەمە‌کەن و هەموو شتی روون بکەن‌ه‌وه، سزای هیچ کەس‌ی مە‌دەن بە گومان و بە گۆت‌ره‌کاری.

بەرستی خوا ناگاد‌ره بە شتی ئیوه ئەیکەن، ئەزان‌ی چ شتی پال‌ی بە ئیوه‌وه ناوه، ئەزان‌ی ئیوه شایه‌نی چ جۆ‌ره پ‌رس‌پاری‌کن.

زانایان لەم ئایه‌ته پ‌ی‌ڕۆ‌زه‌دا دوو فەرمان‌ی دەستووری و یاسایان دەر‌هێ‌ناوه:

- ١- پ‌ی‌ویسته روون کرد‌نه‌وه‌ی هەموو شتی، بە تاییه‌تی ئەو کارانه‌ی پ‌دیوه‌ندیان بە فەرمانه‌کان‌ی ئایینه‌وه هه‌یه، بە تاییه‌تی تر لە ر‌ژاند‌نی خوینی ئاده‌م‌یزادو دارایی ئەوانه‌وه.
- ٢- هەرکەس‌ی ووشە‌ی دیاری ک‌را‌وی ئیسلام‌ی بە‌ده‌مدا هات و ووت‌ی: من موس‌لمانم، ئەو کەس‌ه بە موس‌لمان دانه‌ی‌ئ‌ی، وەك موس‌لمانان تەماش‌ا ئەک‌ر‌ین لە باره‌ی ژن ه‌یتان و میرات وەرگرتن و شتی تره‌وه لەو شتانه پ‌یدا ئەبن لەسەر ئاشک‌راکرد‌نی ئیسلامه‌تی. بە‌لام نه‌ی‌نی د‌لت‌ی ئەو کەس‌ه ئەدر‌یت‌ه‌وه دەست خ‌وای مە‌زن.

خ‌وای مە‌زن لە ئایه‌تی پ‌یش‌و‌ودا سە‌زه‌نش‌تی ئەو کەسانه‌ی کرد ئەو پ‌یاوه‌یان کوشت لەو کاته‌دا باوه‌ری خ‌و‌ی دەر‌پ‌ری بە س‌لا‌وکردن. لەمەو دوا‌یش باس‌ی گه‌وره‌ی جه‌نگ‌مان بۆ ئەکا لەبەر ئایینی ئیسلام، بۆ ئەوه‌ی پاداش‌تی گه‌وره‌ی لە ک‌یس خو‌یان نە‌دەن کە جه‌نگ‌اوه‌ران ئەیاندر‌یت‌ن، پ‌له‌و پایه‌ی ئایینیان کەم نه‌یت‌ه‌وه، باس‌ی ئەوه‌یش‌مان بۆ ئەکا

هه ندی له هاوریکانی پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ له جهنگی ته بوکدا دواکهوتن، بیانویش لهو کهسانه وهرگیرا که بیمار و نه خوش بوون و پهك کهوته بوون. بۆرون کردنه وهی نهو مهبهستانه خوا فرمووی:

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩٥﴾ وَرَحْمَةً وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٩٦﴾

موسلمانان له باره ی جهنگ کردن له ریگه ی خوادا سی بهشن:

۱- نهو کهسانه دووابکهن له جهنگ له سهر بیانویکی تایه تی و دهستوری، وهك کویری و شەلی و پیری و نه خوشی و چه ندین هۆی تر، خواوهنی نهو بیانوانه بیانویان لی وهرته گیرئ و پاداشتیان نه دریته وه به مهرجی باوهرداری بی خهوشن سهرکهوتن و خواوهنی چاکهیان لا خوشی له ناخی دهرونیانه وه، به راستی لایان وابی نه گهر ساغ بوونایه هاوبهشی جهنگا وهرانهیان نه کرد له جهنگدا.

۲- نهو کهسانه ساغن له موسلمانان. به لام له لای پیشه وای نایین و سهروك بهرگریه کانه وه بانگی ههموو موسلمانان کراوه به ههلسان بۆ جهنگی بی باوهران، له بهر هۆی تایه تی موسلمانان پیوست کراوه هیچ کهس له وانه ساغن و منال نین نابی خویان.

دواجن له جهنگ کهچی هندی لهو کهسانه خوځان نهشارنهوه له جهنگ کردن، نهو جوړه کهسانه بیانویان لی وهرناگیرئ، پیوسته سهرزدهشت بکړین و شایسته سزایشن، له بهر نهو هی پشیمان کردوته جهنگی رهواو یاخی بوون له فرمانی پیشهواو خوځان، نهو جوړه کهسانه هیچ جوړه ریژیکیان بو دانانری بهرانبر نهو کهسانه جهنگیان کردووه به هیچ شیویه.

۳- نه گهر جهنگ کردن پیوست نه کرابوو له سهر هموو موسلمانان و فرمان بو جهنگ دهر نه کرابوو له لایه نن پیشهواو موسلمانانوه. به لام نهوایه هندیکیان خوځانیان ناماده بکراویه بو جهنگ کردن و مهبسته که بهوان پیک نه هات و پیوستی به هموو موسلمانان نه نه کرد لهو کاته دا بیان لهو کهسانه وهر نه گیرئ ناچن بو جهنگ کردن له کاتیکدا هندی تریان بو نهو پیوسته جهنگیان کردوه نهوانه جهنگیان کردووه ریژیان نه درئ به سهر دانیشواندا هدر چهنده گونا هباریش نابن، چونکه نهو دانیشوانه تمه لیان نه کردوه که خوځانیان له جهنگ که نار دای. خوی مه زن له بازهی هردوو تاقمه کهوه نه فرمانوی:

﴿ لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ غَيْرُ اُولِي الضَّرِّ ﴾ بهرانبرو یه کسان نن نهو کهسانه ی ساغن و دانیشتون له خانه ی خوځانا و باوه داریشن و پیوست نیه له سهریان جهنگ کردن جگهی نهو کهسانه خاوه نن نازارن وینه ی نه خوش و شهل و کوپرو پک که وتوه کان.

﴿ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ ﴾ وه کهسانی جهنگ نه کهن و خوځان ماندوو نه کهن، به تایه تی جهنگیان له سهر پیوست نییه. به لکو پیوسته له سهر نه مان و جگهی نهوانیش. به لام نه مان به دلسوزی زورتری خوځان به تنها بهو پیوسته هلساون و پیوسته کهیان به نهجام گه یاندووه موسلمانان مهبسته کهیان بو نهجام دراوه، به بونهو هی دلسوزی نهوانه وه پیوسته که له سهر دانیشوانیش هه لگیراوه جهنگیان کردووه به تنها له ریگهی خوادا به دارایی و چهک و تهاقی خوځان که بو جهنگاوه رانیان ناماده کردووه،

به لهشی خۆشیان که له پانی جهنگدا خۆنریان دهرخستوه بۆ کوشتن، به لای کهمهوه بۆ برینداری، نهو کهسانه بهم شیوانهوه چۆن بهرانهر نه کرین له پاداشت و ریزداو له گهل نهو کهسانه دا لهش پهروه رن و به ته مهلی دانیشتون. له باره ی نهو کهسانه وه جهنگیان به دارایی و به لهشی خۆیان خوا نه فهرموی:

﴿فَضَلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَائِدِينَ دَرَجَةً﴾ ﴿خو ریزی نهو کهسانه ی داوه جهنگ کهرن به دارایی و به لهشی خۆیان، به تنها له سهر نهوان پیویست نه. به لام دلسۆزی خۆیان دهر نه برن به سهر نهو کهسانه ی دانیشتون و نه چوون بۆ جهنگ کردن به پله و پایه یکی زۆر گهوره، وهك دهست کهوتنی تالان و سهر کهوتیان به سهر دوژمنانی خۆیان و پاداشتیکی زۆر گهوره له پاشه رۆژدا، نهو ریزه ییش له بهر نهوه به که به تنها په لاماری دوژمنانی ئیسلامیان داوه، ههر چهنده تا قمه دانیشتوانه کانیش سزایان نادری لهو کاته دا تا قمه خاوه ریزه کان بهو پیویسته هه لساون و به مه بهسته که گه یشتون.

﴿وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى﴾ وه هه موو تا قمی له دانیشتوان و له جهنگ که ران خوا به لیتی داوه پێیان پاداشتیکی شیرنر که نهو ییش چو نیانه بۆ به هه شت. به لام پله ی زۆر تر بۆ به کیکیان له بهر نهوه به کرده وه یان زۆر تر له ریزگی ئایینی خوادا، بۆ به خوا دووپاتی نه کاته وه، بۆ نه وه باشتر خۆیان ناماده بکه ن بۆ جهنگ کردن و خۆیان په نانه ده ن، نه فهرموی:

﴿وَفَضَلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْعَاقِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا دَرَجَاتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ وه خوا ریزی جهنگ که رانی داوه به سهر دانیشتواندا به پاداشتیکی گهوره که بریتی به له چه نندین پله له جیگا کانی به هه شتیان، پله یه یکی تنها له لای خوا وه چاک تر له هه موو جیهان و نهو شتانه ی له ودا به. که واته چه نندین پله نه بی چه نده چاک تر بی. خوا له وان خوش نه بی به لی خوشبو نیکی زۆر گهوره، میهره بانیان له گهل نه کا به میهره بانیکی زۆر گهوره، خوا خوش نه بی له گونا ه ی به نده کانی خۆی، میهره بانه ریزی به نده کانی خۆی نه گری به شتی به لیتی داوه به وانی بدا.

موسلمانان دوو کۆچیان له مه که کردوو: یه که میان بۆ حه به شه به پینچ سال دواى بوونی پیغمهر به فروستاده ی خوا، دوو هه میان بۆ مه دینه سیژده سال. دواى بوونی به پیغمهر ﴿﴾ هۆی نهو کۆچ کردانه ییش نهو بهو که باوه داران دور بخزینه له ناو چون و بچه جیگه یه به ئاسوده یی بژین، هه تا بتوانن نه خشه ییکی رێک و پێک دامه زڕین بۆ جهنگ کردن له رێگه ی ئایینی خواداو، نه هیشتی کاری خراب له زه ویدا، بهو کۆچ کردنه ریزی ئیسلام سه رکه وئ به سه ر دوژماندا، نه گهر کۆچ کردن نه بوايه روناکی ئیسلام نه کوژرایه وه نه بوو به خوڵه میش و با نه ی برد، هه ر له بهر مه به ستی سه رکه وئى ئایینی ئیسلام پیغمهر کۆچی کرد له مه که وه بۆ مه دینه، فه رمانی دا به موسلمانانیش بۆ کۆچ کردن، زۆربه یان کۆچیان کرد، تا قمیکیان له مه که مانه وه بۆ پاراستی دارایی و سودی خوڤیان، چونکه بت په رستان هه رکه سی کۆچی بکرایه نه یان نه هیشت هیچ شتی له سامانی خوڤیان بینه ده ره وه، نازاری زۆریشیان نه دان، ئایینی خوڤیانان لی قه دهغه نه کردن، نه وانیش نه یان نه توانی بهرگری له خوڤیان بکه ن. به لام له لایکی تروه نه یان توانی خوڤیان رزگار بکه ن و کۆچ بکه ن و به سه ر به ستی بژین و نه یان چه وساندنا یه وه، به ته وایش ئایینی خوڤیانان بهر دایه ته سه ر به هۆی کۆچ کردنه وه له وولاتی دوژمانه وه بۆ لای وولاتی موسلمانان و جیگه ناسایش، له مه دینه له خزمهت پیغمهردا بجه سیته وه، له بهر نه وانه ی پشوو خوا قه دهغه ی کرد له سهریان مانه و یان له وولاتی بی باوه راندا، له سه ر زمانی فریشته ی گیان کیش سه رزه نشت نه کرین و خوا نه فه رموی:

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّيْنَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ

ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ

قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَسِعَةً فَهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَٰئِكَ مَأْوَهُمْ

جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾ إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ

تهفسیری زمانا کۆبی

وَالنِّسَاءَ وَالْوِلْدَانَ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴿٩٨﴾

فَأُولَٰئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٩٩﴾

وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاعِمًا كَثِيرًا وَسَعَةً

وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ

فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٠﴾

﴿إِنَّ الدِّينَ ثَوَافُهُمُ الْمَلَاحِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ﴾ به راستی که سانیکی نه و تو فرشته کان گیانی نه و انیان کی شاهو نه و که سانه ستمیان له خویان کردوه به و از هینان له جهنگ کردن و له گۆچ کردن بۆ ولاتی نیسلام و مانده و هیان له و ولاتی بی باوه ری به سهر شوری و به زیان گه یاندن له پیوستیه کانی ناین.

﴿قَالُوا فِيمَا كُنْتُمْ﴾ فرشته کان به و که سانه هیان نه و ووت کۆچیان نه کردبو به سهرزه نشت کردنیان: له شتیکا بوون له باره ی ثابتانه وه له تا قمی موسلمانان بوون یاله تا قمی بت په رستان؟

نه و پرساره ی فرشته کان له ناوه رۆکا بۆ نه وه نیه فرشته کان نایزانن و ولامیان نه و ی. به لکو بۆ سهرزه نشت و کپ کردنیانه له سهر نه و کرداره له سهری بوون که دواکه و ترون له کۆچ کردن له گه ل کۆچ که ران که فهرمان به رداری پیغمه ربوون له نه خشی له ناو بردنی بت په رستان و به رز کردنه وه ی فهرموده ی خوا.

پرسار/ نایا سهرزه نشت کردنی نه و فریشتانه له کاتی گیان کی شاندا بووه یا له پیشه وه یا له دوا ی گیان کی شان؟

وه لَام/ زانیی نهو پرسیاره خوی مهزن پرونی نه کردووه ته وه، چاك وایه ئیمهش بی دهنگ بین بروای بیگومانمان هه بی به بوونی نهو پرسیاره هه کاتی بوئی.

﴿قَالُوا مُسْتَضْعِفِينَ فِي الْأَرْضِ﴾ کۆچ نه کردووه کان وه لَامی فریشته کانیاں دایه وه ووتیان: ئیمه لاواز بووین و نه مان تووانی کۆچ بکهین له زهویی بی باوه ران، نه مان نه توانی پتووستیه کانی ئاین دابه زینین، چونکه بت پهستان نازاریان نه داین، دواپی فریشته کان نهو بیانویهان وه نه گرت له وان.

﴿قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَا جُرُوا فِيهَا﴾ فریشته کان له پروی کپ کردنه وهی دهنگیان ووتیان: ئایا زهویی خوا فراوان و زۆرتنه بوو، دواپی ئیه کۆچتان بکردایه له زهوی مه که بۆلای هه ریمێ تر که بتان توانیایه ئایینی خۆتانتان راوه ستانایه، وینهی کۆچ بۆ حه به شهو مه دینه. نهو گفتوگۆیه له نیوان فریشته کان و نهو که سانه دا باسکران گه وه ره ترین به لگه یه له سه ر نه وهی خوی مه زن سزای تاوانباران نادا له پاش سه لماندن و تهوا کردنی به لگه نه بی به سه ر یانه وه به جوژی بی تاوانباران بیانویان به ده سه ته وه نه مینی جگهی میهره بانی خوا که هه موو بونه وه ران نه گریته وه.

﴿فَاُولَٰئِكَ مَاوَاهُم جَهَنَّمُ وَسَاعَتْ مَصِيرًا﴾ دواپی نهو تاومه کۆچیان نه کردووه جیگهی نه وان له روژی دوایدا دۆزه خه، دۆزه خ خراب جیگه یه که نه گه رپته وه بۆلای.

پاش نه وهی خوی مه زن هه ره شهی کرد لهو که سانه دواکه ووتوون له کۆچ کردن، نهو که سانه ده ره کا لهو هه ره شه یه که خاوه نی بیانوون له سه ر نه خو شی و نه بوونی تفاق بۆ کۆچ کردن، وهك خوا نه فه رموی:

﴿إِلَّا الْمُسْتَضْعِفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا﴾ مه گه ر نهو که سانه سزایان نادری لاوازو بی هیرن له پیاوان و منلان توای چاره یه کیان نه بی بیدۆز نه وه بۆ ده رچون و که ره سه ی کۆچ کردنیان بۆ پیک نایه، وه رینگه شاره زانی و بۆیان هه لئاسوری له مه که وه ده رچن بۆلای مه دینه، نه له لایه ن خۆ یانه وه، وه نه لایه نی تر وه رینگه یان ده ست نا که وی بۆ کۆچ کردن.

﴿ فَأُولَٰئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَفْوًا غَفُورًا ﴾ دواپی ئەو بێ تواناو خاوەن بیانوانه شایستهیه خوا لهوان ببوری. وشه‌ی لی بوردن ئەوه‌مان پیشان ئەدا که وازه‌یان له کۆچ کردن یه‌ک جار ترسناکه به‌جۆری ئەوانیش خاوه‌نی تواناین جیگه‌ی مه‌ترسین نه‌گهر لی بوردنی خوا نه‌بێ، خوا لی بوردن و لی خوشبوونی زۆره‌ بۆ ئەو که‌سانه‌ی خاوه‌نی بیانون. زانایان لایان وایه ئەو ئایه‌ته به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئەوه که موسلمانان قه‌ده‌غه‌یه له‌ وولاتی بێ باوه‌رێدا دانیشن له‌و کاتانه‌دا نه‌یان ئەتوانی خۆیان راوه‌ستین، ئیتر با ئەو جیگه‌یه نیشتمانی خۆیانی، سامان و دارایی زۆریشیان له‌وی دا هه‌بێ.

به‌لام ئەمڕۆ به‌ ئاگاداری هه‌موو دانیشتمان و هه‌موو موسلمانان جیگه‌یه ده‌ست ناکه‌وی کۆچی بۆ بکری و چاکتری له‌ شوێنی خۆی بۆ ئاین په‌روه‌ری، چونکه به‌ گۆره‌ی تاقیکردنه‌وه، کاربه‌ده‌ستانی ئیستای به‌ ناو موسلمان به‌ هیچ شیوه‌یه به‌رگری له‌ یاسای قورئان ناکهن، بگه‌ر له‌ کۆششده‌ان بۆ روخاندنی ده‌ستوری ئیسلام، ئاین باوی نه‌ماوه لایان.

هه‌موو ئاواتیان په‌گه‌ز په‌رستی و نه‌ته‌وه‌و هه‌رێم په‌رسته. ئەوانه‌یان ئوروپاین ئوروپایتی نه‌که‌ن له‌ گه‌ڵ جگه‌ی خۆیان، هه‌رێم په‌رستی نه‌که‌ن له‌ گه‌ڵ هه‌رێمه‌ عه‌ره‌به‌کاندا جگه‌ی عه‌ره‌به‌کانیش هه‌رێم په‌رستی نه‌که‌ن، به‌ تابه‌تی ئێرانی‌یه‌کان ئەو که‌سه‌ی شیعه‌ نه‌بێ به‌ موسلمانان دانائین. رژیمی تورک تورک په‌رستی نه‌که‌ن، ئاینی ئیسلام ئاینی په‌رسی رژیمه‌که‌یان نه‌، بیروباوه‌ری ماسۆنیه‌ زاویه‌کانیان کردووه به‌ په‌یره‌و پرۆگرام بۆ خۆیان، زوربه‌ی رژیمی موسلمانان بیروباوه‌ری بیگانه‌کان و بت په‌رستان و خاچ په‌رستانیان کردووه به‌ یاسا بۆخۆیان. کاربه‌ده‌ستانی وێنه‌ی شیوعیه‌کان پاره په‌رستن، رژیمی زاوێنی له‌بیروباوه‌ردا له‌ بت په‌رسته‌کانه‌وه‌ نزیکن. که‌واته ئەوه‌ی مابێته‌وه‌ بۆ ئاده‌میزادانی ژیر نه‌مه‌یه: قورئان و فه‌رموده‌ی پیغمه‌ر ﴿ ﷺ ﴾ بکه‌ن به‌ یاسا بۆخۆیان. پیویسته له‌سه‌ر هه‌موو که‌سێ له‌هه‌ر وولاتی هه‌ن خوا په‌رستی خۆیان بکه‌ن به‌و جۆره‌ی خواو پیغمه‌ر فه‌رمانیان

بی داوه نه گهر واز له نایینی ئیسلام بهیئن ههر خوځیان بهرپرسیارن لای خوا. به لام ههر شتی له توانایا ههیه له ناموزگاری کوتایی لی نه کهن بهو جوړه ی بویان نه لوی.

پرسیار/ نه گهر کهسی نه یزانی له وولاتی موسلماناندا یا جگه ی شوینی خو ی دانیشی له وانهیه سهر بکیچشی بولای واز هیئان له پیوسته نایینه کان. نه که ههر له بهر نه وه ی قه دهغه ی لی بکه ن. به لکو چهند هویه تر نه بوونه هوی واز هیئان له پیوستیه کانی نایین له بهر لاوازی بهرگری و بوونی شتی رینگه بگری له کاری پیوستی نایینی وه ک جیگه ی کاری خراپه کردن، نایا پیوسته له سهری کوچ بو جیگه یه تر بکا؟

وه لام/ ههر کاتی نه زانری که به راستی کوچ کردن و رویشتن بو ههر شوینی بی، نیتر وولاتی بی باشاری، بازارپی با کوړگایه، نه بنه هوی واز هیئان له پیوستیه کانی نایین، نه بی نهو کهسه نه چی بو نهو جیگه یه، نه گهر لهو جیگه یه دا نه ی توانی کاری نایین راوه ستی کچی بو بکا.

نه گپ نه وه پیاوی ناوی جهنده ی کوری زه مره بو، کاتی بیستی نایه تی کوچ کردن هاتو ته خواره وه ووتی به کوره کانی سویندم به خوا شهو له مه که ناکه مه وه، نه بی بچمه دهره وه من لیږه نه ترسم، نه خوشیگی گرانی گرتبوو کوره کانی بردیانه دهره وه له ریگادا مرد. بهو بو نه وه ی خوی مه زن فهرموی:

﴿وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاجِمًا كَثِيرًا وَسَعَةً﴾ وه ههر کهسی کوچ بکا بولای رینگه ی بهرستی خوا، ولامی فهرموده ی خوا بداته وه وواز له ولاتی بت بهرستان بهیئ له بهر بهرستی خواو به شداری کردنی موسلمانان، نهو کهسه دهستی نه کهو ی جیگای زورو نارامگا له زه ویدا و ناشکرا کردنی نایین، له دوژمنان جوئی بیته وه وه بالای نهوانیش گرانی، نهو زهوییه مه دینه یه و، دهستی نه کهو ی خواره ده مه نی و زور نه توانی نایینی خو ی دهربری. به راستی روژی و فهر و پیتی خوا په یوه ندی به جیگه یه کی تاییه ته وه نیه، کوچ کردن نایته هوی بی بهش بوون له روژی خوا، ولاتی خوا بهر بلا وه

رۆزی خوا له ههموو جیگهیه ههیه، بهخشندهی خوا نایه نه ژماره، ههژارانی وا هه ن دارایی و سامان و پلهی وایان دهست نه کهوئ لهو جیگانه کۆچی بۆ نه کهن که له ولاتی خویانا به خهویش نهیاندیوه. نمونهی ئهو جوړه کهسانه زۆرن نایه نه ژماره. کهواته ئهوانهی دانیشتوی مه که بوون کۆچیان بکردایه رۆزی و سامان و و پلهو رێزی زۆرتریان دهست نه کهوت. به لوت سۆلانهوهی بت پرستان کهچی کۆچیان نه نه کرد بهی نرخی و سهرشۆری چهوسانهوهی دوژمنان رازی بون، ئهو شتانهیان به چاکتر ئهزانی له لی بوردنی خوا.

﴿ وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ ﴾ وههر کهسی بهیته دهروه له خانهو نیشتمانی خوی کۆچ بکا بۆلای خواو بۆلای فروستادهی خوا له پاشا بهر لهوهی بگاته جیگهی مهبهستی خوی ئهو کهسه مرد له رینگه دا با له بهر ده رگای خویایی. ﴿ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ﴾ دواپی بهراستی پاداشتی ئهو کۆچکه ره پهیدا بووه بهوهی بهلێنی خوا بۆی. پاداشتی خوا پیدا بهو کهسه نهی چهنده زۆری به هوئ کۆچ کرد نهوه پاداشتی کهوتوه ته سهر میهره بانی خوا.

﴿ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴾ وه خوا لی خوشبوونی پی پایانی ههیه بۆ گونا هباران، به تایه تی بۆ ئهو کهسانه کۆچیان دواخستوه، خاوهنی بهزهیی و میهره بانهو بۆ ئهو بهندانهی خوی نیازیان پاکه.

فهرماندانی ئهو تایه ته ته نهها کۆچ کردن ناگریتهوه. به لکو ئهو کهسانهیش نه گریتهوه خویان ماندو بکهن به نیازی پی گه دهوه بۆ کردنی ههمو چاکهیهو بۆیان نهلوئ بیکه ن. بیگومان خوا به تهواوی پاداشتیان بۆ نهنوسی به هوئ گه وهیی و میهره بانی خویهوه.

هه ندی کس گومانیان وایه مهبهستی یه کهم له کۆچی پیغه مهرو موسلمانان ههر ته نهها بۆ ئه وه بووه رابکه ن و هه لپین به تایه که یانه وه که خوا له چنگی بت پرستان و نازاردانی نهوان رزگاریان بکا که رینگه یان لی نه گرتن بۆ به جی هیتانی پیوسته ئاینیه کان. واته به

وینەى ئەو كەسانە خوا پەرستى ئەكەن و پەنا ئەبەنە مزگەوت بۆ نوێژ کردن هەتا گويان
 لە قېرە قېرو گالە گالە نەبێ پێویستە ئەو گومانبەرانە بزائن کۆچ کردنى پێغمەمەر ﴿ﷺ﴾
 دورتر و قوت ترە لەو شتەى ئەوان ئەيزائن، ئەو کۆچ کردنە سەربارى ئەو شتەى بە چاو
 ئەبێزان بۆ نەخشەىكى دارپێژراو بوو پێشەکیەكى پێغمەمەر ﴿ﷺ﴾ بیری لى کردبوو کە
 بپێتە هۆى بنەبر کردنى بى باوەرى و لە ناوبردنى بت پەرستى، بۆ پەرەسەندنى ئالای
 ئیسلام، ئەک لەبەر ترس و بیر کردنەوه. بەلکو وینەى لەشکرى بە کارەمایى پێشەواکەى لە
 پەناى گەرمەى جەنگدا لەلایکەوه بۆلایەتر بپروا، لەناو کاودا دوژمن پى ئەزانى و
 پەلامارىكى پێچەوانەو چاوەروان نەکراو بداو دوژمن تەفروتونا بکا بە جوړى جارى تر
 سەر هەلنەدەنەوه.

ئەوهو پێغمەمەر ﴿ﷺ﴾ کە گەشتە مەدینە پەیمانى برابەرتى لە نێوان ھاوڕێکاندا بەست،
 ئەو دلانەى لەوهو بەر ناکۆک بوون لەگەڵ یەكترى بە هۆى رەگەز پەرستى و هۆز
 پەرستىهوه هەیان بوو بەستنى بە یەكەوه کردنى بە براى ئایینى، لە دوایدا پێغمەمەر (د.خ)
 ھانى مۆسلمانانى دا بۆ جەنگ کردن و بەرگرى لە خۆیان و بوون و باوەریان. بەلێنى
 دانى بە بەهەشتى بەرین بۆ کۆژراوانى جەنگ ئەبى، رێزو سەربەستیش بۆ ئەو کەسانەى
 ناکۆژرین.

کاتى وانهو فەرمودەکانى پێغمەمەر ﴿ﷺ﴾ جینگەى خۆى گرت لە دەرونى بى گوماناندا
 دەستى کرد بە چەکار کردنیان و پێک ھێنانیان بە دەستەو لق و فەرماندەو ھێزى
 سەربازى، ئەى ناردن بەم لاو بەولادا، زۆرجاران پێغمەمەر ﴿ﷺ﴾ خۆى پێشەواى ئەکردن،
 ئەو کارانەیش ھەموویان بۆ ئەوهوو ئاسایش و خوگرتن و بۆ مۆسلمانان پەیداى، خوشى
 و ئاسایشى بت پەرستان بکەوتە لەرزین، لە دواى ئەوانە جەنگى فراوان و بەربلاوى
 داہەزان، بەو بۆنەوه مۆسلمانان خۆیان و داراییان لەو رینگەیدا بەخت کرد، دەستى
 یارمەتى و سەرکەوتنى خوا پەرهى سەند بۆیان، ووشەى بى باوەرى سەرەو نەخون بوو،
 ووشەى خوا ھەلگراو سەرکەوت.

پیوسته نهو کاربه دهستانه خویان به موسلمان نه زانن، بیر له ناموژگاری و نه خشی ی پیغمهر بکه نه وه و په پرهوی بکن و بیکه نه به روناکی به رده می خویان، ده ست بده نه برایتی به کتری. دلی خویان پاک بکه نه وه له کینه و له بی باوه ری و خو هه لکی شان و دوستایه تی بی باوه ران، ره گزو هدریم و چینایه تی په رستن له دلیایانا فری بدهن، گفتوگوی خویان به ران به ره دوزمنانی خویان بکه نه به یکه، واز له خاچ و چه کوش و نه ستیره ی شمش سوچ په رستن به یتن، جیاوازی نیوان عه رب و کوردو تورک و فارس و نورو واز لی به یتن و رو بکه نه وه قورنان، خو نه گهر له یاسای قورنان لادهن توشیان نه بی به توشی دوزمنانی خویانه وه، بهو بونه وه دوزمن به ناواتی خویان نه گهن، ئیتر بیانه وه یان نه یانه وه، خوا نابرویان نه باو خویان به خویانه وه خه ریک نه کهن.

ناکوکی نیوان رژیمه کانی عه رب له دژی خویان و ناکوکی نه وان و رژیمه کانی تری موسلمان، به تاییه تی جهنگی هشت ساله ی نیوان عیراق و ئیران گه وره ترین به لگه ی نابرو چونیانه، نازانری کاربه دهستان چ سودیکیان ده ست که توه له پشت کردنیان بو ئایینی خواو له رو کردنیان بولای خاچ و چه کوش و نه ستیره ی شمش سوچ؟!.

رژیمی به عسی عیراق نزیکه ی (۱۸۰) هزار ژن و منال و پیرو بی چه کی کوردی به ناو نه نفاله وه زنده به چال کردوه، نزیکه ی پینچ هزار شارو دیهاتی کوردی به مزگه و ته وه روخاندو، جگه ی نه وه ی زور له هزاران بنه ماله ی له که رکوک و خانه قین و موسلدا دهر کردوه ناواره ی کردوون به بیانووی نه وه وه کوردن.

تاقمی له هوزی به نی نه جار پرسیاریان له پیغمهر کرد، ووتیان: ئیمه به سه ر زه ویدا نه سورینه وه نویژه کاغان به چ شیویه بکه یین. خوی مه زن وه لامی دانه وه و فرموی:

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ

فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ

أَنْ يَفِينَكُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿١٠١﴾
 وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ
 مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا
 مِنْ وَرَائِكُمْ وَلَتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا
 فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ
 كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ
 عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ
 أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ
 وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٠٢﴾
 وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٠٣﴾
 فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَى
 جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ
 كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴿١٠٤﴾

﴿وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَضُرُّوْا مِنَ الصَّلَاةِ﴾ وههه کاتی ئیوه چونه وه دهره وه چون بهسه زه ویدا بو کاروان و کۆچتان کرد، یا چون بو جهنگ کردن، یا بو بازرگانی، نهو چونه دهره وه بهشتان گوناھی تیدانه بوو، دواهی هیج کوناھی لهسهه ئیوه نیه که ئیوه ههندی له نویژه کانتان کورت بکه نه وه که چوار پ کاتی بن.

﴿إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْضَحَكُمْ الدِّينُ كَفَرُوا﴾ نه گهر ئیوه نه ترسان زیان به ئیوه بگهیه بن کهسانیکی نهو تو باوهریان نههیناوه به کوشتن و پهلاماردانتان.

بو زانین: ترسان مهرج نیه بو کورت کردنه وهی نویژ، باسکردنی ترس لیوه دا به تایهتی بو پون کردنه وهی هوی هاتنه خواره وه نایته کانه، چونکه به زوری لهو کاتانه دا ترسیان له پهیدا بوونی دوژمن هه بووه پهلاماریان بدن له دهره وهی مه دینه وه، نه گینا کاتی گهران به زه ویدا کورت کردنه وهی نویژ دروسته ترس هه بی یانه؟ به گویره ی فهرموده ی پیغه مهه ﴿﴾.

﴿إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا﴾ به راستی بی باوهریان دوژمنی ناشکران بو ئیوه ناگادار بن زور به هوشیارانه.

﴿وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذْ وَأَسْلِحْهُمْ﴾ وههه کاتی تو له نیو هاور پیکانتای بوی کاتی ترسان له دوژمن، دواهی تو ویست بو نهوان نویژت بکه ی به کومه، لهشکره که بکه به دووبه شه وه، دوا ی نهو پیویسته بهشیکیان له گهل تو راوهستن و نویژه کانیان بو بکه ی، وه نهو نویژه کهرانه پیویسته چه که کانیان هه لگرن له بهر دلتیایی بونیان له دوژمن.

﴿فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ﴾ دواهی کاتی نویژ که ره کان سوجه دیان برد پیویسته نهو به شه که ی تریان نویژ ناکه ن له پشتی ئیوه وه بن و پاسه وانیتان بکه ن، دوا ی نهو ی تاقمه نویژ که ره کان له نویژ بونه وه بچنه وه بو نیو کوری لهشکره که.

﴿وَلَتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يَصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ﴾ وه پیویسته برپون به شه که ی تریان نویژیان نه کردوه و پاسه وانیان کردوه، دوا ی نهوانیش پیویسته نویژ له گهل تو بکه ن.

﴿ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَهُمْ ﴾ وه پیوسته نهوان وه برگرن شتی خویان بی پیاریژن له دوزمن و چه که کانیشان هه لگرن و دای نه نین.

﴿ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَقَفَّلُوا عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ فَيَقِيلُونَ مِثْلَهُ وَاحِدَةً ﴾ ناواته خوازن که سانیکی ئهوتو باوه پریان نه هیناوه نه گهر ئیوه ناگاتان له چه که کان و تفاق و کهل و پهله کانتان نه بوو دوا بی نهوان هه لمه تان بده نی به یه که هه لمه ت و به هه موویانه وه، له نا کاودا په لامارتان بده نی و بتان کورژن و له ناوتان بده ن. که واته نابی به یه که وه نو یژ بکه ن، چونکه دوزمنان خو یانیان مه لاس داوه و چا ورووانی هه ل نه که ن زیانتان بی بگه یه ن.

﴿ وَلَا جَنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى ﴾ وه هیج گونا هنی له سه ر ئیوه نی به نه گهر ئیوه نازارتان توش نه بوو له بهر سه ختی باران چه که کان و کهل و پهله کانتان ته ر نه بوون و قورس نه بوون و نه تان نه توانی هه لیان گرن، یا ئیوه نه خوشبوون له بهر لاوازی چه که کانتان بو هه لته گیرا.

﴿ أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴾ که ئیوه دا بنین چه که کانتان و هه لیان نه گرن، به بۆ نه ی نازارو نه خوشیه وه، ئیوه وه برگرن بیداری خو تان و هوشیاری خو تان بن نه وه ک دوزمن په لامارتان بده ن. به راستی خوا ناماده ی کردوه بوی باوه ران سزایکی نابرو بهر بویان. ئه و رسته یه به لینه بو باوه رداران که سه ر نه که ون به سه ر بی باوه راندا. که واته ئه بی باوه رداران دلیان به هیز بی، وا نه زانن که خوا فه رمانیان بی نه دا ناگیان له خو یانی مانای وایه بی باوه ران سه ر نه که ون.

﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ ﴾ دوا بی کاتی ئیوه له نو یژ بوونه وه دوا بی ئیوه یادی خوا بکه ن به راوه ستانه وه به دانیشن و به راکشانه وه له هه موو کاتی کاو یادی خوا هه ر به ته نها به نو یژ نی به.

﴿ فَإِذَا أَطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴾ دوا بی کاتی ئیوه پشتوتاندا و ترستان نه ما، دوا بی نو یژه کانتان به جی به یتن و دای به زین به ته وای به چوار ر کاته وه به هه موو مه رجه کانیه وه. به راستی نو یژ له سه ر باوه رداران

پيويستىكى خاوهن كاته، هممو نويزى كاتيكي تاييه تي بۆ دانراوه، پيويسته لهو كاتانه دا بگريڻ و كۆتايى بى نيهو بيان كهن.

بۆ زانين: له هيچ كاتيكا به هيچ شيويه نويز نه كردنى بۆ نيه، ههتا له كاتي جهنگ و نهخوشي و ترسيشدا پيويسته هممو ئادهميزادىكى بالغ و ژير به گويرهى تواناي خويان نويزه كانيان بگهن بهراوهستانهوه بى يا به دانيشتهوه و به پالتهوه بى.

بۆ ئاگادارى: دروسته بۆ كاروان و گهروك كورت كردنهوهى نويزى چوار كاتي بهم پينچ مهرجانهى خوارهوه:

۱- پيويسته ماوهى كاروانى گهشتهكهى يهك سهر له (۸) ميل كه يهكسانه به (۸۱) كيلومترى تهواو به بى كه مى.

۲- پيويسته نهو نويزانه كورت نهكريتهوه له كاتي خويانا بن، كاته كه يان به سهر نهچوبى يانى نويزى نهكراو له كاتي دانيشندا له كارواندا كورت ناكريتهوه، نويزى نهكرا له كاتي كاروانيدا كورت ناكريتهوه له كاتي دانيشندا. نويزى مهغريب و بهياني كورت ناكريتهوه.

۳- پيويسته نهو گهشت و كاروانه بۆ كارى گونا نه بى، وهك چونه دهرهوه بۆ دزى و بۆ جهردهي ئير بۆ ههر شتى تر بى زيانى نيه، وهك خويندن و ههج و سهردانى خرم و بازرگاني و شتى تر.

۴- پيويسته نيازي كورت كردنهوهى نويز بهيى له كاتي ووتنى (الله اكبر) ي دابهستى نويز.

۵- پيويسته نويز دانهبهستى به كۆمهال له گهال پيشهواى نويزى نويز به چوار ركات بكات.

ههروهك دروسته نويز كورت بكريتهوه دروستيشه كۆكردنهوهى دوو نويز بهيهكهوه بهم مهرجانهى خوارهوهيه:

۱- که نویژی عهسری هینا بۆلای نویژی نیوهپۆ (جمع التقديم) پێویسته نویژی نیوهپۆ له پیشهوه بکری و له کاتی دابهستنی نویژی نیوهپۆ نیاز بهیچی بۆ کردنی نویژی عهسر له دوای نویژی نیوهپۆ، له دوای کردنی نویژی نیوهپۆ بهیچی دواکهوتن به گورجی نویژی عهسر بکا، بۆی ههیه چوار چوارو دوو دوو ههردووکیان بکا، نهیشتوانی بهکیکیان چوار پکات بێ و نهویی تریان دوو پکات بێ.

۲- نهگهر نویژی نیوهپۆ براهه لای نویژی عهسر (جمع التأخیر) پێویسته له کاتی نویژی نیوهپۆدا نیاز بهیچی له کاتی نویژی عهسر دا نویژی نیوهپۆش بکا، ئیتر نهتوانری نویژی عهسر له پیشهوه بکا یا نویژی نیوهپۆ بکا، مهرج نیه بهیه کهوه بکری.

۳- نویژی مهغریب نهبریته لای نویژی عیسا، نویژی عیسا نههیتریته لای نویژی مهغریب بهو مهرجانهی لای کۆبونهوهی نویژی نیوهپۆو عهسر دا باسکران. بهلام نویژی مهغریب کورت ناکریتهوه.

بۆ زانین: له کارواندا کورت کردنهوهی نویژ چاکتره لهوهی چوار پکات بکری. بۆ ناگاداری: وهك دروسته کۆکردنهوهی نویژ له کاتی کارواندا، دروستیشه کورت کردنهوهیان به هۆی باران به قور و لیته وهبهم سێ مهرجانه: (۱) نهیچی نهو مهرجانهی بۆ کاروانی باسکران بێته دیی به جگهی کاروانی (۲) پێویسته نویژهکان به کۆمهڵ بکری نهك به تهنها (۳) پێویسته نویژهکان له مزگهوتا بکری و له کاتی نویژی یه کهمدا بن (جمع التقديم). پێویسته مهرجه بۆ نهو کۆکردنهوهیه پهیدا بوونی باران له کاتی ههردوو نویژهکاندا له کاتی سلاودانهوهیاندا.

کورت کردنهوهی نویژ لای شافعیهکان (رخسته) یانچی نهتوانری کۆبکرینهوهو بۆیان ههیه کورت نهکرینهوه، ههرحهنده کورتکردنهوه چاکتره. بهلای حهنهفیهکانهوه کورت کوردنهوهی نویژ (عزیمه) واته نویژ له کارواندا پێویسته دوو پکات بکری و پێویسته نویژی چوار پکاتی بکری به دوو پکات. لای حهنهفیهکان نویژ کۆکردنهوه له هیچ کاتیکا دروست نییه جگه له عهرفهوه موزدهلیفه بۆ نهو کهسانه خهریکی حهج کردن.

لای زانایان به گشتی نویژی ترس به سنی جور نه کری:

۱- نهمیه: دوزمن له لای پروانگه وه بن، لهو کاته دا پیشه وای نویژ له شکره که نه کا به دوو تاqm: تاqmیکیان پروو به پرووی دوزمن نه وه ستن و نه به نه پاسه وان، تاqm که ی تریان له پشتی پیشه واکه وه نه وه ستن و رکاتی نویژ به کز مه ل له گه لیا دانه به ستن، دوی هه لسانه وه ی پیشه واکه بۆ رکاتی دوو ههم نه وه تاqm نویژ که ره نیازی جیا بونه وه به یتن له گه ل پیشه وادا، دوی خویان بۆ خویان رکاتی تر بکه ن و سلاو بده نه وه بچن له به رانه ر دوزمندا راوه ستن، تاqm که ی تری پاسه وان بین بۆلای پیشه وای نویژ، نویژی له گه لدا دابه ستن له گه لی بن هه تا نرم نه به یته وه بۆلای ته حیات نهم تاqmش نیازی جویبونه وه له پیشه واکه به یتن و رکاتی تر نویژ بکه ن و له گه ل پیشه وادا سلاو بده نه وه و پیشه واکه چاوه پرووانیان بکا.

۲- دوزمن له لای پروانگه وه نه بی: لهو کاته دا پیشه وای نویژ له شکره که بکا به دوو تاqm هه ردوو تاqm که له گه ل پیشه وادا نویژ دابه ستن هه تا پیشه واکه نه چی به سوژده دا تاqmیکیان له گه لیا سوژده به ن، نه وه تاqm که ی تریان راوه ستن بۆ پاسه وانی که پیشه واکه هه لسانه وه بۆ رکاتی دوو ههم تاqm پاسه وانه کان بچن به سوژده دا و بگه نه وه به پیشه واکه هه ردوو تاqm که ته حیات له گه ل پیشه وادا بخوینن و سلاو له گه لیا بده نه وه.

۳- نهمیه: موسلمانان له نه وه پری گرانی مه ترسیدان و له گه ل دوزمندا تیک رزاون. لهو کاته دا هه ریه که بۆ خوی نویژی خوی بکا به هه ر چوئی بۆی گونجا، به راوه ستان یا به سوواری، رو به روی پروانگه بی یانه؟ له راکردندا بن یانه؟ بیانوی جم و جول و هاتوو چویان لی وه نه گیری. که واته واز هیئان له نویژ به هیچ جوئی دروست نیه.

خوای مه زن پاش نه وه ی باسی نه وه فرماندانه ی خوی کرد که پیوسته له کاتی جهنگدا بیانزانن، دوو باره ناویری نه داته وه بۆلای هاندان بۆ جهنگ کردن و نه فهرموی:

وَلَا تَهِنُوا

فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا
تَأْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا

حَكِيمًا ﴿١٠٤﴾

﴿وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ﴾ وه ئیوه بی هیز مهن و سستی پیشان مهدهن له بو
داواکردنی کۆمهلتی بی باوهپان و جهنگ کردن له گهلتیان.

﴿إِنْ تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ﴾ نه گهر ئیوهی موسلمان نازارو ئیشتان پی
بگا به هوی برینداربوشتان به دهستی بی باوهپان، دواپی نهوان به راستی نازار و ئیشتان پی
نه گا به هوی بریندار بونیانهوه به وینهی شتی ئیوه نازرتان پی نه گا.

﴿وَتَرْجُونَ مَا لَا تَرْجُونَ﴾ وه ئیوه به ئومیدی شتیکن نهوان به ئومیدی نهو شتهنین،
وهك پاداشتی گهوهرو چونتان بو ئیو بهههشت له رۆزی دووایدا، یارمهتیدانتان لهم
رۆزهدا، یانی ئیوهو نهوان له نازارو ئیشتا وهك په کوان، په یوهندی به لایه کتانهوه نی، به،
ئیوه به تهمای به شیکن نهوان به تهمای نین. کهواته پیویسته ئیوه چاکر نارهزوتان بو
جهنگی رهوا ههپی و به ئارامترین.

﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾ وه خوا به کردهوهی ئاشکراو به نهیتی دهرونتان نهزانی،
همو شتی له جیگهی شیای خویا دانهنی له پیویست کردنی ههندی شت و
قهدهغه کردنی ههندی تر.

زانایان نهلتین: توعمهی کوری نهو بیرق له هۆزی بهنی زوفهرزریکی قهتاوهی کوری
نهعمانی دراوسی خۆی له ئیو ههمانه ئاردیکا دزی، ئارده که له کونی ههمانه کهوه ئهزرا،

تهفسیری زمانکۆبی

ههمانهو زړيکهى دايه دهستى زهېدى کورى سهمينى جوله که، خاوهنى زړيکه داواى زړيکهى له توعمه کردو نهېدايهوه سويندى خوارد ناگام لى نيه، نهوېش وازى لى هيناو کهوتنه دوواى شوينى ئارده رږاوه که ههتا برديپانه خانەى جوله که که دواى ووتى: توعمه نهوانهى داومه ته دهست، کږمه لى له جوله که کان شايه تيان بوډا بو کردنه وهى نهو گري کويړهيو نهو مهبهسته: هۆزى بهنى زوفر ووتيان: با بچين بولاي پيغمهر ﴿ﷺ﴾ چوون و داوايان له پيغمهر کرد بيته پال پشتي توعمهى دزى نهو زړيه، ووتيان: نه گهر وانه بى نابرومان نه چى و توعمه يش له ناو نه چى.

پيغمهر ﴿ﷺ﴾ به دليا هات به گويړهى رووالته به دلى هۆزى بهنى زوفر بکا دهستى زيدنه بىرى، چونکه زړيکه لای نهوانه دوزراوه ته وه، بو پروونى نهو پرواداوه خوا فېرمووى:

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ
النَّاسِ بِمَا أَرَبَكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنَ لِلْخَائِبِينَ خَصِيمًا ﴿١٠٥﴾
وَأَسْتَغْفِرِ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٦﴾ وَلَا تُجَادِلْ
عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ
خَوَّانًا أَشِيمًا ﴿١٠٧﴾ يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ
مِنَ اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ
اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا ﴿١٠٨﴾ هَآأَنْتُمْ هَؤُلَاءِ جَدَلْتُمْ

عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلِ اللَّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ
 الْقِيَمَةِ أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿١٠٩﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ
 سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ يَجِدِ اللَّهَ غَفُورًا
 رَحِيمًا ﴿١١٠﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلَى نَفْسِهِ
 وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١١﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا
 ثُمَّ يَرَوْهَا بَرِيًّا فَقَدْ آخَضَ أَخْطَاهُ وَإِنَّمَا يُغْنِي عَنْهُ
 فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْ
 يُضِلُّوكَ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْ
 شَيْءٍ وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ
 مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا ﴿١١٢﴾

﴿﴾ انا انزلنا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا اَرَاكَ اللَّهُ ﴿﴾ به راستی نیت
 ره وانه مان کردوه بولای تو نامهیه که قورئانه به راستی له بدر نهوی تو فهرمان بدهی له
 نیو ناده میزادا بهشتی خوا فیوی توی کردوه نهو شته به هوئی سروشه وه. یانی من تو
 هه لباردوه بوخوم و بو په یامی خوم نه که بو جگهی خوم و رزایتی نه وان.

تفسیری زمانکوی

﴿وَلَا تَكُنْ لِلخَائِنِينَ خَصِيمًا﴾ وه تو مه به پارێزهر و لایه ن گری کهسانی نادروست و نهوانه ی دژی راستین وینه ی خزمانی توعمه ی دزو ببی به دوزمنی زهیدی جوله که ی بی ناگاداری له و دزییه دا.

پێغه مەر ﴿ﷺ﴾ هەر گیز پشتیوانی تاوانباری نه کردوه، ناگونجی پشتیوانی هیچ کهسی بکا به ناروایی، خوای مهزن له و نایه ته دا که فهرمانی داوه به پێغه مەر ﴿ﷺ﴾ به قه دهغه کردنی پشتیوانی له تاوانباران مانای نه وه نیه پێغه مەر پشتیوانی کردوون، قه دهغه کردنه که بهر له وه بووه هه لسی به و خراپیه، بوئه وه بیری ئی نه کاته وه و هه تا ببی به ئاسایش بو هه موو ئاده میراد.

پر سیار/ نه گهر کاری خراپه قه دهغه نه گونجی بو پێغه مەر ﴿ﷺ﴾ به هوی نه وه وه خوی له خویا خوگر و خویارێزه له هه موو خراپیه، ئیتز بو ئه بی خوا نه و باسه بهر یا بکا؟ وه لام/ به راستی خوای مهزن فهرماندانی خوی رووی نه کا بو لای پێغه مەر له هه موو کاتیکا، چونکه نه و شتانه فهرمانه له لایه ن گه وهری بهرز و بهرزتر بو لای بچوک و بو لای خواره وهری خوی هه تا هه موو کاری چاک و خراپ بو پێغه مەر ﴿ﷺ﴾ رو ن بیت ه وه له پێشه وه ناگاداری بکا له چۆنیه تی هه موو رو و داویکا.

﴿وَأَسْتَغْفِرِ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ وه تو داوای ئی خوشبوون بکه له خوا بو نه و شتانه هاتووه به دلتا بو سزادانی نه و جوله که یه و پال پشتی کردنی توعمه ی دزو هۆزه که ی. بهم جوړه نامۆز گاریانه ی خوا بو پێغه مەر بو نه وه یه په یره وانی نه و بیکه ن به ده ستور بو خویان. به راستی خوا ئی خوشبوونی زۆره بو نه و که سانه داوای ئی بو رردن نه که ن، میهره بانه بویان.

﴿وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الدِّينِ يَخْتَلُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَانًا أَتِيماً﴾ وه تو پارێزدار ی مه که له که سانیکی نه و تو سته میان کردووه له خویان به دزی کردن و لایه نگری تاوانبار. به راستی خوا خوشی ناوی که سی ناراسته به زوری به هوی دزینی نه و زرییه، زور گونا هباره به وه ی به نار ه و نه و جوله که یه ی کردووه به دزینی نه و زرییه.

بۆ زانین: ئەو توعمە ناوێی کە دزی کردبوو دوای ئەو ڕوداوێ هەڵهات و لە تاین وەرگهراو چوو بۆ مەکه، لەوێش چوو بۆ دزیی لە مَالِیک و کونی کردە خانووەکیان، بەردی کەوت بەسەریاو کوشتی.

ناوڕۆکی مانای ئەو ئایەتە پێشوو هەر چەندە بە ڕوولت ڕوویان پێ کراوە بۆلای پێغمەر ﴿ﷺ﴾ بەلام هەموو کەس ئەگرێتەوه. بە تايهتی دادوهران و فەرمان ڕەواو کار بەدەستان، ئەو کەسانە خراپەکارن نابێ پشٹیوانیان لی بکری. بە راستی تۆلە لە هەموو کەسانی ئەستێی کە درۆزبن و ستم لە جگەیی خۆیان بکەن.

﴿يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللَّهِ﴾ خۆیان ئەشارنەوه لە ئادەمیزادو شەرمیان لی ئەکەن و ئەترسن ئازاریان بدەن، لە پەنهایدا دژی راستین و، خۆیان لە خودا بۆ ناشاردێتەوه، لە خوا ناترسن و شەرم ناکەن، هەر خواش شایانە بۆ ئەوێ شەرمی لی بکری و لی بترسی.

﴿وَهُوَ مَعَهُمْ﴾ وە خوا لە گەڵ ئەو کەسانەیهو بە نهيی دلایان ئەزانێ و هیچ شتی لە خوا پەنھان نیە. ئەو ئایەتە پێرۆزە بەسە بۆ ئەو کەسانەو ئابرویان ببا، بە هۆی بێ شەرمی و ئەترسانیان لە خواو ئەیشزانن خوا ئاگاداری هەموو شتیکە.

﴿إِذْ يُبَيِّنُونَ مَا لَا يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا﴾ کاتێ ئەو کەسانە شەوی پیلان دروست ئەکەن، درۆ بوختان ڕێک ئەخەن بە شتی خوا ئەو شتە پەسەند ناکا کە بریتیه لە دزی کردنی توعمەو ئەدرد زینی ئەوزرێتە ئەدا بەسەر ئەو جولە کەیه داو سوێندی درۆ ئەخوا. لە نیوان خۆيانا ئەیان ووت: پێغمەر سوێندی موسلمانان وەر ئەگیری و باوەڕ بە جولە کەکان ناکا، خوا ئەزانێ بەشی ئەوان ئەیشارنەوهو ئاگادارە.

﴿هَا أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ جَاءَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ ئێوهی باوەڕدار ئاگاداربن، ئێوه بەرگری و پارێزەری لە توعمە و خزمەکانی ئەکەن کە بەو بۆنەوه موسلمانن لە زیندەگانی جیهاندا. هەندێ لە زانایان ئەلێن: ئەو ئایەتە گفتوگۆیە لە گەڵ خزماتی توعمە، یانێ ئێوه لایەنی توعمە ئەگرن لە ژيانی جیهاندا.

﴿فَمَنْ يُجَادِلْ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ دواى چ کهسیکه دژایه تی خوا بکاو بهرانبه ری راوه ستی و بهرگری بکا له توعمه و خزمه کان توعمه له رږږی هه لسانه وهیان له گږه کانیان، هیچ کهسی نهو توانایه ییبه و هه مو کارى به ده ستی خوایه لهو رږږه دا که فرمان نه دا بخړینه نیو ناگره وهو سزایان نه درى. بهو نایه ته قه دهغه کراوه یارمه تی دانى سته مکاران.

﴿أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا﴾ یا چ کهسیکه به سهریانه وه بی و ناگادریان بکاو بیان پارږی له سزا له رږږی دوویدا و بی به پارږه ریان. بیگومان هیچ کهسی نهو توانایه ییبه. ﴿وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءً أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ﴾ وه هر کهسی کارىکی خراب بکاو نازار به جگه ی خوی بگه یه نی و نیازی وایی تاوانی بدا به سهر کهسی تر دا. به وینه ی درو کردن له گه ل قه تاده ی خاوه نی زریکه وه له گه ل زهیدی جوله که، یا سته م له خوی بکاو سویندی درو بخواو بوختان بکا به کهسی تر داو هاویش بو خوا دابنی.

﴿ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللَّهُ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْهُمْ﴾ دواى نهو کهسه داواى لی خوش بوون بکا له خوا و په شیمان بیته وه لهو گوناها نه کردویه تی خوی ده ست نه کهوی به وه لهو کهسه خوش بی له گوناها نه کانی و میهره بانه له گه لیا. نهو نایه ته هانی هه موو گوناها ران نه دا بو په شیمان بوونه وه له گونا. به تاییه تی توعمه و خزمه کانی.

دواى نهو فرمودانه ی پیشوو: خوا بومانی پون کردوته وه ریگه ی دوزینه وه ی په شیمان بوونه له گونا. پرونی کردوته وه گونا هه رچه نده زورو گه وره یی، یا کهم و بچو کبی نابنه هو ی وهر نه گرتی پارانه وه په شیمان بوونه له هه ر کاتیکا داواى بکا.

﴿وَمَنْ يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبُ عَلَى نَفْسِهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾ وه هر کهسی گوناها ی بکاو بیهوی بدا به سهر کهسی تر دا پاکتی، دواى به راستی نهو کهسه توله ی لهو گوناها ی له سهر خویته ی و بو خوی نه گه ریته وهو، خوا هه موو شتی نه زانی. به تاییه تی فرماندانی به پرینی ده ستی دز.

﴿وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا يَرْمِي بِهِ بَرِيئًا﴾ وهه‌ر که‌سی گونا‌هیکی بچوک بکا یا گونا‌هی به هه‌له بکا. یا گونا‌هیکی گه‌وره‌بی، یان به‌ده‌ستیان قه‌س بی‌کا، له پاشا نه‌و گونا‌هه بگر‌یتته که‌سی تری بی تاوان. بیته هوی له که‌دار کردنی، بو نه‌وه‌ی نه‌و که‌سه تۆله‌ی تاوانه‌که‌ی هه‌لگیر، به وینه‌ی تو‌عه‌مه که نه‌و زرییه‌ی دزی دایه پال زه‌یدی جوله‌که.

﴿فَقَدْ أَحْتَمَلَ بُهْتَامًا وَإِثْمًا مُّبِينًا﴾ دوا‌یی به راستی نه‌و که‌سه بوختانی‌ک و گونا‌هیکی ناشکرای هه‌لگرتوه، نه‌ندازه‌یان له گه‌وره‌ییدا دیاری نا‌کری، چون‌که نه‌و که‌سه گونا‌ه‌باربووه به کردنی نه‌و گونا‌هه، تاوان‌باریشه به‌و بوختانه داویه‌تیه پال که‌سیکی بی تاوان. که‌واته له‌یه‌ک کاتدا دوو گونا‌هی کردوه.

بو زانین: بوختان کردن دوو جو‌ره:

(۱) که‌سی گونا‌ه نه‌کاو نه‌یداته پال که‌سی تری بی تاوان.

(۲) که‌سی خوی گونا‌هی نه‌کردوه، به‌لام بوختان نه‌کا به که‌سی تری بی تاواندا، نه‌و که‌سانه وه‌ک ده‌ستیان قه‌س نه‌زمیرری که تۆله‌ی زور گه‌وره‌یه‌و سه‌خته، خزمه‌کانی تو‌عه‌می دز، نه‌یانزانی که تو‌عه‌مه زیریکی دزیوه که‌چی بیان ووت: تۆ لای پیغه‌مه‌ر (د.خ) سو‌پند بچو که من نه‌م دزیوه، بی شهرمانه داوایان له پیغه‌مه‌ر کرد که به‌رگری له تو‌عه‌مه بکاو بیپاریزی له تۆله‌ی دزینی نه‌و زرییه‌و بی‌داته پال نه‌و جوله‌که‌یه، بو‌رون کردنه‌وه‌ی نه‌و باسه خوا فه‌رموی:

﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ﴾ وهه‌گه‌ر گه‌وره‌ی خوا به‌سه‌ر تۆ نه‌بوایه که س‌روشی بو ناردی و له راستی و ناوه‌رژکی رووداوه‌که ناگاداری کردی و، میه‌ره‌بانی و به‌خشنده‌یی خوا نه‌بوایه که تۆی له نیازی سزادانی زه‌یدی جوله‌که و له باوه‌ر بی کردنی تو‌عه‌می کوری نه‌بو یریف لای‌دای.

﴿لَهْمَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْ يُضْلَوْكَ وَما يُضْلُونَ إِلَّا أَنْفُسِهِمْ﴾ به راستی وستیان تا‌قمی له هوزی به‌نی زوفه‌ری خزمانی تو‌عه‌می دزو نیازیان وابو که تۆ وه‌ر‌بگیرن له فه‌رمانی

راستی و بت خهله تین له گهل ئه وهیشدا ئه یانزانی رو داوه که چۆن بهو، له ریگه لانه دهن و کس ناخهله تین مه گهر ههر خویان وه رگپن له راستی، چونکه تاوانی نهو کاره بوخویان نه گهر پته وه.

﴿ وَمَا يَصْرُوكَ مِنْ شَيْءٍ ﴾ وه ئهوان زیان به تو ناگهیهن هیچ شتی، تو له ژیر پاراستی خوادای، نهو شته ی هات به دلی تو دا که یاسا به سه ریج تاوانا دابه زیت به گوپره ی دهر که وتوو ی رو داوه که بوو که زریه که یان له مالی زهید دهر هیتا، بهو بو نه وه و یست دهستی زهید بری.

نهو ئایه ته به پونی بۆمان دهر نه خا که پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ لایه نی تو عمه ی نه گرتوه که خوی و هۆزه که ی له په یمان لایاندا وه، ههر گیز پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ نه یو یستوه دهستی زهید بری له بهر دلی ئهوان، پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ ته ماشای دهر که وتنی زریه که ی کردوه له خانوی زهیدا هیتایانه دهری.

﴿ وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ ﴾ وه خوا ناردو یته خوا ره وه نامه یه که بریتیه له قورئان که یاسای هه موو رو داو یکی بو پون کردو یته وهو، ناردو یته سه ری تو هه موو نهو فه رمانانه له قورئاندا، هه موویان له جیگه ی شیایی خویانا دانراون، به تو ی ناساندو وه کاری ره واو قه دهغه.

﴿ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ ﴾ وه خوا فیری تو ی کردو وه شتی تو نهو شته ت نه زانیوه، به هۆی سه روه هه موو کار یکی نه یی پی ناساندووی. به تایه تی پیلانی هۆزی تو عمه که له شه ودا بریاند بوو که تو لایه نی ئهوان بگری.

﴿ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا ﴾ وه گه وه یی و ریز گرتنی خوا به سه ر تو وه گه وه یه، چ شتی بی گه وه تر له وه ی تو ی کردو وه به فره ستاده و کردو ویتی به پی شه وای هه موو ئاده می زاد. به تایه تی تو ی پاراست له هه له وه هه ل خلیسکان و فیری کردن شتی تر نه ت نه زانی.

ئەو ئایەتانه بەلگەن لەسەر ئەو بۆ هیچ کەسێ دروست نیە لایەنگری هیچ کەسێ نر
بکا بە بوون و نەبوونی هیچ رووداوی، پێویستە فەرمان ڕەوا لایەنی هیچ کەسێ نەکری لە
باوەڕداران و لەبێ باوەڕان هەتا پێویستی رووداویان بۆ دەرئەکە. پەیدا بوونی شتیکی
دزراو نایتە هۆی فەرماندان بەسەریا مەگەر پاش روون بوونەوه.

پاش ئەو هی خوای مەزن لە ئایەتەکانی پیشوودا باسی ئەو کەسانە ی کرد بە شەودا
کۆریان بەست بۆ پێردان لەسەر گفتوگۆی نارهواو یارمەتی دانی گوناھاران، دوایی
باسی ئەو کەسانەمان بۆ ئەکا کە زۆربە ی چەکانیان چاکە ی تێدانیەو ئەفەرموی:

لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّنْ نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ
أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ
ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١١٤﴾ وَمَن
يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِن بَعْدِ مَا بَيَّنَّ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ
سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ
مَصِيرًا ﴿١١٥﴾

﴿ لا خیر فی کثیر مِّنْ نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ ﴾ هیچ چاکە یە نیە لە زۆربە ی
چەغە ی تا قمی توعمەدا، بە تاییەتی ئەو پیلانە نەیتیە بەشەوا ڕێکیان خست بۆ ڕزگار کردنی
توعمە مەگەر چەغە ی کەسێ فەرمانی دابی بە بەخشی نی دارایی بە لی قەوماوان و بە
هەزاران.

﴿ أَوْ مَعْرِفٍ أَوْ إِصْلَاحِ بَيْنَ النَّاسِ ﴾ يا فھرمانی دابی به پھرستی خواو به شتی یاسای نیسلام پهسند کردبی. وهك دهست گیرویی کردنی ئادهمیزادو ههموو شتی لای یاساو لای ئهقل چاکبی. به چاکه ئهژمیرئی به رووپیکی گهشهوه گفتوگو له گهل دانیشنوان بکری یا فھرمانی دابی به ئاشتهوایی پهیدا کردن له نیو ئادهمیزاد، لیلی دوژمنایهتی نیوانیان نه هیلتی، به مهرجی له سنوری یاسای به ریزی نیسلام دهر نه چی.

ئهو ئایه تانه ههر چه نده دهر باره ی چغه کردنی تاقمی توعمه هاتوته خواره وه. به لام ههموو چغه به بو کاروباری ئادهمیزاد بکری ئه ی گر نه وه. به راستی ئهو ئایه جیگه ی کوبونه وه ی ههموو چاکه ی تیدا باسکراوه.

پرسیار/ وهك باسکرا زۆربه ی چغه چاکه ی تیدا نیه. به راستی وهك ئه زانری چغه له نیو په کتریدا ئه کری دهر باره ی بازرگانی و پیشه سازی و کشت و کال و شتی تر دا لهو شتانه په یوه ندیان به گوزهران و بوژانه وه ی دانیشنوانه وه هیده، ئایا ئه وانیش چاکه یان تیدا نیه؟ وه لام/ ئهو شتانه ی چاکه ی روتیان تیدایه ئه گهر له سنوری یاسای ئاین دهر نه چن زۆر چاکن بگره وایش ئه بی ئهو چغانه پیوستین به گویره ی یاساو ئه قل و نه ریت له کاتیکا زیان و بوژانه وه ی ئادهمیزادیان پیوه به سترایی.

﴿ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللَّهِ ﴾ وه هدر کهس ئهو سی شتانه ناوبراون به جیان بهیئتی له بهر داوا کردنی ره زامه ندی خوا. فھرماندان به چاکه ههموو کاتی ههر چاکه به. به لام کاری کردیان له بهر خوا نهك بو پهیدا کردنی پله و پایه، زۆر گه وهره تره له وه ی ئاموزگاری خه لکی بکری و کاری چاکه یان بو راون بکریته وه و خوی کاری پی نه کا، بگره له لایه ن خوی مزه نه وه ئه بیته هوی سزادان، فھرماندان به چاکه ریگه یه بو کردنی چاکه و مدهست بریتیه له کاری کردنی، ئه گهر کاری پی نه کری سودی بو ئاموزگاری که ریه.

﴿ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴾ دوا ی ئیمه ئه به خشین بهو کهسه پاداشتی زۆر گه وره نه یه نه ژماره و ههموو شتی له چاو ئه وا به کهم دابنری.

تهفسیری زمانا کویی

۴- پرسیار له پیشهوا شافعی کرا له نایه تی به لگه بی له سر (الأجاع) نه فرموی (۳۰۰) جار قورنام خویند هه تا نه فرموده یه خوام دهست کهوت (وَبَتَّعَ غَيْرَ سَبِيلَ الْمُؤْمِنِينَ). کهواته دواکهوتنی باوه داران پیوسته، ریگهی نهوانیش کوبونه و هیا نه له سر هه رشتی بی.

هه ر کاتی یه کیتی نه ته وه کان بنچینه ی له سر یه کیتی بیرو باوه دارابی، پیوسته په سر او ه کهیشیان یه کیتی و خویان یه کیتی، نه و کاته سر کهوتیان مسوگر نه بی، نه گهر نیازو بیرو باوه رو په سر او ه یان زو ربون و پارچه پارچه بن سر کهوتیان بو ناگو نجی، بویه خوی مهن فرمان نه دا به په رستی خوا به ته نها و هاو بهش بو خوا دائه نری و نه فرموی:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ
ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا
﴿١١٦﴾ إِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا إِنْشَاءً وَإِنْ يَدْعُونَ
إِلَّا شَيْطَانًا مَرِيدًا ﴿١١٧﴾ لَعَنَهُ اللَّهُ وَقَالَ لَا اخِذَنَّ
مِنْ عِبَادِكْ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ﴿١١٨﴾ وَلَا ضَلَّ عَنْهُمْ وَلَا مَنَئِمُهُمْ
وَلَا مَرْئَهُمْ فَلْيُبَيِّتْكُمْ أَذَانَكُمْ الْأَنْعَامِ وَلَا مَرْئَهُمْ
فَلْيَغْيِرْ خَلْقَ اللَّهِ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا
مِنْ دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا ﴿١١٩﴾

يَعِدُّهُمْ وَيُؤْمِنِيهِمْ وَمَا يَعِدُّهُمْ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٥﴾

أُولَئِكَ مَاؤُنْهْمُ جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا ﴿١٦﴾

وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ

جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَعَدَ

اللَّهُ حَقًّا وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا ﴿١٧﴾

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ﴾ به راستی خوا خوش نابی که هاوبهشی بؤ نهو دابنری له پهرستندا بمرئ لهسهری. نهو نایته هاتوته خوارهوه دهربارهی پساویکی به سالاجوو که چوووه خزمدت پیغمهر ﴿ﷺ﴾ ووتی: من لهمهویش چوبوومه خوارهوه له گونا گونددا. بهلام لهو کاتهوه باوهرم به خوا هیتار هاوبهشم بؤ دانهناوهو ناسیومه، جگهی خوایش کهسم نهکرووه بهسرداری خوم، لهبر نهوهی پهلاماری گوناهم نهذاوهو پهشیمان بومهتهوه له گوناهاکام نهبی خوا چ شتیکم یی بکا، بهو بؤنهوه نهو نایته هاته خوارهوه هندی تر له زانایان نهلین: هاتوته خوارهوه دهربارهی توعمهی کوری نهو بریق که لهسهر هاوبهشدانان مرد.

﴿وَيُفَقِّرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ وهخوا خوش نهبی له شتی جگهی هاوبهشدانان بی بؤ خوا نهگهر پهشیمان بیتهوه به راستی له بؤ کهسی نارهزوی ههبی لیی خوش بیی. ناوهروکی نهو نایته ههموو کهسی نهگریتهوهو ههموو گوناهی نهگریتهوه، به پهشیمان بونهویش له هاوبهشدانان، نهگهر مروفتیکی گوناهار بمرئ و پهشیمان بوبیته، بؤ نهو کهسه ههوالهی نارهزوی خوایه.

موسلمانان. بۆ نمونه پاش ماوه‌یه دوا‌ی هاتنی تاینی ئیسلام ناگر په‌رسته‌کان له‌نیو نه‌ته‌وه‌ی فارسیدا پارت و بیروباوه‌ری زۆریان خسته‌نیو موسلمانان بۆ گۆرانیان و ا‌گومان په‌یدا کردیان له‌ تاین و شله‌زان‌دی‌ان له‌ دژی به‌کتری، له‌ زۆر کاتا به‌ ئاواتی خراپی خو‌یان گه‌یشتن.

پاپاکان و پاشاو کار به‌ده‌ستانی بی باوه‌ران و فه‌رمان په‌وایانی ساویلکه‌ی موسلمانان. به‌ تاییه‌تی خا‌ج په‌رستانی ئوروپاو زاو‌ینه‌کان ته‌وانیش له‌ کۆن و تازه‌دا پارت و تا‌قم و شا‌گردو ستونی پ‌نجه‌میان له‌ نیو موسلماناندا په‌یدا کرد، به‌و بۆنه‌وه هه‌ول‌تیکی زۆریاندا بۆ په‌یدا‌کردنی گومان و دووبه‌ره‌کی له‌ نیو ده‌رونی موسلماناندا. به‌ تاییه‌تی بیری بی خوا‌یی و خسته‌نه‌ د‌لیان و بی نرخ کردنی تاین له‌ ناویانا، بۆ پشت‌گیری مه‌به‌ستی خو‌یان یارمه‌تی زۆریان وه‌رگرت له‌ دابه‌زینی لاوازی کردنی باوه‌ر‌داران به‌ گۆرینی جل و به‌رگی ناشایسته‌ بۆ ژنان و مۆ‌دیلی و که‌ دژی په‌یره‌ویی ئیسلامن و به‌ بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی خوار‌دنه‌وه‌ی مه‌ی و کردنی قوما‌ر و ناماده‌کردنی جی‌گه‌ی داو‌ین پی‌سی بی نه‌ندازه‌یی به‌بی‌ ترس، به‌و بۆنه‌وه ک‌ت‌ری سه‌ختی تاین به‌ گورجی ک‌زو لاوا‌زبون. نه‌گه‌ر هه‌روه‌ها ب‌روا تروسکه‌ی نام‌ینی و ته‌وتیه‌وه، بۆ نه‌و روودا‌وانه موسلمانان به‌ گشتی و زانایان به‌ تاییه‌تی و کار به‌ده‌ستان به‌ تاییه‌تی تر به‌ر په‌رسیا‌رن.

خوا‌ی مه‌زن با‌سی نه‌و که‌سانه‌ی بۆ کردین هاو‌به‌شیان بۆ خوا‌ دانه‌نا له‌ په‌رستیدا له‌و‌ نایه‌تانه‌ی پ‌شودا. عه‌ره‌به‌کان به‌ر له‌ ناردنی پ‌غه‌مه‌ر ﴿ﷺ﴾ گومان‌یان وابو فریشته‌کان ک‌چی خوان. دوا‌یی خوا‌ با‌سی چۆ‌نیه‌تی کرده‌وه‌ی نه‌و بی باوه‌رانه‌مان به‌ روونی بۆ نه‌کاو نه‌فه‌رمو‌ی:

﴿إِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا إِنَّا﴾ نه‌و بت په‌رستانه‌ی عه‌ره‌ب نا‌په‌رستن له‌ جگه‌ی خوا‌ مه‌گه‌ر چه‌ند په‌رستراو‌یکی م‌ینه، بۆیه به‌ گو‌یره‌ی بیروباوه‌ری خو‌یان و بۆ په‌یرو‌زی ناوی بته‌کانیان نه‌نا به‌ ناوی ژنانه‌وه، و‌ینه‌ی نه‌وانیان نه‌کی‌شا به‌ و‌ینه‌ی ژنان و ش‌خ‌لی ژنانه‌یان نه‌کرد به‌ به‌ریانا، وه‌ک لات و عوزاو مه‌نات، به‌لایانه‌وه وابو نه‌و بتانه له‌ و‌ینه‌ی ک‌چه‌کانی

ته‌فسیری ز‌منا‌ک‌ویی

خوان و له خواوه نریکن. به لّام که ماوهی زوریان به سهردا تیپه ری به ویشه ووه نه و هستان به کسهر کردنیان به خواو بروایان وابو نه وان پوژی دروست کهن. به داخه ووه ساویله که کانی نهم سهرده مدهی نیستا وایان لی هاتووه که پیره کانی ته ریقه ت زیان و سود نه به خشن به ناده میزاد، بی شهرمانه نه چنه لای گوری مردووه کان و له وان نه پارینه ووه، له که سی له وانه سهر به ته ریقه تان لی م بیست ووتی: گییا به بی ده ستوری فلان پیر سه وز نابی و لای که سی له زانا گه ووه کانیا نهم گفتو گو یه ی کردو نه ویش دهنگی نه نه کرد.

﴿وَإِنْ يَدْعُونَ إِلَّا شَيْطَانًا مَّرِيدًا﴾ وه ناپه رستان له ناوه ووکا مه گهر شهیتانی زوریخی له په رستی خواوا، چونکه هدر شهیتان فه رمانی پیداون به په رسته کان و نه و بیرو با ووه خراپه. که واته له بنه رته ددا شهیتان په رستان.

﴿لَعَنَهُ اللَّهُ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا﴾ خوا شهیتانی بی بهش کردووه له میهره بانی و به زهی خوی، شهیتان ووتی: به راستی من وه رته گرم بو خوم له بنده کانی تو به شیکی پیویست کراو، بیژراوه له هه موو هزاریکا نوسه دو نه ووه و نزیان به شی شهیتان، یه که که سیان به شی خوان. نه و رسته یه به لگه یه له سهر نه ووهی شهیتان نه وپه ری دوژمنی ناده میزاد.

په رسیار/ له و رسته یه ووه واده رته که ووتی شهیتان که سیکی راسته قینه یه و هه موو هیژو بروایکه بو خوی گفتو گو نه کا به رابه ر خوا نایا نه بی به و جوړه بی یا مانایکی لی نه درینه ووه به جوړی تر.

وه لّام/ هه موو که سی له ناده میزاد ناماده یی تیدا هه یه بو کردنی کاری چاک و کاری خراپ، به راستی مه به ست له و به شهی شهیتان خو ناماده کردنی شهیتانه بو نه ووهی ناده میزاد کاری خراپ بکا.

بو زانین: له وانه یه هه ندی کس بلین: شهیتان هدر نه بو ووه نابی، به راستی بیر کردنه ووه له شهیتان که ده سه لاتی پیدا کردووه به سهر نه قلی ناده میزادا له پوژیکا بووه زانین و

زانست بریتیه بووه له چهندين ووشهيه ببيژري له نيۆ ريزي قوتاييه كاندا، بریتی بووه له چهندين ديڤر لاپه‌ره‌ی نامه‌کاني پرکردوه‌ته‌وه، سه‌ری نه‌کيشاوه بۆلای کار پي کردن مه‌گهر که‌مجار. به‌لام لهم رۆژه‌دا به راستی بي‌رۆکه‌ی شه‌يتان به همموو ماناکانيۆه گه‌راوه به چيروک و پرو پوچ و بي بنچينه، دواي نه‌وه‌ی زانست به‌راوردکاره بۆ همموو راسته‌قينه‌و بنچينه‌يه بۆ هه‌نگاوئ هه‌نگاوئ بۆ به‌يه‌ی و خاوه‌نی هتیه له همموو گۆره‌پانيکا کارپکی به همموو که‌س نه‌کراوی وایه ئاسن نه‌خاته جوته به هه‌زاران مه‌تر پي به ماوه‌يه‌کی که‌م، نه‌فپي به هه‌وادا بۆلای مانگ و مه‌ريخ و له‌ناو نه‌وانه گفتوگۆ نه‌که‌ن له گه‌ل دانیش‌توانی زه‌ويدا. که‌واته زانست به‌شی شه‌يتان ناهيتي هه‌تا بير له شه‌يتان بکه‌ينه‌وه؟

له وه‌لامدا نه‌بيژري زانستيش دوو جوړه: چاك و خراب، خراپه‌که‌يان به‌شی شه‌يتانه، ئيمه‌گومان نابينه هيج که‌س له نرخی زانست و سوده‌کاني که‌م بکاته‌وه، به راستی زانست هترو سامانيکی گه‌وره‌يه. ئاده‌ميزاد پي‌ريستان به زانست هيه به وئيه‌ی پي‌ريستان به ئاو. به‌لام هيج که‌س نه‌زانئ که زانست به ته‌واوی وه‌ک ئاده‌ميزاده له ئاماده‌بونیا بۆ کاری چاك و خراب. به‌راستی هه‌رکاتئ زانست پرووی پي بکري بۆلای چاکه‌ خوارده‌مه‌نی نه‌ره‌خسيتي بۆ که‌سانی برسی و به‌رگ بۆ رووتاله‌کان و چاك کردنه‌وه‌ی نه‌خۆشه‌کان. کاتئ زانست پرووی پي بکري بۆلای خراپه‌ دانیش‌توان نه‌کوژي و ئاوه‌دانی کاول نه‌کا، خراپه‌ جيگه‌ی رامیاری نه‌و شه‌يتانه‌يه ئيمه‌ باسی نه‌که‌ين و مه‌به‌ستمانه، به راستی زانیاری نه‌مپۆ به‌ده‌ستی رامیاریه‌وه‌يه پوی پي نه‌کا بۆلای له‌ناو‌بردن و کاول کردن و ده‌سته‌لات په‌يدا کردن و چه‌وسانه‌وه.

به راستی به‌شی شه‌يتان به‌هه‌ر شيوه‌يه ئاره‌زۆت هه‌بي دوپات نه‌بيته‌وه به پيشکه‌وتنی زانیاری و گه‌شه‌کردنی، چونکه‌ یاریده‌رانی خراپه له رابوردوودا خويان چه‌کدار نه‌کرد به چه‌کی بازوو له‌ش. به‌لام نيستا دواي نه‌وه‌ی زانست ئهم ده‌سته‌لاته‌ی په‌يدا کردووه، تاقمی شه‌يتان خويان چه‌کدار نه‌که‌ن به‌زه‌ره‌و به چه‌کی خراب بۆ نه‌هيشتنی شارستانی و بۆ داگیرکردنی جيهان، نه‌و که‌سانه‌ خويان شه‌يتانن و دوژمنی خواو ئاده‌ميزادن، نه‌و

خویندنگایانه نیستا لیرو لهوئی بلاوبونهوه زوړیان بهشی شهیتانن و باسی ناین و رهوشتی بهرزیان تیدا ناخوینلری. هر بهو جوړه ولامی شهیتان نهدهنهوه که خوا ناماژه یی کردوه به فمرمودهی خوئی (لَا تَخْذَنْ مِنْ عِبَادِكَ تَصِيًّا مَفْرُوضًا). ناوهړوکی هم نایتهی خواو رهویشه که نهفمرموی:

﴿وَلَا ضِلَّهُمْ وَلَا مَنْتَهُمْ﴾ شهیتان نهلی: سویندم بهخوا، من بهندهکانی تو لانهدهم له ریگهی راست به هوئی رازانهوهی کاری پوچ و خراب که نهیان ریژمه دهرونیان، وهویان لی نه کهم بهتهمای مانهوهی زور بن لهجهاندا خویان ناباستن به کاری راست و چاکهوه، بهبن شهرمانه نهلین: نه چاک هیه نه خراب. نه بههشت هیهو نه دوزخ. زیندوبونهوه هر نیه، سامان و دارایی بسازینه و به خوشی بژی و بی دلی خوت مه که، نهوانه هموویان لادانه له ریگهی راست به هوئی شهیتانهوه، من نهخمه نیو دلیان چهندين ناواتی پروپوچ له دریژی نهمه و لهوهی زیندوبونهوه سزادان نیهو له گهیشتیان به ناواتی خویان لهسر خهیا ل بژین، هندیکیان پروایان به خوا نیه، هندی تریان نهلین: له دوايسدا پهشیمان نهینهوه، خوا میهرهبانو رزگارمان نه کاله پوژی پرسیارو تولدا، نهوانه هموویان بهشی شهیتانن که به دهیان ناواتی بهختیاری نهخته دلیان بو نهوهی لادهن له په رستن.

﴿وَلَا مُرَكَّهُمْ فَلْيَتَكَنَّ آذَانَ الْأَنْعَامِ﴾ وه شهیتان نهلی: من فرمان به بهشکانی خوم نهدهم له بهندهکانی تو به برینی گویچکهکانی نازاله کانیان، دواپی نهوان گویچکهی چوار پیکانیان نه برن که برین له بز و گاو مهر و هوشتر. نهو کاره خراپه یه کیکه له دهیان کاری خرابی عهده بهکان بهر له هاتنی ناینی نیسلام که هوشتریان پنج بیجوی ببویه و پیچهمیان نیو بویه گویچکهی نهو هوشتریان نه بری و قهدهغیان نه کرد له خویان و بهر لایان نه کرد.

﴿وَلَا مُرَكَّهُمْ فَلْيَفِرُّ خَلْقَ اللَّهِ﴾ وه شهیتان نهلی: من فرمانیان یی نهدهم به گورینی شیوازو دهست کردی خوا له بونهوهراندا، دواپی نهوان نه گورن دروست کراوی خوا، بو

نمونه: کوێر کردنی چاویی هوشتر و سوار نه بوونی. خهساندن ئادهمیزاد. ئادهمیزاد له کۆن و له تازه دا دروست کراوی خویان گۆرپهوه وهك ئەمانه:

۱- برینی گوێکهی هوشتری پێنج به چکهی ببوایه و پێنجهمیان نیز بوایه و سودیان لی وهرنه گرت و بهره لایان نه کرد.

۲- ژنان موی جگهی خویان نه هێناو نهیان لکان به موی خویانهوه بۆ دهست برینی دانیشتران و خهله تاندنیان.

۳- ژنان به زۆری و پیاوان به کهمی خالتیان نه کوتا له دهست و له پومهتی خویان و له لهشیان به رهنگی سهوز، به هۆی کوتانی دهرزی له لهشی خویان و بریندار کردنی.

۴- ئادهمیزادیان نه خهسان، گوێچگهی هوشتریان نه بریی، چاویان کوێر نه کرد، بۆ نمونه: عهره به کان هوشتره کانیان بونایه به ههزار سهراچویی نێره کهیان کوێر نه کرد.

۵- پیاوان خویانیان نه کرد به ژن و شیواز و دهنگ و رهنگ و بهرگی خویانیان وهك ژنان لی نه کرد، له ههموو شتی سهیرو سهمههتر نه مهیه: کوپ شو نه کاو ماره ی نه برن له پیاوی له نهوڕوپا به گوێره ی یاسای دهستی کردی خویان.

۶- لهم سهرده مه دا پیاوان به ئارهزوی خویان نه چنه لای دکتۆره کان و نامیری پیاوهتی خویان نه برن و خویان نه کهن به ژن، بۆ نمونه: له ئەمهریکا (۱۲) ده پیاو خویان کرد به ژن و وینه کانیان له رۆژنامه دا بلا و کرایه وه.

۷- عهره به کان و جگهی نهوانیش خۆرومانگ نه ستیره کان نه په رست که خوا بۆ سوری نهوانی دروست کردبوو نهك بۆ په رستن.

۸- له وانه خرابتر گۆرپینی دروست کراوه کانی خوا به له نه هیشتنی ئاسایش و ژیا نی دانیشترانی سه ر زهویی به کوشتن و ئازار دانیان، به هۆی فه رماندانی شهیتان به شاگرده خو شه ویسته کانی که یه کێ له وانه سه رۆك کۆماری ئەمهریکا (رۆفالت) له ۱۹۴۵/۶/۲ به خسته نه خوارهوی بۆنای زه ره به سه ر شاری (هیروشیما) و شاری (ناگازاکی) له یاباندا، ته نها جگه له بریندار (۸۰,۰۰۰) که سیان له هیروشیما دا کوشت... نهوانه ی باسکران که میکن له به شی شهیتان.

خوای مه‌زن لهو نایه‌ته‌دا بۆ دلنیا کردنی باوه‌رداران به‌لینه‌که‌ی خو‌ی به‌هیزتر کرده به سێ شت: (۱) به ووشه‌ی (أبدًا) به مانا هه‌میشه (۲) به ووشه‌ی (وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا) به‌لیندانی خوا راسته (۳) به ووشه‌ی (وَمَنْ أَصْدَقُ) چ که‌سێ بێ راست گۆتر له خوا. مه‌به‌ست لهو به‌هیز کردنه ناگادار کردنی باوه‌رداران و چاکه که‌رانه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی هه‌موو به‌لینه‌کانی شه‌یتان درۆو نه‌فسانه‌و بۆشن.

پرسیار/ به‌لینی خوا بۆ به‌خشینی به‌هه‌شت له زۆرت‌رین نایه‌ته‌کانی قورئاندا به‌ستراوه به ووشه‌ی هه‌تا هه‌تایی و هه‌میشه‌یی، له زۆرت‌رینی نایه‌ته‌کانی هه‌ره‌شه کردندا نه‌به‌ستراوه به‌و ووشانه‌وه، نه‌بێ له‌به‌ر چ شتی بێ؟

وه‌لام/ نه‌و که‌سانه‌ چوونه به‌هه‌شت هه‌رگیز نایه‌نه ده‌ره‌وه. به‌لام نه‌و که‌سانه‌ی نه‌چه‌ دۆزه‌خ واته‌بێ باوه‌رداران، بۆ ماوه‌یه سزای خو‌یان کۆتایی بێ دین و خوا به‌ میه‌ره‌بانی خو‌ی له دۆزه‌خ ده‌ریان بکا.

جوله‌که‌و گاواره‌کان له‌گه‌ڵ موس‌لماناندا خو‌یان هه‌لته‌کی‌شا. خاوه‌ن نامه‌کان نه‌یان ووت: پی‌غمه‌ری ئیمه‌ له‌به‌ر پی‌غمه‌ری ئیوه‌ هاتووه، نامه‌که‌یشمان پێش نامه‌ی ئیوه‌ که‌وتوه. که‌واته ئیمه‌ له ئیوه‌ چاک‌ترین. موس‌لمانانیش نه‌یان ووت: پی‌غمه‌ری ئیمه‌ دوا‌هاوه‌ری پی‌غمه‌رانه، نه‌مه‌که‌یشمان هه‌موو نامه‌کانی گۆراوه. که‌واته ئیمه‌ چاک‌ترین له‌ئیوه‌، خو‌ای مه‌زن بۆ رو‌نکردنه‌وه‌ی نه‌و رووداوه‌ فەرمو‌ی:

لَيْسَ بِأَمَانِيكُمْ
وَلَا أَمَانِي أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ
وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٣﴾ وَمَنْ

يَعْمَلُ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْتَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ

فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾

هندی له زانیان نه‌ئین: نهو نایه‌تانه هاتونه‌ته خواره‌وه دهرباره‌ی قوره‌شیه‌کان و خاوه‌ن نامه‌کان قوره‌شیه‌کان نه‌یان ووت: ئیمه زیندو ناکرینه‌وه. خاوه‌ن نامه‌کان نه‌یان ووت: جگه‌ی ئیمه که‌سی تر ناچیته به‌هه‌شت، خوی مه‌زن فهرمووی:

﴿لَيْسَ بِأَمَانِيكُمْ وَلَا بِأَمَانِي أَهْلِ الْكِتَابِ﴾ پاداشت و سزاو زیندو بوونه‌وه به‌ئاوات و ئاره‌زوه‌کانی ئیوه‌ی موسلمانان و به‌ئاره‌زو‌ی بت په‌رستان نیه‌و، به‌ئاوات و ئاره‌زو‌ی خاوه‌ن نامه‌کان نه‌. یانی هیچ کاری نه‌ به‌دهستی موسلمانانه، نه‌ به‌دهستی بت په‌رستان و خاوه‌ن نامه‌کان، هموو شتی به‌لکو هموو شتی به‌ئاره‌زو‌ی خواجه‌و به‌هوی کوششی خویانه‌وه‌یه، به‌گفتوگویی نه‌وان نابی.

﴿مَنْ يَعْمَلْ سُوءً يُجْزَ بِهِ﴾ ههر که‌سی کاریکی خراب بکات پاداشتی نه‌دریته‌وه به‌و خراپه‌یه، نه‌گهر باوه‌ر داری له جیهاندا، نه‌گهر بی باوه‌ری له پاشه‌پوژدا، نه‌بی بزانی خوا خزمی که‌س نه‌ جگه له کرده‌وی چاک نه‌بی هیچ ناگاته فریایان.

﴿وَلَا يَجِدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾ وه نهو که‌سه دهستی ناکه‌وی له جگه‌ی خوا هیچ دۆست و سه‌ره‌رشتی که‌ری و، دهستی ناکه‌وی یارمه‌تی ده‌ری رزگاری بکا له سزای خوا.

﴿وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ وَأَنْتَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ﴾ وه‌هر که‌سی هندی له کاره چاکه‌کان بکا، ینگومان هیچ که‌سی ناتوانی هموو کاره چاکه‌کان بکا به‌ته‌واوی و خوایش داوای نه‌کا. بو‌نمونه: زور که‌س هه‌ن له ماوه‌ی ته‌مه‌نیان حه‌جیان نه‌کر دوه‌وه زه‌کاتیان نه‌داوه، چونکه پیوست نه‌بوون له‌سه‌ریان نهو که‌سه له پیاوان و له ژنان، وه‌نهو

که سه‌یش باوهر داربی به خواو نایی خوا. بیگومان کاری چاکه به بی باوهر سوود به‌خش
نیه له پاشه رۆژدا.

﴿فَاُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا﴾ دوابی نهو که‌سانه چاکه‌کان نه‌کن و
باوهر دارن نه‌چنه به‌هه‌شت و، سته‌م له‌وان ناکرئ به نه‌دازه‌ی درزی ده‌نکه خورمایه، واته
هیچ شتی له پاداشته‌که‌یان که‌م ناکرته‌وه. ژنان هه‌رچه‌نده به گویره‌ی له‌ش و سروشتیان
جیاوازن له‌گه‌ل پیاوان له‌م جیهانه‌دا، به‌لام له رۆژی دواایدا به هیچ جوړی جیاوازیان بو
نیه له وه‌رگرتنی پاداشت و تۆله‌دا.

رسته‌ی (وَهُوَ مُؤْمِنٌ) مه‌رجه بو‌چونی به‌هه‌شت. باوهره‌پێتان مه‌رج نیه بو وه‌رگرتنی
جگه‌ی به‌هه‌شت له‌م رۆژه‌دا به سامانی زۆرو پله‌و پایه‌و له‌ش ساغی و ناسایش، له پاشا
رۆژیشا به سوکیونی سزای دۆزه‌خ، به‌و مه‌رجه نه‌و چاکانه له‌به‌ر خواو مرو‌فاتی بی، خوا
دادپه‌روه‌وه مافی که‌س له کیس نادا، بی باوهر هه‌رکاتی کاری چاک بکا له‌رپه‌گه‌ی
چاکه‌دا نه‌ک بو شو‌ره‌ت خوا پاداشتی نه‌داته‌وه.

کاتی خوا‌ی مه‌زن رونی کرده‌وه که رزگار‌بوون و چوونی نیو به‌هه‌شت په‌یره‌سته به
باوهره‌وه روونیشی نه‌کاته‌وه باوهرپیان به چ جوړی چاکه‌وه نه‌فه‌رموی:

وَمَنْ

أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ

مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا ﴿١٢٥﴾ وَلِلَّهِ مَا

فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ

مُحِيطًا ﴿١٢٦﴾

خوای مهزن له دوولاهه باسی گهرهیی و ریژی باوه رهینانان بو نه کا و نه فهرموی:
 ۱- ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ﴾ وه چ که سیکه چاکتر و شیرینترین له
 کهسی له لایه نائینه وه له کهسی بهی گهردوو به پوختهیی خوئی دایشه خواو خوای
 گیرایی به پهرستراوی خوئی و خوای تری نهی.

﴿وَهُوَ مَخْسِنٌ﴾ وه نهو کهسه چاکه کهری و وازی له خراپه کان هینایی، به تهواویی
 به تهمای خوایی و به تهمای کهسی تر نهی، لهم رۆژه دا پهیرهویی یاساکانی خوای کردیی.
 بیگومان هیچ کهسی لهو چاکتر نه.

۲- ﴿وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ خَنِفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا﴾ وه پهیرهوی نایینی
 ئیبراهیمی کردیی که ئیبراهیم لایداوه له نایینکی پوچ. بیگومان نهو کهسهیش پهیرهویی
 نهوی کردیی لایداوه له نایینی خراپ و پوچ و، خوا ئیبراهیمی وهرگرتوو به دۆستی
 خوئی و پلهی زۆر گهرهیی داوه تی و کردویتی به باوکی زوربهی پیغمههیران.

پرسیار / له بهر چ شتیکه خوای مهزن فهرمویتی (وه پهیرهویی کردیی) نهی فهرموه:
 پهیرهوی موحه مهدی کردیی.

وه لام / له بهر نهوهیه نایینی ئیبراهیم و نایینی پیغمههرو یه کن، پیغمههرایتی ئیبراهیمش
 جیکگی بروای ههمووانه به گشتی. نهک لای موسلمانان به تنها. کهواته باس کردنی
 ئیبراهیم به هیتره بو بۆردانی بی باوه ران خوای مهزن که ئیبراهیمی کردوه به دۆستی
 خوئی له بهر نهوه نیه که خوا پیوستی به ئیبراهیم هیه، له بهر ههر شتی بی وینهی پیوستی
 دۆستی بو دۆستی تر نییه. بهلکو له بهر نهوهیه ئیبراهیم به پوختهیی په رستی خوای کردوه،
 خوایش کردویتی به دۆستی خوئی و ریژی گرتوو به میهره بانی خوئی. نه گینا بو نهوه ران
 به پیغمههیرانه وه ههموویان بندهی خوان، بۆیه خوا نه فهرموی:

﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطًا﴾ وه بو خوایه نهو
 شته له ئاسمان و نهو شتهی له زه ویدان به ناده میزاد و فریشته و دیو و درنجه وه به ههمو
 بونه وهرانه وه، خوا ههر کهسی له وانه به پاکی و پوختهیی خوا به رستی نهیکا به دۆستی

تهفسیری زمانکۆیی

خۆی و، خوا زانیه به هه‌موو شتی و پاداشت و تۆله‌ی هه‌موو شتی نه‌داته‌وه به خاوه‌نه‌کانیان.

خوای مه‌زن به شیرینترین جوړ نامه‌ی پیروزی دارپژراوه، بهو جوړه‌ی باسی هه‌ندی له فه‌رماندانی خۆی نه‌کا، له دواایدا باسی چه‌ندین ئایه‌تی تر نه‌کا له باره‌ی موژدان و هه‌ر شه‌کردن و هاندان و ترساندن، ناواخیان نه‌کا به چه‌ند ئایتی تر به‌لگه‌بن له‌سه‌ر فه‌رماندانی خۆی. نه‌و شیوه‌ دارژاندنه‌ باشتر کار نه‌کاته سه‌ر ده‌رونی ئاده‌میزاد بو وهرگرنتی فه‌رمانه‌کانی خوا، بۆیه نه‌فه‌رموی:

وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يَفْتِيكُمْ
فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتِمَّى النِّسَاءِ
الَّتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَرَغْبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ
وَالْمُسْتَضَعِّفِينَ مِنَ الْوُلَدَانِ وَأَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامَىٰ
بِالْقِسْطِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا ﴿١٢٧﴾

﴿وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ﴾ وه داواوه‌که‌ن له تۆ بو‌رون کردنه‌وه نه‌و شتانه‌ په‌یوه‌ندیان به ژاننه‌وه هه‌یه‌و نه‌زانراون ده‌رباره‌ی میرا‌تبر‌دیان و می‌زد‌کرد‌نیان و شتانی‌ تریش. هۆی هاته‌ خواره‌وه‌ی نه‌و ئایه‌ته‌ی پی‌شو له‌به‌ر دوو هۆیه‌:

١- عه‌ره‌به‌کان میراتیان به ژنان و به‌ منالان نه‌ه‌دا وه‌ک له‌مه‌وه‌به‌ر باس‌کران. له‌ دواایدا

نه‌و ئایه‌ته‌ هاته‌ خواره‌وه‌ و پی‌وستی کرد میرا‌تدان به‌وان.

ته‌فسیری زمان‌کۆبی

۲- نه گهر کچه هه تیوه به لای خزمانی خوی بوايه نه گهر جوان بوايه نه یان خواست بی نهوهی مارهی بدهنی و سامانه کیشیان نه خوارد نه گهر سامانیان بیوايه، نه گهر کچه کان ناشرینیان بوايه، نه یان نه دا به میرد هه تا نه مردن و سامانه کهی بخون، بویه خوی فهرموی:

﴿ قُلِ اللّٰهُ يَفْتِكُمْ فِيْهِنَّ ﴾ تو بلئی خوا ولایمی نهو پرسیارهی نیوه رون نه کاتهوه بو نیوه له بارهی فهرماندانی به شتی په یوه ندی به ژاننه وه هه یه. نهو رسته یه. به لگه یه له سه ر نهوه ی که یاسا دانان ته نها په یوه ندی به خواوه هه یه. پیغمهر ﴿﴾ له سه ری پیویست نه کراوه یاسا دانان و جگهی راگه یاندنی یاسا. بو نمونه زور جارن پرسیار له پیغمهر کراوه وولایمی نه داننه وه ته وه هتا په یام و سروشتی بو هاته وه خواره وه.

﴿ وَمَا يُتْلٰی عَلَیْكُمْ فِی الْكِتٰبِ ﴾ وه شتی نه خوینتر ته وه به سه ر نیوه دا له نامه ی خوادا رونی کردوه ته وه کاروباری ژنان بوتان.

﴿ فِیْ نِیَامِ النِّسَاءِ اللّٰتِی لَا تُؤْتُوْنَھُنَّ مَا کُتِبَ لَھُنَّ وَکَرَّعْنَ اَنْ تَنْکِحُوْھُنَّ ﴾ له بارهی نهو ژنه هه تیوانه وه نیوه نابخشن به وان شتی پیویست کراوه به وان بدری له مارهی میرات، نیوه نه وان به کالو به ناژهل دائیان نه نین و، نیوه نه تانه وی که نه وان ماره بکه ن له خوتان نه گهر شوخ بونایه و سامانه کانیا ن بخون.

﴿ وَالْمُسْتَضْعِفِیْنَ مِنَ الْوِلْدَانِ اَنْ تَقُوْمُوْا لِلنِّیَامِ بِالْقِسْطِ ﴾ وه خوا رونی کردوته وه وه فهرمانی خوی له بارهی نهو مناله لاوازان وه که نیوه به شیان ناده ن له میراتو، خوا رونی کردوته وه که نیوه هه لسن به دادپهروه ری له گهل هه تیوان له خویانا و له سامانیاندا و به شی هه موویان بده ن به ته وای، نیتر نیترین یا می، منالین یا گه وره.

﴿ وَمَا تَفْعَلُوْا مِنْ خَیْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ کَانَ بِهٖ عَلِیْمًا ﴾ وه نهو شته ی نیوه بیکه ن له چاکه کردن له گهل هه تیوان و منالان و دادپهروه ری، دواپی به راستی نه زانی بهو شته نیوه بیکه ن و پاداشستان نه داته وه به گویره ی خوی:

پیای بیانوی گرت به ژنیکی پیری خوی که ته لاقی بدا، نهو ژنه ییش خاوه نی منالینو، دلی بویان نه سوتا و به وان وه به سترابوو. به میرده کهی ووت: ته لاقم مه ده و به شی خه وتنی

خوم نهدم بهو ژنه‌ی خوت ناره‌زوت هه‌بی. می‌ده‌که‌ی ووتی. نه‌مه‌یان بو من زور چاکه.
 نه‌وه له‌لایکه‌موه له‌لای ته‌وه کاتی وا نه‌بی ژنی ناچیزه نه‌بی و به‌دخوه نه‌بی. له‌باسی
 مانای نایه‌ت (۳۴) نهم سوره‌ته یاسای نه‌و باسه روون کراوه‌ته‌وه، وایش نه‌بی به‌د خوویی
 له‌پیاوانه‌وه نه‌بی، به‌گویره‌ی یاسا له‌گه‌ل ژنان هه‌لناسن له‌و کاته‌دا ژنان ترس له‌پیاوان
 به‌یدا نه‌که‌ن. خوی مه‌زن بو روون کرده‌ی یاسای ترسی ژنان نه‌فه‌رمویت:

وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ
 عَلَيْهِمَا أَنْ يَصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ
 الْأَنْفُسُ الشُّحَّ وَإِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ
 بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٢٨﴾ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا
 بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمِيلِ
 فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ
 كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٢٩﴾ وَإِنْ يَنْفَرَقَا يُغْنِ اللَّهُ كُلًّا
 مِنْ سَعَتِهِ وَكَانَ اللَّهُ وَاسِعًا حَكِيمًا ﴿١٣٠﴾

﴿وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا أَوْ إِعْرَاضًا﴾ وه نه‌گه‌ر ژنی نه‌ترساو چاوه‌رووانی نه‌کرد
 له‌می‌ده‌که‌ی نازاری بدا به‌لیدانی و به‌خیونه‌کردنی و روو گرژبون له‌گه‌لیدا یا ترسی

هه‌بوو پرووی لی وهر بگری ئی وازی لی بهی ئی و گفتوگۆی له گه‌ل نه‌ئه کرد و له گه‌لی دانه نه‌نیشت، به هۆی پیری و ناشرینی ژنه کهو ره‌وشتی ناره‌وای له گه‌ل نه‌کرا یا ئاره‌زۆی له ژنی تربوو، جگه‌ی نه‌وانیش.

﴿ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا ﴾ دوا‌یی هیچ گونا‌هی له‌سه‌ر نه‌و ژن و پیاوه نییه، نه‌گه‌ر ژنه که نه‌یزانی نا‌چیزه‌یی می‌رد سه‌ر نه‌کی‌شی بۆ‌لای ته‌لاق‌دانی، یا وازی لی نه‌هی ئی نه‌ئه‌وه‌بی ته‌لاقی بدا، نه‌ئه‌وه‌بی وه‌کو ژن ته‌ماشای بکا، له‌و کاته‌دا له‌ نیوان خۆ‌یا‌نا یا به‌هۆی دوو که‌سی تری ناو‌بژی که‌ریان که‌ناشته‌وایی بخه‌نه نیوانیه‌وه، به‌جۆری ژنه که‌ واز به‌ی ئی له‌هه‌موو مافی خۆی، بۆ نه‌وه‌ی به‌ی ئی ته‌وه‌ی له‌ژێر چاودێری می‌رده‌که‌یدا و بژین به‌یه‌که‌وه به‌ی ئازاوه، می‌رده‌که‌ش به‌لێن بدا که‌ ئازاری ژنه که‌ نه‌داو له‌وه‌و دوا به‌ باشی به‌خیوی بکا له‌ خوارده‌مه‌نی و به‌رگدا. نه‌ک له‌ گه‌ل خه‌وتن.

﴿ وَالصُّلْحُ خَيْرٌ ﴾ وه‌ناشت بوونه‌وه چاک‌ره له‌ ئازاوه له‌ ته‌لاق‌دان، یا‌نی ناشته‌وایی چاکه له‌ هه‌موو کاتی‌کا و مانای وا نیه ئازاوه‌یش چاکه. به‌ل‌کو ئازاوه هه‌موو کاتی خراپه، ناشته‌وایی کاتی دروسته ژنه که‌ خۆی بی‌خۆش بی، نه‌گه‌ر وانه‌بو پیوسته پیاوه که‌ یا به‌خیوی بکا و بژین پیکه‌وه به‌ گۆره‌ی یا‌سا یا ته‌لاقی بدا به‌ گۆره‌ی ریکه‌وتنی نیوانیان.

﴿ وَأَخْضَرَتِ الْأَنْفُسُ الشَّحَّ ﴾ وه‌ناماده کراوه هه‌موو ده‌رونی بۆ رزوی و به‌رچاو ته‌نگی و جۆی نابیه‌وه لی. یا‌نی ژن به‌ ئاسانی له‌ مافی خۆی دانا به‌زی و چاوپۆشی نا‌کا له‌ سامانی خۆی، پیاویش واز له‌ ژن نا به‌ری و ته‌لاقی نادا به‌ خۆ‌پایی. که‌واته نه‌گه‌ر هه‌ردوو‌لایان ملیان نه‌ئه‌دا به‌ ده‌سته‌وه به‌ گورجی و چاوپۆشیان له‌ یه‌ک‌تری نه‌ئه‌کرد، نه‌و کارانه بۆ ئاده‌میزاد شتیکی سروشتین ماندوبون بۆ رێک خستیان زۆر گرانه، نه‌گه‌ر ژن و پیاوێک پێک نه‌یدن. دوا‌ی ره‌وشتی سروشت بکه‌ون. نه‌و رسته‌یه بۆ نه‌وه‌یه بیانروی‌ان لی وهر بگری له‌ کاتی بگه‌و به‌رده‌ی نه‌هیشتی ئازاوه‌و، هه‌روه‌ک رسته‌ی پێشوو هاندانیانه بۆ ناشته‌وایی.

﴿وَإِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا﴾ وەئەگەر ئێوەی پیاو ژن چاکە بکەن لە گەڵ یە کترى به خوشى و نارام لەسەر نازارو ناچیزەبى یە کترى بگرن و، ئێوە خۆتان بپارێزن لە ناچیزەبى و ڕو وەرچەر خان لە یە کترى و خۆتان دوور بجنەنەو لە نازاوه، دووایی به راستى خوا ناگاداره بهشتى ئێوه بیکەن لە چاکەو لە نازاوهو ناشتەواى و ئەزانى بەمەستتان. کەواتە پاداشتان ئەدرێتەو لەسەر نیازی خۆتان.

﴿وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ﴾ وە ئێوه ناتوانن و لە تواناتاندا نى یە کە ئێوه دادپەر وەرى بکەن لە نێو ژناندا ئەگەر ژنى زۆرتان هەبى و مافیان بدەنێ لە هەموو ڕوویکەوه بۆ ڕوون کردنەوێ مانای ئەو رێستەیه ئەبێ بزانین دادپەر وەرى لە نێو ژناندا لەسەر دووبەشه:

۱- هەیانە لە توانای پیاودا هەیه: وەك یەكسانی لە نێو ژناندا لە بەخێوکردنیان و خەوتن لە گەڵیان بەشەودا، ئەو بەشەیان خوا داوای لە پیاوان ئەكا بە گۆڕەى یاسای دیاری کراو پێویستە جى بەجێکێرن، چونکە لە ژێر توانادان. کەواتە مەبەست لە دادپەر وەرى لە ئایەتى (۳) ی ئەم سورەتەدا ئەو بەشەنەیه.

۲- هەیانە لە توانای پیاودا نى یە وەك خۆشەویستى دەرون و ئاور بۆلای یەكێ لە ژنان بگرە چونە لایشیان، وائەبى و لای هەمووان ڕوونە ئارەزو لە ژنى پیدای ئەبێ و بۆ ژنى تر پیدای نابێ، ئەو بەشەیان یاسا داوای ناکا لە پیاوان، چونکە لە توانایدا نیه. کەواتە مەبەست لەو ئایەتە ئەم بەشەیانە، وەك فەرموى: وە با ئێوه بتانەوێ دادپەر وەرى بکەن لە نێو ژنانداو خۆتانى بۆ ماندو بکەن، چونکە لە توانای ئێوهدا نیه.

﴿فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمِيلِ فَتَدْرُوا كَالْمُتَلَفَةِ﴾ دواى ئێوه ڕوو مەکەن بۆلای ئەو ژنەى خۆشتان ئەوێ بە هەموو ڕووکردنێ، بە جۆرێ ڕووی دل و ڕووی کردەوێتان کۆ بکەنەو بۆلای ئەو ژنە، ئەو ژنەکەى تر خۆشتان ناوێ بى بەش بکەن لە هەموو مافی خۆى و لە گەڵ نەخەون بەبێ دەستورى خوا و بەخێویشى نەکەن، دواى ئێوه واز لە ژنەکەى تر بهێتن خۆشتان ناوێ بە وێنەى کەسێ بەند کرابێ و یەسترایتەوه، نە ئەو یە تەلاق بدرێ و میردێ تر بکا، نە ئەو یە وەك ژنى خاوەن میرد مامەلێ لە گەڵ بکری.

﴿وَإِنْ تُضْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا رَحِيمًا﴾ وه نه گهر ئیوه چاکه بکه و ناشتهوایی دابهزین، نمو شتهی کردوتانه له مهوهر نهیکه دووایی دادپهروهی بکهون و، خوژان بیاریزن له ناچیزهیی و نمو کاره خراپهیی کردوتانه و پیزی هیچ یهکی له ژنه کانتان نه ده ن به سهری نهویی تریانا نمو شتانهی له توانای ئیوه دایه، دوایی به راستی خوشبونی خوا بو ئیوه زوره بو نمو روکردنتانه تان بولای نمو ژنهیی خوشتان نمو و میهره بانه و سزای ئیوه نادا به واز هیئتانتان لهوهی کردوتانه له بیدادی.

﴿وَإِنْ يَتَفَرَّقَا يَغْنِ اللَّهُ كَلًّا مِنْ سَعَتِهِ وَكَانَ اللَّهُ وَاسِعًا حَكِيمًا﴾ وه نه گهر نمو ژن و پیاوه له یهك جوئ ببنه و به ته لاقدانی ژن له سهر پاره یا به خوړایی و ماره یه کهی بدریتی نه گهر هدیوو خوا هه موو کهسی له ژن و پیاو ساماندار نه کاو په کیان ناخا به رۆزی دانی فراوانی خوئی ژنه که میردی چاکتر نه کاو پیاوه کهیش ژنیکی چاکتر نه هیئی و، خوا میهره بانی فراوان و زوره، هه موو شتی له جیگهیی شیاویی خوئا دانه نی له فەرمانه کانیدا.

پیاو و ژن بهر له هه موو شتی نهیی هه وتلی نهوه بده ن ئاژاوو و ناگزکی نابوت بکه ن، چونکه ناشتهوایی چاکترین شته بو هه ردوو لایان، نه گهر ناشتهواییان بو نه گونجا ته لاقدان چاکتره بو نه هیشتنی ئاژاوو بیدادی، دوایی گه ورهیی به خشندهیی خوا زوره و هه ردوو لایان نه گرته وه به یه که وه بن یا جوئ ببنه وه، زور نزیکه وهك خوا نه فهرموی، که نمو ژنه میردی چاکتر و نمو پیاوه ییش ژنی چاکتریان دهست بکهوئ، چونکه میهره بانی و گه ورهیی خواو هه موو شتی نه گرته وه. خوای مه زن که باسی نه وانه ی پیتشوی بو کردین، بو دل دانه وهی هه ردوو لایه نی ژن و پیاو نه فهرموی:

وَلِلَّهِ مَا فِي

السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنْ اتَّقُوا اللَّهَ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ

مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿١٣١﴾
 وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿١٣٢﴾
 إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِآخَرِينَ وَكَانَ
 اللَّهُ عَلَى ذَلِكَ قَدِيرًا ﴿١٣٣﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ
 اللَّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿١٣٤﴾

﴿﴾ و الله ما في السماوات وما في الأرض ﴿﴾ وه بو خوايه خاوه نیتی شتی له ناسمانه کان و شتی له زه ویدان. به گویره ی ویستی خوی نه یانبا به ریوه. که واته به و توانا که و ره به خوا هیده تی به و هموه سامانه ی خوا له ناسمانه کان و زه ویدا دروستی کردوه به و میهره بانیه وه هیده تی ریزی نه دا به نیوه دوا ی به چرانی ژن و میردی له نیوانتانا. خوا ی مه زن فهرمانی داوه به خاوه ن نامه کان و به و انیش بهر له وان بوون، فهرمان نه دا به نیوه ی موسلمانیش بو خویاراستن له خوا و ناموزگاری هموو لایه کتان نه کاو نه فهرموی:

﴿﴾ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنْ اتَّقُوا اللَّهَ ﴿﴾ وه به راستی نیمه رامن سپاردوه و ناموزگاری که سانیکی نه و توژمان کردوه له پیش نیوه وه بوون و ناموزگاری نیوه مان کردوه که نیوه هموو لایه کتان له خوا به رسن و هاوبه شی بو دانه نین له به رستندا، خوتان له بی فهرمانی خوا بهاریژن.

﴿﴾ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿﴾ وه نه گهر نیوه به هموو تانه وه باوه نه هیتن به خوا و نایی نیسلام، دوا یی بو خوايه شتی له ناسمانه کان و له زه ویدان به فرشته و به نه سته کانه وه به جنوکه و به نه ده میزاد و به بوونه وهرانی تره وه و.

خوا بئ نیازه له ئیوهو پیوستی به ئیوه نیه، فرمانبرداری نهو بن یانه، ئیوه هیچ سودی به خوا ناگهینه ن، خوا خوی له خویا خاوهنی سوپاسه، ئیوه سوپاسی بکه ن یانه؟

﴿وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَكَفٰی بِاللّٰهِ وَكِیْلًا﴾ وهبو خوایه شتی له ناسمه نه کاندان و شتی له زه ویدایه، هه لیان نه سورپیتی و نه یانبا به رپوه، به هاوردن و بونیانهوه له نه بوونهوه، به مردنیان و به زیندو کردنه و هیان و، به سه خوا بو پشتیوانی و کاری سپاردن. که واته هه خوا بکه ن بو خوتان به پشتیوان.

﴿اِنْ يَشَاۤءُ ھٰۤیۡکُمۡ اَیُّهَا النَّاسُ وَاَيَّٰتِۢ بَخۡلِیۡۤ اٰخَرِیۡنَ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰی ذٰلِکَ قَدِیۡرًا﴾ نه گه ر خوا ناره زووی هه بی ئیوه له ناو نه با نهی ناده میزادو، نه هییتی و دروست نه کا کۆمه لتی تر جگهی ئیوه له جیگهی ئیوه دایان نهی و یاریده ی پیغمه ر نه ده ن و پشتی نه گرن بو چه سپاندنی یاسای قورئان و، خوا توانای هدی به سه ر لا بردنی ئیوه داو دروست کردنی تاقمی ترو بی فرمانی خوا نه کهن.

پر سیار/ له باسی مانای نایه تی (۲۶) نه م سوره ده دا باسی دوویات کردنه وه ی هه ندی له نایه ته کانی قورئانی پروردزا کرا. لپه ده دا باسی هوی دوویات کردنه وه ی رسته ی (و لله ما فی السماوات وما فی الارض) نه که یین له زۆرترین نایه ته کانی قورئانی پروردزا به گشتی و به تاییه تی دوویات کردنه وه ی له نایه تی (۱۳۱) و له نایه تی (۱۳۲) سی جار یه ک له دووای یه ک دوویات کراوه ته وه، نه بی هۆکانیان چ شتی بی؟

وه لام/ هوی دوویات کردنه وه ی نه و رسته یه نه مه یه به گشتی: خاوه نیتی خوا بو هه موو بونه وهران له ناسمه نه کان و له زه ویی و نه و شتانه ی له ناو نه واندان نه مه مان پیشان نه دا که خوا خاوه نی زانایی و توانای خو به تی و دانانی هه موو شتی که له جیگهی شیایوی خویانا که نه وانه به لگهی بیگومانان له سه ر بوونی خوا، له هه موو روپکه وه، به لگه یشنه له سه ر گه وره یی بی هاوتایی خوا.

دووویات کردنه وه ی نه و رسته یه سی جار له و دوو نایه تانه دا دوا به دوای یه ک بو پیشاندامانه بو سی سوود:

۱- که خوای مه‌زن له نایه‌تی پیشوودا فهرموی: (مَا يُفْنِ اللَّهُ كُلاًّ مِنْ سَعَتِهِ) خوا رۆزی ههمو یه‌کی له‌وان ئەدا به رۆزی فراوانی خۆی. دوا‌یی بۆ جیگیر کردنی ناوه‌رۆکی ئەو فهرموده‌یه خوا ئەفهرموی. بۆ خوا‌یه ئەو شته‌ی له ئاسمانه‌کاندان و ئەو شته‌ی له زه‌ویدان. ئیتر چۆن‌یه‌کی ئیوه ئەخوا به‌خێوتان ناکا؟

۲- که خوای فهرموی: (وَإِنْ تَكْفُرُوا) وه ئەگەر ئیوه باوه‌ر نه‌یه‌رن بۆ راستی و بیگومانی مه‌به‌ست له‌و فهرموده‌یه، خوا فهرموی: ئەو شتانه له ئاسمانه‌کان و زه‌ویدان بۆ خوان، ئیتر پێویستی به ئیوه نیه باوه‌ر به‌یئن یانه؟ ئیوه سودو زیان به خوا ناگه‌یه‌نین.

۳- که خوا فهرموی بۆ جاری سێههم: (وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ) وه بۆ خوا‌یه ئەو شته‌ی له ئاسمانه‌کاندان و ئەو شته‌ی له زه‌ویدان. بۆ ئەوه‌یه مه‌به‌ست له ناوه‌رۆکی رسته‌ی دوا‌یی باشتر جیگه‌ی خۆی بگرتی له ده‌روندا که ئەفهرموی (إِنْ يَشَاءْ يُدْهِبْكُمْ أَیُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ آخَرِينَ) ئەگەر ئاره‌زۆ بکا له‌ناو ئەبا ئیو ئەی ئاده‌میزادو، خوا تاقمی تر نه‌هێنی و له جیگه‌ی ئیوه دانه‌نی بۆ په‌رستی خۆی، هه‌تا ناوه‌رۆکی ئەو رسته‌یه به‌هۆی رسته‌ی پیش خۆیوه باشتر و مسۆگه‌رت‌تر جیگه‌ی خۆی بگرتی لای ئاده‌میزادا هه‌تا بترسن و باوه‌ر به‌یئن و یاریده‌ی پیغه‌مه‌ر بده‌ن، ئەگەر ئەوان به‌و مه‌به‌سته هه‌لنه‌سن نه‌ته‌وه‌یه تر دروست ئەکا پاش بنه‌پر کردنی ئەوان بۆ به‌جی هێنانی ئەو مه‌به‌سته. که‌واته ههمو‌یه‌کی له‌و رستانه که دووبات نه‌کرینه‌وه له ههمو شو‌ینه‌کانی قورئاندا به‌گشتی و له‌و سێ جیگانه‌دا به‌تایبه‌تی هه‌ریه‌که‌یان هۆیک‌ی تایبه‌تی و پێویست و سود‌یک‌ی تازه‌یان هه‌یه‌و له‌یه‌ک جیاوازن.

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾ هه‌ر که‌سێ مه‌به‌ستی بێ به‌و کاره‌ی ئەیکا له‌ جه‌نگ کردندا پاداشتی جیهان به‌ده‌ست به‌یئێ وه‌ک تالان و سودی ئەمه‌رۆ، یا بۆ به‌ده‌ست هێنانی پله‌و پایه‌و شو‌ره‌ت ده‌رکردن، داواکاری ئەو که‌سه‌ په‌ست و بێ نرخه‌ و بێ مانه‌وه‌یه، دوا‌یی له‌لای خوا هه‌یه‌ پاداشتی

جیهان و پاشه رۆژ نایشپرینهوه، له لای خوا دهست کهوتنی پاداشتی ههر دوو لایه نیان مسوگهره به مهر جی خواهنی باوه پ بی و خوی بیاریزی له بی فهرمانی له بهر خوا، نهو کهسه گومانی وایی پاداشتی نه مپو و پاشه رۆژ کۆنابنهوه سهری داوه له بهر، نهو شتهی بهختیاری نه مپو تیدابئی ناین بیاری له سهردابی و هانیسی بۆ بدری دزایتی له نیو نهو هدا و له نیو پاشه رۆژدا نه. به لکو دزایتی له نیوان پاداشتی پاشه رۆژو له نیو ستهم و فیل و دزی تالان و خراپه کانی تر دا ههیه.

خوای مهزن له مه و پیش باسی ژنان و ناحیزهیی و ناشت کردنهوهی نیوان ژن و میردی بۆ کردین، له مه و دوا باسی به جی هینانی باوه و فهرمانه کانی خوامان بۆ نه کا. به کورتی پیمان نیشان نه دا نه گهر ئیمه خهریکی پهیدا کردنی ئاره زومهندی خو مانین، نهو کاته خو مان بۆ خو مانین و په یوه ندیمان به خواوه نهیه. نه گهر خهریکی به جی هینانی فهرمانه کانی خوا بین لهو کاته دا ئیمه بۆ خواین نه ک بۆ خو مان، نه مه یان به پرتترین و گه وه ترین پله و پایدن. خوا بۆ شیمان رۆن نه کاته وه بهختیاری ئاده میزاد له وه دایه گفتو گو و کردار و جولان و دانیشن و دارایی خوی له ریگهی خوادابی، بۆ چه سپاندنی نهو مه به ستانه خوا نه فهرموی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ ۚ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَاقِرًا فَإِنَّهُ أُولَىٰ بِيَهُمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىَٰ أَنْ تَعْدِلُوا ۚ وَإِنْ تَلَوُّا أَوْ تَعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا﴾ ﴿١٣٥﴾ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ءَامِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ ۚ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ

عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ
بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ
ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١٣٦﴾

﴿يا أيها الذين آمنوا كونوا قوامين بالقسط﴾ نهی که سائیکی نهوتو باوهرتان هتاوه
نیوه راوهستاو بهردهوامین لهسر دادپهروهی، خوتانی بۆ ماندو بکهن هتا بهو بۆنهوه
دهستورو دادپهروهی راوهستاوین لهنیو بونهوه راندا.

﴿شهداء ولو على أنفسكم وألوالدين والأقربين﴾ نیوه راوهستاو بهردهوامین له
شایتی دانتان لهبهر پهزامهندی خواو بهی درۆ، با نهو شایتی دانه لهسر خوتانبی و به
راستی نهو شعی لهسرتانه بیتین و، با لهسر باوک و دایک و لهسر خزمه کانی، نیر
بابیته هوی زیانی لهش و داراییتان. نهی لهبیرمانبی شایتی دانی باوک و دایک و بۆ
سودی منالی خویان دروست نیه، ههروهک شایتی دانی منال بۆ باوک و دایک دروست نیه،
دوایی خوا چاکره بۆ پاراستنی سامان و ههزاری له نیوه.

﴿إن يكن فقيراً أو غنياً والله أولى بها﴾ نه گهر شایتی لهسردارو یا ههموو یهکی له
شایتی لهسردارو شایتی بۆ دراو ساماندار بۆیا ههزار نیوه خوتان مه گرن بۆ راوهستانی
شایتی دانتان بهزهیتان بۆ هیچ لایکیان دهرمه برن و لایهنی هیچ کامیان مه گرن.

تایینی ئیسلام بهراستی له ههموو کاتیکا پێویسته ههه نهو فهрман رهوابی بهسر خۆمان
و بهسر باوک و دایک و خزماگاندا، خۆمان و خزماگان له ناستی تاینیدا خواوهنی خۆمان
نین، ههه کاتی سودی تایبهتی خۆمان له گهه تاینیدا له دژی یهکتری بوون پێویسته تاین
ههه بێترین و واز له سودی خۆمان بهیتین، نیر باسهه کیشی بۆلای لهناوچونی خۆمان و
داراییمان.

هەر کەسێ بەراوردی ئەو فەرمودەى قورئان بکا لە گەڵ کردەوێى خۆیا بەو کۆتای یێ دێ کە ئێمە سوودى تايه‌تى خۆمان و خزمانان هەلبژاردووە و پێمانداوێ بەسەر ئاییندا، ئەگەر ئێمە بە باشى بۆى داچین و وردى بکەینەوێه بریار ئەدەین کە سەرچاوەى ئاواتمان لە ئاییندا هەر بۆ سوودى خۆمانە بە تەنها. ئەک ئاواتمان فەرمانى نامەى خوا و فەرمودەو کردارى پێغەمەرىن، بە گۆڕەى تاقي کردنەوێ ناوەرۆکى دەرونى ئێمەو زۆربەى ئادەمیزاد بۆمان ئەسەلێن، بەلام یا هەستى یێ ناکەین، یا خۆمانى لى گێل ئەکەین. منایى و خزمايتى سووارى ئەقلمان بوو و کوێرى کردووين لە ئاستى راستى و خستووتە دەرونگان ئاین سوڤى تايه‌تى ئەمڕۆیە بە تەنها. کەواتە ئەبێ بزاین هەموس و دەرونى خۆمان گەورە ترین دوژمنە بۆمان و ئەبێ ناگادارى خۆمان بێن لە راستى لاندەین.

هەموو یەکێ لە ئادەمیزاد نامادەبى تێدا یە بۆ وەرگرتنى چاکەو خراپە، لەهەمان کاتدا بە گۆڕەى سروشت ئارەزووى لە چاکەبە ئەک لە خراپە، ئەگەر خۆى بۆ خۆى وازى بەهێترى جگە لە چاکە هیچ شتى تر ناکاو لە چاکە لاندادا لەبەر هۆیکى دەره‌کى ئەبێ لە خۆى کە دژى سروشتە ئەگەر کەسێ سەرپشک بکړى لە نیوان ووتنى راستى و بەخشینى دینارى یا درۆبە بکا و دینارى وەرگیرى و پشزانى لە هیچیاندا توشى زێیان نابێ بێگومان راستە کە هەتەبێترى و دینارە کە ئەبەخشى. کەواتە ئادەمیزادى ژیر هەرگیز درۆناکا لەبەر هۆیى ئەبێ وەک ترسان و چاوچنۆکى، یا خۆشەویستى خزمايتى یا بۆ زێیانى دوژمنایى، یا بەزەبى بە هەزاراندا، یا دلخۆشکردنى سامانداران و چەند شتى تر، خوا قەدەغەى کردووە واز لە شایى دان بەهێترى لە ئەوانەى باسکران، پێوستە شایى دان هەر لەبەر خواپى بە تەنها و لەبەر هیچ شتى تر ئەبێ ئەو ئایەتە هەرچەندە هاوتە خواوە دەربارەى شایى دان و دەربارەى ساماندارێک و هەزارى چوونە خزمەت پێغەمەر ﴿ﷺ﴾ بۆ چارەسەرکردنى کێشەى نیوانیان. بەلام ئەبێ لە هەموو کات و لە هەموو جێگەبە هەر راستى بێترى و دادپەروەرى پەڕەوى بکړى لە گەڵ دوژمنانیشدا.

﴿فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا﴾ دوايي ټپوه دواي ناره زوی نارهوا مه کهن بړ نه وهی لادهن له راستی و دادپهروه ریتان پې ناخوښی. بهواز هیانتان له ناره زوی نارهوا ټپوه نه گهرین له خاوهن دادپهروه ران.

﴿وَإِنْ تُلَوا أَوْ تُعْرَضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا﴾ وه نه گهر ټپوه زمانتان پېچ بدهن و منجه منج بکهن له شایتي داند او دواي بخن و تمه لتي بکهن، یاواز له شایتي دان بهیتن و دای پوښن و جی به جی نه کهن له شوپي خویدا، و دوايي به راستی خوا بهو شته ی ټپوه نه بکهن ناگاداره له دادپهروه ری و له لادانتان له راستی، بیگومان پاداشت و ټوله یان وهر نه گرن.

بړ ناگاداری: من بوخوم وا ههست نه کم و هدر که سی نه بینم هدر وه من وایه که لهو کاتاندها نایه تی له قورثانی پیروز نه بیرتی یا نه خویر ټپوه په یوه ندی به کردنی فرمانی خواوه هه بی و ههست نه کهین جیاوازی و دورا ټیکی په کجار هه یه له نیوان نهو دهستوردها خوا دیاری کردوه له نامه ی خو یا بومان له گه ټ نهو نایینه دا خو مان به کاری نه هیتن له رهوشت و کرده وه مانا. لهو هه وه سه ی ټپوه وه و ده نه که و یی لیمانه وه که نایینی خوا هدر بړ خویتی، نهو نایینه ټپمه بهر کاری نه هیتن جیاوازه لهو نایینه ی خوا نار دویتی، ټپر ههستی پې بکهن یانه؟ ناده میزاد به دادپهروه ری هه لته ساوه به راستی هه تا دادپهروه ری جیگه ی خو ی نه گری و ناده میزاد بیرو نیازی خو ی رون نه کاته وه به باوه ر هینانی بی گمردو پوخته بهو شتانه ی خوا فرمانی پېداون. ناده میزاد چه ندین به شن: هه یانه پروای به دروست کهری بونه وه ران هه یه که خواتیکی ته نه یاهو پروای به پیغمه مرایتی و نامه ناسمانیه کان نیه. هه یانه باوه ری به هه ندی له پیغمه مران هه یه و باوه ری به هه ندی کیان نی یه و هه یانه پروای به هه ندی له نامه کانی خوا هه یه و پروای به هه ندی کیان نیه. هه یانه پروای به بوونی فریشته کان و رژی دووایی نیه هم نایه ته ی دوايي بومان رون نه کاته وه چو ټی باوه ر هینانی راستی و نهو شتانه ی پیوسته باوه ر مان پیان هه بی به بی جیاوازی و به ته وای و نه فرموی:

وەریان بگرن و نایێ هیچ کەس تانەیان لێ بدار لەسەر کارو کردەوی جارانیان، دواى ئەوەی رینگەى راستیان دۆزیوەتەو. بەلکو پێویستە رێزى تەواویان لێ بگیری و چاکەیان باس بکری، چونکە گەرانیوە لە هەلە ئەوپەری گەورەیی و رێزە، هەروەك بەردەوام بوون لەسەر پەرستنی شتی بێ نرخ پەستیه.

ئادەمیزاد هەشیشانە بێ باوەرن و لەسەر رەنگی ناوەستن، هەررۆزە لەسەر بیرو باوەرپێکن، لەملا ئەچن بۆ ئەولا، زۆری بێ ناچی ئەچنەو بۆلای بیروباوەرە کۆنەکەى، دووبارە جارى تر ئەچیتەو بۆلایەتر، هەروەها بۆ چەند جارى، ئەو کەسانە ئەوانەن بێ بارن و هەرچی و یەرچین جینگەى متمانەن. خواى مەزن لە باسیانا ئەفەرموی:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا
ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ أَزْدَادُوا كُفْرًا لَّيَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ
سَبِيلًا ﴿١٣٧﴾ بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣٨﴾ الَّذِينَ
يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَيْدِيَهُمْ
عِنْدَهُمُ الْعِزَّةُ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ﴿١٣٩﴾

﴿ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ﴾ بەراستی کەسانێکی ئەتۆ باوەریان هێناو و لە جوله کە کان لە پاشا بێ باوەر بوونەو بەهۆی پەرستنی گوێرە کەو. ﴿ ثُمَّ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ﴾ لە پاشا باوەریان هێناو بە خواو بە موساو پەشیمان بوونەو، لە پاشا بێ باوەر بوونەو بە عیسا و بە ئینجیل و نیازی کوشتنی عیساییشیان کرد.

﴿ ثُمَّ أَرْبَا أَرْبَا ﴾ له پاشا زورتر نه کهن بی باوهری خوږیان به باوهر نه هیتانیان به موخه مدهو به قورنان و چاوی پیسیان بریو ته پیغه مهرو ناواتی نه مانی نه خوازن:

﴿ لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرْ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا ﴾ خوا لهو که سانه خوش نابی هه تا بهرده و امین له سهر بی باوهری خوږیان و، خوا راغویان ناکا بولای ریگهی رزگار بونیان، چونکه به گویره ی زانیاری بی وینه ی خوا نهو که سانه دورن لهو په شیمان بینه و هو له سهر باوهر بوه ست و دلیان به بی باوهری مؤرکراوه و چاویان کوپر بووه له ناستی راستی. که واته مانای وانیه نه گهر به بوخته بی باوهر بهیتن باوهر پان لی وهر ناگیری و خوا له وان خوش نابی، نهو که سانه به ویستی خوږیان ریگهی راستیان له کیس خوږیانداوه.

بو زانین: نه گهر بی باوهری پیش باوهر پیتان کهوت و خو ی وون کرد که باوهر پیتان هاته کایه و توله ی بی باوهری نابینری، نهو که سهی روناکی باوهری به خوږیوه بینی بیانوی لی وهر نه گیری بو کاره خراپه کانی رابر دردووی. به لام نه گهر بی باوهری له پاش باوهر پیتان جار له دووای جار به گونا هیکی زور گه و ره دائه نری لی خوږیوونی بو نابی و بیانوی لی وهر ناگیری... به کورتی خاوهن باوهر نهو که سانهن له سه باوهری خوږیان بهرده و امین و گورانی به سهر دا نه هاتین له هموو کات و جیگه یه کدا به ههر شیوه بن، نهو که سانه له باوهر وهر نه گهر پین جار له دوای جار زور خرابون لهو که سانه ههر باوهر پان نه هیتانی بگره لهو که سانه ییش خرابون بی خوان و پروایان ههر به بوونی خوا نیه.

خوای مه زن باسی نهو که سانه ی کرد له سهر بارنی نین و جار به جار نه گزرتین و دورون باسی نه مه شیمان بو نه کا جوړی سزادانیان چون نه بی، نه وانه ییش نهو که سانهن بی باوهران نه کهن به دوستی خوږیان و نه فهرموی:

﴿ بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴾ تو مؤزده بده بهو که سانه ی دوو روون که به راستی بو نه وان هیه سزایکی تازار په یداکرو خاوهن تازار.

﴿ الَّذِينَ يَتَخَذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ نهو دوو پروانه که سانیکی نهو تون بی باوهران وهر نه گرن به دوستی خوږیان له جگهی باوهر داران و داوای یار مه تیان لی نه کهن و واز له باوهر دارانی دلیک نه هیتن و نایان کهن به دوستی خوږیان.

﴿أَيْتَفُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لَـهُ جَمِيعاً﴾ نایا ئەو دوو روانه داوا ئەکەن کە لای ئەوان پەیدایبێ بەو دۆستایەتیە گەورەیی و هێزیان دەست بکەوێ و بە گومانی خۆیان و وا ئەزانن ئەو کارەى موحەمەد تەواوانێ، دواىى بە راستى گەورەى و توانا بۆ خواىە هەموویان بە گشتى خوا هەر بە دۆستانى خۆى هێز ئەبەخشی، دوورپووان دڵیان مۆرکراوە لە هیچ شتێ وردنابنەو.

هەموو کەسێ پێى خۆشەو ئەیهوێ ناو دەرێکا لە جیهاندا بە پیاو چاکى و بە تێگەشتوویى و بە زانیاری و بە نازایی لە هەر رێکەوه بۆیان بگنجی و رێک بکەوێى لە گەڵ یاسای ئیسلام. بەلام هەندێ تر لە ئادەمیزاد هەن داواى سەرکەوتن و سەرپەرزی و ئاودەکردن ئەکەن لە شەیتان و لە کاربەدەستانى ستمکارو خۆیانیان پێى ئەفرشن و ئەیان کەن بە دۆستى خۆیان و هەر شتیکیان پێى بلێن بۆیان ئەکەن، نایا ئەو کەسانە چۆن بە رەواى دائەنێن داواى هێز لە جگەى خوا بکەن؟ بۆ ئاودەکردن و پەپرەویى ستمکاران خۆیان توشى کێجەلۆکەى دوو رۆبى بکەن، ئەبێ بزائن هێزو سەرکەوتن هەر بە باوەرپێنانى پوخته دەست ئەکەوێى بە تەنها.

ئەو باوەرپارانەى ئەو تر خوا باسى کردون لە فەرمودەى خۆیا (مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ) ئەو باوەرپارانە ئیسلام بە هۆى ئەوانەوه سەرکەوتن و گەورەییان بە دەست هێناو ووشەى ئیسلامیان بەرز کردەوه بە کۆشش و فیداکاری خۆیانەوه، هەموو ئایین و بیروباوەرى تریان پرش و بلاوکرد، بە یاریدەى خوا شاگردەکانیشیان لەم سەردەمەى ئێمەدا بە توانای هێزى پۆلایینی باوەرپاران لەناوئەچن. کەواتە چۆن ئەبێ داواى هێزو سەرکەوتن لە بێ باوەران و ستمکاران و دوو پووان بکری، ئەوانەى باسکران لەهەر کەسیکا بێنران بێگومان لە بازەنى باوەر دەرچوون.

هەروەك داواکردنى گەورەى لە بێ باوەران و دۆستایەتیان قەدەغەیه، خۆ هەلکێشان و خۆ بە گەوره دانان بە هۆى باو کو بێ باوەرە کانەوه قەدەغەیه، وا دابنێ لە نێوان ئەو

کهسانه دا باوه‌پر دارن و له‌نیوان بڼ باوه‌پر اندا په‌یوه‌ندی په‌گه‌زو خزماتیان ماوه‌ته‌وه دواي باوه‌پرې نیسلام، وهك خو هه‌لکیشان به‌فیرعه‌ونه‌کان و کیسراکان و قه‌یسه‌ره‌کان و ناشوری و بابولی و عه‌ره‌به‌کانی پیش نیسلامه‌وه. پیشه‌وا نه‌ه‌دد له‌حوسینی کوری موحه‌مه‌ده‌وه له‌نه‌بوو به‌کری کوری عه‌باسه‌وه له‌حومه‌یدی که‌ندیه‌وه له‌عوباده‌ی کوری قه‌یسه‌وه له‌نه‌بی ریخانه‌وه له‌پیغه‌مه‌ره‌وه ﴿﴾ نه‌فه‌رموی:

نه‌و که‌سه‌ی خوی پال بدا به (۹) و باوکی بڼ باوه‌ره‌وه مه‌به‌ستی خو هه‌لکیشان و ریژی نه‌و که‌سه (۱۰) هه‌میان و له‌ناگردان.

له‌و باسانه‌وه بۆمان ده‌رنه‌که‌وی دوو پرووی سه‌وز نه‌بی و بنج دانه‌کوټی به‌هوی لاوازیه پروانه بوونی مروّف به‌خوټی خوی له‌به‌ران‌به‌راستی و باوه‌ره‌خوا، به‌ره‌می نه‌و لاوازیه بریتیه له‌ترس و چاو‌چوټکی و خو هه‌لواسین به‌جگه‌ی خوی مه‌زنه‌وه به‌خو‌به‌سته‌وه به‌نیشتمانه‌وه به‌جوړیکي نار‌ه‌واو په‌گه‌ز په‌رستی و دوور که‌وته‌وه له‌په‌په‌وی خوا له‌ژیانداو به‌کار نه‌هینانی له‌فه‌رمانی روژانه‌دا. به‌رگری له‌ناموس و سامان و نیشتمان به‌جوړیکي ره‌وا له‌په‌رستی خواوه ده‌رنه‌چی و دیت.

نه‌و دوستانه‌تی‌یدی بڼ باوه‌پر ان خوا قه‌ده‌غی کردووه بریتیه له‌یارمه‌تی دانی په‌کتری و بڼ به‌هاوپه‌یمانان، دوستایتي لیږده‌ا نه‌وه نیه په‌په‌ره‌وی ثابینه‌که‌یان بکه‌وی نه‌گه‌ر وای نه‌وه بڼ باوه‌پرې ته‌واوه پتی ناوتری دوستایتي، په‌په‌ره‌و کردنی ثابینی بڼ باوه‌پر ان په‌که‌بجار زور گرانه‌لای موسلمانان. هه‌ندئ که‌س وایان داناوه دوستایتي بریتیه له‌تیکه‌لاو بوونی باوه‌پر داران و بڼ باوه‌پر ان بۆ سودی په‌کتری و بازرگانی. به‌تابیه‌تی به‌ستی په‌یمانی زانین و زانیاری و روشنیری، نه‌وانه نه‌گه‌ر دزی یاسای نیسلام نه‌بی خراپه‌ی تیدانیه.

به‌راستی چاو‌پو‌شی نیسلام له‌گه‌ل بڼ باوه‌پر اندا زور پروون ناشکرایه، به‌لام هه‌ندئ له‌موسلمانانی نه‌فام و کاربه‌ده‌ستان چاک و خراپ تیکه‌لاو نه‌کهن. نه‌و که‌سانه‌راستی و ناوه‌روکی ناین له‌ده‌رونیانان چه‌سپاوه به‌و جوړه‌ی وایان یاسایکی چه‌سپاوه له‌لایه‌ن

خوای مهزنهوه، نهو کهسانه خوئیانیان گیل و گهوج کردوه له ناستی یاسای رونی قورئان بانگهوازی نیسلامیان لی تیک چووه له باره ی چاو پۆشی کردن له گهل بی باوه پانداو جوئی ناکه نهوه له گهل نیازی خراپی خوئیاندا، نازانن بی باوه پان هه ندیکیان دوستی هه ندیکیان له کاتی جهنگ کردن له گهل کۆمهلتی نیسلامدا نهو کهسانه خاوهنی بیروپرای راستی نین بۆیه نهم سهرو نهو سهر نه کهن، له سهسار باری ناوهستن، نهو جوړه کهسانه پیوسته تف و نهفره تیان لی بکری و به هیچ جوړی پروایان پی نه کری و سزایشان بدری به توندی و تیژی و بکری به غمونه ی پیاو خراپان، نهو پی بارییه رهوشتی زوریه ی خاوهن بیروباوه ره خراپه کانی نیستان، پارهو پول له ههر لایه کهوه دهستیان بکهوئی نهو لایه نه نه پهرستن، به تاییه تی خاوهن رامیاریه کان له کۆن و له تازه دا نهو رهوشته پهرسته یان ههیه کس ناکهن به دوستی خوئیان، نهو کهسانه جگه له وه فیل بازو بوختان چی و درۆزنن هیچ شتی تریان بۆ رهوا مهینن، نهو کهسانه چۆنیان بۆ بلوی له خراپه و له ناژاوه بلاوی نه که نهوه و ماری ژیری کان هه ندی له موسلمانان نهو کاته له مه کهدا بوون لای بت پهرسته کان دانه نشتن نهوانیش ووته ی نارپه وایان به کار نههینا له دژی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ و له دژی قورئان، لهو کاته دا موسلمانان لاواز بوون و نهیان نه توانی وولا میان بدنهوه، بۆ نهو رووداوه خوای مهزن تایه تی (٦٨) ی سوره تی نهله نفالی نارده خواره وه و فه رمانی پیدان لای بت پهرستان دانه نشتن و وازیان لی بهین و گوی له گفتوگۆیان نه گرن، سال هات و رۆیشت و موسلمانان کۆچیان کرد بۆ مه دینه، له مه دینه دا جوله کهو دوو رووانی زۆری تیدا بوو دهرونیان پیس و خراپ بوو، موسلمانان وهک فه رمانه کانی خویان له بیر نه مایی، نه چونه لای کۆری نهو پی باوه پانه له مه دینه دا، نهوانیش دهستیان نه کرد به خراپه و ووتن به ئایینی نیسلام و پیغمهر به درۆ به بوختان وهک نهوانی مه که، پیگومان بی باوه پان هه موویان یه که ره گهن، خوای مهزن تایه ته که ی سوره تی نهله نفالی بیر خسته وه و فه رموی:

وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي

الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا

تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ ۚ إِنَّكُمْ إِذَا مِثْلَهُمْ

إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴿١٤﴾

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ بِكُمْ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِّنَ اللَّهِ قَالُوا أَلَمْ

نَكُنْ مَّعَكُمْ وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا أَلَمْ نَسْتَحِذْ

عَلَيْكُمْ وَنَنَاصِعْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ۗ قَالَ اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ

الْقِيَامَةِ ۖ وَلَنْ يُجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴿١٥﴾

﴿وَلَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا﴾ وه

بهراستی خوا رهوانه کردوه بوسر نپوه له نامهى خوږيا كه قورئانه كه ههر كاتى
بيستوتان نايته كانى خوا پروايان پښ ناهيتړئ له لايه ن بت پرستانه وهو، كالته نه كړئ بدو
نايه تانه.

﴿فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ﴾ دواى نپوه له گهل نهو كه سانه

دامه نيشن دهست نه كهن به گالته كردن به نايته كانى خوا هه تا نه وان نه چنه نپو گفتو گوى
تر جگه ي باوه پښ نه كردن و گالته كردن به نايته كانى قورئان.

تهفسرى زمناكوږى

﴿إِنكُم إِذَا مَثَلْتُمْ﴾ به راستی ئیوهی دانیشتوی لای گالته کراوه کان به ئایه تی خوا ویتدی نه وان له بی باوه رپیدا نه گهر به کاره کانیاں رازی بن، چونکه خو نه گهر توانای نه وه تان ههیه لایان دانه نیشن وازیان لی بهین و لومه یان بکهن، پیوسته ئیوه بزائن نهو که سانه لای مالوم و جوله که کان دانه نیشن و دهست نه کهن به گفتوگوی خراب وهك دوو پرووه کان نه زمیرین، ئیوه چو و بوچی لایان دانه نیشن و گریان لی نه گرن، نهو که سانه جگه له خراپه هیچ شتی تریان لی ناوه شته وه.

هوی هاتنه خواره وهی نهو ئایته ههر شتی بی و له گهل ههر که سانی بی، بیگومان به گشتی بهلگهیه له سهر نه مه: پیوسته هه موو موسلمانان واز له تیکه لاوی هه موو کاری بوچ و دزی ئاین بهین، نهو پیوسته بونه ییش به تابه تی بو نهو که سانه نییه دانیشتوی مه دینه بوون و نهو که سانه ی نهو تو ناگریته وه پرووی نهو ئایه تیه یان بو لا کراون. به لکو هه موو موسلمانان نهو گریته وه له هه موو کات و جیگه یه کدا، پیوستی هه موو مانه لای کۆرو کۆمه لتی دانه نیشین گالته به ئاین بکهن و گفتوگوی خراب بگر نه ئاین، وهك زۆر جار ان باوه رداران توشیان نه بی بهو کارانه وه.

﴿إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا﴾ به راستی خوا کۆنه کاته وه دوو پروه کان و بی باوه ران له نیو دۆزه خدا هه ردولایان به یه که وه. که واته دانیشتوان و لا دانیشتوان هه ردولایان له دۆزه خدان له دوو پرووه کان و له بی باوه ران.

﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ بِكُم فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللَّهِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ مَعَكُمْ﴾ که سانیکی نهو تو ن چاوه ران نه کهن کاری بو ئیوه پهیدا بی له سهر کهوتن له شان له جهنگدا، دوا بی نه گهر بو ئیوه پهیدا بوو سهر کهوتن وه دهست کهوت و یاریدان له لایه ن خوا وه دوو پرووه کان نه یان ووت: ئایا ئیمه له گهل ئیوه دا نه بوون و یارمه تیمان نه دان؟ که واته به شی خۆ ماغان بده نی له دهست کهوت.

﴿وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا أَلَمْ نَسْتَحْذِ عَلَيْهِمْ﴾ وه نه گهر بو بی باوه ران هه بوا به به شی له سهر کهوتن دوو پروه کان نه یان ووت: ئایا ئیمه زال نه بوین به سهر ئیوه داو

نهمان نه توانی بتان کوژین، کهچی نیمه له بهر سودی ئیسوه خزمان ههشارداوه خوماغان گرت و ئیوه مان نه کوشت و جهنگمان له گهڵ ئیوه دا نه کرد.

﴿وَعَنْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ وه نیمه ئیوه مان نه پاراست له باوهردان و شتیکی وامان خسته دلیان لاوازیان بکاو سستیمان کرد له یارمهتی دانیان. کهواته بمان کهن به هاوبهشی خوتان له وانهی دهستان کهوتوه. ئهو دوورپووانه خویانیان کردبوو به تابوری پینچهم بۆ باوهرداران، نهچونه دهره وه له گهڵ موسلمانان به پراوتت بۆ یارمهتی دانیان، له ناوهڕوکا بۆ پارچه پارچه کردنیان به هۆی پروپاگندهیی ژههراویی، وینهی ئهو کهسانه له ههموو کاتیکا ههن، به تایبهتی لهم رۆژهی نیمه دا لهو کاته وه نهوتی نهفرهتی دۆزراوه ته وه، ئهو کهسانه ئالو درۆشی نیشتمان پهروهریان بۆ خویان ههڵداوه دهق به دهقی بی باوهردان، نه گهر خهبات کهران سهرکهوتن به سهر دوزمنانی گه لاندابه گورجی خویان نه کهن به ناو خهبات کهراندا و نه لێن: نیمه له گهلتان بووین و له ژیره وه یارمهتیمان داو، نه گهر خوین مژان سهرکهوتن به سهر شورشگیراندا نه لێن: نیمه نهمان هیشت سهر بکهون. ئهو کهسانه له سهر دوو پەت یاری نه کهن و خویان نه کهن به ستونی پینچهم، ههردولایان فریو نه دهن.

پرسیار / نه بی بۆچی رستهی (فَتْحٌ مِنَ اللَّهِ) به کارهێنراوه بۆ موسلمان و ووشه (نصیب) بۆ بی باوهردان بێژراوه؟

وهلام / به راستی سهرکهوتنی موسلمانان سهرکهوته بۆ راستییکی ئهوتۆ بهردهوامه و پایه دارن به مهرجی خاوهنکهی پهیرهوبن بۆ یاسای خواو بۆ فهرمانی ئهو له ناماده کردنی تفاق و چهك، کهواته شایسته بێژی (مِنْ اللَّهِ). بهلام سهرکهوتنی کاری پوچ شتیکی کاتیه و ناوهستی له بهردهم راستیدا ههراکتی خاوهن راستیه کان یهك بگرن له سهر خهبات.

به نومیدی خوی مهزن هیزی بی باوه‌ران و دووروان لهم روزه‌دا به وینهی هیزی
نهوانه‌ی پیشوو نه‌بی و کاتی نه‌بی، هیزی راستی له خوی مهزنه‌وه نه‌بی و به‌رده‌وامه هه‌تا
کوتابی جیهان و خراپه‌کار نه‌می‌تی.

﴿ قَالَ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ﴾ دوابی خوا فهرمانی خویی دیاری نه‌کا له‌نیو ئیوه‌ی
باوه‌ردارو له نیوان دوو پرواندا له رۆژ هه‌لسانه‌وه‌تان له گۆره‌کاندا: تا‌قمی باوه‌رداران
بو به‌هه‌شت و دوو ره‌کان بو دۆزه‌خ.

﴿ وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴾ وه‌خوا هه‌رگیز نایگه‌رتی بو بی
باوه‌ران به‌سهر باوه‌رداران هه‌چ رینگه‌یه له رۆژ دووایدا که بی باوه‌ران خویانی پتیه
هه‌لکیشن، یاسا ئیسلام هه‌تا رۆژی دوابی خۆی ده‌رته‌خوا ناوی وون نابێ به ته‌واوی با
جار به جاری لاوازی له لایکه‌وه، له‌لایه تره‌وه سهر هه‌لته‌دا به رونترو به‌هه‌تر:

خوی مهزن باسی دووره‌کانی بو کۆدین له‌و ئابه‌تانه‌ی پیشودا، له‌مه‌و دووایش باسی
کرده‌وه خراپی نه‌وانمان بو نه‌کا به درێژی ترو نه‌فه‌رموی:

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَدِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى

الصَّلَاةِ قَامُوا كَسَالَى يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا

قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾ مُذَبِّدِينَ بَيْنَ ذَلِكَ لَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَلَا إِلَى هَؤُلَاءِ

وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿١٤٣﴾

﴿ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ ﴾ به‌راستی دووره‌کان وایان بر دوه‌ته دلی خویان فیل
له خوا بکه‌ن به ناشکر کردنی باوه‌رینان به پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ به پرواله‌ت و له‌زیره‌وه‌ی
باوه‌رن، فیل کردن له پیغمهر فیل کردنه له خوا.

ته‌فسیری زمانا‌کۆبی

﴿ وَهُوَ خَادِعُهُمْ ﴾ وه خوا سزای ئەو دووروانه ئەداتەوه لەسەر فیل کردن و دوورپوویان نابرویان ئەبا بە ناشکراکردنی فیلەکانیان لەم پۆژەداو بە سزادانیان لە پۆژی دواایدا، پوناکی بروای باوەرداران پەرە ئەستێتی و تاریکی بی باوەری زۆرتر ئەبێ، ئەو پوناکیە کەمەیان ئەکوژیتەوه بە سزای گرانی ئەمپۆ.

﴿ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كَسَالَى ﴾ وههەر کاتێ دوورپوان هەڵسانایە بۆلای نوێژکردن هەڵسەسان بە تەمەلتی و بە لەشی قورسەوه، وه کەسێ بەجێ بۆلای شتی و کەچی لای ناخۆشە. بێگومان مەروفی دوورپوو بە گورجی هەڵناسی بۆ نوێژکردن چونکە بروای بە نوێژنە هەرکاتێ هاوڕێکانی پێغمەر ﴿ ﷺ ﴾ ناگاداربونایە نوێژیان ئەکرد، ئەگیانا نوێژیان نەئەکرد.

پرسیار / هەرکاتێ کەسێ نوێژی ئەکرد بە نیازی نزیکیبۆنەوه لە خوا، لەگەڵ ئەوەیشدا پێی خۆشبوو کە دانیشتوان چاویان لەو نوێژە ی ئەوێ هەتا گومانی پیاو چاکی بن بۆی یا بۆ ئەو لەسەر خۆی لا با سستی کردن لە ناییندا، ئایا ئەو کارە بە دوورپوی دانەنرێ؟

وهلام / ئەو کارە بە دوورپوی دانانرێ بە مەرجێ یە کەمێن هۆی ئەو کارە بەجێ هێنای پەرستنی خواو رەزائیتی خوا بێ و نیازەکانی تری پاشکۆی ئەو پەرستەو پێ ناخۆشبوونی رەوت زیان نادا لە باوەری ئەو کەسە، چ کەسێکە ئەو جوړە نیازانە ی تیدا نەبێ بە گوێرە ی سروشت؟ ئەو کەسە بە گوێرە ی نیازی خۆی بەر پرسیارە.

﴿ يُرَاوُنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرْنَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴾ وه ئەو دوورپوانە خۆیان ئەنوێنن خۆیان نیشان ئەدەن بە ئادەمیزاد بە نوێژ کردنیان هەتا پێیان بپێژرێ: باوەرداران، چونکە ئەوان نوێژ بۆ خوا ناکەن. بەلکو بۆ نێچیر گرتن و قازانج و سوودی جیهانی نوێژ ئەکەن و، ناوی خوا نابەن و یادی خوا ناکەن و نوێژ ناکەن مەگەر کەمجار لەو کاتانەدا بپێژن. بەلام لە پاش ملهناوی خوا نابەن و نوێژ ناکەن.

پرسیار / ئایا هیچ کەسێ هەیه راستی دەرونی خۆی دەرنجا لەبەردەم ئادەمیزاداو بەوانی بلێ: شتی بروای پێی هەیه، چ کەسێکە بە هەموو کەسێ بلێ: شتی ئەیزانی. بێگومان ئەگەر ئەو کەسە ئەو شتانه بەوان بلێ بەشیت ئەژمێردرێ، چ کەسێکە نەیکاو بەکاری

نهبهری جگه‌ی شتی لای چاکهو مهبه‌ستییه‌تی چهند کات، پاش نهو شتانه چون نه‌گونجی بۆ مروّف له‌ده‌ست دام و ده‌زگای کۆمه‌ل ده‌ربجی و رابکا؟

نایا تۆ نه‌توانی کاتی گه‌یشتی به‌کەسی خۆشت ناویتی و یه‌که‌م جار نهو که‌سه‌ بلتی به‌تۆ: من ئاره‌زۆمه‌ندی تۆم، له‌ وولامدا تۆ نه‌توانی بلتی: من یم ناخۆشه‌ تۆ بینم، نایا نه‌گهر به‌و جۆره‌ وه‌لامی بدریته‌وه‌ تۆ چاکت کردوو له‌لای خۆت و لای ئاده‌میزاد. نایا ههموو ئاده‌میزاد ربابازن و لایانداه‌ له‌ راستی، چونکه‌ بروایان به‌ ههموو شتی نه‌یه‌ که‌ نه‌یکه‌ن نه‌ی لێن؟

وه‌لام / دوورپووی و خۆسازاندن جیاوازن له‌ یه‌که‌ری، دووری نه‌مه‌یه‌ مروّف خۆی ده‌ربخا به‌ پیاو چاک‌ی و به‌ دوو پرووی و به‌ بوختان بۆ نه‌وه‌ بوه‌ستی له‌ گه‌ل پیاو چاکان و له‌وانیش نه‌بی، خۆسازاندن نه‌مه‌یه‌: تۆ نهرم و نیانی له‌ مامه‌له‌ کردنا له‌ گه‌ل ئاده‌میزاداو به‌ هیچ مهبه‌سی نه‌بی مه‌گهر به‌ خۆشی و به‌ رێک و پێکی بژیت له‌ گه‌لیان.

زۆر ئاشکرایه‌ که‌ تۆ زۆر جارێ له‌به‌ر دوواکه‌وتنی لاسایی کردنه‌وه‌ی کۆمه‌لایه‌تی له‌ شای و شیوه‌نی که‌سیکا نه‌بی به‌ره‌ میده‌بی نه‌که‌نی و پێزی نه‌گیری و پروایشی به‌وانه‌ی خۆی نه‌یه‌، بی گومان نه‌و کاره‌ی تۆ زۆر چاکه‌و بی گه‌رده‌و به‌ریا دانانری به‌ مه‌رجی رێکبێ له‌ گه‌ل نه‌ریتی کۆمه‌لایه‌تی. پێوست نه‌یه‌ له‌سه‌ر تۆ هه‌رکاتی خراپه‌ت کرد بلاوی بکه‌یته‌وه‌ به‌سه‌ر ئاده‌میزاد.

زۆر راسته‌ که‌ تۆ درۆنه‌که‌ی به‌رانبه‌ر که‌سی خۆشت ناوی نه‌تی: من ئاره‌زۆمه‌ندی تۆم. به‌لام نه‌و درۆیه‌ت چاکه‌و شیرینی ره‌وشتی تێدایه‌ و زۆر په‌سه‌نده‌.

بۆ په‌سه‌ندی نه‌و درۆیه‌ ته‌مشای نایه‌تی (۸۳) نه‌لبه‌قه‌ره‌ بکه‌ له‌ گه‌ل نایه‌تی (۲۴) ی سوره‌تی ئیبراهیم و نایه‌تی (۴۴) سوره‌تی تاها‌دا. پێغه‌مه‌ر فهرموی: (گفتوگۆی پاک چاکه‌یه‌ که‌ پاداشتی نه‌دریته‌وه‌ به‌ وینه‌ی پاداشتی چاکه‌کانی تر).

به‌ کورتی دوورپووی خۆ نواندن بریتین له‌وه‌خۆت نیشانی دانیش‌توان بده‌ی به‌ درۆو بوختان به‌شتی تێتانه‌بی. هه‌تا به‌ پیاو چاکت دابین و پله‌و پایه‌ی چاکت بۆ دابین، له‌

ناوه‌رۆکدا ههمانه‌ی خالی و ماری ژیری کاو خوین مژو ده‌ست بری، ئەو جووره کارانه قه‌ده‌غه کراون له‌لایهن خوای که‌وره‌وه.

﴿مُذَبِّحِينَ بَيْنَ ذَلِكَ لَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَلَا إِلَى هَؤُلَاءِ﴾ سەرگەردان و حۆل و گێجن له‌ناو باوه‌رو بی باوه‌رایدا، نه‌خۆیان نه‌به‌ستن به‌ باوه‌رداران‌ه‌وه و نه‌ نه‌بی باوه‌ران‌ه‌وه جارێ خۆیان ده‌ر نه‌خهن له‌ناو مو‌س‌لماناندا، جارێ له‌گەڵ بی باوه‌ران، له‌گەڵ هه‌یچیان نین.

به‌ل‌کو له‌گەڵ سودی تایه‌تی خۆیان و، نه‌له‌م لان و نه‌له‌ولان هه‌تا رێگه‌ی نه‌وان بگرن، هه‌ر ده‌ستی را‌کشی بۆ‌لایان نه‌ی گرن، ئیتر پێس بی یا پاك.

﴿وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا﴾ وه هه‌ر که‌سێ خوا رێگه‌ی ئی وون ب‌کاو واز له‌ رێگه‌ی راست به‌یتی، دوا‌ی تو ده‌ستت نا‌که‌وی بۆ ئەو که‌سه‌ رێگه‌یه‌ بیانبا بۆ‌لای راستی و را‌غوبی و خوا په‌رستی. به‌راستی ئەوه که‌سه‌ خوا به‌ چا‌وبی می‌هه‌ر‌ه‌بانی ته‌مه‌شای نا‌کاو کارو فرمانی دا‌وه‌ته‌ ده‌ست خۆی، چون‌که‌ ئەو که‌سه‌ یا‌خی بو‌ه له‌ خواو هه‌گیز نا‌گه‌ر‌پ‌شه‌وه‌ بۆ‌لای شاره‌زایی، چه‌وه‌ قولا‌یی بی باوه‌ری. به‌لام می‌هه‌ر‌ه‌بانی جو‌ر‌پ‌که‌ له‌گەڵ به‌نده‌کانی خۆی وازیان ئی نا‌هێتی هه‌تا نه‌وان واز له‌ خوا نه‌هێتن، ئەو کاته‌ ده‌ینی خۆیان به‌ ملی خۆیان. بۆ ئونه‌ دا‌یکی منال می‌هه‌ر‌ه‌بان ترین که‌سانه‌ له‌سه‌ر زه‌ویی بۆ منال‌ی خۆی، نه‌گه‌ر ئەو مندا‌له‌ ده‌ستی کرد به‌ نازاردانی دا‌یکی، ئەو دا‌یکه‌ په‌خه‌ی ئی دا‌ده‌دری، مه‌گه‌ر ئەو به‌ندانه‌ په‌شیمان بێته‌وه‌ به‌ پوخته‌یی له‌ گونا‌هی خۆیان، ئەو کاته‌ خوای مه‌زن په‌شیمان بو‌نه‌وه‌یان ئی وه‌ر‌ته‌گیری، له‌ با‌سی مانای ئایه‌تی (٨٨)ی ئەم سو‌ره‌ته‌ ئەو با‌سه‌ به‌ در‌ژی نو‌سرا‌وه‌.

له‌و ئایه‌ته‌ پ‌س‌رۆ‌زه‌دا خوای مه‌زن با‌سی دو‌ور‌و‌وان و سه‌ر‌گه‌ردانه‌کانی ئەم رۆ‌ژه‌ی جیهانی بۆ کردین که‌ ئایینی پاکی ئی‌سلام به‌ چاکی نه‌چه‌سه‌پاوه‌ له‌ دل‌یا‌نا به‌ جو‌ر‌ئ شایسته‌یی و بیکه‌ن به‌ یاسا بۆ‌خۆیان له‌ هه‌موو کار‌ی‌کی رۆ‌ژانه‌یاندا، ئەو که‌سانه‌له‌به‌ر نه‌وه‌ی بیر له‌ پاشه‌ رۆ‌ژی به‌ختیاری خۆیان نا‌که‌نه‌وه‌ بۆ به‌جو‌ک‌ترین و بی‌نرخ‌ترین ئا‌واتی کاتی هه‌ر جارێ په‌لاماری لایه‌ نه‌ده‌ن بی نه‌وه‌ی بیر له‌ چا‌که‌و له‌ خرا‌په‌ بکه‌نه‌وه‌، جا بۆ‌یه

ئەو جوړه کەسانه بهرپاږو سەرگەردان و گیل و گەوج دانەنرین لای زانیان و خواپەرستان، چونکە بۆ بەدەست هێنایی ئاواتی پرۆپوچی خۆیان بە سەرگەردانی و گیلی جاری پەلاماری جادوگەران و دەست بران و خوا نەناسان ئەدەن جاری تر پاش ماوێه پەلاماری کەسانی تر ئەدەن کە دزی بیروباوهره پیشووە کەبەتی هەر بۆ ئەو ئاواتە خراپە کە خۆیان بێتەدیی یانەبەتەدیی، ئەو جوړه کەسانه لەم سەردەمە یێمەدا یە کجار زۆرن، بە گیل و بێ ئەقلی خۆیان سەر لێی شیوانە ی خۆیان تووشی دەیان دەردی سەری ئەبن و ئەمانە ی خوارووە هەندێ غونەیانن:

پێشەکی وەك ئەزانری له هەموو کۆمەڵ و تاقمییکی ئادەمیزادا زوربە ی زۆریان گیل و پاراو نەفامن هەرچەندە لەم کاتەدا ئەژین بە پرواڵەت پیش کەوتن پەرە ی سەندووە لە چەند روپکەووە، سەرگەردان و گیل و نەفامن هەرچەندە جیساوازن لە روی پەرورەدو و روشن بیری و ئامادەبونیان بە گوێرە ی سروشت بۆ وەرگرتنی زانیاری کەچی ئەو گیلی و سەرگەردانیە وای لێ کردوون گالته‌بە‌ژیان و ئەقلی ئەندامانی گەلانی ئەم سەردەمە ئەکەن، ئەوەرێکی یە کجار نارەهەبین، ئەماشاکەن بۆ تەمە وەرگرتن چون پارای و گیلی سوار سەرشانی لاوان بوو بەدەیان پەخشان و هۆنراوێ زۆر بە بالا ی ژنیکا هەتەدەن و باسی لەنجەو لاری و شوخ و شەنگی ئەکەن بە راست و بەدرۆ. خۆیانی بۆ ئەسوەتین و خۆیانی بۆ لاواز ئەکەن، بەجۆرێ هەر شتی لەو رینگەووە تووشی بێی بە چاکی ئەزانێ ژنانی بێ ئەقل و گیلیان بۆ ئەخەڵتەتی. بەهەر کۆلە مەرگێهە بێی ئەبە هاوسەری یە کتری، زۆری بێ ناچێ ئەبە مارو دوویشک بۆ یە کتری.

هەروەها ژنی واهیدە خۆی شیت ئەکا بۆ کورە لاوی، لەبەر خۆشەویستی ئەو لاو واز لە باوک و دایک و خزم و کەس و کاری دڵسۆزانی خۆی ئەهێتی، وایش ئەبێ رادوی ئەکەوی و برۆایشی وایە لەوانەبە بکوژری. لەگەڵ ئەو هەموو مەترسیانەدا ئەبێتە هاوڕێی ئەو لاو کەچی زۆری بێ ناچێ ئەبە دۆزەخ و کورە ی ناگر بۆ یە کتری و لەبەک جوی ئەبەووە، بەو جوړه باسکرا ژنی نەفام ئەکەوێتە داوی پیاوی بێ بەلێن، پیاویش

ئەكەۋىتە داۋى ژنى گىل و نەفامەۋە، ئەو ھەمۋە كەندو كۆسپە توشىيان ئەبى بەو بۆنەۋە
بىر لە نەفامى پاشەپۇژى خۇيان ناكۆلنەۋە بە جۆرى ياساى پاكى ئىسلام فەرمانى پىداۋن،
لە ئەنجامدا توشى ئەو پاراى و سەرگەردانىيە ئەبن و ناموس و ئايىنى خۇيان لە دەست
ئەدەن.

لەلەيتەرەۋە زۆر كەس ھەن بەھۆى مامەلەۋ كېرىن و فرۇشتن و بەكرىتى دانى
خانرو بەرەۋە خۇيان گىرۋەدى پاراى و سەرگەردانى ئەكەن، بەجۆرى خۇيان لاترو دامار
ئەكەن بگرە خۇشيان ئەدەن بە كوشت، بەدەيان پىاۋانى فېل زان ئەكەن بە كار بەدەست
بۆ خۇيان و ئەبنە ساماندار لەسەر گىلى و نەفامى ئەۋانەۋە. ئەمانەى خوارەۋە ھەندى
غونەى ترن بۆ گىلى و پاراى و سەر لى شىۋانى ھەندى نەفام:

لە ھەمىيان نارەۋاترو پەرەسەندتر بلاۋىرونەۋەى ئەفسانەى پروپوچ و ناۋبۇش: ۋەك
نامەگرتەۋەى پر لە درۆۋ. ناۋ لەپ خوتىندەۋە. برۋا برون بە شتى پروپوچ. پىاۋىكى
ھەژارى گىل و نەفامى برسى و قول براۋ منالتيكى زۆرى روتالى ھەيە بەھەر كۆلتەيى
ھەندى پارەۋ پول پەيدا ئەكا كەچى لە برىتى ئەۋە پىدا بە پىۋىستى خۆى و منالەكانى ئەييا
بۆسەر گۆرى مردوۋان ئەى بەخىشەۋە، يا ئەييا بۆ كەسكى بەناۋ پىرىكى ملقەۋى. بە
ئەقلى ناتەۋاۋى خۆى خاۋەن گۆرەكە يا پىرەكەى لاي خوا بۆى ئەپارەنەۋە كەچى كاكى
پىرى و پارەبرانى سەر گۆر بەكارى ئەھىتن بۆ دروست كەردنى كۆشك و ماشىن و بۆ
زېرى ژنانيان و بۆ خوارەنەۋەى مەيى و قومار كەردنى كۆرەكانيان، ھەندى جارىش بۆ
گەشت و گوزارو سەيران و داۋىن پىسى ئەو پىروپارە خۇرانە ئەگەر پارانەۋەيان
ۋەرئەگىرى بۆ خۇيان پىارەنەۋە سامانيان زۆرىن، پارەى ئەو ھەژارە دامارە نەخۇن و
پورەشى لاي خوا ئەبن.

نەخۇشكى تىرى زۆرنالەبار سۋارى ئەقلى كۆمەللى تىرى سەر لى شىۋاۋو پاراى
تېرېون، ئەچنە لاي جادوگەرۋ دەست بران پارەۋ پولى زۆريان بۆ ئەبن بۆ كەردنەۋەى
گىرى كۆپرەى دلىيان كە ناۋ لەپىان بخوتىنەۋە يا نامەيان بۆ بگرەۋە. نوشتەيان بۆ بنوسن.

تەماشای جم و جوتی ئەستێرەکانیان بۆ بکەن، پرسی بە جنۆکەکان بکەن. گێانی پیاوی
ئامادە بکەن، فنجانیان بۆ سوڕ بدەن. دانەیان بۆ بگرنەو. ئەو جادوگەرە دەست برانە بە
بۆنەی ئەو کارە پرۆپووجانەو بە بوختان و بە درۆشتی بەو گێل و گەوجانە ئەلین، ئەو
سەر لی شیواو بەچاوی راستی وەری ئەگرن و بە دامابی ئەژین و جادوگەرانیش سامانی
زۆر کۆ ئەکەنەو.

ئەو ھەزارە داماو سەر لی شیواوانە لەوەرگای زۆر بە پین بۆ پیاوانی بەناو ئایینی و
دەست بران و کار بەدەستە فیل بازەکان، ئەو کەسانە بۆ موسلمانان و دانیشتوان سەری
زمانیان ھەنگوینە و ژیری زمانیان ژەھرە، بەھوی روی خوشی ژەھراویان لەژێرەو
خوێنیان ئەمژن و لەدەرەو بەوان پین ئەکەن و ئەوی مارگران گالتە بە سەیران کەران
ئەکەن.

ھەر ئەتەوێە ئەخوێنەوارو ئەفام و لە ئاین دەرچوانیان زۆربە، پیرانی بە ناو ئاین
پەرورەو کاربەدەستانی سەمکارو سەرۆک پارتەکان بە ناوی ئاین و کاربەدەستی و
نیشتمان پەرورەو سوواری ملیان ئەبن و ئەیان چەوسیتەو، ھەرچەندە ئەو گێل و
گەوجانە تۆلەو خۆیان وەرئەگرن لە پاشە رۆژدا لەبەردەم خۆی مەزندا. بەلام لەوان گێل
ترو خوانەناسن ئەو کەسانەن بە ناوی ئاین و نیشتمانەو بۆ سوودی خۆیان ئەبن بە
بازرگانی جەنگ، گەلانی خۆیان پائەکیشن بۆلای جەنگی ناپەوا کە بەو جەنگە گەلانی
خۆیان ئاوارەو دەرەدەر ئەکەن بە بیانوی درۆینەو دانیشتوان ئەکوژن و بەندیان ئەکەن و
داراییان تالان ئەکن و خانووەکانیان ئەروخین و لە نیشتمانی خۆیان دەریان ئەکەن، ئەوانە
ھەموویان بە بۆنەی ناکۆکی پەیداکردنی ئیوان دانیشتوانەو سەرھەلەدەن، ئەوانە
ھەموویان بەرپا ئەبن بە ناوی ئاین و نیشتمان پەرورەو، ھەر تاقمێ لە خوین مژان برۆن
تاقمێ تری خراپتر جیگەیان ئەگرنەو، ئەو کەسانە لە دەستی پێشوەکان رزگاریان بوو
ئەمانیش ئەمان لەناو ئەبن.

نه بی بزاین نهو هموو دهردی سهریهو رارایی و ستهمی بهسهر دانیشوانا دیت هوی
لادانیانه له یاسای بهرزی پاکی نیسلام، ههتا نه گهرینهوه بۆلای دابهزانندی دهستوری
قورئان رزگاری و سهربهستی و ژیری به خویانهوه نایین، نهوهی بهسهریانا دیت لهم
رۆژهدا زۆر کهمزه له سزای پاشه رۆژ که توشیان نه بی به هوی لادانیان له په رستی
خوای مهزن.

خوای گهوره باسی خرابی دووروانی بو کردین که جاری روونه کهن به لای
موسلمانانهوه جاری تر روو نه کهن بۆلای بی باوه ران، ئوقره ناگرن لهسهر شتی به ته نهها،
نیستایش قه دهغه نه کا له موسلمانان که نه مانیش وینهی نهوان نه بن و نه فهرموی:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا

لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أُرِيدُونَ

أَنْ تَجْعَلُوا لِلّٰهِ عَلَيْكُمْ سُلْطٰنًا مُّبِينًا ﴿١٤٤﴾ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ

فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ يَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ﴿١٤٥﴾

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللّٰهِ وَأَخْلَصُوا

دِينَهُمُ لِلّٰهِ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ

الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٤٦﴾ مَا يَفْعَلُ اللّٰهُ بِعَذَابِكُمْ

إِنْ شَكَرْتُمْ وَءَامَنْتُمْ وَكَانَ اللّٰهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴿١٤٧﴾

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ ئەى كەسانىكى ئەوتۆ باوەرپەتەن هەناو: ئێوە وەرمەگرن و مەیکەن بە دۆستى خۆتان بێ باوەرپەتەن لە جگەى باوەرپەتەن، دواى ئەو جوله كانه مه كەون و دوژمنى نىسلەن.

﴿ أَتُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴾ ئایا ئێوە كە بێ باوەرپەتەن ئەكەن بە دۆستى خۆتان ئەتەنەوئى كە بگێرن بۆ خوا بەسەر خۆتانەو بەلگەیهێكى پەن و ئاشكرا بۆ سزادانتان، چونكە دۆستایى بێ باوەرپەتەن راستەوخۆ بەلگەیه لەسەر دوورپەتەن، هەر كەسێ لەسەر بەلگەى ئاشكرانه بێ بۆ پاکی ئایىنى خۆى، یا لە پێگەى پانگەى لاى دواى پەن بونەوێ راستى بەلگەى راستى لە خۆیهو داناو لەسەر زێیان و سزای خۆى.

﴿ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ﴾ بە راستى ئەوانەى دوورپەن لەنێو بەشى قولاى دۆزەخدان لەلای خوارەو، لەبەر ئەوێ خرابترین بێ باوەرپەن خرابترین جێگەى دۆزەخ بەشیانە و سزایش بە گۆرەى تاوانە، بێگومان دوورپەن و بێ باوەرپەن لەیهك كاتدا لەواندا كۆبەتەو، تۆ دەست ناكەوئ بۆ ئەو دوورپەنە یارمەتێ دەوئ بەرھەتەستى بكا لە سزای ئەوان، ئەو كەسانە درۆزن و بێ باوەرپەن و ئەو دووشتانە داىكى هەموو خراپەیه كن.

پاش ئەوێ خواى مەزن هەپەشەى كرد لە دوورپەن و ترساندنێ بەهۆى خرابترین تۆلەو سزا، پانگەیان ئەكا بۆلای پێگەى پەشیمان بونەوێان كە تاقە پێگەیه كە بۆ پزگاریان، هەر پەشیمان بونەوێه بە تەنها یاریدەریانێ لەلای خواى مەزن، ئەو پێگەیهش لە دەستى توانای خۆیانایه هەر كەسێ لە كىسى خۆى بدا لۆمەى لەسەر خۆیتى، بۆیه خوا ئەفەرموئ:

﴿ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا ﴾ مەگەر كەسانىكى ئەوتۆ لەو دوورپەنە پەشیمان، بێنەو لە دوو پەن و خۆیان و، ئەو خراپانەى كردوینە بەسەریان بگرنەو كردهو كانیان چاك بكەنەو نیازی خۆیان بگۆرن بەرەو چاكە و بەرەوامیشبن لە سەر كردهوێ چاك دواى پەشیمانى.

﴿ وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ وَاٰخِصُّوْا دِيْنََهُمْ ﴾ وه پروایان به خوا به تینی و دهست بگرن به نایی
خویان به نیازی پاکوه، وه له پهرستی خویانا هدر خویان مه به سستی و به تهمای به زهی
خوابن.

﴿ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴾ دواپی نهو که سانه په شیمان بوونه ته وه به نیازی پاکوه،
دهستیان گرتوه به نامی خواوه، نایی خویانیان به پاکی گرتوه له گهل باوه دارانسان له
نهمروو له پاشه روژدا بو ههموو پاداشتی.

﴿ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِيْنَ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴾ وه له دوایداو بهم نریکانه خوا ته به خشی به
باوه داران پاداشتیکی گهروهو زور به جوړی ناینه ژماره. که واته نهو که سانه شش نه بن به
هاوبه ششی باوه داران خواونی نهو به شه گهروهیدن و به ششی خویانیان نه دریتی.

خوای مه زن لهو نایه ته دا بومانی رون کردو ته وه نهو به خششه گهروه به خوا ته پیدا به
باوه داران به هوئی ترسیانه وه به له خوا، دواپی نهوه با نیمه بزاین نه گهر ترسان له
دهروونی ناده میزادا چ پلهو پایه کی بو دانراوه له لایه نایینه وه، خوای مه زن لهو نایه ته داو
له زور جیگه ی تری قورئان فرمانی داوه به ترسان به گشتی و به تایه تی له خوای مه زن،
چونکه ترس گهروه ترین چاکه و میهره بانی و به خشنده بی خواجه به خشویتی به ناده میزادو
بونه ورانی تری زیندوو گیان له بهر، هدر یه که یان به گوپره ی نهو هه سته ی پیان
به خشراوه، ههموو شتی که خوا دروستی کردوه جیگه ی شیاوی خوی وه رگرتوه لهو
ترسه و به ششی خوی پیداوه، خوای مه زن بو سوودی گیان له بهران له گهل دروست
کردنیاندا ترسی خسته و ته دلان. که واته ترس به بی سوود دروست نه کراوه، ترس به هدر
چوئی بی و به هدر هوئی پیدا بی نه بیته سهرچاوه ی ههموو چاکه یه، نه گهر ترس نه بویه
ناده میزاد هیچ چاکه یه کی نه نه کردو له هیچ خراپه یه خوی نه نه گیرایه وه، گیان له بهرانی
تریش خویانیان له گیرو گرفت نه نه گیرایه وه و خویانیان بو نه نه پاریزرا.

نه گهر له بهر ترسی برسیتی نه بویه هه ولتی سامان و په یدا کردنی خواره مه نی نه نه داو
جیگه ی هه سانه وه ی بو خوی نه نه سازاند هه تا بهرگری. له گهر ماو له سهرما بکن. نه گهر

له‌بەر ترسی نه‌خۆشی نه‌بوايه په‌په‌ه‌وی پایه‌ی ته‌ندروستی نه‌ئه‌کرا، نه‌گەر له‌ ترسی مردن نه‌بوايه هه‌یج که‌سێ نه‌ئه‌چوه لای پزیشک بۆ چاره‌سه‌رکردنی نه‌خۆشی. نه‌گەر له‌بەر ترسی خواو سزای پاشه‌ رۆژ نه‌بوايه هه‌یج که‌سێ خوا په‌رستی نه‌ئه‌کرد، نه‌گەر ترسی کوشتن نه‌بوايه هه‌یج که‌سێ خۆی له‌ ده‌ست درێژی دانیش‌توان نه‌ئه‌گه‌یراه‌وه و زه‌وی پر نه‌کرد له‌ خۆن، نه‌گەر ترسی ده‌ربه‌ده‌ری نه‌بوايه هه‌یج که‌سێ به‌رگری له‌ دوژمن نه‌ئه‌کرد بۆ وولات و نیشتمانی خۆی و ده‌ربه‌ده‌ر نه‌بوو.

هه‌روه‌ها گیاندارانی تر نه‌گەر ترس نه‌بوايه خۆیان خۆن‌پیان نه‌خوارد‌وه، نه‌گەر ترس نه‌بوايه درونده‌ نه‌ئه‌سه‌لمینه‌وه له‌ دورنده‌ی تر، نه‌گەر ترس نه‌بوا له‌ ده‌ست درونده‌ پامان نه‌ئه‌کرد.

هه‌یج که‌سێ توشی خراپه‌ نابێ نه‌گەر به‌ راستی ترسیان هه‌بێ، هه‌یج خراپه‌یه‌ توشی من و تۆ نابێ نه‌گەر بژسین، هه‌ر له‌بەر ترسه‌ بیم له‌ گرانی و جه‌نگ نه‌که‌ین. که‌واته‌ ترس دوستی من و تۆ هه‌موو گیاندارانه‌ له‌ ترسی مامۆستاو راڤه‌یی که‌رو که‌وتن له‌ وانه‌کانا کۆشش نه‌که‌ین، ترسه‌ خزمه‌ت گوزاری نێوان من و تۆ، ترسه‌ گه‌وره‌ و سامناکی من و تۆ که‌ ئه‌مانپاریزێ له‌ خراپه‌، ترسه‌ سوود په‌سپن و خاوه‌نی دلتسۆزمان، ترسه‌ خوامان پێ بناسپێ، به‌ختیاری و پاشه‌ رۆژی چاک بۆ ئه‌و که‌سانه‌یه‌ له‌ خوا نه‌ترسن. به‌لام نه‌گەر له‌بەر ترسی سته‌مکاران گوناوه‌یی فهرمانی خوا بکه‌ین به‌ ته‌نها هه‌ر ئه‌وه‌شیان زیان به‌خشن و خراپه‌ نه‌گه‌ینا هه‌موو شتی چاکه‌.

خوای مه‌زن که‌ سزای دوورپوان و بێ باوه‌ران ئه‌دا له‌بەر ئه‌مه‌ نیه‌ رقی خۆی نه‌یه‌لتی به‌ تۆ له‌ سه‌نده‌وه‌ له‌وان وه‌ک کۆنه‌ دوژمنی، یا خۆی له‌ زمانی ئه‌وان دور نه‌خاته‌وه‌، یا به‌ ته‌مای سودی ئه‌وان. به‌لکو خوای مه‌زن بۆ هه‌موو که‌سێ خاوه‌ن میهره‌بان‌ه‌و نیازی به‌ هه‌یج که‌سێ و رقی له‌ هه‌یج که‌س نیه‌، بۆ روون کردنه‌وه‌ی ئه‌و باسه‌ خوا فهرموی:

﴿ مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِغُذَائِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ ﴾ خوا چ شتى ئەكا بە ھۆى سزادانى ئىۋە، پىۋىستى بە سزاي ئىۋە نىيە ئەگەر ئىۋە سوپاسى خوا بىكەن و فەرمودەكانى بەجى بهتىن لەبەر خواو ئەو چاكەى خوايە بەسەرتانەۋەيە، سوپاسى خوا ئەيىتە ھۆى باۋەرھىنانى ئىۋە، بۆيە دۋاي سوپاس كىردن ئەفەر مۈى:

﴿ وَأَمْتُمْ وَكَانَ اللَّهُ شَاكراً عَلِيماً ﴾ ۋەئىۋە باۋەر تان ھىنابى بە خواو بە ھەموو ئەو شتانەى خوا رەۋانەى كىردۋە بۆ سەر پىغەمەر (د.خ) و خوا پاداشتى سوپاس گوزاران ئەداتەۋە لەبەر سوپاس كىردىيان، زانايە بە باۋەرھىنانتان و سوپاس كىردنتان، خوا مېھرەبانەۋە ناگوغجى پاداشتى ئىۋە ئەداتەۋە.

خۋاي مەزن كە سزاي بى باۋەر تان ئەدا لەبەر ئەۋەيە بى باۋەر پى نەخۋشى خىستون و دەرۋىيانى پىس كىردۋە، خوا راغۋىيان ئەكا كە دەرمانى ئەو نەخۋشىيە تىمار كىردنە بە سوپاس كىردن و باۋەرھىنانە ھەتا رىزگارىان بىى لە سزاي دۆزەخ، ھەركاتى تىمارى نەخۋشى خۋيان نەكەن خۋيان تاۋانبارن و پىۋىستە تۆلەى خۋيان ۋەرگىرن بە ئاگرى دۆزەخ بە بەردەۋامى، ئەو كەسەى ئەيەۋى پاداشتى خۋى ۋەرگىرى و چاكەى لەگەل بىكرى پىۋىستە مل كەچى فەرمودى خۋابى.

سوپاس بۇخوا ماناي جزمى پىنچەم كۈتايى بىن ھات

لە ۲۱ مانگى رەمەزانى پىرۋىزى سالى ۱۴۱۹ى كۆچى بەرانبەر بە ۱/۸/۱۹۹۹ى زايىنى

خۋايە من بەندەى گوناھبارم، بىن نىرخ و بىن ھىزو پىرو كەنەفتەم

لەبەر گەۋرەى خۋت لىم بىۋرەۋ بەۋ پارانەۋەيەى پىغەمەرم

بىخە. خىزانەكانم يارىدە بفرمۋو پاشە رۋزىيان بەچاك بگىرە بۆ پەرستنى خۋت

﴿ پیرست ﴾

لاپەرە	باسەکان و بابەتەکان
۳	گرنگترین شتی پینوستین لەسەر کاربەدەستار پێشەوایانی کارامە
۸	ئەو کەسانەی لە جەنگی یەک بە یەکدا بکوژرێن نوێژی مردویان لەسەر ناکرێ و ناشورین
۲۳	ئەو کەسانە لە جەنگی ئوحودا لە خزمەت پێشەویدا بوون دوو تا قەم بوون
۳۲	کۆرتەبە لە ژبانی پێشەوەر، دوا لە دایک بوونی، شێوی لەشی و پەروەستی
۳۵	وەلامی پێشەوەر بۆ کەسێ رووی بە پێشەوەر: ئەو لەمەمەرومان چاکۆ
۳۸	دەست پەکی هەر لە کانی پێشەوەر لە کاتی گرتنی پایتەختی مەداینی فارس
۳۸	دوو پەیکەری تاجی کیسرا بۆ بە دەست کەوتی موسڵمانان و چۆنەتی ئەو دوو پەیکەرە
۴۱	برووبۆ چۆنی ئیسلام لە بارە یە گەزوو، باسی بەسەر هاتی جەعفەر لە گەل نەجاشی
۴۲	ژمارە ی دەوڵەتانی عەرەب و هەلوێستیان لە بارە ی ئایەتە، هەر وەها رۆژمە کانی جگە ی عەرەب
۴۳	باسی کۆژاوی یەک بە یەکدا و موسڵمانان لە جەنگی بەدرو ئوحودا
۴۸	چۆنەتی زیندووەتی پێشەوهران و شەهیدان دوا ی مردنیان
۵۲	فیداکاری هاورێکانی پێشەوەر لە رێگە ی ئیسلامدا
۵۷	ئادەمیزاد لە بارە ی باوەرو کردەو یانەو هەوار بەشن
۵۹	بە پەرستان و دورووان کامانەن
۶۰	چ کاتی پێشەوەر (د.خ) هەواڵ بە ناداری ئەدا (غەیب)
۶۳	خاوەنەتی سامان لەم رۆژو سێ جۆرن
۶۸	ئایا پزیشکەکان ئەتوانن تەمەن درێژ بکەن؟
۷۶	گەورەترین رێگە بۆ ناسینی خۆی مەزن
۸۰	گەورەترین بەلگە بۆ مافی ژنان
۸۳	لەم سەر دەمەو شوێنێکمان دەست ناکەوێ بە سەر بەستی خوا پەرستی تێدا بکری
۸۸	جیاوازی نێوان (الصبر والمصابرة)
۹۰	سۆرەتی نساء
۹۱	ئایا بەر لە ئادەمی باپەرە ی ئادەمیزاد تر هەبوو؟
۹۷	مەبەست لە دادپەرورە ی لە نێوان زیاتر لە یەک ژن
۹۹	ژمارە ی ژنان هەموو کاتی لە ژمارە ی پیاوان زۆر ترە، بۆیە دروستە ژن هێتانی زۆر
۱۰۴	بروورای ئیسلام دەربارە ی بەندایەتی کردنی ئادەمیزاد
۱۱۳	چۆنەتی بەشکردنی میرات
۱۲۴	باسی مانای (کلاله)
۱۲۷	ژمارە ی میراتبەران لە پیاوان و لە ژنان و ئەو بەشەکانی دیاری کراون بۆ میراتبەران

۱۲۹	باسی رون کردنه‌وی (الحجب به درئۆی).
۱۳۱	یه‌شه‌کانی (عصبه)
۱۴۳	به چ شتی داوین پیسی دهرئه‌که‌وی
۱۴۴	به‌لگه‌له‌سه‌ر سنوری لیواته‌کردن
۱۴۹	خۆ به‌بارکردنی که‌سی به‌سه‌ر جگه‌ی خۆ که به‌خێوی بکا
۱۵۱	باسی نه‌و ژنانه‌ قه‌ده‌غه‌ن ماره‌کردیان
۱۵۵	ده‌ست کردن به‌مانا‌کردنی جزمی پینچهم
۱۵۹	بیروبو‌چونی زانایان دهر‌باره‌ی (زه‌واج‌المعه)
۱۶۲	ژن دارا‌کردن به‌ر له‌نایینی ئیسلام
۱۷۰	گوناهه‌ گه‌وره‌کان کامانه‌ن
۱۷۲	جیاوازی نیوان (القبطه‌ والحسد)
۱۷۵	باسی قیوامه‌ی پیاوان به‌سه‌ر ژنانه‌وه، جیاوازی نیوان ژنان و پیاوان
۱۷۹	باسی نشوزی ژنان و چاره‌سه‌کردنی
۱۸۲	باسی هاویه‌شدانان بو‌خوا‌ی مه‌زن
۱۸۹	باسی ته‌به‌موم و چ کاتی نه‌کرئ
۱۹۴	نه‌و شتانه‌ی نه‌به‌نه‌ه‌وی له‌ش پیسی و نه‌و شتانه‌ قه‌ده‌غه‌ن به‌له‌ش پیسی و بی ده‌ست نوێز بکری‌ن
۲۰۱	(الأقنوم) مانای چیه‌؟
۲۰۶	شایه‌تی دان له‌سه‌ر دادپه‌روه‌ری نایینی ئیسلام
۲۱۰	مه‌به‌ست له‌ (الأمانات) چ شتی‌که‌؟
۲۱۲	سه‌ر‌چاوه‌ی یاسایه‌ ئیسلام حوا‌ر شق
۲۱۴	پیشه‌وایان نه‌بی بناسرین و ببهرین نه‌ک و ونه‌بن، به‌وینه‌ی ئیمامی شیعه‌کان.
۲۲۷	به‌راوردی له‌نیوان چه‌کی نه‌مرۆو له‌مه‌وه‌به‌ردا
۲۳۱	ه‌وی بلا‌وبه‌ونه‌وه‌ی نایینی ئیسلام
۲۳۹	بو‌چی خوا‌ی مه‌زن سروشتی بی خراپه‌و ناخۆشی دروست نه‌کردوه‌؟
۲۴۹	باسی سلا‌و‌کردن و وه‌لامه‌که‌ی
۲۶۵	کوشتی ئاده‌م‌زاد سی به‌شن و نه‌ندازه‌ی خوینی کوژرا‌و
۲۷۶	ده‌وله‌ته‌ ره‌گه‌ز په‌رسته‌کان
۲۸۰	بو‌چی ده‌وله‌ته‌کان دزی یه‌کتری هه‌له‌سه‌ن به‌عه‌ره‌ب و جگه‌ی عه‌ره‌به‌وه
۲۸۲	باسی کورت کردنه‌وه‌ی نوێزه‌کان و ماوه‌ی سه‌فه‌ر
۳۰۵	ئاده‌م‌زاد شیوازی بونه‌وه‌ران نه‌گۆرن به‌جۆریکی نا‌ناسایی
۳۱۳	باسی نشوزی پیاو له‌گه‌ل ژندا
۳۳۷	هه‌ندئ کاری ناره‌وا‌ی ژن و پیاو بو‌یه‌کتری به‌بی بیر کردنه‌وه‌ له‌باشه‌ روژی خویان
۳۳۸	چونه‌لای جادو‌گه‌ران و ده‌ست بران بو‌دیاری کردنی رو‌دا‌وی پاشه‌روژ

خویندیری هیژا لهم جزمه‌دا ئه‌رکی چاوپیاخشانی ئهم هه‌لانه بگره ئه‌ستۆی خۆت:

هه‌له	راست	لا	دێر	هه‌له	راست	لا	دێر
نیشتمان	نیشتمان و	۳	۱۱	له‌ ره‌گه‌زی	فروستاده به‌ له‌ ره‌گه‌زو	۳۹	۷
ئامیز	ئامیز	۳	۱۲	خوا پیدان	خراپیدان	۴۱	۹
سودو	سود	۳	۱۲	زیندو یه‌بتان	زیندو یه‌بتان	۴۸	۱۰
سوزایش	سزایش	۶	۹	جهانیه	جیهان نیه	۴۸	۱۷
ئه‌وه	نابی بنوسری	۷	۱۵	جیگه	بۆ جیگه	۴۸	۱۸
شه‌هیدی	ئیمه‌یش	۸	۷	بۆ چاکه‌یان	چاکه‌یان	۵۲	۱
و کاتی	وکاین	۱۶	۲۱	هه‌روهه	هه‌ردو کمان	۵۳	۱
رێژداران	رێژداران	۱۷	۷	شێکه	چ شێکه	۵۵	۱۹
خاوه‌ن	خاوه‌ن و	۱۹	۱	غلی	غلی	۵۶	۱۰
یاریده‌ر	یاریده‌ری	۱۹	۱	فعلت	فصلت	۵۷	۱۱
الرغب	الرغب	۱۹	۸	له‌	له‌به‌ر	۵۸	۵
بووبه	بو بو	۲۳	۱۱	ئکری	ئه‌گیرئ	۵۸	۶
القم	القم	۲۴	۳	مه‌زن بنه	مه‌زن به‌	۵۸	۱۰
وته	ئه‌و	۲۴	۱۶	یاکه‌و	پاکه‌و	۵۹	۶
مصناجمهم	مضاجهم	۲۵	۱۲	ده‌ره‌ وه‌ریان	ده‌ریان	۶۰	۲
ئه‌وانه‌ن	ئه‌وانه‌ نه‌ ئه‌مردن	۲۸	۹	له‌سه‌تانه	له‌سه‌رتانه	۶۰	۱۴
ئه‌گه‌ر خراپئ	ئه‌گه‌ر خراپ بئ	۲۹	۱۲	بکگا	بکا	۶۰	۵
خوا خراپه	خراپه به‌ پاداشتی	۲۹	۱۲	او‌ تتبعوا	او‌ تتقوا	۶۱	۷
لأن الله	إن الله	۳۱	۱۴	بما آتاهم	بما آتاهم الله	۶۲	۳
خه‌سیره	خه‌سیره	۳۳	۱۸	ئه‌گه‌ری	ئه‌کری	۶۲	۷
بینه	پینه	۳۳	۱۹	أخرج	زحزح	۶۹	۵
وینه‌ی	وینه‌ی	۳۴	۱۷	ئهمیشی	ئهمیش بیسی	۷۰	۳
داریه‌که‌ی	دارایه‌که‌ی	۳۵	۶	لئبنه	لئبنه	۷۰	۱۹
أن یفل	أن یفل	۳۷	۶	خری	جگه‌ی خزی	۷۳	۶
نه‌بینه‌وه	ببینه‌وه	۷۳	۱۹	با بوکی	باوکی	۱۳۶	۷
والله	والله	۷۴	۱۰	کردنی و	کردنی	۱۳۷	۴

ههله	راست	لا	دیر	ههله	راست	لا	دیر
سهقاما	سهقان	۷۵	۲	وهك	وهك يدك	۱۴۲	۴
بذكرون	بذكرون	۷۸	۵	بفاحشة	بفاحشة مبيغة	۱۴۸	۱۲
ئامازه	ئامازهيه	۷۸	۱۰	له گهلبان	له گهلبان	۱۴۹	۲
راكيشي	راكيشي	۷۸	۱۳	وسا	وساء	۱۵۲	۷
بدنهوه	مانايه بكن	۷۸	۲۱	خواهني	به خواهني	۱۵۷	۱
فتي	فتنا	۷۹	۱	الشفار	الشفار	۱۵۸	۹
هوکاری	هوکاری	۷۹	۹	ماه	ماله	۱۵۹	۱۳
دهستيان	دهستيان	۷۹	۲۱	مفيه	مغفيه	۱۶۱	۲۰
أتنا	انتا	۸۰	۱	به گزیهی	به گزیهی	۱۶۹	۶
به ندیه تی	به ندیه تی	۸۰	۶	دوا رۆژ	دوا رۆژدا	۱۷۳	۳
وقلتوا	وقلتوا	۸۱	۱۴	مانگهی	ماناگهی	۱۷۴	۱۳
به ستن	په ستن	۸۱	۲۲	ئمو	ئموه	۱۸۰	۱۹
كهسانه	كهسانه	۸۶	۵	ياياكئ	يا به كئ	۱۹۱	۱
ألك	ألك	۸۷	۱۵	رېژ	رېژ	۱۹۳	۴
ئيمه	ئيوه	۸۸	۴	پيغمه مەرو	پيغمه مەرو	۱۹۶	۶
لەله	له	۹۴	۱۱	ويقلون	ويقلون	۱۹۶	۱۷
دانانرین	دانانرین	۹۴	۲۱	له پەرستی	له پەرستندا	۲۰۰	۴
پهروه ده	پهروه	۹۷	۸	فتر	فقد	۲۰۰	۱۳
پوبه یی	پزیهی	۱۰۱	۲۱	ئاسمان	ئاسمان و	۲۰۰	۱۶
دوايش	وايش	۱۰۵	۲۱	توانای	بئ توانا	۲۰۱	۳
خواستی	خواستنی	۱۰۷	۱۶	فيها	فيهما	۲۰۱	۵
يەر	يەر	۱۰۹	۱۷	با	يا	۲۰۱	
مه	مه	۱۱۳	۱۸	گانا	گاكانا	۲۰۱	۱۴
کراوه	نه کراوه	۱۰۳	۲۲	ئەومان	ئەوه	۲۰۱	۱۵
قەرز	قەرز	۱۳۱	۲	بوختان	بوختان	۲۰۴	۲۲
ده چونی	ده چوونی	۱۳۴	۲۱	إلا	لا	۲۰۵	۱۳
جوله کان و	جوله کان	۲۰۶	۱۰	گهواته	کهواته	۲۳۸	۱۸
شتانه بی	شتانه نبی	۲۰۸	۱۲	بعه مەرو	پيغمه مەرو	۲۳۸	۱۹
به وناو	به و ناوه وه	۲۰۸	۱۷	بورو	بور	۲۴۶	۱۳
له نئو	له نئو ئو	۲۰۹	۵	له بهزادو	له بهزاره وه	۲۴۶	۱۷

همله	راست	لا	دیر	همله	راست	لا	دیر
ضلیلا	ظلیلا	۲۰۹	۱۰	خوایه	خرابهیه	۲۴۷	۲
باخانه کانی	باخه کانی	۲۰۹	۱۱	نازایی	نازاری	۲۴۷	۱۹
یعضکم	یعضکم	۲۱۲	۸	تکن	یکن	۲۴۸	۱۵
رولیکهو	رویه کهوه	۲۱۳	۲	بهو	به	۲۴۹	۱۷
کهسی	کهسی	۲۱۵	۷	احمه الله	رحمة الله	۲۵۰	۲
معیه	مصیبه	۲۰۸	۱۴	حسیا	هیبا	۲۵۱	۹
الحکموک	یحکموک	۲۲۲	۱۲	روداوانه‌ی	دورواوانه‌ی	۲۵۴	۸
اردنا	آنا	۲۲۳	۹	دهست بدانه	دهست بدانه	۲۵۵	۵
خوتمان	خوتان	۲۲۳	۱۰	کرچیان	کزچیان	۲۵۵	۱۴
او آخروا	او آخرجوا	۲۲۳	۱۲	تینرپیوه	تینرپیوه	۲۶۱	۱۹
له خشان	له له خشان	۲۲۳	۲۲	خوئیدن	خوئین	۲۶۲	۴
إلا	لا	۲۲۴	۱	رؤژ	رؤژو	۲۶۴	۱۵
پله	له پلهو	۲۲۴	۱۴	نه بورن	نه بوردن	۲۶۵	۱۹
بهخیاری	بهختیاری	۲۲۵	۱۰	پنچ	پنچ	۲۶۶	۱۸
دهبری	دهربری	۲۲۹	۱	عضیما	عظیما	۲۷۲	۱۷
شوره‌یک	شوره‌یک	۲۳۲	۵	فیما	فیم	۲۷۴	۱۰
پارانه	پارانه‌وه	۲۳۲	۱۳	بکیچش	بکیچی	۲۷۷	۴
وابت	وبت	۲۳۵	۱۲	ئورو	ئورو	۲۸۰	۷
بوو	بون	۲۳۵	۲۰	نه‌تصرو	تقصروا	۲۸۲	۱
قتیلا	فتیلا	۲۳۶	۳	یقفنکم	یقفنکم	۲۸۲	۵
تعهم	تصهم	۲۳۷	۹	طائفه منهم	فلنعم طائفة	۲۸۲	۱۴
به‌لانه‌و	به‌لایانه‌وه	۲۳۷	۱۵	تفقلون	تفضلون	۲۳۸	۳
یانی	یانی	۲۳۷	۱۶	والذین	ود الذین	۲۸۳	۳
رداوی	روداوی	۲۳۸	۱۷	پشتوتاندا	ثشوتاندا	۲۸۳	۲۱
کاروانی	کاروانی و	۲۸۴	۸	رژوی	رژدی	۳۱۴	۱۵
خرابه	خرابهو	۲۹۰	۹	پیاوژن	پیاوژن	۳۱۵	۱
نهدرد	نهدا	۲۹۱	۱۷	کالمئغه	کالمئغه	۳۱۵	۱۹
ویتفر	ویغفر	۲۹۹	۱۴	کروتانه	کردوتانه	۳۱۶	۶
واگرومان	گرومان	۳۰۱	۲	ما یفن الله	یفن الله	۳۱۹	۱
به	بهو	۳۰۲	۵	بهرکاری	بهکاری	۳۲۳	۱۴

هه‌له	راست	لا	دێر	هه‌له	راست	لا	دێر
ناخوێنلری	ناخوێنری	۳۰۴	۲	خۆیان	خۆیان	۳۳۹	۱۴
ئهمه‌ن	ئهمه‌ن	۳۰۴	۱۱	بێ فیدا کار به‌وه	بەفیدا کار به‌وه	۳۳۴	۱۸
فلێفرین	فلێفرین	۳۰۴	۲۲	بکه‌وێ	بکا	۳۲۸	۵
سوری	سودی	۳۰۵	۱۸	انجدا ضدا	بخوضوا	۳۳۰	۱۳
ئەشیتان	شەیتان	۳۰۶	۱۳	نەبوون	نەبون	۳۳۱	۲۰
نەمه	نامە	۳۰۷	۱۵	نەبه‌ری	نەبه‌ری	۳۳۵	۱
نیه	نیە	۳۰۸	۸	بەرەمییدا	بەرەمیوه	۳۳۵	۱۳
وانشی	او انشی	۳۰۸	۱۷	نەمستای	تەماشای	۳۳۵	۱۹
پێغه‌مه‌رو	پێغه‌مه‌ر	۳۱۰	۱۴	ئەوه	ئەو	۳۳۶	۱۰
لەماره‌ی	لەماره‌ی و	۳۱۲	۱۲	ناره	ناره‌وا	۳۳۷	۳
دائینان	دایان	۳۱۲	۱۳	خۆیان	خۆیان	۳۳۹	۱۴
هه‌موو	هه‌موه	۳۴۰	۱				